

ชมรมทหาร

เสนาธิการ

กรมศิลปากร

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

ขบวนการเสรีไทย

ศูนย์พัฒนาหนังสือ
กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ขบวนการเสรีไทย

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ลิขสิทธิ์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-26-7764-6

พิมพ์แจกครั้งแรก พ.ศ. 2538

จำนวนพิมพ์ 10,000 เล่ม

คำนำ

หนังสือเรื่อง ขบวนการเสรีไทย นี้ เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ในการดำเนินงานจัดทำหนังสือนี้ เกิดจากความคิดริเริ่มของนายอดิศร เพียงเกษ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้มีความเห็นว่าควรให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เยาวชนมีส่วนร่วม และได้อนุเคราะห์สนับสนุนเงินงบประมาณจากโครงการพิเศษ ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เป็นจำนวนเงิน 1,000,000 บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน) เพื่อให้กรมวิชาการดำเนินงานจัดทำหนังสือขึ้น

ในเบื้องต้นกรมวิชาการสมัยที่นายพนม พงษ์ไพบูลย์ เป็นอธิบดี ได้จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์มาร่วมให้ความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำหนังสือดังกล่าว ซึ่งผลจากการสัมมนาที่ประชุมได้เสนอให้กรมวิชาการรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารต่าง ๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและสัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาข้อมูลหลากหลาย

ต่อมากรมวิชาการได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ขบวนการเสรีไทย ขึ้น ซึ่งคณะกรรมการได้พิจารณากำหนดแนวทาง ขอบเขต และเนื้อหาสาระของหนังสือ โดยมุ่งเสริมให้ผู้อ่านระดับมัธยมศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดขบวนการเสรีไทยขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 อีกทั้งให้ตระหนักถึงความยากลำบากของบ้านเมือง และการแก้ปัญหาของบ้านเมืองด้วยความร่วมมือของคนในชาติ คณะกรรมการได้มอบหมายให้ นายสมพงษ์ พละสุรย์ นายสมบัติ ภูภาณุจณ์ และนางระวีวรรณ ภาคพรต เป็นผู้เรียบเรียง และมอบให้พลเอกสายหยุด เกิดผล อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้ตรวจ

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ขบวนการเสรีไทย นี้ จะให้ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางต่อไป และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นาง กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

(นางกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา)

อธิบดีกรมวิชาการ

กันยายน 2538

คำชี้แจง

หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ขบวนการเสรีไทย นี้ กรมวิชาการได้จัดทำขึ้นตามแนวทางที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ได้เสนอแนะในการสัมมนาเรื่องการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ขบวนการเสรีไทย ในระหว่างวันที่ 20-21 กรกฎาคม 2537 ณ จังหวัดขอนแก่น

สำหรับการรวบรวมข้อมูลของกรมวิชาการนั้น ได้รวบรวมทั้งเอกสารภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีทั้งเอกสารส่วนบุคคล เอกสารทางราชการ และบันทึกความทรงจำ นอกจากนี้ได้สัมภาษณ์บุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ประมาณ 20 กว่าท่าน ซึ่งมีชื่อดังรายการแนบท้ายหนังสือนี้ อย่างไรก็ตามเนื่องจากการรวบรวมข้อมูลมีเวลาจำกัด จึงอาจจะทำให้หนังสือนี้มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ หรือมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง กรมวิชาการก็ขอน้อมรับไว้

อนึ่ง เนื่องจากเหตุการณ์เรื่อง ขบวนการเสรีไทย นี้ เป็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย การศึกษาค้นคว้าจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่อยู่ในเหตุการณ์ที่ยังมีชีวิตอยู่ หากมีข้อมูลซึ่งไม่สอดคล้องกับหนังสือเล่มนี้ กรมวิชาการขอเชิญชวนให้นำเสนอเพื่อเป็นประเด็นที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
บทที่ 1 เหตุการณ์วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484	7
บทที่ 2 ต่างดินแดน ต่างความคิด ต่างจิตใจ แต่คนไทยไม่เคยต่างอุดมการณ์	27
การก่อตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย	27
การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา	37
การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ	45
บทที่ 3 ต่างกลุ่ม ต่างสถานการณ์ ต่างดำเนินการ	55
การดำเนินการขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย	55
การเตรียมการต่อสู้กับญี่ปุ่นของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม	67
การดำเนินการของขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา	71
การดำเนินการของขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ	93
การดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นของประชาชนชาวไทย	110
บทที่ 4 รวมกันชาติคงอยู่	115
บทที่ 5 การกักขังหลังสงคราม	171
ภาคผนวก	195
รายนามเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา	195
รายนามเสรีไทยจากอังกฤษ	196
บัญชีรายชื่อเสรีไทยที่ออกปฏิบัติงานในระหว่างสงคราม	198
บรรณานุกรม	200

บทนำ

ไม่มีประเทศใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของประเทมหาอำนาจตะวันตก นอกจากประเทศไทย และไม่มีประเทศใดในภูมิภาคเดียวกันที่สามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์จากสงครามโลกครั้งที่สองมาได้โดยไม่เสียหายยับเยินนัก นอกจากประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นได้ส่งกองกำลังบุกเข้าประเทศไทยทางชายแดนด้านตะวันออกและทางชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย พร้อมยื่นข้อเสนอมอบดินที่พม่า ขณะที่ยังไม่ได้ตอบข้อเสนอมอบของญี่ปุ่น ทหาร ตำรวจ และพลเรือนอาสาสมัครได้ต่อสู้อย่างกล้าหาญถึงขั้นยอมสละชีวิตทุกหนทุกแห่ง เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องสั่งให้ยุติการสู้รบ และยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ในที่สุดไทยต้องร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จนกระทั่งสงครามยุติ ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม ไทยกลับหลุดพ้นจากสภาวะของประเทศผู้แพ้สงครามมาได้เป็นอย่างดีน่าประหลาดใจ เบื้องหลังของความรอดพ้นนี้เกิดจากการผสมผสานของเหตุการณ์หลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งรวมทั้งการเสียสละร่วมแรงร่วมใจของบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอยู่ทั้งในและนอกประเทศที่เกิดอุดมการณ์ร่วมกันในการต่อต้านนโยบายที่ต้อง ‘ตัดสินใจกระชั้นหัน’ ของรัฐบาลในยุคนั้น ขบวนการเสรีไทย* คือชื่อที่ถูกเรียกขานการปฏิบัติการของกลุ่มคนผู้ร่วมอุดมการณ์กลุ่มนี้ที่ต้องการรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย ขบวนการเสรีไทย จึงมีเรื่องราวอันควรทราบ ควรทำความรู้จัก และควรค่าแก่การระลึกถึง บุคคล และเหตุการณ์ทั้งหลายทั้งปวงดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

สงครามโลกครั้งที่สอง อุบัติขึ้นในทวีปยุโรปหลังจากการบุกเข้าไปแล่นดของกองทัพเยอรมัน เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 กองทัพเยอรมันได้รุกรบและมีชัยชนะ ในภาคพื้นยุโรปอย่างรวดเร็ว จากนั้นได้โจมตีเกาะอังกฤษทางอากาศ เมื่อ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 และบุกเข้าสหภาพโซเวียต เมื่อ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ขณะที่สหรัฐอเมริกายังสงวนท่าทีและประกาศตัวเป็นกลาง

ในทวีปเอเชีย ญี่ปุ่นหลังจากประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมจนกลายเป็นชาติมหาอำนาจในเอเชีย ญี่ปุ่นได้เริ่มนโยบายชาตินิยมด้วยคำขวัญที่ว่า “เอเชียเพื่อชาวเอเชีย”

*ชื่อของ “เสรีไทย” นี้เกิดจากการประชุมข้าราชการสถานทูตกับนักเรียนไทยที่สถานทูตกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2485 โดย นายจก ณ ระนอง นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ได้เสนอให้ใช้ชื่อ Free Thai แทนกลุ่มคนไทยที่ร่วมตัวกันต่อต้านญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา ส่วนในประเทศไทยมีการรวมตัวกันต่อต้านญี่ปุ่นอยู่หลายกลุ่มมีชื่อเรียกต่างกันไปต่อมาภายหลังจึงได้มีการรวมกลุ่มกันทั้งภายในและภายนอกประเทศ ร่วมปฏิบัติการเป็นขบวนการเดียวกัน และฝ่ายสัมพันธมิตรได้ให้การยอมรับในหนังสือเล่นนี้จึงขอใช้ชื่อการปฏิบัติการครั้งนี้เป็นชื่อเดียวกันว่า “ขบวนการเสรีไทย”

(Asia for the Asiatics) และได้ประกาศนโยบาย “การจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกและการสร้างวงโคจรร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา” (New order in East Asia and The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere) นอกจากนั้น ญี่ปุ่นได้ทำสัญญาไตรภาคีกับเยอรมัน และอิตาลีเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2483 ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะยึดครองประเทศจีนและอาณานิคมของฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษในเอเชีย

การลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับอังกฤษ ณ วังสวนกุหลาบ เมื่อ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483

การลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ณ วังสวนกุหลาบ เมื่อ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483

สำหรับประเทศไทยในขณะนั้น รัฐบาลได้ประกาศนโยบายเป็นกลางและพยายามรักษาสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร หรือเยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ นอกจากนั้นยังพยายามรักษาความมั่นคงปลอดภัยให้กับประเทศด้วยการลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับอังกฤษและฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483 และลงนามในสนธิสัญญาเกี่ยวกับการเจริญสัมพันธไมตรี และการเคารพต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขตของกันและกันกับญี่ปุ่น ณ กรุงโตเกียวในวันเดียวกัน

หลังจากที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามในทวีปยุโรป ญี่ปุ่นได้ส่งกำลังเข้าควบคุมอินโดจีนของฝรั่งเศส ทำให้สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน และเนเธอร์แลนด์รวมกำลังกันทางเศรษฐกิจสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่น โดยจดจำหน่วยสินค้าประเภทที่เป็นประโยชน์ในการสงครามให้ญี่ปุ่น นอกจากนั้นยังกักกันเงินและทรัพย์สินของญี่ปุ่นในประเทศของตน ก่อสถานการณ์ตึงเครียดขึ้นทันที

วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484* กองทัพญี่ปุ่นได้เปิดแนวรบทางด้านเอเชียตะวันออกและ

*ตรงกับวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ในประเทศไทย

แปซิฟิกโดยโจมตีเฟิร์ลฮาเบอร์ ฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกานในมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งฮ่องกงและเมืองโคตาบารูทางเหนือของมลายู โดยไม่ได้ประกาศสงครามล่วงหน้าก่อน อังกฤษและสหรัฐอเมริกาจึงประกาศสงครามต่อญี่ปุ่นในวันนั้น สงครามมหาเอเชียบูรพา (The Greater East Asia War) จึงเกิดขึ้นและในวันเดียวกันญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอดังรัฐบาลไทยขอให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยแต่ระหว่างที่รัฐบาลไทยยังไม่ได้ตอบข้อเสนอของญี่ปุ่น กองทัพญี่ปุ่นได้ส่งกำลังบุกเข้าประเทศไทยทางชายแดนด้านตะวันออก และยกพลขึ้นบกทางชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานีสงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และตำบลบางปู สมุทรปราการ ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ลูกเสือ อาสาสมัครต่าง ๆ ในจังหวัดเหล่านั้นได้ต่อสู้อย่างเต็มตัวทุกแห่งที่ถูกโจมตี และได้พลีชีพเพื่อชาติเป็นจำนวนมาก

อนุสาวรีย์วีรไทย (เจ้าพ่อดำ) จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ สมรภูมิแห่งนี้ 39 ชีวิตของทหารไทยได้พลีชีพไว้เพื่อรักษาเอกราชของชาติ จารึกรายชื่ออยู่ที่ฐานอนุสาวรีย์แห่งนี้

รัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นพิจารณาเห็นว่าไทยยังไม่พร้อมที่จะรบกับกองทัพญี่ปุ่นที่มีกำลังและยุทธโธปกรณ์มากมายมหาศาล ประกอบกับญี่ปุ่นได้แจ้งความประสงค์ที่จะขอเพียงเดินทัพผ่านประเทศไทยโดยมีข้อสัญญาว่าญี่ปุ่นจะเคารพเอกราช อธิปไตย และเกียรติภูมิของไทย รัฐบาลไทยจึงมีคำสั่งให้หยุดยิงและยุติการสู้รบ เมื่อเวลา 07.30 น. ของวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังพม่าและมลายู ระหว่างนั้นญี่ปุ่นทำการรุกรอนอย่างรวดเร็วสามารถยึดครองดินแดนส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ได้ ความได้เปรียบของญี่ปุ่นในสงครามครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลไทยตกลงทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นตามข้อเรียกร้องซึ่งเป็นผลให้ญี่ปุ่นคงให้การบริหารประเทศของรัฐบาลไทยดำเนินไปตามปกติและได้ยกดินแดนเมืองไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ และ

ปะลิสให้แกไทย เมื่อ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2486 อย่างไรก็ตามความจำเป็นที่ไทยต้องให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นนำผลกระทบบางอย่างสู่ประเทศไทยทางด้านเศรษฐกิจ

การที่รัฐบาลไทยตกลงใจว่าเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้บุคคลสำคัญทางการเมืองการปกครอง ข้าราชการ และชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการประกาศสงครามของรัฐบาล ได้รวมกลุ่มกันขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและเพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยของไทย

การรวมตัวกันเป็นกลุ่มคนไทยที่เคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นในครั้งนี้มีด้วยกัน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนไทยภายในประเทศ นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กลุ่มคนไทยในสหรัฐอเมริกา มี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เป็นผู้นำ และกลุ่มคนไทยในอังกฤษที่มีกลุ่มนักเรียนไทยในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ ซึ่งต่อมากลุ่มคนไทยทั้งสามกลุ่มนี้ได้รวมตัวปฏิบัติการเป็นขบวนการ ซึ่งขบวนการนี้ได้รับการขนานนามว่า ขบวนการเสรีไทย คำๆ นี้จึงเป็นชื่อเรียกกลุ่มคนไทยที่ได้ร่วมปฏิบัติการในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งได้ก่อการนัดขึ้นตั้งแต่วันที่ญี่ปุ่นได้ยกกองทัพบุกเข้าประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา

การดำเนินงานของขบวนการทั้งสามกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จมากนักในขณะที่รัฐบาลยังอยู่ภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เนื่องจากขาดการประสานงานร่วมมือกัน และแม้เมื่อเสรีไทยจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาจะสามารถลอบเข้าประเทศได้ แต่ก็ยังไม่พ้นการจับกุมคุมขังของตำรวจสันติบาล จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลเป็นรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ความเคลื่อนไหวในการร่วมมือกันระหว่างขบวนการทั้งสามจึงได้เริ่มขึ้น

แม้รัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ จะได้แถลงนโยบายว่า จะร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น โดยใกล้ชิดตามสัญญาพันธมิตรที่ได้ออกันไว้ด้วยดี และให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นตามข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นทุกประการ แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้จัดตั้งบุคคลระดับหัวหน้าใน องค์การต่อต้านญี่ปุ่นเป็นรัฐมนตรีด้วยกันหลายคนและได้ช่วยเหลือการดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยอย่างลับ ๆ นอกจากนั้นกลุ่มผู้นำทางการเมืองและบุคคลสำคัญ ๆ หลายคนก็ได้เริ่มทยอยกันเข้าร่วมในขบวนการ การปฏิบัติการเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย จึงได้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง มีการประสานงานในระหว่างกลุ่มผู้นำของขบวนการตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โดยได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายสัมพันธมิตร สหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้ส่งหน่วยปฏิบัติการลับมาประจำในกรุงเทพฯ ส่วนทางไทย นายปรีดี พนมยงค์ ได้ส่งนายทหารติดต่องานประจำที่กองบัญชาการของฝ่ายสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ เมืองแคนดี สิงคโปร์ เพื่อทำหน้าที่ติดต่อ

กับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นยังได้คัดเลือกคนไทยทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือน ไปรับ การฝึกอาวุธกับหน่วย โอ.เอส.เอส. (O.S.S. : Office of Strategic Services) ของสหรัฐอเมริกา และ กองกำลัง 136 (Force 136) ของอังกฤษ ที่อินเดียและลังกา

กลุ่มเสรีไทยทั้งจากภายนอกประเทศ และภายในประเทศที่ผ่านการฝึกจากกองทัพลำ ยสัมพันธมิตรเหล่านี้ ได้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ ตามท้องที่ในจังหวัดต่าง ๆ โดยได้รับมอบหมายให้ฝึก พลพรรคใต้ดินของขบวนการเสรีไทย และได้มีการจัดตั้งโรงเรียนนายทหารสารวัตร และโรงเรียน นายสิบสารวัตรทหาร โดยรับสมัครนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง นักเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักเรียนเตรียมนายเรือ เพื่อฝึกให้เป็นผู้บังคับบัญชาของกองกำลังพลพรรคใต้ดินเตรียมพร้อม ที่จะทำการสู้รบกับกองทัพญี่ปุ่น ในวันที่สัมพันธมิตรกำหนด นอกจากนั้นยังมีงานด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อคนไทยในประเทศร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น งานด้านการสืบข่าวทางด้านยุทธศาสตร์ทางทหารของ ญี่ปุ่นตลอดจนรายงานสภาพดินฟ้าอากาศให้กับฝ่ายสัมพันธมิตรทราบ ซึ่งเป็นผลทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตร สามารถปฏิบัติการทางทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การปฏิบัติงานต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นั้น แม้จะดำเนินการเป็นความลับอย่างยิ่ง แต่ก็มิได้รอดพ้น จากการสังเกตการณ์ของญี่ปุ่น เพียงแต่ญี่ปุ่นยังลังเลที่จะดำเนินการตอบโต้อย่างรุนแรงกับไทย แต่ อย่างไรก็ดี การปะทะกันระหว่างขบวนการเสรีไทยกับกองทัพญี่ปุ่น ไม่มีโอกาสได้เกิดขึ้น เพราะ ญี่ปุ่นได้ยอมแพ้สงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรเสียก่อน เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2488 สงคราม มหาเอเชียบูพาวจึงได้ยุติลง ประเทศไทยจึงพ้นจากการเป็นสมรภูมิรบ ความเสียหายทั้งชีวิต บ้านเรือน และทรัพย์สินจึงเกิดขึ้น ไม่มากนัก คงมีแต่เพียงภาระหน้าที่ที่จะต้องสะสางปัญหาต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ดี การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยประกอบกับนโยบายทางการทูตของผู้นำทางการเมืองไทย ในขณะนั้น ได้ทำคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประเทศไทยช่วยให้เกิดอำนาจต่อรองในการ เจริญท่าความตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรภายหลังสงคราม จนสามารถผ่อนหนักเป็นเบาได้

หลังจากการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยได้สำเร็จเสร็จสิ้นลงแล้ว เสรีไทยทั้ง ภายในประเทศและนอกประเทศก็ได้สลายตัวลงในเวลาต่อมา ทั้งไว้แต่เพียงความทรงจำที่ยังไม่มีเสียงของ กลุ่ม “เสรีไทย” แต่ละกลุ่มที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เล่าขานเป็นตำนานให้ลูกหลานฟังว่า ครั้งหนึ่ง ในชีวิตเขาได้กระทำหน้าที่อันสมควรที่จะกระทำต่อชาติ ได้สมกับการเกิดมาเป็นคนในชาติไทย คนหนึ่ง โดยมีได้หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด

เรื่องราวที่จะปรากฏต่อไปนี้เป็นเรื่องราวที่คนไทยทุกคนควรจะภูมิใจว่าคนไทยในอดีตนั้น ได้ยอมเสียสละความสุข ความสนุกสนาน ความสำราญต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับเพื่อประกอบกรณียกิจ อันยิ่งใหญ่ที่เหนือกว่าชีวิตของพวกเขา เพื่อปกป้องรักษาไว้ซึ่งเอกราช และอธิปไตยของชาติไว้ ให้เป็นสมบัติอันประเสริฐสำหรับลูกหลานชาวไทยทุกคน ตราบจนกระทั่งทุกวันนี้

ทะเลอันดามัน

สมุทรปราการ

พิษณุโลก

ประจวบคีรีขันธ์

อ่าวไทย

ชุมพร

สุราษฎร์ธานี

นครศรีธรรมราช

สงขลา

ปัตตานี

แผนที่แสดงการบุกรุกของกองทัพญี่ปุ่น

เหตุการณ์วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ในคืนวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ท่ามกลางบรรยากาศหนาวเย็น ต้อนรับงานฉลองรัฐธรรมนูญ วิทยุ บี.บี.ซี. แจ้งข่าวว่ามีความเคลื่อนไหวของขบวนการเสี่ยงของญี่ปุ่นเข้ามาในอ่าวไทย ทำให้มีข่าวลือว่าญี่ปุ่นจะบุกประเทศไทยในหมู่ประชาชนซึ่งเที่ยวเตร่อยู่ภายในบริเวณงานฉลองรัฐธรรมนูญที่สวนอัมพร กรุงเทพฯ

ในคืนนั้น เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยพร้อมด้วยคณะได้ขอเข้าพบนายกรัฐมนตรีที่วังสวนกุหลาบ เพื่อเจรจาขอให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปราชการทางชายแดนด้านตะวันออก คณะรัฐมนตรีได้จัดให้มีการประชุมเร่งด่วนและมีมติให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจจากมีอำนาจสั่งการทางทหารได้แต่ผู้เดียว

และในเวลาประมาณ 02.00 น. ของคืนเดียวกันนี้ กองทัพเรือญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกในเขตจังหวัด ปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และตำบลบางปูสมุทรปราการ ส่วนกองทัพบกของญี่ปุ่นได้บุกเข้ามาทางจังหวัดพิบูลสงคราม และพระตะบองชยแดนด้านตะวันออกของไทย ในเกือบทุกแห่งที่กองทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนเข้ามา ทหาร ตำรวจ ยุวชนทหารและประชาชน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ได้ทำการสู้รบกับทหารญี่ปุ่นอย่างดุเดือด กล้าหาญ และได้พลีชีพเพื่อชาติจำนวนหลายร้อยคน จนกระทั่งได้รับคำสั่งให้หยุดยิงจากรัฐบาล

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะนั้นได้เขียนเล่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับญี่ปุ่นได้ส่งผู้แทนมาเจรจาขอเดินทัพผ่านประเทศไทยว่า

ในค่ำวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) เวลาประมาณห้าทุ่มกว่า เซอร์โจเซฟ คอรอสบี้ อัครราชทูตอังกฤษได้มาหาข้าพเจ้าที่บ้านซอยสันติสุข พระโขนงและเล่าให้ฟังว่า ทูตได้รับข่าวว่า เครื่องบินตรวจการณ์อังกฤษ ซึ่งบินตรวจเห็นมีกองเรือรบญี่ปุ่นมาจากแหลมญวน และกำลังอยู่ในบริเวณใกล้อ่าวไทย.....เราได้สนทนากันว่าถ้าญี่ปุ่นเข้าเมืองไทยจะอย่างไร ข้าพเจ้าถามความเห็นทูตอังกฤษ ทูตอังกฤษบอกว่า ถ้าไทยสู้ อังกฤษก็ต้องช่วยเต็มที่เท่าที่จะช่วยได้ ข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นว่าไทยนั้นสู้แน่ แต่ก็ไม่ทราบว่าจะสู้ได้นานเท่าใด.....

เวลาประมาณ 19 น. นายพลตำรวจเอก อุดม อุดมเดชจรสี* ซึ่งเป็นอธิบดี

*ขณะนั้นมียศ พลตำรวจตรี

กรมตำรวจและรองนายกรัฐมนตรี ได้มาบ้านข้าพเจ้า.....เราทั้งสองปรึกษาเห็นพ้องกันว่า
 อยู่นี้เข้าสงครามแน่ นายพลตำรวจเอกอูล อูลเคชจรัส เองก็บ่นว่าอานคืบขันเช่นนี้
 จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ไม่ควรออกไป
 ต่างจังหวัด อีกสักครู่นี้พลเอกพระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
 ไทศัพทน์มาขอพบกับนายพลตำรวจเอกอูล จะพูดกันเรื่องอะไร ไม่ทราบ แล้วนายพลตำรวจเอก
 อูลรีบชุดไปจากบ้านข้าพเจ้าและแจ้งกับข้าพเจ้าเพียงสั้น ๆ ว่า เหตุการณ์ไม่ดี ต่อมา
 อีกประมาณครึ่งชั่วโมง มีโทรศัพท์มาจากวังสวนกุหลาบ ซึ่งขณะนั้นเป็นที่เขยนายกรัฐมนตรี
 ให้ข้าพเจ้ารีบ ไปที่นั่นทันที เมื่อไปถึงวังสวนกุหลาบ.....นายพลตำรวจเอกอูลแจ้งกับ
 ข้าพเจ้าว่าคณะทูตญี่ปุ่นมาขอพบนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อนายกรัฐมนตรีไม่อยู่ ก็จะขอพบ
 พลตำรวจเอกอูล ในฐานะเป็นรองนายกรัฐมนตรี แล้วรองนายกรัฐมนตรี.....ขอให้
 ข้าพเจ้าพบแทน.....นายซูโอกะมิ เกออิครราชทูตญี่ปุ่นได้กล่าวว่า ที่มาขอพบนายกรัฐมนตรี
 วันนี้เนื่องจากมีเหตุการณ์สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นเกิดขึ้น ท่านยอมทราบดีแล้วว่า
 สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้บีบบังคับญี่ปุ่นตลอดมา บัดนี้ญี่ปุ่นทนต่อไปไม่ได้แล้ว วันนี้
 จึงตัดสินใจออกขึ้นต่อสู้ โดยได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษแล้ว ฉะนั้น
 ทูตจึงได้รับคำสั่งจากรัฐบาล ให้มาแจ้งต่อนายกรัฐมนตรีไทยว่า เนื่องจากเหตุจำเป็น
 กองทัพญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องขอเดินผ่านประเทศไทยเพื่อไปโจมตีประเทศทั้งสองซึ่งเป็นศัตรูของ
 ญี่ปุ่น แต่เมื่อนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีไม่สามารถพบได้ ก็จำเป็นต้องแจ้งแก่
 ข้าพเจ้าเป็นทางราชการ ข้าพเจ้าได้ตอบว่าท่านก็ทราบดีแล้วว่า ประเทศไทยได้ประกาศตน
 เป็นกลาง ฉะนั้นจึงมีนโยบายไม่ช่วยเหลือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทูตตอบว่า โดยที่เรื่องนี้
 เกี่ยวกับความเป็นความตายของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจำเป็นต้องได้รับอนุญาตให้เคลื่อนกำลังทั้งทางบก
 ทางทะเลและอากาศผ่านประเทศไทยให้จงได้ ข้าพเจ้าชี้แจงตอบว่าแต่การจะอนุญาตหรือไม่
 นั้น ข้าพเจ้าไม่มีอำนาจอะไร เพราะท่านก็ทราบดีแล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นเพียงรัฐมนตรีว่าการ
 ต่างประเทศ อำนาจสั่งอนุญาต ไม่ให้ต่อสู้นั้นคือนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 ด้วยอีกตำแหน่งหนึ่งและทูตทราบดีแล้วว่ารัฐบาล โดยทางผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 ได้ประกาศเป็นคำสั่งประจำ (standing order) ไว้แล้วว่าไม่ว่ากองทหารประเทศใด
 เข้ามาในดินแดนไทยให้ต่อต้านเต็มที่ ฉะนั้นผู้ที่ประกาศยกเลิกคำสั่งนี้ก็คือ ผู้บัญชาการ
 ทหารสูงสุด ท่านใดนั้นผู้ช่วยทูตทหารบกญี่ปุ่น คือ พันเอกทามูรา ได้กล่าวว่า แต่ข้าพเจ้า
 ควรจะทราบว่า การล่าช้าก็หมายถึงการนองเลือด เพราะเวลานี้ กองทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบก
 ตามจุดต่าง ๆ ในประเทศไทยแล้ว ข้าพเจ้าตอบว่าข้าพเจ้าได้ชี้แจงแล้วว่า ข้าพเจ้า
 ไม่สามารถทำอะไรได้ แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าจะได้รับรายงานรองนายกรัฐมนตรี
 ให้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเดี๋ยวนี้ แล้วจะได้แจ้งให้คณะทูตทราบถึงผลการประชุม
 คณะทูตญี่ปุ่นตกลง และนั่งรออยู่ในห้องรับแขก ข้าพเจ้ากลับมารายงานพลตำรวจเอกอูล
 อูลเคชจรัส พลตำรวจเอกอูล จึงตกลงให้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี ซึ่งในเวลานั้นรัฐมนตรี

ส่วนมากก็มานั่งรออยู่แล้วเวลาประมาณ 23 น. จึงเปิดประชุมกัน*

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมกันที่วังสวนกุหลาบอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เวลาประมาณ 23.00 น. ของคืนวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จนถึงเวลา 11.55 น. ของวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เดินทางกลับเข้ามาร่วมประชุมด้วยในเวลา 06.50 น. ที่ประชุมได้มีมติให้สั่งให้ทุกจุดหยุดยิง เมื่อเวลา 07.30 น. คณะรัฐบาลได้พยายามเจรจาดำเนินการกับข้อเสนอต่าง ๆ ของญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ เพื่อการผ่อนหนักเป็นเบา และในที่สุดก็ต้องยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย โดยมีข้อตกลงว่าญี่ปุ่นจะเคารพเอกราช อธิปไตย และเกียรติยศของประเทศไทยในวันนั้นญี่ปุ่นได้โจมตีฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในมหาสมุทรแปซิฟิก เกาะฮ่องกง ของอังกฤษและที่อื่น ๆ ด้วย ขบวนการปฏิบัติการของทหารญี่ปุ่นในภาคพื้นเอเชีย และแปซิฟิกได้กระจายไปทั่วโลกในวันเดียวกันนั่นเอง

ในบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 7 และ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีรายละเอียดบันทึกไว้ดังนี้

เริ่มประชุมเวลาประมาณ 23.00 น.

พล.ต.อ.อุล อุลเดชจรัส : นายกรัฐมนตรียังไม่กลับ แต่ได้โทรเลขให้กลับโดยด่วน และได้สั่งให้นายนาวอากาศเอก ชูรณนภากาศหน้าเครื่องบินไปรับแล้ว เรื่องที่จะต้องแจ้งให้ที่ประชุมทราบก็คือผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่น มีเอกอัครราชทูต ทูตทหารพร้อมทั้ง Staff ได้มาขึ้นบันทึกต่อรัฐบาลขอเดินทัพผ่านประเทศไทยเพื่อไปโจมตีอังกฤษ และเขาแจ้งว่าญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาแล้วและเขาจะเข้าโจมตีพร้อม ๆ กัน ขออย่าให้ไทยขัดขวาง โดยเขารับรองว่าจะไม่มาทำลายอธิปไตยของไทย นอกไปจากขอผ่านท่ากรุงเทพฯ และเมืองบางเมืองที่จำเป็นในทางทหารเท่านั้น และเขาขอให้ตอบภายใน 2.00 น. คณะรัฐมนตรีได้ส่งผู้แทนมีนายปรีดี พนมยงค์ นายดิเรก ชัยนาม และพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ไปแจ้งว่าเรายังตอบไม่ได้ เพราะนายกรัฐมนตรียังไม่อยู่ ขอยืดเวลาตอบค่าขอไปเป็น 5.00 น. เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (นายปรีดี พนมยงค์) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (นายดิเรก ชัยนาม) และพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ) ได้ไปพบกับผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่นแล้ว ได้กลับมารายงานว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นแจ้งว่ายังมีเวลาเหลืออยู่เพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้นก็จะถึงกำหนด และฝ่ายผู้แทนไทยก็ได้ชี้แจงแก่ญี่ปุ่นขอให้เขายับยั้งไว้จนกว่านายกรัฐมนตรีจะมาถึง ฝ่ายญี่ปุ่นได้ชี้แจงว่าการติดต่อจะทำได้ไปไม่ได้เร็วเพราะจะต้องโทรเลขไปที่ไซ่ง่อน และกว่าไซ่ง่อนจะโทรเลขไปถึงทางนครบาลข้างหน้าก็จะกินเวลานาน

*ได้เวก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 (กทม. แพร่พิทยา, 2509) หน้า 192-196

จอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี

พลตำรวจเอก อตุล อตุลเดชจรัส
รองนายกรัฐมนตรี และอธิบดีกรมตำรวจ

นายปรีดี พนมยงค์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

นายดิเรก ชัยนาม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

ผู้แทนฝ่ายไทย ได้ชี้แจงว่าเราจะพยายามให้ความสะดวกทุกทางให้ส่งโทรเลขไปโดยเร็ว ขอให้เขาขัดยั้งการขกทหารเข้ามา.....ในที่สุดผู้แทน ได้ชี้แจงกับเขาวางฝ่ายญี่ปุ่น ได้ร้องขอว่าให้รัฐมนตรีที่ยังอยู่นั้นช่วยจัดการสิ่งที่จะมีให้ทหารไทยต้องทำการต่อสู้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึง ได้ชี้แจงว่าเรื่องนี้ทางฝ่ายไทยจะทำได้เพียง โคนั้น จะต้องกลับไปหารือที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก่อนแล้วจะแจ้งให้ทราบ และขอให้เขารอคอยอยู่ คณะผู้แทนจึงได้หารือคณะรัฐมนตรีว่า จะควรจัดการประการใด

คณะรัฐมนตรีได้ปรึกษาคถลวงว่าให้คณะผู้แทนกลับไปแจ้งแก่ฝ่ายญี่ปุ่นขอร้องเขา อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เขารอจนกว่านายกรัมนตรีจะกลับ และให้ชี้แจงด้วยว่าอำนาจการบังคับบัญชาทหารอยู่ที่บัญชาการทหารสูงสุด คณะผู้แทนฝ่ายไทยจึงได้กลับไปเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จการเจรจาแล้ว ได้กลับมารายงานคณะรัฐมนตรีว่าได้ไปแจ้งแก่ฝ่ายญี่ปุ่นแล้ว ขอให้เขาขัดยั้งการขกทหารเข้ามาไว้รอจนกว่านายกรัมนตรีจะกลับ แต่ฝ่ายญี่ปุ่น ได้ชี้แจงว่าเขาเองได้ส่งโทรเลขไปแล้ว ขอให้ทางฝ่ายไทย ได้ส่งรับการต่อต้าน ญี่ปุ่นด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้ชี้แจงว่า สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีการตั้งบัญชาการทหารสูงสุด และบัญชาการทหารสูงสุดก็มีอำนาจสั่งทหารทั่วไป คณะรัฐมนตรีไม่อาจที่จะส่งลบล้างคำสั่งของบัญชาการทหารสูงสุดได้ ทั้งนี้ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดหน้าที่ไว้เช่นนั้นด้วย.....นายอามาตสึชี้แจงว่า ขณะนี้เหตุการณ์ฉุกเฉิน ฝ่ายญี่ปุ่นแม้จะทราบว่ามีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่เช่นนั้นก็ตามแต่ ไม่อยากที่จะยอมรับทราบ อยากจะขอร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรองบัญชาการทหารสูงสุด (พล.อ.มังกร พรหมโยธี) ได้สั่งให้ทหารไทยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านเข้ามา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้ยืนยันว่าขอให้เขาขัดยั้งการขกทหารเข้ามานั้น ไว้ก่อนตามเหตุผลที่ได้ชี้แจงมาแล้ว ส่วนคำขอร้องของเขาที่ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรองบัญชาการทหารสูงสุดส่งประการใดนั้นก็จะได้อธิบายมาแจ้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองบัญชาการทหารสูงสุดทราบ และส่วนทางบัญชาการทหารสูงสุดนั้น เราก็จะพยายามทำการติดต่อโดยทุกทางที่จะสามารถจะทำได้

ระหว่างรอการประชุม ได้รับรายงานว่าญี่ปุ่นลำเลียงทหารขึ้นที่สงขลาปัตตานีและได้มีการปะทะกันขึ้นกับกำลังฝ่ายไทย

ต่อมาได้มีผู้รายงานว่า ได้มีญี่ปุ่นนำรถยนต์ไปประมาณ 14-15 คันไปทางสมุทรปราการนัยว่าเพื่อไปรับญี่ปุ่นที่จะมา Landing ที่ปากน้ำ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงเสนอว่า ถ้าเช่นนั้นให้ส่งปิดถนนสายสมุทรปราการ-กรุงเทพฯ ทันที รอใครจะผ่านไปมาก็ห้ามเด็ดขาดนอกจากรถทางราชการฝ่ายไทย และการปิดนั้นก็ให้ปิดตอนที่มีสถานีตำรวจ เช่นที่พระโขนงเป็นต้น

นายพลตำรวจตรี อุดล อุดลเดชจรัส จึงได้ส่งปิดถนนสายสมุทรปราการ-กรุงเทพฯ เวลา 3.00 นาฬิกา

เวลา 4.30 น. นายพันเอกประจักษ์ ภมรมนตรี พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร และนายจิตตะเสน ปัญจะ ได้รับมอบให้ไปหาเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นที่สถานทูตเพื่อขอขิดเวลาการตกลงของรัฐบาลไทย ในอันที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลญี่ปุ่น ได้หรือไม่ เพียงใด โดยเหตุที่นายกรัฐมนตรีเดินทางกลับกรุงเทพฯ ไม่ทันก่อนเวลา 7.00 น. ทางสถานทูตญี่ปุ่นตอบว่าได้วิทูรย์ไปทางอินโดจีนแล้ว ได้ส่งกองทหารที่จะ Land ตาม Points ต่าง ๆ ในประเทศไทยให้เรียบร้อยไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับคำตอบจากไทย แต่จะทำสำเร็จเพียงใดเขารับรองไม่ได้เพราะเป็นกำลังส่วนใหญ่ แต่เพื่อความเรียบร้อยทางเขาก็ขอให้ไทยสั่งทหารไทยให้ระงับการต่อสู้ไว้ด้วยเพื่อไม่ให้เกิดการปะทะกัน ซึ่งทางผู้แทนรัฐบาลไทยก็จะได้พยายาม และในโอกาสนี้เขาได้แจ้งว่ากำลังส่วนหนึ่งของเขากำลังจะขึ้นที่ปากน้ำทางเรือจริงขอให้เขายึดไว้ว่าอย่าได้ล่วงล้ำเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อมิให้เกิดการปะทะกันขึ้น คณะรัฐมนตรีรับทราบ และได้ส่งนายทหาร คือ หลวงชลออาจูกับหลวงประทีปติณนาวิทูรย์ ไปที่สถานทูตญี่ปุ่นเพื่อให้เดินทางไปปากน้ำกับเจ้าหน้าที่ทหารประจำสถานทูต โดยขอรับรองให้ฝ่ายเขายึดการขึ้นบกถ้ำขึ้นแล้วก็ได้กลับ ไปลงเรือ ถ้าไม่สามารถจะกลับ ไปลงได้ก็ให้หยุดยั้งอยู่เพียงนั้น ส่วนกำลังส่วนอื่นที่ยังไม่ได้ขึ้นให้ระงับไว้ กับขอห้ามเด็ดขาดไม่ให้ล้ำเล็งทหารเข้ากรุงเทพฯ จนกว่าท่านนายกรัฐมนตรีจะกลับและให้คำตอบเด็ดขาด

ในระหว่างที่ท่านนายกรัฐมนตรียังไม่มาถึง เจ้าหน้าที่สั่งการไปคือ

- (1) กองทัพเรือสั่งเรือต่าง ๆ ให้เตรียมพร้อมไว้เท่านั้น เพื่อปฏิบัติได้ทันทีเมื่อได้รับคำสั่ง
- (2) ทางตำรวจได้สั่งเพิ่มกำลังคุมชนญี่ปุ่นไม่ให้ออกจากบ้านโดยเด็ดขาด ส่วนคนแก่และเด็กญี่ปุ่นที่จะอพยพลงเรือนั้นได้อนุญาต และได้ให้ตำรวจให้ความอารักขาด้วย
- (3) ใบปลิวต่าง ๆ ที่พวกญี่ปุ่นจัดพิมพ์ขึ้น ทางตำรวจได้สั่งให้ระงับการแจกจ่ายโดยเด็ดขาด

เวลา 6.50 น. นายกรัฐมนตรีได้เดินทางกลับจากพระตะบองเข้าสู่ที่ประชุม.....*

รองนายกรัฐมนตรี (พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส) ได้สรุปรายงานเหตุการณ์ให้นายกรัฐมนตรีทราบและได้แสดงความคิดเห็นปรากฏในบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ว่า

พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส : ระหว่างที่ท่านนายกรัฐมนตรีไม่อยู่ผมก็ได้ปรึกษากับรัฐมนตรีบางคน แต่ไม่ได้รวมคณะทั้งหมด ความเห็นในบางคนกับความเห็นของผมได้เห็นสอดคล้องต้องกันว่า ในขณะนี้ทางรัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินการตกลงใจเด็ดขาดและได้ผล

*บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี : 7 และ 8 ธันวาคม 2484 ในจิรพรรณนุสรณ์, คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงคราม ของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และนายทวี บุณยเกตุ จัดพิมพ์โดยโครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง สำนักพิมพ์ "จิรพรรณนุสรณ์" (กทม. บริษัทเคสดีไทย, 2526) หน้า 1-6

เห็นว่าเขาได้กระจายกำลังชาติเพื่อไม่ให้ชาติไหน ๆ ช่วยกันได้ นี่เป็นหลักสำคัญ เราจะเห็นได้ว่าชาติต่าง ๆ ที่เป็นมหาประเทศ คือ อเมริกา และอังกฤษ ญี่ปุ่น เขาไม่ได้วิ่งรอกอะไรเลย เข้าใจผิดก่อนทีเดียว แต่สำหรับประเทศไทยนั้นตรงกันข้ามเขายังได้มาขึ้นข้อเสนอคล้าย ๆ กับว่าเขารีบที่จะพึ่งอะไรอีกสักเล็กน้อย ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ๆ แต่อย่างใดก็สำหรับความรู้สึกของมนนั้น การที่ญี่ปุ่นไม่กล้าทำอะไรรุนแรงอย่างอเมริกาและอังกฤษนั้นเข้าใจว่านโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นไม่อยากจะให้มีอะไรระหว่างชาวเอเชียด้วยกัน มิฉะนั้นก็จะเสียจากที่ได้สั่งไว้แล้วว่าจะช่วยชาวเอเชียด้วยกัน จึงเป็นอันว่าข้อเสนอที่เขาขึ้นแก่เรานั้น ไม่ใช่ว่าเขากลัวเรา เพราะในเมื่อการประกาศรบกับอเมริกาและอังกฤษซึ่งเป็นมหาประเทศ ได้แล้วก็เป็นอย่างนั้นเขาให้เกียรติคนแก่เราในฐานะที่เป็นชาวเอเชียด้วยกัน การที่เขาส่งกองทัพเรือ 15 ลำเข้ากันที่บริเวณสงขลาและปัตตานีก็แสดงให้เห็นแล้วว่ากองทัพเรือของอเมริกาก็ดี ศัตรูก็ดีหรือกองทัพเรืออังกฤษก็ดี ไม่สามารถที่จะช่วยไทยในอ่าวไทยได้... และที่เกาะฟิลิปปินส์หรืออื่น ๆ ก็ถูกโจมตี เขาก็จำเป็นจะต้องรวบรวมกำลังอาวุธยุทธภัณฑ์ไว้ต่อสู้เต็มที่ หมายความว่าอเมริกาจะช่วยอังกฤษไม่ได้ จะช่วยไทยก็ไม่ได้ และอังกฤษเองก็จะช่วยอเมริกาก็ไม่ได้ ทั้งจะมาช่วยไทยก็ไม่ได้.....ในขณะนี้ทุก ๆ ชาติจะต้องช่วยตัวเอง สำหรับประเทศไทยนั้นในความเห็นของผมเห็นว่าต้องดำเนินให้ดีที่สุด ซึ่งเขายังกำลังรอคำตอบข้อตกลงใจของเราต่อไป ในการที่เขาขึ้นคำขาดมา เช่นนี้เราสมควรจะผ่อนผันหรือไม่นั้นก็เป็นอย่างนั้นจะคิดว่าเมื่อเขาไม่กลัวอเมริกาและไม่กลัวอังกฤษแล้ว สำหรับเรามันจะเป็นอย่างไร จริงอยู่เรากำลังทหาร แต่การรบนั้นหมายความว่าเราจะรบได้ตามกำลังความสามารถของกองทัพไทย

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อได้คะแนนถึงกำลังและเราได้ถูกบดเคี้ยวแล้วใครจะสามารถช่วยเราได้ เช่นนี้ก็เป็นอย่างนั้นคล้าย ๆ กับที่เรียกว่ายอมสวามิภักดิ์ไปจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายซึ่งผมก็ได้เคยแถลงในคณะรัฐมนตรีก่อนแล้ว เป็นอันว่าเราจะสู้ได้ไม่ถึงปี และเมื่อเราพ่ายแพ้ด้วยกำลังทหารเช่นนี้การแพ้เช่นนี้ก็เรียกว่าเป็นชี้ช้า เป็นเมืองขึ้นเขาร้อยเปอร์เซ็นต์... สำหรับทหารไทยก็ได้มีการปะทะกันบ้าง นั่นหมายความว่าเราต่อสู้ไม่ได้ต่อสู้ คือที่ปัตตานี สงขลาและอาจจะยังมีอื่นอีกซึ่งยังไม่ได้รับรายงาน.....ที่นี้ข้อเสนอต่าง ๆ ที่ควรจะผ่อนหนักเป็นเบาแต่ไหนแก่ญี่ปุ่นนั้นผมเห็นว่าควรจะพูดจาผ่อนไปบ้างตามสมควร เพราะเราชินสู้ก็สู้ไม่ได้ และไม่มีใครเขาช่วยเราอย่างเต็มที่ เมื่อเช่นนี้ก็เห็นว่าควรจะผ่อนไป...

นายกรัฐมนตรี : ก็ขอให้สัปดาห์นี้คิดว่า แล้วเราก็ขอรับรองกับสถานทูตญี่ปุ่นเขาส่วนที่จะตกลงกันแต่ไหนก็ไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งต่อไปจะเป็นอย่างไรนั้นก็ให้รอฟังคำสั่งจากผลการตกลงกันทางทูต...

ที่ประชุม : คลองเวลา 7.30 นาฬิกา เห็นพ้องด้วยในการที่จะสั่งให้ฝ่ายเราหยุดยิง*

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนเล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงนี้ต่อไปว่า

ต่อมาอีกประมาณครึ่งชั่วโมงนายกรัฐมนตรีได้นำนายนิช ปานะนนท์ (อธิบดีกรมพาณิชย์) เข้ามาในที่ประชุม และให้นายนิชชี้แจงว่าญี่ปุ่นเสนออย่างไร นายนิชชี้แจงว่า คณะทูตญี่ปุ่นเสนอว่า มีแผนการที่จะขอความร่วมมือจากไทย 3 แผน แผนที่หนึ่งคือ ญี่ปุ่นเพียงขอเดินทหาวผ่านไทยไปเท่านั้น แผนที่สองไทยกับญี่ปุ่นทำสัญญาพันธมิตรกันเพื่อป้องกันประเทศ ไทยและแผนที่สาม ไทยกับญี่ปุ่นประกาศเป็นสหราชอาณาจักรร่วมรุกร่วมรบต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาและในการนี้ญี่ปุ่นพร้อมที่จะให้ดินแดนที่ไทยเสียแก่อังกฤษและฝรั่งเศส กลับคืนมาทั้งหมด

คณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว มีความเห็นแตกต่างกันหลายฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรรับแผนที่สาม เพราะไทย ๗ จะให้ญี่ปุ่นผ่านทั้งที่ก็ควรเอาประโยชน์ให้เต็มที่ ฝ่ายที่สองไม่ออกความเห็น ข้าพเจ้าในฐานะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเสนอว่าเมื่อเราต้องยอมญี่ปุ่น เพราะเราสู้ไม่ได้ อย่างมากก็เป็นเพียงยอมให้ผ่าน ถ้าเราเอาแผนอื่นโลกต้องวิจารณ์เราแน่นอนว่าที่แสดงไว้ว่าจะเป็นกลางอย่างเคร่งครัดนั้น ความจริงก็สมคบกับญี่ปุ่น และ ไม่เพียงยอมญี่ปุ่น เพราะสู้ไม่ได้แต่กลับเข้าร่วมเป็นพันธมิตรด้วยในการนี้ พอลตำรวจเอกอดุล อดุลเดชจรัส กับนายปรีดี พนมยงค์ ได้สนับสนุนความเห็นของข้าพเจ้า ในที่สุดที่ประชุมลงมติให้รับเพียงแผนที่หนึ่ง และได้ให้นายนิช ปานะนนท์ออกไปแจ้งแก่คณะทูตญี่ปุ่น ต่อมาอีกประมาณหนึ่งชั่วโมงก็ได้มีการลงนามระหว่างเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นกับข้าพเจ้าในสัญญายอมให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย ได้....

ในการนี้ข้าพเจ้าเว้นเสียมิได้ที่จะกล่าวว่า คราวจนถึงเวลาที่ขณะผู้บัญชาการทหารสูงสุดสั่งหยุดยิง ทหารหาญของเราทุกด้านตามชายแดน ได้ต่อสู้ญี่ปุ่น เพื่อป้องกันดินแดนบูรณภาพอาณาเขตไทยอย่างเต็มที่ เฉพาะอย่างยิ่งทางบกยังได้เลือกรักษาชาติของไทยได้ไหลซึมเพื่อชาติไทย ซึ่งพวกเราชาวไทยจะมีสืบเลย วีรกรรมของทุกท่านที่มีส่วนป้องกันชาติในครั้งนั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า เมื่อถึงคราวป้องกันประเทศ คนไทยได้ยอมเสียสละทุกอย่าง รวมทั้งชีวิต ขอบัญญาของท่านจงไปสู่สุคติในสันปรายภพ วีรกรรมของท่านครั้งนี้ได้พิสูจน์ให้โลกเห็นแล้วว่า ไทยได้ทำคามหน้าที่ดีที่สุดแล้ว แต่ที่เราต้องยอมหยุดยิงในที่สุด ก็เพราะกำลังของเราสู้ไม่ได้จริง ๆ *

คนไทยที่เสียชีวิต และบาดเจ็บในเหตุการณ์เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีจำนวนหลายร้อยคน ซึ่งมีทั้งทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพลเรือน อาสาสมัครได้รวมกำลังกันต่อสู้เพื่อต้านทานกับกองทหารญี่ปุ่นในทุกจุดที่ทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบก เว้นแต่ที่บางปู จังหวัด

สมุทรปราการเท่านั้นที่ไม่มีการต่อสู้ เนื่องจากได้ส่งนายทหารไปกับเจ้าหน้าที่ประจำสถานทูต ญี่ปุ่น ไปยับยั้งไว้ทัน

รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กล่าวสดุดีผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

ญาติของผู้ที่ถึงแก่กรรมในสนามยุทธไปแล้ว ควรได้ภูมิใจในความมี
เกียรติอันสูงศักดิ์ ที่สกุลของท่านได้ทำหน้าที่ให้ประเทศชาติจนถึงตายในทิวประเทศชาติ
ยอมเป็นหนี้บุญคุณท่านอย่าง ไม่มีวันลืม...

นายจาด อูร์สะนันท์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภออยู่ที่อำเภอสาบบุรี
ได้เล่าวีรกรรมของนักเรียนซึ่งเป็นยุวชนทหาร และครูโรงเรียนวรคามินทร์ ที่จังหวัดปัตตานี
ที่ได้ร่วมต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ว่า

สมัยท่านจอมพล ป. ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม ท่านประยูร
ภมรมนตรี เป็นเจ้ากรมยุวชนทหาร ได้ไปจัดหน่วยยุวชนทหาร ที่จังหวัดปัตตานี เวลา
ปฏิบัติงานจริงนั้น พวกยุวชนทหารได้รับมอบหมายให้มารักษาอยู่ที่หน้าศาลากลางเข้าใจว่า
เป็นแผนที่เขาบอกกันไว้ว่าทหารญี่ปุ่น จะต้องเข้าที่นั่น (หน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี)
ที่หน้าศาลากลางมีแท่นปืนโบราณ ญี่ปุ่นบุกขึ้นก็ผ่านหน้าสนามที่นั่นเป็นโรงเรียนประจำ
จังหวัดเป็นนักเรียนชาย ญี่ปุ่นก็มา ยุวชนก็ตั้งป้อมอยู่ตอนนั้นยิงด้วยปืนเล็กยาว ไม่ทันใจ
เหมือนกับ (พวกญี่ปุ่น) ยิงปืนกล ยุวชนโค่นปืนกลไปหลายคน กล่าวหาญมาก ตอนนั้น
เขาอบรบกันไว้ดีมาก พวกยุวชนทหารที่ปัตตานีมีชื่อเสียงมาก แนวปะทะก็หยุดอยู่แค่นั้น
จนถึงเข้าก็มีนายตำรวจถือคำสั่งมาติดต่อกับกองทหารเพราะโทรศัพท์ตอนนั้นใช้ไม่ได้
และวิทยุต่าง ๆ ก็ไม่มี วันนั้นมีนายทหาร ตำรวจถูกยิงที่หน้าว่าการอำเภอเมือง หน้าศาลากลาง
เสียชีวิตหลายคน ที่น่าชมเชยมากคือครูโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนวรคามินทร์อนุสรณ์
เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนเด็กเล็ก ๆ อยู่หลังศาลากลางจังหวัด เจ้าของโรงเรียน คือ ครูเชื้อ
วรคามินทร์และภรรยา มีการอบรบกันไว้ว่า เวลาเมื่อต่าง ๆ คน ไทยแต่งเครื่องแบบให้หมด
พร้อมทั้งมีอาวุธ ที่นั่น (โรงเรียนวรคามินทร์) มีการอบรบลูกเสือสมุทรเสนา วันนั้น
ครูเชื้อ วรคามินทร์ ก็แต่งเครื่องแบบลูกเสือสมุทรเสนา ญี่ปุ่นมันไม่รู้ มันนึกว่าเป็นทหาร
มันเข้าไปยิงไปแทงเลย พร้อมกับครูอีกคน สองคนเสียชีวิตในโรงเรียน... ไม่ได้ต่อสู้...นั้น
เป็นการเตรียมพร้อม ในการปฏิบัติหน้าที่ คือมารวมกลุ่มกัน แก ไม่มีอาวุธหรอกตอนนั้น
กล่าวหาญมากแล้วด้วย...*

อนุสาวรีย์เชิดชูวีรกรรมของยุวชนทหาร
สะพานนางสังข์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
ทหาร ตำรวจ และประชาชนชาวไทย พลีชีพ
ต้านทานทัพญี่ปุ่น เมื่อ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

อนุสรณ์สถานเครื่องหมายทางประวัติ-
ศาสตร์สงครามมหาบูรพา ณ สะพานสุตา
บางปู จังหวัดสมุทรปราการ

พลโทวิวัฒน์ ริงคะรัตน์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมวด อยู่ที่จังหวัดชุมพร ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ชุมพรว่า

นายกฯ ส่งทูตชิงเมื่อเวลา 07.30 น. แต่กว่าคำสั่งจะไปถึงหน่วยต่าง ๆ ที่ปะทะกับญี่ปุ่นก็ใช้เวลาเกือบ 6 ชั่วโมง เช่น ที่ชุมพรซึ่งผู้เขียนอยู่ที่ ร.พัน 38 ได้รับคำสั่งทูตชิงและขอมให้ญี่ปุ่นผ่านไปได้นั้นเป็นเวลา 13.00 น. ตอนได้รับคำสั่งทูตชิง ท่าน (พันตรีขุนเอกสิงห์สวัสดิ์ ผู้บังคับกองพันที่ชุมพร) จึงให้ผู้เขียนไปติดต่อ และแจ้งให้ ผบ.ร้อย 1 คือ ร้อยเอกประชา มั่นชานนท์ให้ทราบ และนำคำสั่งกลับซึ่งในขณะนั้น กองร้อยที่ 1 กำลังเผชิญหน้า และยิงต่อสู้กับทหารญี่ปุ่นที่บ้านท่ายาง เลขสะพานท่านางสังข์ ที่ภูเขนทหาร คำรวจและทหารอีคืออยู่ข้างหน้ากองร้อยก็มีทหารญี่ปุ่น และข้างหลังก็มีทหารญี่ปุ่น...การปะทะที่ปากน้ำ ชุมพร และสะพานท่านางสังข์ ซึ่งมีการยิงต่อสู้กันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายเราเสียชีวิตห้านายเป็นนายทหารหนึ่ง คำรวจสามและราษฎรอาสาสมัครหนึ่ง...*

นายมาลัย ชูพินิจ นักหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นได้เขียนหนังสือเรื่อง "X.O.Group" โดยใช้นามปากกา ว่า "นายฉันทนา" เขียนเล่าเหตุการณ์ในกรุงเทพฯ ในขณะนั้นว่า

ขณะที่คณะรัฐมนตรีกำลังประชุมเพื่อให้คำตอบว่าจะยอมให้ผ่านหรือไม่ให้ ส่วนใหญ่ของกองหน้าทหารญี่ปุ่น ซึ่งแทบทุกหน่วยมีผู้พูดไทยได้ ก็เคลื่อนกำลังเข้ามาคุมเชิงอยู่ในใจกลางพระนครแล้ว บ้างเข้าคุมที่ทำการ ไร่พระณีย์โทรเลขบ้างโทรศัพท์ และ บ้างสถานีรถไฟ ใบปลิวและประกาศवादด้วยฝีมือและพิมพ์ด้วยภาษาไทยแล้ว ๆ เป็นรูปทหารญี่ปุ่น ทหารไทยกอดคอกันร้อง "บันไซ-ไชโย" ถูกปิดและถูกแจกแก่ประชาชนอยู่ตามที่ชุมนุมต่าง ๆ บางฉบับขอความร่วมมือให้ช่วยกันขับไล่อังกฤษ อเมริกาออกไปจาก "มหาบูรพาเอเชีย" เพื่อสร้างวงไพล์ขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน หลายฉบับก็คุกคามว่าจะลงโทษประหารชีวิตคนไทยทุกคนที่ทำลายสาขาคมนาคม ไม่รวมมือกับญี่ปุ่นหรือพยายามจะหนีออกนอกประเทศ ประกาศของกองทัพบกเหล่านี้ เมื่อรัฐบาลจอมพลได้ทำสัญญาว่ารวบรวมรุกรับญี่ปุ่น ในอีก 3 วันต่อมา ต่างพากันหายไป...**

แม้สถานการณ์ในขณะนั้นจะชี้ว่า ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นบุกแบบไม่รู้ตัวมาก่อน ทำให้รัฐบาลไทยจำต้องยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น ให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไปยังพม่าและมลายู เพราะตระหนักดีว่าแม้กองทัพไทยจะต่อสู้อย่างเข้มแข็งและอาจหาญเพียงใด ก็คงไม่สามารถต่อต้านแสนยานุภาพอันเกรียงไกรของกองทัพญี่ปุ่นได้ และถ้าจีนสู้ต่อไปอาจทำให้ต้องเสีย

*พลโทวิวัฒน์ ริงคะรัตน์, ญี่ปุ่นบุกจังหวัดระนอง, ยุทธโกภ, หน้า 35-47

**นายฉันทนา X.O.Group, เรื่องภายในขบวนเสรีไทย, (กทม. สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พิมพ์ครั้งที่ 2 2507) หน้า 28-27

เลือดเนื้อชาวไทยอีกมากโดยไร้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นได้เข้ามาใกล้ชิดในสงครามอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยได้รับดินแดนจากการยึดครองของฝรั่งเศสคืนมาบางส่วน ทำให้ไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ฝ่ายสัมพันธมิตรจึงสงสัยว่าไทยจะตกอยู่ใต้ความครอบงำของญี่ปุ่น

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม กล่าวถึงท่าทีของฝ่ายตะวันตกว่า

อังกฤษและสหรัฐอเมริกาก็คงว่าเราไม่เป็นกลางและก็จะถูกบีบใหญ่ เวลานั้น สหรัฐอเมริกาก็สงสัยแล้วว่า เราอยู่ในกำมือของญี่ปุ่น เพราะเรื่องดินแดนและเรื่องอื่น ๆ ถึงกับสั่งกักเครื่องบิน ซึ่งเราส่งซื้อฮาร์เวซไปแล้ว และกำลังลำเลียงขนมาพักอยู่ที่ เกาะฟิลิปปินส์แล้ว....*

สาเหตุดังกล่าวนี้อาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่เข้าไปมีบทบาทกำหนดการตัดสินใจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดังนั้น ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายกรัฐมนตรีได้ชี้แจงว่า

การที่ผมเชิญประชุมในวันนี้ ก็เพราะมีเรื่องสำคัญมาก คือ เรื่องที่เราได้เซ็นสัญญากับญี่ปุ่นไปแล้วนั้น เขาก็บอกว่า เขารู้สึกขอบคุณและมีความเห็นอกเห็นใจเรามาก แต่บัดนี้ก็การของเขาได้คิดหน้าไปมาก เขาบอกว่าในการที่เราจะไม่ทำอะไรเลยกับเขานั้น ก็รู้สึกเป็นรากฐานอยู่บนทราย.....ขอให้เราเลือกเอาทาง Military co-operation (ความร่วมมือทางทหาร)... แต่ในเรื่องนี้ถ้าจะพูดไปแล้วผมก็ไม่รู้ที่จะทำอะไร... แต่ว่าก็จะเป็นการที่ผมขายชาติทั้งนี้ทั้งล่อง อ้ายไม่รับเขาเดียวก็อาจจะปลดอาวุธทหารเราก็หมดเสียง อ้ายจะสู้หรือก็ลำบากมาก เราจะไม่ได้มานั่งประชุมกันอย่างนี้ แต่ในใจของผมเห็นว่าเมื่อเราจะเข้ากับเขาแล้ว ก็เข้าเสียให้เต็ม 100% เขาก็คงเห็นอกเห็นใจเรา ส่วนการข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ผมทาส ไม่ถูก**

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่นทั้งการรุกรานและป้องกัน เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นผลทำให้ประเทศไทยต้องประกาศสงครามต่ออังกฤษ และสหรัฐอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485

*ดิเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 149

**บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งพิเศษ วันพฤหัสบดีที่ 11 ธันวาคม 2484, เล่มเดิม, หน้า 61

หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้เขียนเล่าเหตุผลที่รัฐบาลไทยจำต้องเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาว่า

ความจริงนั้นเป็นที่รู้กันว่าญี่ปุ่น ไม่พอใจในความตกลงที่ทำกัน ในกรรมการผ่านแผนที่ประชุมกันมาเมื่อวันที่ 8 ที่ 9 ธันวาคม เพราะฝ่ายไทยไม่สามารถจะยอมให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ญี่ปุ่นขอ ความตกลงที่ร่างไว้สำหรับให้กรรมการทั้งสองฝ่ายลงนามนั้น ไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายญี่ปุ่น

ในบรรดารัฐมนตรีที่อภิปรายออกความเห็นในปัญหานี้ ไม่มีใครเลยสักคนเดียวที่จะแสดงความเห็นดีเห็นชอบ หรือว่าควรจะตกลงรับโดยหวังผลดีอย่างไร ทุกคนเห็นว่าการต้องรับก็ด้วยความจำใจโดย ไม่มีทางเลือกเสีย ถ้าหากเราไม่รับตามข้อตกลงใหม่ก็อาจจะเกิดรบกัน เมื่อเราตกลงใจหยุดรบในวันที่ 8 จะมากลับรบในวันที่ 11 เมื่อทหารญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองแล้วก็จะร้ายหนัก ทุกคนเห็นว่า ไม่มีทางอื่น แม้จะเห็นว่า ไม่ควรรับตามข้อตกลงใหม่ ก็ไม่สามารถจะบอกได้ว่า จะให้ทำอะไร จึงเป็นอันทำสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่น ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามกับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2484 นั้นเอง การเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ไม่มีใครในบรรดาคณะรัฐบาลหรือประชาชนที่จะเข้ากับผู้กรรมาด้วยความสมัครใจหรือนิยมชมชอบ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราทำไปด้วยความผินใจทำด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวคือรักษาชีวิตของชาติไว้เพื่อวันข้างหน้า

ในทันทีที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาประเทศไทย ทหารญี่ปุ่น ได้เข้ายึดท่าเรือ บริษัท รันคำ ธนาคาร โรงพิมพ์ (บางกอกไทมส์) ท่าเรือ คลังสินค้า โรงงาน ฯลฯ บรรดาที่เป็นของอังกฤษ อเมริกัน โดยพวกพ่อค้าญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในประเทศนี้ช้านานเป็นผู้นำยึดยึดแล้วขนทรัพย์สินสมบัติลงเรือไปเป็นอันมาก.....ทางเราได้หวังการกระทำอันนี้ ญี่ปุ่น แก้วว่าความจำเป็นทางทหารของเขา ญี่ปุ่นรู้ดีว่าเราไม่กล้าเข้าควบคุมทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้เอง โดยมิได้ทำพิธีประกาศสงคราม

ตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม 2484 คือสองวันภายหลังญี่ปุ่นเข้ามา ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ว่าเรื่องทรัพย์สินสมบัติต้องรับจัดการโดยด่วน เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับศุลกากร ที่ว่าต้องจัดการโดยด่วนก็หมายความว่าความต้องรับต้องออกจากมือญี่ปุ่นมาไว้ในมือเรา ที่ว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับศุลกากรนั้นเป็นปัญหาจริง ๆ คือการสร้างท่าเรือใหม่ของเรายังไม่เสร็จ ท่าเรือต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ รวมทั้งคลังสินค้าเป็นของอังกฤษทั้งนั้น เราเอาศุลกากรเข้าไปตั้งที่ทำการในบริเวณท่าเรือ ซึ่งเป็นของอังกฤษ เมื่อญี่ปุ่นยึดท่าเรือและคลังสินค้าหมดก็ไม่มีทางที่ศุลกากรของเราจะเก็บภาษีเข้าออกได้ ในบางแห่งศุลกากรก็ของเรากฎทหารญี่ปุ่นจับมัดและทำร้ายจนต้องถอนศุลกากรออกจากท่าเรือบางท่า ถ้าแก้ปัญหาระเบิดทรัพย์สินสมบัติไม่ได้ก็เท่ากับปล่อยให้ญี่ปุ่นยึดการศุลกากรของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ การที่ท่านปรีดี พนมยงค์ เสนอตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม 2484 ว่าต้องการจัดการเรื่องทรัพย์สินสมบัติโดยด่วนนั้น เป็นการสมควรและจำเป็นอย่างยิ่ง

แต่การแย่งชิงเอาททรัพย์สินสมบัติเหล่านี้จากมือผู้ป่วนมาไว้ในมือเรา.....จำเป็นจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจ กฎหมายที่จะให้อำนาจชนิดนี้ จะต้องเป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินของชนชาติศัตรูและการที่จะออกพระราชบัญญัติเช่นนั้น ได้จะต้องทำพิธีประกาศสงครามเสียก่อน

ปัญหาเรื่องคน มีความสำคัญยิ่งกว่าเรื่องทรัพย์สินสมบัติ ในทันทีที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาถึงประเทศไทย ได้เข้าควบคุมคนอังกฤษอเมริกันทั้งหมด เริ่มควบคุมในกรุงเทพฯ ก่อน แล้วก็ลุกลามออกไปตามหัวเมือง เราพยายามช่วยให้คนอังกฤษอเมริกันพวกหนึ่งมีจำนวน 31 คน ขึ้นรถไฟสายเหนือในเวลาค่ำ เพื่อให้ขึ้นไปทางเหนือ และออกจากประเทศไทยไปทางพรมแดนแม่น้ำสาย พอรอไฟไปถึงปากน้ำโพเวลาเที่ยงคืน ทหารญี่ปุ่นขึ้นมาค้น คนอังกฤษ อเมริกัน 31 คนถูกจับหมด.....

แม้สถานทูตอังกฤษ อเมริกัน ก็ตกอยู่ในความควบคุมของทหารญี่ปุ่น เรื่องสถานทูตทูตกันง่าย เพราะถึงแม้ระหว่างสงครามสถานทูตก็ยังมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง ส่วนเรื่องคนพลเรือนนั้นเป็นปัญหาใหญ่ ญี่ปุ่นต้องการบ้าน ต้องการสถานที่ คนอังกฤษ อเมริกัน ส่วนมีบ้านดี ๆ ซึ่งญี่ปุ่นอยากได้ขึ้นปล่อยคนเหล่านั้น ไว้ในมือญี่ปุ่นนานไป ญี่ปุ่นจะต้องเอาไปเข้าค่ายคุมขังซึ่งจะต้องได้รับทุกขทรมานมากมาย ถ้าเราปล่อยให้ญี่ปุ่นเอาคนอังกฤษ อเมริกัน ไปรัฐบาลอังกฤษ อเมริกาจะไม่ให้อภัยเราเลยเป็นอันขาด เพราะนอกจากที่ทูตของเขาจะขอร้องไว้ อย่างแข็งแรงแล้วเราเองก็มีตามผูกพันทางส่วนตัวและทางจิตใจอยู่มาก เพราะบุคคลเหล่านั้น โดยมากเป็นข้าราชการของเรา เช่น เป็นที่ปรึกษา เป็นครู เป็นแพทย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญอยู่ในรัฐบาลของเรา ไม่พูดถึงเรื่องอื่นเลยก็ยังต้องมีความผูกพันทางศีลธรรม (Moral Obligation) ที่เราจะต้องให้ความคุ้มครองแก่คนเหล่านั้น

แต่เหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ยังไม่สำคัญเท่าเรื่องคนของเราเอง ตั้งแต่เกิดสงครามขึ้นในยุโรป บิดามารดาและผู้อุปการคนนักเรียน ในยุโรปเป็นอันมาก ได้ร้องขอให้กระทรวงการต่างประเทศหาทางให้อุปการคนของเรากลับ ยิ่งเมื่อเกิดสงครามอาเซีย และเราถูกบังคับให้เข้าข้างญี่ปุ่นแล้ว บิดามารดาของคน ไทย ในอังกฤษ อเมริกา ก็ยิ่งเร่งร้องขอให้กลับ ได้กลับ เพราะไม่ว่าจะถูกจับหรือจะเป็นอย่างไร การที่จะเอาคนของเรากลับ ก็จำเป็นต้องแลกกับคนของเขา จะขอกลับแค่คนของเรา ส่วนคนของเขาเราปล่อยให้ญี่ปุ่นเอาไปจะเป็นดาวยร้ายดีอย่างไรก็ไม่รู้มันเป็นไปได้

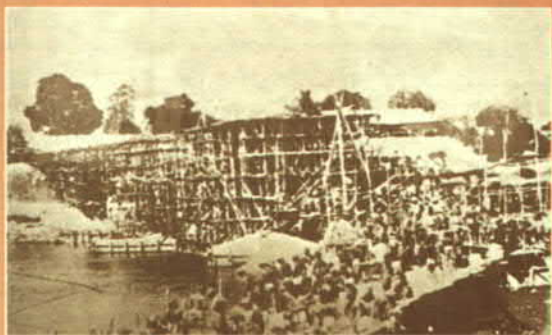
ฉะนั้นจึงมีอยู่ทางเดียวที่เราจะต้องทำ คือต้องขอรับตัวคนอังกฤษอเมริกันจากมือญี่ปุ่น มาคุ้มครองไว้เอง แต่ที่จะทำเช่นนั้น ได้ก็ต้องอาศัยอำนาจพวกกฎหมายว่าด้วยชนชาติศัตรู และกฎหมายชนิดนี้จะออกได้ก่อนเมื่อทำพิธีประกาศสงครามเสียก่อน มิฉะนั้นก็จะผิดกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งรู้ไม่ได้ว่าผลในภายหน้าจะเป็นอย่างไร เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ ถ้าเราไม่ประกาศสงคราม และไม่มีการกฎหมายว่าด้วยชนชาติศัตรู ถึงแม้ญี่ปุ่นจะยอมมอบคนอังกฤษอเมริกันอยู่ในความควบคุมของเรา เขาก็ขอควบคุมร่วมกัน คือต้องมีทหารญี่ปุ่นเข้ามาประจำค่ายคุมอยู่ด้วย เพราะเขาไม่เชื่อว่าเราจะถือคนอังกฤษอเมริกันเป็นศัตรูจริง ๆ เราประกาศสงคราม ในวันที่ 25 มกราคม 2485 และการจับมอบ

ทรัพย์สินสมบัติกับผู้คนชนชาติอังกฤษกับอเมริกันจากญี่ปุ่นก็เป็นความถูกต้องตามกฎหมาย
นี่คือหลังจากการประกาศสงคราม งานที่ทำต่อไปนี้เป็นงานประจำของชีวิต
ของชาติ การทำอะไรทุกอย่างมุ่งอยู่ในหลักอันเดียว คือดำรงชีวิตของชาติไว้จนกว่า
สงครามจะหมดไป ในระหว่างที่กองทัพญี่ปุ่นอยู่ในเมืองไทย ก็ให้เขาอยู่ในระเบียบ
วินัย อย่าทำความเดือดร้อนให้เรามากเกินควร ในระหว่างที่ญี่ปุ่นกำลังเฟื่องฟูด้วย
ชัยชนะก็อย่าให้เขาทำความโหดร้ายแก่เราเหมือนอย่างที่เขาทำในที่อื่น ยิ่งควรว่าญี่ปุ่นแพ้
ก็อย่าให้เขาบำเลียดเผาทำลายบ้านเมือง และชีวิตประชาชนของเราไว้ปฏิบัติงาน
ก็เปรียบได้กับการชักวัวในขณะที่ยึดแรง เมื่อลมกระโชกหนักเราก็ผ่อนสายป่านเพื่อ
มิให้วัวขาดลอย แต่ถ้าโอกาสไหนลมเบาลง เราก็รีบสาวเอากลับคืนมาให้มากที่สุด
เท่าที่จะเอามาได้ ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือในระหว่างสงคราม ให้เราได้รับของที่
จำเป็นในการครองชีพของคนและของประเทศ เพื่อมิให้เส้นชีวิตในทางเศรษฐกิจของเรา
ขาดสะบั้นลง มีความจริงอันหนึ่งต้องกล่าวเพื่อความยุติธรรม คือ ประเทศเราได้สินค้า
จากญี่ปุ่นมากกว่าที่ฟิลิปปินส์ อินโดจีนหรือประเทศใด ๆ ได้รับ.....*

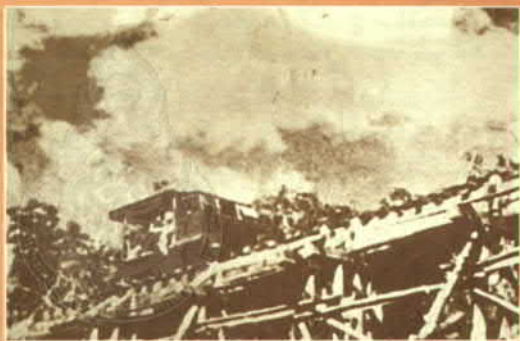
หลังจากที่ไทยได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐ
อเมริกาแล้ว รัฐบาลไทยได้ให้ความร่วมมือตามข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นทุกประการ ทั้งด้านการเมือง
การทหาร ด้านเศรษฐกิจและทางด้านวัฒนธรรม

ทั้งด้านการเมืองและการบริหารประเทศ ญี่ปุ่นไม่ค่อยได้เข้าแทรกแซงในกิจการภายใน
ประเทศ โดยเฉพาะในด้านพลเรือน ยังคงให้รัฐบาลดำเนินการบริหารประเทศไปตามปกติ ญี่ปุ่น
ทำหน้าที่เป็นเพียง “ที่ปรึกษา” คอยดูแลมิให้ฝ่ายตนเสียผลประโยชน์ และพยายามหาทางทำให้
รัฐบาลไทยให้ความร่วมมือกับตนมากขึ้น และเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีความเข้าใจ
อันดีต่อกัน รัฐบาลไทยได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีหน้าที่ในการประสานงานติดต่อกับญี่ปุ่น
เรียกว่า “คณะกรรมการผสม” ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็น “กรมประสานงานพันธมิตร” ขึ้นตรงต่อ
กองบัญชาการทหารสูงสุด และเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น รัฐบาลได้ส่งคณะทูตพิเศษ
มีพลเอกพลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าเดินทางไปเยือนญี่ปุ่นเป็นทางการ เมื่อเดือนกันยายน
พ.ศ. 2485 และต่อมาเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2486 พลเอกฮิเดกิ โตโจ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงกลาโหมของญี่ปุ่นก็ได้มาเยือนประเทศไทย

ทั้งด้านการทหาร กองทัพญี่ปุ่นได้เข้าควบคุมสนามบิน ทางรถไฟ และทางหลวง นอกจากนั้น
ไทยยังให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า
(ทางรถไฟสายมรณะจากสถานีหนองปลาดุก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผ่านด่านเจดีย์สามองค์

การสร้างรถไฟสายมรณะ
จังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี ถึงสถานีต้นปิอูชาต์ในประเทศพม่า) ซึ่งญี่ปุ่นได้อาศัยเส้นทางรถไฟสายนี้ ลำเลียงกองทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และเสบียงอาหารจากดินแดนไทยไปสู่แนวรบในพม่าและพรมแดนอินเดีย และสร้างทางรถไฟผ่านคอคอตกกระ สายชุมพร-กระบี่ เพื่อใช้เป็นเส้นทางส่งกำลังบำรุงไปสู่ดินแดนทางตอนใต้ของพม่า ซึ่งเป็นผลทำให้กองทัพญี่ปุ่นมีชัยชนะในทางราบที่มลายู สิงคโปร์ และพม่า ในระยะเริ่มต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพา นอกจากนั้นรัฐบาลไทยยังได้ตั้ง กองทัพพายัพ ขึ้นเพื่อร่วมรบกับญี่ปุ่นตามแนวพรมแดนทางเหนือของไทย และสามารถยึดเมืองเชียงตุงได้สำเร็จ เพื่อเป็นการตอบแทนไทยญี่ปุ่นจึงยกเมืองไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิสให้กับไทย และยังให้ไทยมีสิทธิในการครอบครองเมืองพานและเมืองเชียงตุง (อยู่ในรัฐไทยใหญ่ หรือ Shan State)

ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อเริ่มต้นสงครามมหาเอเชียบูรพา เศรษฐกิจของไทยก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้บีบบังคับไทยทางด้านเศรษฐกิจหลายประการ ญี่ปุ่นเรียกร้องให้ไทยส่งกำลังบำรุงและวัตถุดิบทั้งหมดให้กองทัพของตน ไทยต้องค้าขายกับญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียวเท่านั้น ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนชาวไทย ที่ต้องเผชิญกับความขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างรุนแรง เพราะกองทัพญี่ปุ่นต้องซื้ออาหารและของใช้จากพ่อค้าไทยไปเลี้ยงทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในพม่าและมลายูในราคาสูงกว่าตลาด ทำให้สินค้าขาดแคลน พ่อค้าฉวยโอกาสกักตุนสินค้าและเก็งกำไร เกิดตลาดมืดมีการทุจริตและการฉ้อราษฎร์บังหลวง นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังขอกู้เงินจากรัฐบาลไทย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพญี่ปุ่นและยังบังคับให้ไทยโยกเงินบาทไว้กับเงินเยน ทำให้ภาวะเงินเฟ้อขยายตัวออกไปมากขึ้น

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากประชาชนชาวไทยจะได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงคราม เพราะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว สถานที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ เช่น สถานีรถไฟ ทางรถไฟ โรงผลิตไฟฟ้า ถนน สะพาน ฯลฯ ล้วนตกเป็นเป้าหมายสำคัญของฝ่ายสัมพันธมิตรในการทิ้งระเบิดทำลาย ทำให้ชาวไทยต้องได้รับความเดือดร้อนตามไปด้วย นอกจากนั้นภัยธรรมชาติยังได้ซ้ำเติมชาวไทยให้เดือดร้อนหนักยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2485 เกิดภavnน้ำท่วมใหญ่บริเวณจังหวัดที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ป่าสักและท่าจีน ทำให้ไว่นาเสียหายจำนวนมากมีผู้บันทึกไว้ว่า

ในปี พ.ศ. 2485 นั้นอะไร ไม่ร้ายเท่าน้ำท่วม... ไม่ใช่น้ำท่วมน้อย ๆ แค่น้ำท่วม
แค่หน้าแข้ง แต่ท่วมแค่หัวเข่า แค่หน้าอก และแค่คอ...*

* ลาวีณ์ (โชติมาตร) ลิปะตะสุนทร, *ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนสงครามมาแล้ว และชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม* (พิมพ์เป็นบรรณาการในพระราชทานเพลิงศพ นางลาวีณ์ (โชติมาตร) ลิปะตะสุนทร 12 กันยายน 2536) ไม่มีเลขหน้า

สภาพบ้านเมืองของไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนเล่าสถานการณ์ในขณะนั้นว่า

ข้าพเจ้า...มีแต่ความสุขกายแต่ทางใจไม่สบาย เพราะชาวการเมืองของไทย
เท่าที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นไม่ค่อยดี ทางรัฐบาลต้องเจรจาได้ยังกับข้อเรียกร้องของทหารญี่ปุ่น
ตลอดเวลา และมีหลายสิบเรื่องที่รัฐบาลทางกรุงเทพฯ โอนมาให้ข้าพเจ้าเจรจากับญี่ปุ่น
ชื่อน้ำท่วมใหญ่ เพื่อนร่วมชาติได้รับความเดือดร้อนประกอบทั้งยังถูกระเบิดเป็นระยะ ๆ
ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างน่าใจหาย เพราะรัฐบาลต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น

แต่ข้าพเจ้าวิตกมากที่สุดก็คือปัญหาฐานะของเราภายหลังสงคราม ถ้าญี่ปุ่นชนะ
แม้จะมีเอกราช แต่ก็คงต้องอยู่ในโอวาทของญี่ปุ่น... หรือถ้าสหรัฐอเมริกาและอังกฤษชนะ
โดยไทยไม่ได้มีส่วนต่อสู้ป้องกันชาติบ้านเมือง และให้ความร่วมมืออีกนัยหนึ่งไทยไม่ได้มีการ
เสียสละสองประเทศก็คงจัดการให้ไทยมีฐานะดีกว่าอาณานิคมเล็กน้อยก็เป็นได้ หรือ
มิฉะนั้นก็ถูกลงโทษอย่างหนัก ข้าพเจ้าจำคำของรัฐบาลอังกฤษระหว่างสงครามได้ดี
ดูเหมือนเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์กล่าวว่า ประเทศใดที่ไม่ยอมเสียสละเลือดเนื้อ ป้องกัน
ชาติของตนไม่สมควรได้เกียรติที่จะดำรงเอกราช*

อุทกภัย พ.ศ. 2485

* ดิเรก ชัยนาม เล่มเดิม, หน้า 296

ต่างดินแดน ต่างความคิด ต่างจิตใจ แต่คนไทยไม่เคยต่างอุดมการณ์

เหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจให้กับคนไทยที่รักชาติ ในสถานการณ์เซอร์แอนดรูว์ กิลคริสต์ (Sir Andrew Gilchrist) ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการโทในสถานทูตอังกฤษประจำประเทศไทย และอยู่ในเหตุการณ์ขณะนั้น ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในข้อเขียนของเขาว่า

*การพัวพันเขาให้ต่อต้านการรุกรานอย่างครึกโครม แล้วก็ยอมพึ่งไปในวาระแรกอย่างนั้น พิบูล (จอมพล ป.พิบูลสงคราม) ได้นำความเสื่อมเสียมาให้แก่ประชาชนที่ภาคภูมิใจ และมีความรู้สึกอ่อนไหว เขาทำให้คนไทยโกรธ และรู้สึกละอายใจในประเทศของตน...**

นอกจากนั้นการที่รัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายจากความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในสงครามโลกครั้งที่ 2 มาร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งไม่พอใจในนโยบายสงครามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวที่จะต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น

การก่อตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

ภายหลังจากการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาเรื่องกองทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ตั้งแต่คืนวันที่ 7 ถึงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 แล้วนั้น นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) รัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ห่วงใยในสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง ได้นัดหมายบุคคลที่สนิทสนมใกล้ชิดมาปรึกษาหารือที่บ้านของท่านที่ถนนสีลมในตอนค่ำของวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

* เซอร์แอนดรูว์ กิลคริสต์ เกร็ฟไทยจากอังกฤษ แปลโดยอุทิศ บุญธรรม (กปน., สำนักพิมพ์สันติภาพ พิมพ์ครั้งที่สอง, 2527)

นายปรีดี พนมยงค์
หัวหน้าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

กลุ่มบุคคลที่ได้ร่วมปรึกษากับนายปรีดี พนมยงค์ ต่างก็ไม่พอใจสถานการณ์ที่ญี่ปุ่นรุกรานประเทศไทย และอาจจะคาดหมายล่วงหน้าแล้วว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะต้องหันไปร่วมมือกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร บุคคลกลุ่มนี้คงมีความเห็นร่วมกันว่า ญี่ปุ่นจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามครั้งนี้อย่างแน่นอน และเพื่อที่จะปกป้องรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยไว้ จึงได้รวมตัวกันจัดตั้ง องค์การต่อต้านญี่ปุ่น* ขึ้น โดยมอบให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าองค์การ

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนบันทึกเรื่องนี้ไว้ว่า

เมื่อเสร็จการประชุม คร.ม. เวลา 17.55 แล้ว ข้าพเจ้าได้นั่งรถยนต์กลับบ้าน สังเกตเห็นประชาชนไทย 2 ฝากถนน ได้ยืนชุมนุมกันอยู่เป็นจำนวนมากด้วยน้ำตาไหล.....

เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงบ้านแล้วก็พบเพื่อนหลายคนที่มาคอยอยู่ อาทิ หลวงบรรณการโกวิท (เป่า จักกะพาก), นายสงวน ตุลารักษ์, นายจำกัศ พลากร, นายวิจิตร อุลิตานนท์, นายเตียง ศิริขันธ์, นายถวิล อุดล, ม.ล.กรี เดชาดิวงส์ (หลวงเดชาดิวงส์วรวิวัฒน์) ฯลฯ เพื่อนที่มาพบนั้นก็ได้ชี้แจงถึงความรู้สึกของตนเอง และของราษฎร ส่วนมากที่ได้ประสบเห็นภาพที่กองทหารญี่ปุ่นซึ่งเป็นทหารด่างดำ ได้เข้ามารุกรานประเทศไทยและการที่ราษฎรไทยได้หลั่งน้ำตามันมิใช่ เพราะความชอาตหรือกลัวตาย หากหลั่งน้ำตาเพราะ “เจ็บใจ” และ “แค้นใจ” ที่ว่า “เจ็บใจ” นั้นก็เพราะถูกต่างชาติรุกราน ที่ว่า “แค้นใจ” นั้นก็เพราะรัฐบาลไม่ทำตามที่ได้โฆษณาเรียกร้อง ทั้งทางหนังสือพิมพ์และทางวิทยุกระจายเสียงให้ราษฎรเสียสละต่อสู้ผู้รุกราน คือ เมื่อสู้ทางอาวุธไม่ได้ ก็ให้เผาอาคารบ้านเรือน ตั้งฉากก่อนที่ศัตรูเข้ามายุ่งให้เหลือแต่ผืนดินเท่านั้นที่ศัตรูจะยึดเอาไปได้ ดังที่รัฐบาลตั้งคำขวัญว่า “ให้ศัตรูยึดได้แต่ปรอท” อีกทั้งโฆษณาของรัฐบาลโฆษณาให้ใช้อาวุธทุกชนิดที่พลเมืองมีอยู่ เช่น ปืน, คาน, หอก, ทลว, ฯลฯ รวมทั้งสัตว์และพืชที่มีพิษ เช่น งู, ตะขาบ, แมลงป่อง, ผีภุมาน ฯลฯ แต่เมื่อถึงคราวญี่ปุ่นรุกรานเข้ามาจริง ๆ ทหาร ตำรวจและราษฎรที่ชายแดนก็ได้พร้อมกันเสียสละชีวิตต่อสู้ญี่ปุ่น แต่รัฐบาลก็ยอมญี่ปุ่นโดยไม่ทำตามที่เคยชักชวนเรียกร้องให้ราษฎรต่อสู้

เพื่อนที่ร่วมปรึกษาหารือขณะนั้นเห็นว่าราษฎรไม่อาจหวังพึ่งรัฐบาลว่าจะรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยให้สมบูรณ์อยู่ได้ คือ จะต้องยอมตามคำเรียกร้องของญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งนำประเทศชาติเข้าผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว

* ชื่อของ องค์การต่อต้านญี่ปุ่น นี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายว่า “ในขั้นเดิมไม่มีชื่อเรียกองค์การว่าอย่างไร การชักชวนให้ร่วมงาน ตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม 2484 เป็นต้นมา ก็ชักชวนกันเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นให้พ้นไปจากประเทศ” แต่ในเอกสารที่นายปรีดี ได้เขียนขึ้น มักใช้ชื่อว่า องค์การต่อต้านญี่ปุ่น ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงขอใช้ชื่อว่า องค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย แทนชื่อขององค์การที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย ก่อนที่จะมีการรวมกับเสรีไทยจากภายนอกประเทศ

เมื่อได้ปรึกษาหารือกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาประชุมวันนั้นได้ตกลงพลีชีพเพื่อชาติเพื่อเอกอภิวรเอกราชอธิปไตยโดยสมบูรณ์ของชาติไทย เพื่อการนั้นจึงตกลงจัดตั้ง "องค์การต่อต้านญี่ปุ่น" ประกอบด้วยคนไทยที่รักชาติทุกคนชั้น วรณะ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและที่อยู่ในต่างประเทศ ที่ประชุมได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าและกำหนดแผนการปฏิบัติต่อไป*

กล่าวได้ว่า สถานการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นั้นทำให้คนไทยกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันจัดตั้งองค์การต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติ แต่อย่างไรก็ตามสาเหตุของการจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นของนายปรีดีพนมยงค์ นั้นอาจเป็นเพราะแรงผลักดันจากปัญหาทางการเมืองภายในของไทยในขณะนั้นด้วยก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อแรกที่ญี่ปุ่นบุกเข้ามานั้น คณะรัฐมนตรีมีความเห็นพ้องกันว่าควรยุติการสู้รบและเปิดการเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งที่ประชุมมีมติให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยเท่านั้น แต่ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม และรัฐมนตรีส่วนใหญ่เห็นพ้องกันให้ไทยร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้คัดค้านไม่เห็นด้วย โดยมีเหตุผลว่า

จะเสียเกียรติทั้งชั้นทั้งสอง คือแรกเราไม่รบ ที่หลังมารบ เรากลับไปกลับมา ผมคิดว่าจะเสียด้วยกันทั้งชั้นทั้งสอง เพราะฉะนั้นมีทางใดบ้างที่จะให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงไป และเมื่อเขาไม่ปฏิบัติตาม เขาเองก็ต้องเป็นฝ่ายที่ผิด เราควรพยายามทำให้เป็นไปตามข้อที่ได้ตกลงกัน นี่เป็นความเห็นของผม**

แต่ในที่สุดที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็มีมติให้ไทย ดำเนินการทางทหารร่วมกันกับกองทัพญี่ปุ่น***

หลังจากนั้นเมื่อรัฐบาลพิจารณาให้เงินกู้แก่กองทัพญี่ปุ่นเพื่อใช้จ่ายในประเทศไทยก็ได้สร้างความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องปรับปรุกระบบรัฐบาล โดยมีเหตุผลในการปรับปรุงว่า *เคยมี*

* ปรีดี พนมยงค์, การก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นและเสรีไทย ในคณะกรรมการวันสันติภาพไทย, บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 45 ปี วันประกาศสันติภาพวันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2533 (กทม. บริษัทส่องสยาม จำกัด, 2533). หน้า 1 - 3

** บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งพิเศษวันพฤหัสบดีที่ 11 ธันวาคม 2486, เล่มเดิม หน้า 62

*** เล่มเดิม หน้า 71

นโยบายของเราเปลี่ยนไปแล้ว เราจำเป็นต้องปรับปรุงให้เข้ากับฝ่ายผู้ป่วนเขาได้ ด้วยการโยกย้ายบุคคลสำคัญในคณะรัฐมนตรีที่มีความเห็นไม่ตรงกับผู้ป่วนไปดำรงตำแหน่งอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายติเรก ชัยนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศถูกส่งไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว และนายวิลาศ โอสถานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมต้องพ้นจากตำแหน่ง เป็นต้น

นายทวี บุณยเกตุ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

ภายหลังที่รัฐบาลได้เซ็นสัญญายอมให้ทหารญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย ได้ไม่กี่วัน รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้เริ่มเจรจาขอเงินจากไทยเป็นงวดแรก เพื่อใช้จ่ายในกิจการของทหารญี่ปุ่น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้เสนอความเห็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ว่า การที่จะให้รัฐบาลญี่ปุ่นไปเพื่อใช้จ่ายในกิจการทหารของเขานั้นเข้าใจว่าจะไม่คุ้มแต่เพียงจำนวนเท่านั้น แต่จะต้องขอกู้มาอีกเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุดตามความจำเป็นในทางทหารของเขา หากเราให้กู้ก็จะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้นซึ่งจะทำให้มีธนบัตรหมุนเวียนในท้องตลาดมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจ คือ จะทำให้เกิดเงินเฟ้อ (Inflation) จึงเห็นควรให้ทหารญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรของเขาใช้เองในกองทัพของเขา เรียกว่า Invasion notes จะดีกว่า ทั้งนี้เพื่อว่าเมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้ว เราจะได้ประกาศยกเลิกธนบัตรเหล่านี้เสีย หากทำได้เช่นนี้เมื่อเสร็จสิ้นสงครามแล้ว การเงินและการเศรษฐกิจของประเทศไทยก็จะได้ไม่ถูกกระทบกระเทือน และจะไม่เกิดเงินเฟ้อขึ้น นายกรัฐมนตรีได้กล่าวแย้งว่า การที่จะปฏิบัติตามความเห็น และตามข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้น แม้จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเงินเฟ้อขึ้นได้ก็ตาม แต่ก็เท่ากับเป็นการแสดงว่าเราได้เสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้ว จึงไม่เห็นด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้แถลงค้านว่า ก็การที่เรายอมให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองและทำอะไรได้ต่าง ๆ น่ะ ไม่ได้แปลว่า เราได้เสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้วดอกหรือ ในเรื่องนี้รู้สึกว่าได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงระหว่างนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ในที่สุดนายกรัฐมนตรีก็ยังคงยืนมั่นในความเห็นที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นขึ้นเป็นเงินบาท โดยพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น และต่อมาอีกไม่กี่วันก็ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ นายปรีดี พนมยงค์ ได้พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับ

* รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี : 17 ธันวาคม 2484 อ้างถึงใน สวัสดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2492 (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535) หน้า 96

แต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งยังว่างอยู่อีกตำแหน่งหนึ่ง และในเวลาไล่เลี่ยกันนี้ ยังมีรัฐมนตรีอีกสองสามคนได้พ้นจากตำแหน่งไปด้วย เท่าที่จำได้ก็มี นายพิเรก ชัยนาม พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ถูกส่งไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงโคเกีย ในภายหลัง) กับนายวิลาส โอสถานนท์ เป็นอันว่า เราต้องพิมพ์ธนบัตรให้กองทัพญี่ปุ่นใช้ไปใช้อู่เรื่อย ๆ โดยมีทองคำส่วนหนึ่งถูกขูดไว้ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นหลักประกันกับมีเงินเขนเป็นส่วนมากเป็นหลักประกัน ในตอนหลัง และยิ่งกว่านั้น รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเขน โดยเพิ่มค่าของเงินเขนให้สูงขึ้น ให้เป็น 1 เขนเท่ากับ 1 บาท ซึ่งแต่ก่อนนี้อัตราแลกเปลี่ยน 1.50 เขน เท่ากับ 1 บาท ทั้งนี้เนื่องมาจากการกู้ยืม เพราะญี่ปุ่นประสงค์จะใช้เงินคืนเรา เป็นเงินเขนจำนวนน้อยลงนั่นเอง*

พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึง เหตุการณ์ในช่วงนี้ปรากฏในคำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามว่า

ข้าฯ ได้ไปที่วังสวนกุหลาบ ซึ่งเป็นที่พักของนายกรัฐมนตรีสมัยนั้นได้พบ นายกรัฐมนตรีกับนายวิช ปานะนนท์ นายวิชฯ ได้พูดว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความรังเกียจ หลวงประดิษฐมนูธรรม และนายวิลาส โอสถานนท์ เพราะทั้งสองคนนี้เอนเอียงไปทาง อังกฤษ คณะรัฐมนตรีจะมีความคิดร่วมกับญี่ปุ่นด้วยประการใด ๆ ก็ทำไปไม่สะดวก เพราะสองคนนี้มีความคิดเห็น ไม่ตรงกับญี่ปุ่น เขาจะให้สองคนนี้ออกจากคณะรัฐมนตรี เฉพาะหลวงประดิษฐ์มนูธรรมฝ่ายญี่ปุ่นเสนอว่าควรแต่งตั้งให้เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ที่ญี่ปุ่นมีความประสงค์จะให้หลวงประดิษฐ์เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินนั้น ข้าฯ คิดว่า หลวงประดิษฐ์ฯ ยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพลข้าราชการและประชาชนยังนับถืออยู่มาก ถ้าได้ เป็นผู้สำเร็จแล้วจะได้พ้นจากหน้าที่การเมือง และญี่ปุ่นคิดว่าควรจะไม่ทำให้ประชาชน เห็นว่าญี่ปุ่นรังเกียจหลวงประดิษฐ์ฯ**

นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวถึงการดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และ ตำแหน่งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่า

โดยเมื่อแรกแล้วไม่มีภาระมาก จึงช่วยให้ข้าพเจ้ามีเวลาที่จะจัดขบวน การต่อต้านญี่ปุ่นเป็นการลับ แม้ว่าข้าพเจ้าจะรู้สึกถูกบังคับก็ตาม ข้าพเจ้าก็ยอมเพราะคิดว่า

* นายทวี บุณยเกตุ ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างมหาสงครามโลกครั้งที่ 2, ใน ดิเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 457 - 359

** สุพจน์ ตำนตระกูล ผู้รวบรวม พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส พุดถึงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ นายปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ศิริพการพิมพ์, 2522) หน้า 90 - 91

ตำแหน่งใหม่มีจะทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่น... ข้าพเจ้าได้
 ชื่นชมความเข้าใจกับนายกรัฐมนตรี (พิบูล) และรองนายกรัฐมนตรี (อูล) ว่า โดยที่
 ญี่ปุ่น ไม่พอใจให้ข้าพเจ้าร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งการเมือง แต่ตำแหน่ง
 ผู้ประสานการฯ มิใช่ตำแหน่งการเมือง อีกทั้งข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งนี้โดยความเห็นชอบ
 ของสภาผู้แทนราษฎร ตาม พ.ร.บ.จัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
 ฉะนั้นจึงถือว่าข้าพเจ้ายังคงดำรงตำแหน่งผู้ประสานการต่อไป รัฐบาล ไม่ขัดข้อง

ข้าพเจ้าจึงอาศัยมหาวิทยาลัยฯ เป็นที่ตั้งกองบัญชาการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งต่อมา
 ได้ร่วมเป็นขบวนการเดียวกันกับเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา และในอังกฤษ ใช้ชื่อว่า
 “ขบวนการเสรีไทย”*

ภารกิจขององค์การต่อต้านญี่ปุ่น

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนไว้ว่า

องค์การฯ มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ 2 ด้าน ประกอบกันคือ

1. ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน โดยพลังของคนไทยผู้รักชาติและร่วมกับสัมพันธมิตร
 สมัยนั้น

2. ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่า เจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทย
 ไม่เป็นศัตรูต่อสัมพันธมิตร

ภายหลังที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงคราม
 และก่อนสอานะสงครามต่อสัมพันธมิตรแล้ว ภารกิจขององค์การฯ ด้านนี้ก็เพิ่มขึ้นเป็นว่า
 “ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทย ไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และ
 การผ่อนหนักผ่อนเบา”**

สมาชิกขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

กลุ่มสมาชิกที่เริ่มแรกผู้ร่วมในการก่อตั้ง องค์การต่อต้านญี่ปุ่น ในประเทศไทย เป็น
 กลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางส่วนตัว หน้าที่การงาน
 และมีแนวคิดเดียวกัน หลายท่านเป็นผู้ร่วมในคณะราษฎรสายพลเรือนที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม
 กับท่านตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หลายท่านเป็นผู้ร่วมงาน เคยทำงาน

* ปรีดี พนมยงค์, เล่มเดิม หน้า 9

** เล่มเดิม, หน้า 3

ใกล้ชิดกับท่าน หลายท่านเป็นลูกศิษย์ ที่มีความสนิทสนม และมีความเลื่อมใสในตัวของท่านปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งกลุ่มนักการเมืองที่ไม่พอใจและไม่ยอมรับนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นกลุ่มผู้นำทางการเมืองภาคอีสาน ซึ่งได้เข้าร่วมเป็นแนวร่วมสำคัญตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์การฯ

การรวมตัวของกลุ่มพลเรือน ภายใต้การนำของท่านปรีดี พนมยงค์ ในการจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยนี้ ในระยะเริ่มแรกคงมีขีดจำกัดอยู่มาก การเคลื่อนไหวต่าง ๆ เป็นไปด้วยความระมัดระวัง และเป็นความลับเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นองค์การที่ต่อต้านนโยบายของรัฐบาล และปฏิบัติการอยู่ในดินแดนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น

หลวงบรรณกรโกวิท (เป่าว์ จักกะพาก) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่น ได้เล่าว่า

อาจารย์ (หมายถึงนายปรีดี) ได้เรียกพวกเราไปปรึกษาว่า หากขึ้นปล่อยให้สถานการณ์เป็นไปในรูปนี้ ถ้าญี่ปุ่นแพ้สงครามประเทศชาติเราก็คงแน่ ๆ... อาจารย์เห็นควรว่าเป็นไปได้อย่างไรที่จะทำอะไรสักอย่าง คือ น่าจะหาทางออกไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นอะไร ท่านองนั้น และได้ชักชวนพวกเราให้ช่วยทำงานเสียสละเพื่อชาติ หากทางต่อต้านญี่ปุ่นต่อไป... ทุกคนที่ไปต่างเต็มใจที่จะทำงานเพื่อชาติ แต่ในระหว่างนั้นพวกเราก็กทำอะไร ไม่ได้มากเลย เพราะไอ้ญี่ปุ่น (ญี่ปุ่น) ที่ระแวงพวกเรารู้ และส่วนใหญ่พวกเราที่มีตำแหน่งราชการสูง ๆ จอมพลแปลกก็จึงงัดพวกเรามาอยู่เหมือนกัน*

นายสงวน ตุลารักษ์ ได้เล่าว่า

หลังจากอาจารย์เรียกไปพบแล้ว ผมดองทำงานเสียสละเพื่อชาติ อาจารย์จึงให้กลับไปก่อน เพื่อรอรับคำสั่งว่าจะให้ทำอะไรต่อไป ในระหว่างนั้นให้รอเหตุการณ์อีกระยะหนึ่งก่อนว่าจะทำอย่างไรได้บ้าง**

ต่อมาภายหลัง สมาชิกขององค์การได้ขยายแนวร่วมไปยังผู้ใกล้ชิดคนอื่น ๆ ที่มีแนวคิดที่ต้องการต่อต้านญี่ปุ่น หรือต่อต้านรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังเช่นผู้แทนราษฎรจากจังหวัดต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจาก ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิด และมีความคิดคล้ายกันในเรื่องต้องช่วยเหลือคนยากจน โดยเฉพาะคนในชนบททางไกลก่อน***

* หลวงบรรณกรโกวิท สัมภาษณ์, อ้างถึงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, เล่มเดิม หน้า 128

** สงวน ตุลารักษ์ สัมภาษณ์, อ้างถึงในเล่มเดิม หน้า 128.

*** นายชิต เวชประสิทธิ์, สัมภาษณ์, อ้างถึงในเล่มเดิม หน้า 75

กลุ่มผู้แทนราษฎรพวกนี้ได้รับการทาบทามจากผู้แทนราษฎรภาคอีสานให้เข้าร่วมในองค์การต่อต้านญี่ปุ่น เช่น นายชิต เวชประสิทธิ์ (ภูเก็ต) นายทอง กันทาธรรม (แพร่) นายพึง ศรีจันทร์ (อุตรดิตถ์) เป็นต้น และต่อมาได้กลายเป็นแนวร่วมสำคัญในเขตจังหวัดต่าง ๆ

นายชิต เวชประสิทธิ์ ผู้แทนจังหวัดภูเก็ต ได้เล่าถึงเรื่องนี้ว่า

ต่างคนต่างไปดำเนินการหาสมัครพรรคพวกเป็นอิสระ โดยมีหลักการสำคัญข้อแรก ต้องมั่นใจว่าผู้แทนคนนั้นรักษาความลับเป็นอย่างดี และข้อสองคือมีทัศนคติโน้มเอียงไปในงานต่อต้านญี่ปุ่น *

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนเล่าเรื่องนี้ไว้ว่า

ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย และผู้ที่เป็นสมาชิกของขบวนการนี้ต่อไปนั้นต้องระลึกรู้เสมอว่า การปฏิบัติงานจะสำเร็จได้และไม่เกิดความเสียหายแก่องค์การนั้นจำเป็นที่ผู้ก่อตั้งและสมาชิกทุกคนต้องรักษาความลับ และปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด และป้องกันศัตรูมิให้ทำลายขบวนการได้ โดยขอให้คำนึงอยู่เสมอว่า เขตปฏิบัติการของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทยนั้นคือ ดินแดนของประเทศไทยที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น และของรัฐบาลไทยที่อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะกองทหารญี่ปุ่นที่รุกรานเข้าในประเทศไทยนั้นมิได้มีแค่ทหารหน่วยรบและหน่วยพลาธิการของญี่ปุ่นเท่านั้น หากญี่ปุ่นได้มีหน่วยสารวัตรทหารพิเศษ ซึ่งที่ญี่ปุ่นเรียกว่า “เคมเปไต” อันมีลักษณะเช่นเดียวกับที่สารวัตรทหารพิเศษของฮิตเลอร์ เยอรมันที่เรียกว่า “เกสตาโป” สารวัตรทหารพิเศษนี้มีอำนาจจับคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นศัตรูกับที่ญี่ปุ่น ไปกักขังทรมานและเช่นฆ่าได้ ดังที่ญี่ปุ่นเคยทำมาแล้วในดินแดนจีนที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น

นอกจากนั้นสารวัตรทหารไทยและตำรวจไทยที่ยังมิได้เข้าร่วมกับขบวนการต่อต้านของเรานั้นก็เอาใจใส่ที่จะปราบปรามบุคคลที่กระทำการ หรือสงสัยว่าเตรียมการต่อต้านญี่ปุ่นอันเป็นการผิดความประสงค์ของรัฐบาลไทย บุคคลเหล่านั้นก็อาจถูกสารวัตรทหารหรือตำรวจไทยจับกุม ไปคุมขังไว้ได้ ฉะนั้นใครบางคนที่เป็นสมาชิกองค์การต่อต้านยังคงอยู่ในวงล้อมของญี่ปุ่นและของรัฐบาลที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่นดังกล่าวนี้ ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและปฏิบัติการโดยวิธี “อำพราง” หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “Cover Story” **

* นายชิต เวชประสิทธิ์, สัมภาษณ์, อ้างอิงใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ เล่มเดิม หน้า 134

** นายปรีดี พนมยงค์, เล่มเดิม, หน้า 3 - 4

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช
ผู้นำขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ชาวญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ฐานทัพเรือของสหรัฐอเมริกาในมหาสมุทรแปซิฟิก และบุกรุกเข้าประเทศไทย ทำให้คนไทยในสหรัฐอเมริกาพากันวิตกกังวลในเรื่องอนาคตของชาติไทยเป็นอย่างยิ่ง

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้าพบนายคอร์ดेल ฮอลล์ (Cordell Hull) รัฐมนตรีการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อสอบถามเหตุการณ์ในประเทศไทยและแจ้งต่อรัฐมนตรีการต่างประเทศสหรัฐว่า *เชื่อว่าผู้นิยมญี่ปุ่นในประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจของรัฐบาลไทย**

วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484 สถานทูตไทยในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้รับโทรเลขจากรัฐบาลไทยแจ้งเป็นทางการว่าได้ยอมแพ้ญี่ปุ่นแล้ว ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ประชุมปรึกษาเจ้าหน้าที่สถานทูตทุกคน ทุกคนต่างตกลงใจที่จะไม่กลับประเทศไทย ไม่ยอมรับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย และประกาศต่อต้านญี่ปุ่นผู้บุกรุกและรุกรานประเทศไทย

วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้แถลงข่าวหนังสือพิมพ์อเมริกันว่า สถานทูตไทยไม่รับรู้ในสัญญาร่วมมือทางทหารระหว่างญี่ปุ่นกับรัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ประกาศตัวเป็นอิสระจากรัฐบาลไทย และชักชวนคนไทย ทั้งภายในและภายนอกประเทศให้ร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น กอบกู้เอกราชและอธิปไตยของชาติ และในวันเดียวกันนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้นำประกาศดังกล่าวแจ้งต่อนายฮอดดอล์ฟ เบอส์ จูเนียร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้สั่งการให้ส่งประกาศนี้ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงไปทั่วโลก ทำให้คนไทยผู้รักชาติได้รับทราบการรวมตัวของคนไทยในสหรัฐอเมริกา ที่จะต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นโดยร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร

วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่ยอมประกาศสงครามกับสหรัฐฯ และแจ้งต่อกระทรวงต่างประเทศสหรัฐว่า การประกาศสงครามนั้นมีชื่อเสียงของคนไทย ซึ่งเป็นผลทำให้สหรัฐฯ ไม่ประกาศสงครามตอบกับประเทศไทยเป็นทางการ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน เป็นบุคคลแรกที่ประกาศต่อต้านนโยบายของรัฐบาลไทย และต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นอย่างเปิดเผย ท่านได้เขียนเล่าเหตุผลการตัดสินใจและการดำเนินงานของท่านว่า

* วิถีวงศ์ ณ ป้อมเพชร, นามานุกรมเสรีไทย เล่ม 1 (กทม. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535) หน้า 21

ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นวันที่ญี่ปุ่นยกทหารเข้ากรุงเทพมหานคร
วันที่ 10 ธันวาคม กรุงเทพฯโทรเลขบอกมาเป็นทางการว่า ได้ยอมแพ้ญี่ปุ่นเสียแล้ว
และสั่งให้สถานทูตหลายเอกสารสำคัญเสีย ในฐานะที่เป็นทูตรับผิดชอบอยู่ทางโน้น
ข้าพเจ้ามีเวลา 3 วัน ที่จะตัดสินใจว่าจะอยู่ หรือจะไปอย่างเขาทั้งหลาย เมื่อญี่ปุ่นโจมตี
เพิร์ลฮาร์เบอร์ในวันที่ 8 ธันวาคม และสงครามโลกได้ระเบิดขึ้นนั้น ข้าพเจ้าต้องขอรับ
สารภาพว่า ข้าพเจ้าเองไม่แน่ใจว่าฝ่ายไหนจะชนะ ในการล้อมรบเมื่อเดือนสิงหาคม
ปี พ.ศ. 2484 นั้นเอง ทหารอเมริกันยังใช้ปืนไม้แทนปืนจริง เพราะยังไม่ได้ออกมือสร้าง
เครื่องอาวุธอุตสาหกรรม ถ้าญี่ปุ่นมีกำลังแข็งจริง ๆ และทุ่มเทกำลังเข้าไปทั้งหมดใน
ขณะนั้นแล้ว ก็ไม่แน่ว่าอเมริกาจะเอาชนะญี่ปุ่นได้ แต่ถ้าให้เวลาอเมริกาได้สร้างเครื่อง
อาวุธอุตสาหกรรมสักปีหนึ่งหรือสองปีแล้วก็หวังได้ว่าชัยชนะจะเป็นของอเมริกา เมื่อความ
ไม่แน่ใจมีอยู่ดังนี้ ก็จำเป็นต้องตัดสินใจเอาอย่างใดอย่างหนึ่งในขณะนั้น เหตุที่ทำให้
ต้องตัดสินใจไปในทางต่อต้าน ก็เพราะว่านั่นเป็นความหวังขึ้นเดียวที่เหลืออยู่ โดยถ้า
อเมริกาสงบสงคราม สถานทูตจะได้เป็นปากเป็นเสียงดำเนินการเจรจาเกี่ยวกับเอกราชและ
อนาคตของชาติสืบไป แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะก็จะต้องจัดว่าเป็นกรรม
ของสัตว์ ช่วยไม่ได้

อีกประการหนึ่ง มีกฎหมายไทยลงวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2484 กำหนดให้เป็น
หน้าที่ของคนไทยทุกคนจะต้องทำการต่อต้านผูุ้กรานบ้านเมืองไทยโดยทุกวิถีทางที่จะ
ทำได้ ยิ่งกว่านั้น ยังกำหนดไว้ด้วยว่า ถ้าคนไทยไม่อยู่ในฐานะจะรับคำสั่งจากรัฐบาล
ได้ ให้ดำเนินการต่อต้านไปโดยลำพัง หน้าที่ตามกฎหมายมีกำหนดไว้ดังนี้ จึงตกเป็น
ภาระของคนไทยในอเมริกาจะต้องปฏิบัติตาม ประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือ ในฐานะ
ที่เป็นทูตผู้แทนของชาติอยู่ทางโน้น ข้าพเจ้าเชื่อในประวัติศาสตร์ของชาติที่เป็นมาว่า
คนไทยจะไม่ยอมเป็นทาสใคร ชาติเราไม่ได้เป็นเอกราชมา 700 ปีเพื่อตกเป็นทาสแก่ญี่ปุ่น
อาศัยหลักที่มาในประวัติศาสตร์เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า ถ้าได้ยกธงไทยขึ้นที่กรุงวอชิงตัน
ให้คนทางบ้านมีหวังแล้ว คนไทยทั้งชาติจะช่วยเหลือให้ความร่วมมือในงานต่อต้านของ
เราจนสำเร็จสมประสงค์ด้วยเหตุสำคัญสามประการนี้ สถานทูตไทยจึงได้ออกประกาศ
ตัดสินใจเมื่อวันที่ 10 ธันวาคมนั่นเอง ว่าไม่ยอมรับการยอมแพ้ของรัฐบาลไทย
ต่อญี่ปุ่น และจะดำเนินการต่อต้านไปตามหน้าที่ในกฎหมาย โดยเชื่อมั่นว่าคนไทยทั้งชาติ
จะกอบกู้เอกราชจากผูุ้กราน*

* ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, อนุกรมวรรณคดีทางการเมือง จัดพิมพ์เพื่อหาทุนให้พรรคประชาธิปัตย์ (กมม. ไทยวัฒนาพานิช, 2511)
หน้า 192 - 193.

อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกกรุงเทพนั้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายของรัฐบาลไทยที่ยอมจำนนต่อกองทัพญี่ปุ่น โดยมีหลักการเพื่อเอกราชและอธิปไตยของประเทศชาติเป็นสำคัญ

แต่อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านั้นเมื่อประมาณเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2484 ขณะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้รับรายงานเสนอแนะให้รัฐบาลไทยเตรียมตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่กรุงวอชิงตัน เพราะญี่ปุ่นจะต้องบุกประเทศไทยอย่างแน่นอน แต่รัฐบาลไทยในขณะนั้น ซึ่งน่าจะมีความนิยมญี่ปุ่นอยู่บ้างในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นผู้ใกล้ชิดในสงครามอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยได้รับดินแดนคืนมาบางส่วน ข้อเสนอแนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงมีแนวความคิดสวนทางกับนโยบายทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเหตุให้รัฐบาลส่งพันโทหม่อมหลวงชาบ กุญชร ไปเป็นผู้ช่วยทูตทหารที่ กรุงวอชิงตัน เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2484

ด้วยเหตุผลดังกล่าวอาจจะมีส่วนผลักดันให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในทันทีที่รัฐบาลไทยยอมแพ้ต่อกองทัพญี่ปุ่น สถานทูตไทยจึงประกาศตัวเป็นอิสระจากรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ และหันไปสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เสนอต่อนายคอร์ดेल ฮอลล์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันว่า

*ยืนยันว่าประชาชนชาวไทยพร้อมที่จะอยู่ข้างฝ่ายสัมพันธมิตรเสมอ และหากเป็นไปได้ก็จะขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเพื่อทำการปลดปล่อยประเทศจากการยึดครองของญี่ปุ่น...อาจคิดจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ประกอบด้วยผู้รักชาติและรักเสรีภาพอย่างแท้จริง ในระหว่างที่รัฐบาลทางกรุงเทพฯ ต้องตกอยู่ภายในอำนาจญี่ปุ่น**

ความเคลื่อนไหวของสถานทูตไทยในสหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ในการประกาศต่อต้านญี่ปุ่นนี้ได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐบาลสหรัฐฯ มองเห็นประโยชน์จากความร่วมมือของคนไทยกลุ่มน้อยนี้ว่าจะสามารถเชื่อมโยงถึงคนไทยภายในประเทศในการผนึกกำลังต่อต้านญี่ปุ่นได้ต่อไปในภายหลัง จึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ประกาศสงครามกับประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่การประกาศตัวและการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา โดยได้รับความสนับสนุนจากนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่พอใจนโยบายของรัฐบาลที่ร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา และ

* ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, อ้างถึงในสวัสดิ์ งามขจรกุลกิจ, เสริมเติม, หน้า 112

ทหารอาสาสมัครเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา

ได้ตัดสินใจไม่ยอมเดินทางกลับประเทศไทยตามคำสั่งของรัฐบาลไทย ทำให้ถูกตัดสัญชาติไทย ถูกตัดความช่วยเหลือจากรัฐบาลทุกอย่าง ดังนั้นเมื่อสถานทูตไทยส่งจดหมายถึงนักเรียนไทยที่ยังศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกาให้มาร่วมประชุมที่สถานทูต ณ กรุงวอชิงตันในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2485 เพื่อรับทราบสถานการณ์และให้ความร่วมมืออาสาสมัครเป็นทหารในกองทัพของสหรัฐอเมริกา จึงมีนักเรียนที่ศึกษาอยู่ใกล้กับกรุงวอชิงตันได้เข้าประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสถานทูต และที่ประชุมนั้นได้มีมติให้ก่อตั้ง “เสรีไทย” (Free Thai) ขึ้น

นาวาอากาศเอกวิมล วิริยะวิทย์ ในขณะนั้นเป็นนักเรียนทุนศึกษาวิชาวิศวกรรมเครื่องกลที่สถาบัน M.I.T. ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งขณะนั้นเหลือเวลาเรียนอีกไม่กี่สัปดาห์ก็จะจบปริญญาทางวิศวกรรมเครื่องกล ได้ตัดสินใจลาพักเรียนเพื่อเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า

วันอาทิตย์ที่ 7 ธันวาคม 2484 ออกจากคูหนักรอบบ่ายในเมืองบอสตัน รัฐแมสซาชูเซตส์ ได้ยินเสียงวิทยุประกาศสั่งลี้ภัยญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ อเมริกาประกาศสงครามกับญี่ปุ่นแล้ว ผู้คนจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา

บรรดานักเรียนไทยทั้งหลายที่อาศัยอยู่ ณ เมืองบอสตัน แคมบริดจ์ และใกล้เคียงได้ร่วมกันติดต่อไปยังสถานทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน และได้ทราบจากสถานทูตไทยว่าสถานทูตไทยได้แสดงออกแล้วว่าไม่อยู่ข้างญี่ปุ่น และขอให้พวกเราอยู่กันตามปกติคอยฟังข่าวสืบหน้าต่อไป ทางสถานทูตจะได้ติดต่อให้ทราบโดยด่วน

ประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ต่อมาสถานทูตไทยในกรุงวอชิงตันประกาศไม่ยอมรับการกระทำของรัฐบาลไทยที่ประกาศสงครามกับอังกฤษ และอเมริกา และประกาศต่อต้านญี่ปุ่น

พร้อมกับได้มีหนังสือชักชวนนักเรียนไทยเข้าเป็นอาสาสมัครจัดตั้งหน่วยต่อต้านเพื่อจะขับไล่ญี่ปุ่นออกจากประเทศไทย

นักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ที่เมืองบอสตัน แคมบริดจ์ และเมืองใกล้เคียงได้สมัครเข้าร่วมแทบทุกคน รอกการเรียกตัวจากสถานทูตต่อไป

จนกระทั่งถึงภาคการศึกษาฤดูร้อนของปี พ.ศ. 2485 พวกนักเรียนไทยจึงได้รับหนังสือจากสถานทูตให้ไปรายงานตัว*

* ประมวลจิตร เรียบเรียง, น.อ.วิมล วิริยะวิทย์ เล่าเหตุการณ์ตามบทความที่ได้เขียนขึ้นจากบันทึกความจำ “เมื่อข้าพเจ้ากระโดดร่ม” (กทม. อักษรพิทยา, 2533) หน้า 4 - 5

ศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บินห์สันต์ ซึ่งในขณะนั้นกำลังศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ได้เล่าเหตุการณ์การเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทยว่า

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 (รัฐบาลไทย) ก็ได้แจ้งไปยังนักเรียนไทย ในสหรัฐอเมริกาให้เดินทางกลับประเทศไทย ในครั้งนั้นข้าพเจ้ากำลังศึกษาปริญญาเอก อยู่ในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ที่เมืองแมดิสัน รัฐวิสคอนซิน ได้สอบผ่านภาคข้อเขียน สำหรับปริญญาเอกเสร็จสิ้นแล้ว ยังเหลือแต่ภาคการค้นคว้าเท่านั้น เมื่อได้รับแจ้งให้เดินทางกลับ นอกจากคิดเสียคายปริญญาที่ยังทำค้างอยู่แล้ว ยังคิดว่าประเทศไทย ไม่น่าจะร่วมรบกับญี่ปุ่นถึงขนาดที่เป็นอยู่เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าสงครามโลกที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะนั้น ในท้ายที่สุดก็คงจะพ่ายแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งมีสหรัฐร่วมอยู่ด้วย เป็นแน่แท้ เพราะข้าพเจ้ามั่นใจว่า ทรัพยากรธรรมชาติของสหรัฐอเมริการวมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งวิวัฒนาการไปเป็นอันมากในประเทศนี้ จะช่วยให้ฝ่ายสัมพันธมิตรสามารถเอาชนะแก่ฝ่ายอักษะได้อย่างแน่นอน

เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าพเจ้าหลังจากได้ใคร่ครวญอย่างถี่ถ้วนแล้ว ก็มีความเห็นว่ายังไม่ควรกลับประเทศไทย จึงได้แจ้งความจำนงค์ไปต่อนานทูตไทยว่าขอไม่กลับประเทศไทย ต่อมาก็ได้ทราบข่าวว่าทางประเทศไทย ได้ตัดสัญชาติไทยออกจากคนไทย ซึ่งปฏิเสธการกลับไปครั้งนั้นทุกคน ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเป็นคนไม่มีสัญชาติ ซึ่งพำนักอยู่ในสหรัฐอเมริกา

ตลอดเวลาแห่งการถูกตัดสัญชาตินี้ นักเรียนไทยในทุนของรัฐบาลที่ได้รับเงินเดือนทุกเดือนจากเงินรัฐบาลไทยที่ปกติมีอยู่ในธนาคารสหรัฐอเมริกา โดยทางผู้ดูแลนักเรียน ไทยจัดส่งมาให้เป็นค่าใช้จ่ายและศึกษาเล่าเรียนได้หุดชะงักไปโดยสิ้นเชิง เป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน ที่ข้าพเจ้าไม่มีรายได้อะไรเลยจึงจำเป็นต้องขายสิ่งของส่วนตัวซึ่งมีค่าอยู่ในขณะนั้น เพื่อกินและใช้ไปพลางๆ ในระยะนั้นเองเมื่อการเงินขาดแคลนลง ข้าพเจ้าจึงได้มีจดหมายสอบถามไปทางสถานทูตไทย ในกรุงวอชิงตัน เพราะเมืองแมดิสันที่ข้าพเจ้าพำนักอยู่ห่างไกลจากกรุงวอชิงตันถึงกว่าพัน ไมล์ จึงไม่ได้รับข่าวในเรื่องการเคลื่อนไหวของทางสถานทูตไทยในเรื่องใด ๆ เลย ข้าพเจ้าจึงมีหนังสือไปถึงท่านอัครราชทูตไทยว่านักเรียนไทยซึ่งได้รับทุนเล่าเรียนหลวงนั้น สมควรจะมีปฏิปัตินในเรื่องค่าใช้จ่ายอย่างไร และข้าพเจ้าก็ได้ได้รับโทรเลขตอบว่า ทางสถานทูตต้องดำเนินการทางด้านเกี่ยวกับประเทศก่อน ส่วนที่เกี่ยวกับนักเรียนนั้นจะต้องรอต่อภายหลัง เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าพเจ้าจึงรู้สึกได้จากคำตอบว่าเวลานี้ทางสถานทูตไทยคงกำลังดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทของคนไทยในสหรัฐอยู่

ต่อมาประมาณเดือนพฤษภาคม ของปี 2485 ข้าพเจ้าได้รับแจ้งว่า ได้มีการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาขึ้นแล้ว โดยมีอัครราชทูตไทย หม่อมราชวงศ์ปรีดิยาภิรักษ์ เป็นประมุข พร้อมด้วยข้าราชการสถานทูตทั้งหมดอีกหลายท่านและทางสถานทูต

ใครขอทราบว่ามีนักเรียนไทยผู้ใดปรารถนาที่จะสมัครใจเข้าร่วมขบวนการนี้บ้าง ซึ่งอาจจะต้องไปเป็นทหารในขบวนการเสรีไทยนี้ก็อาจจะเป็นไปได้

เมื่อได้รับทราบเช่นนี้ข้าพเจ้าก็มีได้ริ้วรอย เพราะแน่ใจตลอดเวลากว่า อย่างไรเสียเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาน่าจะทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองของเรา หากฝ่ายสัมพันธมิตรชนะสงครามครั้งนี้เป็นที่แน่นอน ถึงแม้ว่าประเทศไทยเราจะไปเข้ากับญี่ปุ่นก็ตามจึงสมัครไปทางสถานทูตทันทีโดยปราศจากเงื่อนไขว่าจะเอาตัวไปใช้ในเรื่องใด ต่อมาอีกประมาณ 1 เดือนก็ได้รับแจ้งให้เดินทางไปกรุงวอชิงตัน เพื่อสมทบกับนักเรียนไทยคนอื่น ๆ เพื่อรับการฝึกอบรม เพื่องานเสรีไทย ในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2485 ซึ่งในตอนนั้นก็หาทราบไม่ว่าจะเป็นงานอะไร เช่นไร และมิใคร่บ้าง*

อาจกล่าวได้ว่านักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาที่ได้เข้าร่วมในขบวนการในเสรีไทย มีความเห็นว่าสหรัฐอเมริกาจะต้องชนะสงครามในครั้งนี้อย่างแน่นอน เนื่องจากมีกำลังยุทธโธปกรณ์และเทคโนโลยีเหนือกว่าญี่ปุ่น ดังนั้นเมื่อได้รับแจ้งจากรัฐบาลไทยให้เดินทางกลับประเทศไทยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 นักเรียนไทยในสหรัฐฯ ส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลไทย เมื่อได้รับหนังสือแจ้งเรื่องการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาและสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมขบวนการดังกล่าว นักเรียนไทยเหล่านั้นจึงได้แจ้งความจำนงค์สมัครเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทยกับสถานทูตไทยในทันที ทุกคนมีแนวคิดสอดคล้องกันว่าเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะในสงครามในครั้งนี้แล้ว ความเสียสละของตนใน “ขบวนการเสรีไทย” จะช่วยประเทศชาติให้รอดพ้นจากการเป็นผู้นับสงครามและจะรักษาเอกราช อธิปไตย ตลอดจนเกียรติศักดิ์ และเกียรติภูมิของชาติไว้ได้

สมาชิกและจุดมุ่งหมายของขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งขบวนการเสรีไทย สมาชิกที่เป็นแกนนำในการก่อตั้งคือ เจ้าหน้าที่ของสถานทูตไทย อันประกอบด้วยผู้นำคือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. พันโทหม่อมหลวงชยา บุญช (ทูตทหาร) หลวงดิษฐการภักดี (เลขานุการโท) และนายอนันต์ จินตกานนท์ (เลขานุการตรี) ส่วนสมาชิกเป็นฐานกำลังของขบวนการคือ กลุ่มนักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ประมาณ 50 คน ได้ผ่านการคัดเลือกเป็นทหารเสรีไทยในกองทัพบกของสหรัฐฯ และอีกประมาณ 30 คน

* บุญรอด บัณฑสันต์, บันทึกของบุญรอด บัณฑสันต์ เกี่ยวกับงานในประเทศไทย ตีพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บัณฑสันต์, ใน วิมล วิริยะวิทย์, ประมวลบทความพิเศษและบันทึกของอดีตนายทหารเสรีไทยชาวอเมริกา, (กมม. บริษัทรวมสาส์น (1977) จำกัด, 2536) หน้า 60 - 63.

ผู้นำเสรีไทยในอังกฤษ

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

ม.จ.ศุภสวัสดิวงศ์สนธิ สวัสดิวัตน์

นายเสนาะ นิลกำแหง

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยะ อึ้งภากรณ์

ได้ทำงานด้านพลเรือนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทยด้วยคำมั่นสัญญาว่า "จะไม่ขออะไรตอบแทน จะสลายตัวเมื่อสงครามเสร็จ" โดยได้ตกลงกำหนดหลักการของการปฏิบัติงานไว้สามประการด้วยกัน คือ ประการแรกจะทำการต่อสู้ผู้ป่วนตามกำลังความสามารถ ทุกวิถีทาง ประการที่สองจะเพียรพยายามกอบกู้เอกราชของประเทศไทย และประการที่สาม จะให้หลักประกันแก่ประชาชนชาวไทยในประชาธิปไตยอันแท้จริง มิให้เผชิญการเข้าเคลือบแฝง**

การก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ***

ขณะที่คนไทยภายในประเทศที่ไม่พอใจกับการตกลงใจของรัฐบาลในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ได้จัดตั้งองค์การลับเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น และขณะเดียวกันในสหรัฐอเมริกา นักเรียนไทยและข้าราชการสถานทูตที่ไม่เห็นด้วยกับการยอมแพ้ของรัฐบาลไทยต่อญี่ปุ่น ได้ก่อตั้งเสรีไทย (Free Thai) ขึ้นนั้น นักเรียนไทยในอังกฤษก็ได้นิ่งนอนใจกับสถานการณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นบุกรุกเข้าประเทศไทย ต่างพยายามที่จะรวมตัวกันขอเข้าร่วมกับกองทัพอังกฤษ เพื่อช่วยให้ไทยหลุดพ้นจากการยึดครองของญี่ปุ่นเช่นเดียวกับคนไทยในสหรัฐอเมริกา แต่สถานการณ์ในอังกฤษนั้นแตกต่างจากสถานการณ์ในประเทศไทย และสหรัฐอเมริกา เนื่องจากอังกฤษได้เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ดังนั้นในช่วงก่อนที่สหรัฐอเมริกา และประเทศไทยจะเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น อังกฤษกำลังถูกกองทัพอากาศของประเทศเยอรมันโจมตีอย่างหนัก นักเรียนไทยในอังกฤษก็ต้องผจญกับภาวะสงครามเช่นเดียวกับคนอังกฤษในประเทศอังกฤษ

นายทศ พันธุมเสน นักเรียนไทยที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงศึกษาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือ เรื่องกบฏผู้ชาติ เกี่ยวกับสถานการณ์ของอังกฤษในช่วงปี พ.ศ. 2483-2484 ว่า

* จก ณ ระนอง บันทึกคำบอกเล่าของ จก ณ ระนอง 4 มีนาคม 2530, ใน วิมล วิริยะวิทย์, เล่มเดิม, หน้า 57

** กนตธีร์ ศุภมงคล อ้างอิงใน สรศักดิ์ งานขจรกุลกิจ, เล่มเดิม, หน้า 112

*** การเรียกชื่อกลุ่มคนไทยในอังกฤษนั้น นายทศ พันธุมเสน ได้เขียนอธิบายไว้ในหนังสือกบฏผู้ชาติว่า "เมื่อองค์การต่อต้านญี่ปุ่นร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แล้ว ทางกรรวลซึ่งต้นจึงเรียกชื่อองค์การว่า Free Thai Movement อันเป็นชื่อที่คณะเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาใช้ตั้งแต่แรก ส่วนทางการอังกฤษนั้นยังไม่สู้จะยอมรับชื่อใหม่ Thailand and Thai จึงเรียกชื่อองค์การว่า Free Siamese Movement"

... พ.ศ. 2483-2484 เป็นช่วงเวลาที่ระบอบการปกครองอังกฤษแขวนอยู่กับเส้นด้าย เยอรมนียึดครองออสเตรีย เชโกสโลวาเกีย โปแลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ ลูกเซมเบิร์ก เบลเยียม

เดนมาร์กยอมแพ้ภายใน 24 ชั่วโมง อังกฤษเข้าไปช่วยนอร์เวย์สู้อยู่ได้ 28 วัน เนเธอร์แลนด์แพ้ใน 5 วัน เบลเยียมแพ้ใน 18 วัน ฝรั่งเศสแพ้ใน 40 วัน ทั้ง ๆ ที่มีกำลังรบสูงสุดในยุโรป.....อังกฤษ กับประเทศในเครือจักรภพเผชิญกับอิตาลีและเยอรมันต่อไปเพียงลำพัง...

เครื่องบินเยอรมันคราวละหลายร้อยลำโจมตีเมืองท่า เมืองอุตสาหกรรมและเป้าหมายทางทหารในอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานทัพอากาศ เริ่มต้นรุนแรงมากในเดือนกรกฎาคม 2483 ออนดอนโดนทิ้งระเบิดตั้งแต่วันที่ 7 กันยายน ติดต่อกัน 76 วัน แล้วหลังจากนั้นยังโจมตีเป็นครั้งคราวอีก 6 เดือน

ภายใน พ.ศ. 2484 ชาวลอนดอนจำนวน 1,400,000 คน ไร้ที่อยู่...ระบอบการที่ร้ายแรงคืออันตรายจากการโจมตีทางอากาศ ระบอบการทดลองคือ การยึดคิดขาดแคลนอาหารและสินค้ามากมายหลายประเภท... ในระหว่างสงคราม... มีการพรางไฟอย่างเข้มงวดทุกบ้านต้องใช้ผ้าม่าน หน้าต่างสีดำที่หนาจนจนไม่แสงไฟลอดออกไปภายนอกได้เลย... นักเรียนในหอพักต้องผลัดกันเป็นยามเพื่อเฝ้าการโจมตีทางอากาศ และเรียกให้คนลงหลุมหลบภัย...

สิ่งปรักหักพังและความทุกข์ยากของชาวเมืองที่ไร้ที่อยู่ ทำให้หมดสติและไม่สบายใจ แต่ในขณะเดียวกันก็รู้สึกชมเชยชาวอังกฤษว่ามีขวัญเข้มแข็ง โดยเฉพาะการโจมตีหนักในเดือนธันวาคมทำให้ชาวเมืองที่บ้านเสียหายต้องทนทุกข์ทรมานจากความหนาวจัดอีกด้วย...*

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ สรเทศน์ ซึ่งในขณะนั้นศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ ได้เล่าถึงสถานภาพของนักเรียนไทยในอังกฤษในฐานะเป็นคนต่างด้าวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองไว้ในหนังสือ เสรีไทยสายอังกฤษ บันทึกจากความทรงจำของ “โก้ฟ้า” ว่า

... ภาวะสงครามทำให้อังกฤษต้องเข้มงวดกับคนต่างด้าว...ห้ามมิให้ออกนอกที่พักอาศัย ระหว่างเวลา 22.00 น. ถึง 06.00 น. ของวันรุ่งขึ้น จะไปพักผ่อนที่อื่นนอกจากที่ใดลงทะเบียนไว้ต้องขออนุญาตจากนายตำรวจฝ่ายทะเบียนคนต่างด้าว ไม่อนุญาตให้มีรถจักรยาน หรือยานยนต์อื่น ๆ ทั้งทางบก เรือ อากาศ ไว้ในครอบครอง ถ้าจำเป็นจะออกจากที่พักอาศัยเพื่อไปทำงานหลังจากเวลา 22.30 น. ต้องมีหนังสือจากนายจ้าง แสดงลักษณะของงานที่ทำและรับรองว่าไม่สามารถกลับถึงที่พักได้ภายในเวลา

* ทศ พันธุมเสน, กบฏผู้ชาติ (กทม. อักษรสาส์น, 2531) หน้า 6 - 14

22.30 น. เจ้าหน้าที่จะออกใบอนุญาตให้อีบรอดิจารชาน หรือจักรชานยนต์ได้เฉพาะที่เกี่ยวกับการทำงานที่จำเป็น ไม่สามารถใช้อานพาหนะอื่นได้ การอนุญาตให้ไปค้างแรมที่อื่น หรืออนุญาตให้เป็นเจ้าของหรือครอบครองสิ่งต้องห้าม ผู้ขออนุญาตต้องติดต่อขอด้วยตนเอง ณ สำนักทะเบียนต่างด้าว*

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 นั้น คนไทยประมาณ 100 คน ที่อยู่ในอังกฤษต่างก็ห่วยโยในสถานการณ์ของประเทศและไม่ทราบชะตากรรมของตนเอง ต่อมาเมื่อรัฐบาลไทยประกาศสงครามต่ออังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 นั้น ยิ่งทำให้นักเรียนไทยที่อยู่ในอังกฤษมีความเป็นอยู่ลำบากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐบาลอังกฤษได้ประกาศตอบรับการประกาศสงครามของประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ทำให้คนไทยตกอยู่ในฐานะเป็นชนชาติศัตรูของอังกฤษ รัฐบาลอังกฤษได้กักกันเงินและทรัพย์สินทั้งหมดของรัฐบาลไทยที่มีอยู่ในบัญชีของสถานทูต สถานทูตจึงไม่มีเงินจ่ายให้กับนักเรียนได้ตามปกติ นอกจากนั้น การส่งเงินจากประเทศไทยไปยังอังกฤษ ไม่ว่าจะเพื่อการศึกษา หรือการดำรงชีพไม่สามารถจะกระทำได้ คนไทยในอังกฤษจึงต้องอยู่กันอย่างแร้นแค้น ข้าราชการสถานทูตถูกควบคุมตัว นักเรียนไทยได้รับการยกเว้นไม่ถูกควบคุมตัว แต่ห้ามมิให้ออกนอกสถานที่ในเวลาวิกาล หลายคนต้องใช้จ่ายอย่างกระเบียดกระเสียร นักเรียนบางคนต้องจำนำของมีค่าเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่าย บางคนต้องไปรับจ้างเป็นกรรมกรในโรงงานหรือทำงานในไร่ นา เพื่อหาเงินมายังชีพเท่าที่จะทำได้

อาจกล่าวได้ว่าคนไทยในอังกฤษส่วนใหญ่ต่างก็ไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา และยังได้รับข่าวจากทางวิทยุว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ได้ก่อตั้งเสรีไทยขึ้น คนไทยในอังกฤษจึงพยายามที่จะรวมตัวกันเพื่อหาทางที่จะทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติเช่นเดียวกับคนไทยในสหรัฐอเมริกา

การรวมกลุ่มของคนไทยในอังกฤษ ต้องเผชิญอุปสรรคมากกว่าการรวมกลุ่มของคนไทยในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากอังกฤษเป็นสมรภูมิสงคราม การติดต่อประสานงานระหว่างนักเรียนไทยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก นักเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องค่าครองชีพ และมีฐานะเป็น ชนชาติศัตรูของอังกฤษ อุปสรรคที่ใหญ่ที่สุด คือการขาดผู้นำที่จะทำหน้าที่ประสานงานกับรัฐบาลอังกฤษ ดังเช่น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้ดำเนินการในสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เนื่องจากพระมณูเวทิมสนาอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน “ยังมิได้แสดงท่าทีทำนองเดียวกับทูตไทยในวอชิงตัน”***

* สุนิ สัมมัตตะวาณิช, ผู้เรียบเรียง, เสรีไทยสายอังกฤษ บันทึกจากความทรงจำของ “ไม้พี่” (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศง.ดร.อรุณ สรเทศน์ 2537) หน้า 26 - 27

** ทศ พันธุมเสน, เสริมเติม, หน้า 19

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งขณะนั้นศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์อยู่ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ได้เขียนเล่าเรื่องนี้ไว้ว่า

ทางสหรัฐอเมริกา ท่านอัครราชทูต ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ท่านเป็นหัวหน้าเสรีไทย และสามารถเจรจากับรัฐบาลสหรัฐ เป็นผลสำเร็จ เพื่อให้สหรัฐารับนับถือคณะเสรีไทย และกองทหารเสรีไทยในสหรัฐฯ เหล่าทหารไทยในสหรัฐฯ จึงสามารถรวบรวมกันเป็นปึกแผ่น ได้ใช้เครื่องแบบทหารไทย และมีผู้บังคับบัญชาไทยเป็นหน่วยไทยค่อนข้างแท้ ส่วนในสหราชอาณาจักรอังกฤษนั้น ปราศจากผู้ใหญ่ที่พอจะก่อตั้งรวบรวมกันได้อย่างที่สหรัฐฯ ท่านอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน มีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางกลับประเทศไทย ตามคำสั่งรัฐบาล พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งประทับอยู่ในอังกฤษก็ทรงปฏิเสธคำเชิญให้เป็นหัวหน้า โดยรับสั่งว่าไม่ทรงประสงค์จะเกี่ยวกับการเมืองและทรงปฏิบัติราชการในกองรักษาดินแดนของอังกฤษอยู่แล้ว ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 และ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ พระเชษฐา สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณี ซึ่งประทับอยู่ในอังกฤษในขณะนั้น ทรงสนพระทัยที่จะร่วมงานเสรีไทยด้วย แต่บรรดาคนไทยเห็นว่าจะทูลเชิญเป็นหัวหน้าเสรีไทยย่อมอาจจะเกิดความเข้าใจผิดในด้านการเมืองภายในของคนไทยได้ ฉะนั้นสรุปว่าคณะเสรีไทยในอังกฤษ ไม่มีหัวหน้าเป็นหลักฐานอย่างในสหรัฐอเมริกา...*

ความเคลื่อนไหวของนักเรียนไทยในอังกฤษในการพยายามจะรวมตัวกันจัดตั้งเสรีไทย ได้เริ่มต้นขึ้นเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 เนื่องจากเมืองเคมบริดจ์มีนักเรียนไทยไปรวมตัวกันอยู่มากที่สุด ทั้งที่เป็นนักเรียนเคมบริดจ์ และนักเรียนที่ย้ายจากมหาวิทยาลัยลอนดอนไปเรียนที่เคมบริดจ์ เพราะเมืองลอนดอนถูกโจมตีทางอากาศอย่างหนัก

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้หนึ่งที่ย้ายไปศึกษาที่เมืองเคมบริดจ์ และเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมคนไทยในอังกฤษให้รวมตัวกันเช่นเดียวกับนักเรียนไทยในสหรัฐฯ ได้เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

นักเรียนไทยในขณะนั้น กระจุกกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ที่มีมากอยู่สักหน่อย ก็มีเคมบริดจ์ ซึ่งมีทั้งนักเรียนเคมบริดจ์แท้ เช่น นายเสนาะ ดันบุญยืน นายเสนาะ นิลกำแหง ม.ล.จิราวุธ นพวงศ์ นายฮัมมิล แด่สุจิ ม.จ.ภักเดช รัชนี กับนักเรียนอพยพไปอาศัยเคมบริดจ์ เช่น นักเรียนเศรษฐศาสตร์จากลอนดอน (รวมทั้งข้าพเจ้า) และ

* ป๋วย อึ๊งภากรณ์, ทหารชั่วคราว, ในบันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย, เล่มเดิม หน้า 21 - 22

นักเรียนแพทย์บางคน ฉะนั้น เมื่อมีข่าวว่ารัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ หลังจากที่ได้ทำสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว การเคลื่อนไหวทางด้านการเรียนจึงเกิดขึ้นที่เคมบริดจ์เป็นแหล่งแรก

นักเรียนไทยในเคมบริดจ์ก็เหมือนกับคนไทยทั่ว ๆ ไป มีความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ กันไปแต่ละคน แต่ก็เหมือนกับคนไทยอื่น ๆ อีกในแง่ที่เป็นห่วงใยในอิสรภาพอธิปไตยของประเทศ เมื่อญี่ปุ่นยกทัพขึ้นดินแดนไทย เราก็ภาวนาขอให้มิต้องทางอย่างใดให้ญี่ปุ่นออกไปเสีย ครั้นรัฐบาลไทยก้าวล้ำเข้าไปอีกชั้นหนึ่ง โดยทำสัญญาร่วมกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร เราก็ยิ่งเกิดความพรึ่นพริ้งว่าเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามและไทยก็ร่วมแพ้ด้วย เห็นที่หายจนจะเกิดแก่หาคิดเราเป็นแน่ ถ้าหากว่าคนไทยทุกคนเชื่อผู้นำและทำอะไรตามผู้นำไปหมด ฉะนั้นเมื่อมีคำสั่งให้เตรียมตัวเดินทางกลับประเทศไทย ในการแลกเปลี่ยนเชลยศึก จึงเป็นวาระที่พวกเราจะต้องเลือกทางเดิน จะเดินทางกลับบ้าน หรือจะอยู่ที่ไหน ไหวให้เป็นประโยชน์ก่อนาคคของประเทศชาติ

ก่อนหน้านั้นผู้ที่รู้สึกว่าเศร้านใจในเรื่องนี้มากที่สุดเท่าที่ข้าพเจ้าทราบ คือ นายเสนะ ต้นบุญขึ้น รองลงมากจะเป็น นายเสนะ นิลกำแหง และ นายสว่าง สามโกเศศ เพราะสามสาขานี้เป็นผู้ที่ไต่วิ่งค้นหาผู้นำนี้ จะให้มาเป็นหัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ นายเสนะ ต้นบุญขึ้น เป็นคนหุตาไว สมองว่องไว ให้เราทราบ แลพวกเรามากจะประชุมคุยกันที่ห้องพักเสนะ ต้นบุญขึ้น บ่อย ๆ เสนะ ต้นบุญขึ้น ได้เขียนจดหมายถึง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เล่าเหตุการณ์ทางอังกฤษให้ทราบ และขอเชิญให้ ม.ร.ว.เสนีย์ เดินทางข้ามไปอังกฤษ เพื่อรับเอานักเรียนไทยที่อาสาสมัครเข้าในขบวนการเสรีไทยที่นั่น ได้จัดตั้งขึ้นในสหรัฐฯ ม.ร.ว.เสนีย์ตอบมาว่า ท่านไม่สามารถเดินทางจากสหรัฐฯ ได้ เพราะท่านก็กำลังมีการเพิ่มมือ แต่ท่านจะส่งผู้แทนที่เหมาะสมมาดำเนินการตามความประสงค์ของพวกเราทางอังกฤษ ต่อมาในไม่ช้า (แต่ขณะที่พวกเราเรากันอยู่นั้นรู้สึกว่ามันเหลือเกิน) ผู้แทนที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ส่งมาดำเนินการทางอังกฤษก็มาถึง คือ นายอมณี สาณะเสน คณะเสรีไทยในเคมบริดจ์ได้ประชุมกันและลงมติให้นายเสนะ ต้นบุญขึ้น กับข้าพเจ้าเป็นผู้ติดต่อกับ นายอมณี สาณะเสน ที่ลอนดอนขณะนั้นส่งเข้ามาในเดือนเมษายน หรือ พฤษภาคม 2485 แล้ว

นายอมณี สาณะเสน ผู้นี้ พวกเราไม่เคยรู้จักมาแต่ก่อน เคยแต่ทราบกิตติศัพท์ว่าเป็นคนไทยที่ทำงานที่สันนิบาตชาติ (League of Nations) มาเป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อวิสาสะคุ้นเคยกันแล้ว จึงทราบว่ายานอมณีเริ่มเดินทางไปอังกฤษตั้งแต่อายุยังน้อย ขณะนั้นบิดานายอมณีเป็นอัครราชทูตอยู่ ณ กรุงลอนดอน ครั้นสำเร็จการศึกษามัธยมแล้ว นายอมณี ได้ศึกษากฎหมายอยู่ในประเทศอังกฤษจนสำเร็จแล้วก็เริ่มเข้าทำงานในสันนิบาตชาติที่สวิตเซอร์แลนด์ตลอดมา ครั้นเกิดสงครามในยุโรปครั้งที่สอง ผู้ใหญ่ทาง

ทหารอาสาสมัครเสนาธิการจากอังกฤษ

กรุงเทพฯ ได้ชักชวนให้กลับมารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ถ้ายังเดินทางกลับผ่านสหรัฐอเมริกา ก็เผชิญมีข้อขัดข้องในการเดินทาง เพราะเป็นยามสงคราม กระทรวงการต่างประเทศจึงมีคำสั่งให้ช่วยราชการอยู่ในสถานทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน อยู่ตลอดเวลา เนื่องจาก นายมณี เป็นผู้รู้จักคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ในราชการอังกฤษอยู่มาก ทั้งทางพลเรือนและทหาร ม.ร.ว.เสนีย์จึงมอบหมายให้นายมณีเดินทางมาช่วยรวบรวมคณะเสรีไทยในอังกฤษ*

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2485 นั้น คนไทยในอังกฤษส่วนใหญ่ต่างไม่แน่ใจในสถานการณ์ของสงครามว่าฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายชนะกันแน่ แต่ต่างก็คิดว่าควรจะรวมตัวกันเพื่อขับไล่ผู้รุกราน

ทศ พันธุมเสน ได้แสดงความเห็นว่า

การเข้าข้างผู้รุกราน แม้จะเป็นฝ่ายชนะก็น่าอับอาย เชื่อว่าคนไทยทั้งมวลไม่เห็นชอบในการร่วมมือกับผู้รุกราน ดังนั้น แม้สัมพันธมิตรจะแพ้ และขบวนการเสรีไทยจะล้มเหลว เพื่อนร่วมชาติของเราก็จะเห็นว่าเราได้พยายามทำหน้าที่ของคนไทยผู้รักความเป็นไท และถ้าสัมพันธมิตรชนะ เขาก็จะเห็นว่าคนไทยในต่างแดนได้ต่อต้านฝ่ายเผด็จการ ...สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 และ พระเชษฐา คือ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์... พร้อมด้วยพระประยูรญาติอีก 4 พระองค์ ได้ทรงเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทย พระองค์มีพระราชวินิจฉัยว่า ขบวนการเสรีไทยมีเจตน์จ่านองร่วมกับฝ่ายประชาธิปไตยเพื่อรับใช้ชาติไทย ในอันที่จะปลดแอกเผด็จการ และมีใช้ขบวนการเมือง**

สมาชิกและจุดมุ่งหมายของขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ

ตั้งแต่เริ่มแรกในการรวมกลุ่มกันจัดตั้งขบวนการเสรีไทย สมาชิกที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งคือ นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในเมืองเคมบริดจ์ ได้เริ่มเคลื่อนไหวด้วยการทำหนังสือ แจ้งข่าวคราวเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศไทยและการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ให้นักเรียนไทยที่ศึกษาในเมืองอื่น ๆ ได้รับทราบ และติดต่อทาบทามผู้ที่เหมาะสมให้เป็นผู้นำของกลุ่ม ภายหลัง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้จัดส่ง นายมณี สานะเสน เดินทางมาเพื่อดำเนินการติดต่อประสานงานกับรัฐบาลอังกฤษแล้ว นักเรียนไทยที่เมืองเคมบริดจ์ก็ได้เป็นแกนนำในการ

* ปิยะ อึ้งภากรณ์, เล่มเดิม, หน้า 23 - 26

** ทศ พันธุมเสน เล่มเดิม, หน้าคำนำผู้เขียน 13

ประสานงานระหว่างนายอมณี สาณะเสน กับนักเรียนไทยคนอื่น ๆ ให้อาสาสมัครเข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2485 นักเรียนไทยและข้าราชการสถานทูตที่สมัครใจไม่กลับประเทศไทย จำนวน 54 คน ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการสถานทูต 7 คน เจ้านาย 7 พระองค์ ศิลปิน 1 คน และนักเรียนไทย 39 คน ได้สมัครเข้าเป็นเสรีไทย ในจำนวนนี้นักเรียนไทยและข้าราชการสถานทูต จำนวน 36 คน ผ่านการตรวจร่างกายได้เป็นพลทหารในกองทัพอังกฤษ ส่วนเสรีไทยคนอื่น ๆ ทั้งที่เป็นสตรีและผู้ที่ไม่ผ่านการคัดเลือก ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ทางด้านพลเรือน เพื่อสนับสนุนงานของขบวนการเสรีไทย โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ที่จะรับใช้ชาติไทย โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เขียนเล่าถึงความมุ่งหมายร่วมกันของเสรีไทยในอังกฤษว่า

...เหล่าเสรีไทยในอังกฤษทั้ง 50 คนนี้ อาจจะอาสาสมัครเข้าเป็นเสรีไทยด้วยเหตุต่าง ๆ กัน ได้เคยมีการถกกันถึงเรื่องนี้ในระหว่างที่สมัครเข้าใหม่ ๆ และระหว่างที่เดินทางหรือพักแรมในที่ต่าง ๆ บางคนก็ว่าสมัครเพื่อกู้ชาติ บางคนก็ว่าเพื่อเสรีภาพและความชอบธรรมแห่งชีวิต บางคนก็พูดไม่ออก นอกจากจะเห็นเป็นหน้าที่ บางคนปรารถนาบิดามารดาได้รับส่งไปศึกษาที่อังกฤษ เพราะใกล้จะถึงกำหนดเกณฑ์ทหารที่เมืองไทย และบิดามารดากลัวลำบาก แต่แล้วก็ยังไปสมัครเป็นทหาร ได้รับความลำบากยิ่งกว่าถูกเกณฑ์ที่เมืองไทยเป็นหลายเท่า

อย่างไรก็ตาม พอจะพูดได้ว่า ความมุ่งหมายร่วมกันของพวกเรา จะได้ระบุไว้เด่นชัดดังต่อไปนี้

- 1) พวกเราเข้าเป็นทหารอังกฤษมิใช่เพื่อรับใช้ชาติอังกฤษ แต่ต้องการรับใช้ชาติไทย โดยอาศัยอังกฤษร่วมมือ
- 2) คณะของเรามิต้องการที่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในประเทศไทย และไม่ยอมเป็นเครื่องมือในการเมืองของพรรคใด ผู้ใดที่เป็นเสรีไทยภายในประเทศ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่น คณะของเราจะร่วมด้วยทั้งนั้น และเมื่อเลิกสงครามแล้วคณะเสรีไทยอังกฤษก็จะสลายตัวไป
- 3) คณะเสรีไทยจะไม่ถือโอกาสแอบอ้างผลความดีใด ๆ มาเรียกร้องรางวัลประโยชน์ส่วนตัวในด้านลาภยศ หรือด้านอื่นใด
- 4) คณะเสรีไทยอังกฤษได้แสดงให้ทางการอังกฤษเห็นแจ้งชัดแต่เริ่มแรกว่า คณะของเรามิต้องการกระทำการใด ๆ ในระหว่างสงครามในลักษณะทหาร กล่าวคือ

อยู่ในเครื่องแบบและยศทหาร แม้ว่าจะเป็นพลทหารก็ยินยอม ทั้งหมายความว่า ไม่ยอมเป็นเครื่องมือในลักษณะจารชน จำจะต้องปฏิบัติราชการลับก็ทำในฐานะเป็นทหาร*

กล่าวสรุปได้ว่า สถานการณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นได้บุกเข้าประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นั้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้คนไทยที่รักชาติทั้งหลายทั้งที่อยู่ภายในประเทศไทย และภายนอกประเทศไทยได้เกิดจิตสำนึกร่วมกันที่จะต่อต้านญี่ปุ่นผู้รุกราน แม้ว่าจะอยู่ต่างดินแดน ต่างทวีป และต่างฐานะกันก็ตาม ทั้งเจ้านายในราชตระกูล สามัญชน ทั้งนักการเมือง ข้าราชการ และนักเรียนนักศึกษา ต่างก็มีอุดมการณ์ร่วมกันที่จะปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติไทย ด้วยการร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรขับไล่กองทัพญี่ปุ่น ใครเลยจะปฏิเสธได้ว่า แม้จะต่างดินแดน ต่างความคิด ต่างจิตใจ แต่คนไทยไม่เคยต่างอุดมการณ์มาช้านาน นับถึงศตวรรษแล้ว

ภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน กลุ่มคนไทยดังกล่าวทั้งสามกลุ่มนี้ต่างก็ดำเนินการเคลื่อนไหวที่จะรวมตัวกันปกป้องเอกราชของชาติไทย ตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา

* ปิวย อึ้งภากรณ์, เล่มเดิม, หน้า 28 - 29

ต่างกลุ่ม ต่างสถานการณ์ ต่างดำเนินการ

หลังจากการรวมกลุ่มของคนไทยทั้งสามกลุ่มทั้งที่อยู่ภายในประเทศไทยและภายนอกประเทศไทย ภายใต้จุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะปกป้องเอกราชและอธิปไตยของชาติแล้ว กลุ่มคนไทยเหล่านี้ต่างได้ดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างลับ ๆ โดยไม่ได้ประสานงานติดต่อกัน ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์ทางด้านการสงครามในยุโรปและเอเชีย ทำให้การสื่อสารเป็นไปด้วยความยากลำบาก นอกจากนั้นปัญหาทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงาน “ต่อต้านญี่ปุ่น” เป็นไปในลักษณะต่างกลุ่ม ต่างดำเนินการ และต่างก็ได้เผชิญอุปสรรคนานาประการจนกระทั่งได้มีการประสานการดำเนินงานร่วมเป็นขบวนการเดียวกัน ภายใต้ชื่อว่า ขบวนการเสรีไทย ในภายหลัง

การดำเนินการขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

เนื่องจากเป็นองค์การใต้ดิน ที่มีฐานปฏิบัติการอยู่ในดินแดนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น และภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ความเคลื่อนไหวขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย จึงต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังและเป็นการลับ การดำเนินงานขององค์การฯ พอเรียบเรียงได้ 5 ประการ ดังนี้

1. การดูแลค่ายกักกันของเชลยศึกสัมพันธมิตรในระหว่างสงคราม
2. แผนการจัดตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น
3. การติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร
4. การหาข่าวสารในระหว่างสงคราม
5. การดำเนินการเพื่อล้มรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

1. การดูแลค่ายกักกันของเชลยศึกสัมพันธมิตรในระหว่างสงคราม

ภายหลังจากที่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ รัฐบาลได้เตรียมการที่จะควบคุมชาวอังกฤษและอเมริกันที่อยู่ในประเทศไทย โดยใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นสถานที่ควบคุม รัฐบาลจึงได้ติดต่อกับนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้ประสานการณ์มหาวิทยาลัยดังกล่าว นายปรีดี พนมยงค์

มีความเห็นว่าการให้ความอารักขา เชลยศึกสัมพันธมิตรให้รอดพ้นจากการทรมาณของชาวญี่ปุ่น จะเป็นผลงานหนึ่งขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรมีความรู้สึกที่ดีต่อไทยและจะช่วยเหลือให้ภาระของประเทศไทย ภายหลังสงครามผ่อนหนักเป็นเบาได้ จึงได้ยอมรับภารกิจดังกล่าว

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เล่าเรื่องนี้ว่า

รองนายกรัฐมนตรี (พลตำรวจเอกอุล อุลเดชจรัส) ไปพบข้าพเจ้าขอแบ่งสถานที่ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ฯ เพื่อกักกันคนสัญชาติดังกล่าว โดยขอให้มหาวิทยาลัยจัดเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดูแลค่ายกักกันนี้ ส่วนทางทหารนั้นได้ตั้ง ม.ร.ว.พวงศ์พรหม จักรพันธุ์ นายพันตรีกองหนุนที่รับราชการอยู่ในกรมศุลกากร กระทรวงการคลังที่เคยอยู่ในสังกัดข้าพเจ้าก่อนแล้วนั้นเป็นผู้บังคับการค่าย และขอให้มหาวิทยาลัยจัดเจ้าหน้าที่ให้มีคามเป็นอยู่อย่างดีที่สุดแก่ผู้ถูกกักกันเหล่านั้น

ข้าพเจ้าในฐานะผู้ประสานการตกลงรับข้อเสนอนี้ของรองนายกรัฐมนตรีดังกล่าว เพราะเห็นว่า

ประการที่ 1 คนสัญชาติดังกล่าวที่อยู่ในประเทศไทยจะรอดพ้นจากการถูกจับกุมโดยฝ่ายญี่ปุ่นที่อาจจะใช้วิธีทรมาณ ดังที่ญี่ปุ่นได้เคยทำแก่คนอังกฤษ อเมริกัน ในประเทศ

ประการที่ 2 การช่วยคนสัญชาติสัมพันธมิตรดังกล่าวเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สัมพันธมิตรจะผ่อนหนักเป็นเบาให้แก่ประเทศไทย ถ้าหากสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะสงคราม

ข้าพเจ้าได้มอบให้นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งทำหน้าที่เลขาธิการองค์การต่อต้านซึ่งต่อมาใช้ชื่อว่า "ขบวนการเสรีไทย" นั้นเป็นหัวหน้าพนักงานมหาวิทยาลัยฝ่ายความเป็นอยู่ของผู้ถูกกักกันเหล่านั้น

มหาวิทยาลัยได้ต้อนรับและได้พิทักษ์ผู้ถูกกักกันเหล่านั้นเต็มความสามารถที่จะมิให้ญี่ปุ่นฮือแย้งเอาไปทรมาณได้*

ภารกิจในเรื่องการดูแลเชลยศึกสงคราม ที่มีสัญชาติอเมริกัน และอังกฤษนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นภารกิจแรกขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยที่ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรได้ให้การยอมรับ ดังจะเห็นได้จาก คำกล่าวของลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน (Lord Louis Mountbatten) ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในหนังสือพิมพ์ไทมส์ฉบับวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) มีความว่า

* ปรีดี พนมยงค์, เล่มเดิม, หน้า 10

ข้าพเจ้ารู้ว่ามันบุคคลมากหลายที่เคยตกเป็นเชลยศึกในสยาม ได้มีความสำนึกอันถูกต้องในแง่ที่มีความกตัญญูคุณคือความปรารถนาดีของประจักษ์รู้ซึ่งมีต่อเรา...*

นอกจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ยังได้พยายามที่จะให้เชลยศึกสงครามที่ถูกควบคุมเหล่านี้ได้ประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรให้ทราบถึงการจัดตั้งองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ภายหลังจากที่ได้เดินทางกลับประเทศของตนจากการแลกเปลี่ยนเชลยศึกกันแล้ว เช่น นายแชพแมน (Chapman) อดีตเลขานุการโทสถานทูตอเมริกัน ณ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ฯ ได้เขียนรายงานในเรื่องนี้ว่า

ในขณะที่ข้าพเจ้าเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ. 1942 (พ.ศ. 2485) นั้น ได้รับแจ้งว่าได้มีการประกอบขึ้นซึ่ง "เสรีไทย" ขบวนการหนึ่ง จัดตั้งโดยนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นที่แน่นอนว่าวัตถุประสงค์ของขบวนการเช่นนี้ก็เพื่อจัดตั้งกลุ่มอภิวัฒน์ได้ดิน ซึ่งเมื่อถึงโอกาสสมควรแล้วก็จะทำการยึดอำนาจแล้วกู้อิสรภาพประเทศให้พ้นจากนอกญี่ปุ่นและการควบคุมของผู้นำ...ปัจจุบัน...**

นายแอนดรูว์ กิลคริสต์*** ซึ่งถูกควบคุมตัวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นกัน ได้เขียนเล่าถึงจดหมายที่เขาได้รับขณะที่เดินทางออกจากประเทศไทย ว่า

หนังสือฉบับนั้น ซีไอเห็นเป็นครั้งแรกว่า ภายในประเทศสยามมีขบวนการเสรีไทยจริง มีข้อความอ้างไว้ด้วยว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดบางคนได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการด้วย...การสื่อสารข่าวถึงข้าพเจ้าในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2485 นั้น เป็นแต่เพียงครั้งแรกในจำนวนหลายครั้งที่ปรีดี และขบวนการเสรีไทย ได้พยายามให้โลกภายนอกได้ทราบถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของขบวนการ...****

2. แผนการจัดตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น

ในระยะเริ่มแรกองค์การต่อต้านญี่ปุ่นได้มีแนวคิดที่จะจัดตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นทางภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ประกาศการต่อต้านญี่ปุ่น ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับรู้และสนับสนุนรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นได้อย่างเปิดเผย แต่แผนการดังกล่าวต้องระงับไปเพราะทหารญี่ปุ่นได้กระจายกำลังไปตั้งมั่นทางภาคเหนือของไทยแล้ว

* ปรีดี พนมยงค์, เล่มเดิม, หน้า 11

** เล่มเดิม หน้า 14

*** ภายหลังจากสงครามได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "เซอร์"

**** เซอร์แอนดรูว์ กิลคริสต์, เล่มเดิม, หน้า 33

ในเรื่องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ข้าพเจ้าขอให้ ม.ล.กรี เดชาดิวงษ์ ซึ่งเป็นนายช่างใหญ่กรมทางและเป็นผู้กว้างขวางในภาคเหนือ (มารดาภรรยาเป็นเจ้าแห่งตระกูลเจ้าเชียงใหม่) นั้นปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าต่อไปถึงความเหมาะสม ที่องค์การต่อต้านจะยึดภาคเหนือ เพราะมีหลังอันกับพม่าของอังกฤษสมัยนั้น ม.ล.กรี เห็นชอบด้วยจึงแนะนำว่า เราต้องรีบยึดชุมทางรถไฟที่ปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ไว้ให้ได้ก่อนที่ญี่ปุ่นจะยึด ส่วนทางรถยนต์สายเหนือสมัยนั้นก็มีเพียงไปถึงสระบุรีและลพบุรีเท่านั้น

ขณะที่ข้าพเจ้าปรึกษากับ ม.ล.กรี อยู่เกือบ ๒๔ น. ของวันที่ ๔ ธันวาคม นั้น นาวาอากาศเอกกาจ เก่งระดมยิง (หลวงกาจสงคราม) ได้มาที่บ้านข้าพเจ้าขอพบเป็นการด่วน.....แล้วเขาได้เสนอว่า เขาพร้อมแล้วที่จะไต่ทหาร ๑ กองร้อยมาข้าพเจ้ากับเขาและเพื่อนที่ไว้ใจได้ออกเดินทางจากกาญจนบุรี เข้าไปในเขตพม่าของอังกฤษสมัยนั้น เพื่อจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นต่อต้านญี่ปุ่น เขาหวังว่ารัฐบาลอังกฤษจะให้ความสนับสนุน ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณ น.อ.กาจฯ แล้วชี้แจงกับเขาว่า การที่จะตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในพม่านั้นยังไม่ถึงเวลา เพราะเราอาจจะตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นได้ในดินแดนของเราเองโดยเฉพาะในภาคเหนือหรือภาคอีสาน แต่ภาคเหนือนั้นเหมาะกว่า เพราะจะได้หลังอันกับพม่าของอังกฤษสมัยนั้น อีกทั้ง น.อ.กาจฯ ก็เป็นคนเชียงใหม่คงจะช่วยแผนการนั้นได้ น.อ.กาจฯ จึงกล่าวว่าเห็นชอบด้วยตามแผนของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงถาม น.อ.กาจฯ ว่ามีเพื่อนนายทหารที่ไว้ใจได้ ซึ่งประจำการอยู่ที่กองทหารนครสวรรค์หรือไม่ น.อ.กาจฯ ตอบว่ามีเพื่อนที่ขอบพอและไว้ใจได้ ข้าพเจ้าจึงถามว่าจะเต็มใจเดินทางไปโดยรถยนต์คันที่สี่สุดเพื่อไปยังปากน้ำโพ (นครสวรรค์) และติดต่อกับทหารเพื่อนของ น.อ.กาจฯ ให้เห็นแก่ชาติ โดยร่วมมือกันยึดทางรถไฟที่ปากน้ำโพ และบริเวณนั้น และต่อต้านมิให้ญี่ปุ่นยกพลขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งพวกเราจะต้องไปตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่น น.อ.กาจฯ จึงเดินทางโดยรถยนต์ไปในตอนเช้ามืดของวันที่ 9 ธันวาคม ครั้นถึงวันที่ 11 ธันวาคม น.อ.กาจฯ ก็กลับมารายงานต่อข้าพเจ้าว่า เมื่อไปถึงนครสวรรค์นั้น ญี่ปุ่นได้ยึดทางรถไฟที่นครสวรรค์ไว้ได้แล้ว ฉะนั้นจะต้องหาทางอื่นต่อไป*

ด้วยเหตุดังกล่าว แผนการจัดตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทยจึงต้องระงับไป ต่อมาภายหลังเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้ทราบข่าวการต่อต้านญี่ปุ่นของสถานทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ขอร้องอย่าให้คนไทยหือแค้นหรือหมดหวังและช่วยกันคิดกำจัดกาวดล้างญี่ปุ่นซึ่งเป็นศัตรูออกไปให้พ้นจากดินแดนไทย นายปรีดี พนมยงค์ จึงมีความคิดที่จะจัดตั้งรัฐบาลต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นที่ภายนอกประเทศ ในเรื่องนี้นายฉันทนา ได้เขียนเล่าว่า

* ปรีดี พนมยงค์, เล่มเดิม, หน้า 5-6

ท่านผู้สำเร็จราชการ หันกลับไปหาความคิดเดิมของท่าน ถ้าการตั้งรัฐบาลอิสระ ไม่มีทางเป็นไปได้ในดินแดนไทย ซึ่งคลื่นทหารญี่ปุ่นกำลังไหลบ่าเข้าไปทุกทิศทุกทาง การจัดตั้งรัฐบาลอันเป็นตัวแทนของปวงชนชาวไทย ที่เป็นไท ก็จะต้องไปกระทำกันนอกดินแดนนั้น ท่านเชื่อว่าด้วยความร่วมมือของหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา การกิจของท่านและคนไทยทั่วไป จะบรรลุความสำเร็จสะดักขึ้น...*

3. การติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร

นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะหาทางติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อมิให้ฝ่ายสัมพันธมิตรถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศศัตรู และให้เข้าใจว่าการที่ประเทศไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้นเป็นการถูกบังคับมิใช่เป็นการสมัครใจ

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 นายปรีดี พนมยงค์ ได้มอบหมายให้นายดิเรก ชัยนาม ซึ่งขณะนั้นจะต้องเดินทางไปรับตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยที่ประเทศญี่ปุ่น ไปศึกษาสถานการณ์ที่จะติดต่อกับรัฐบาลเจียงไคเช็คของประเทศจีน ซึ่งเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร แต่ความพยายามในครั้งแรกนี้ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากญี่ปุ่นควบคุมการเคลื่อนไหวของคณะทูตไทย

นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้พยายามหาเส้นทางที่จะเดินทางออกจากประเทศไทย เพื่อไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรที่ประเทศจีน โดยมอบหมายให้ผู้แทนราษฎรในจังหวัดทางภาคเหนือ และภาคอีสานจัดหาคนที่ไว้วางใจได้ สำนวณเส้นทางดังกล่าว ซึ่งผู้ที่ได้ไปสำรวจได้กลับมารายงานว่า

เส้นทางที่ตนพยายามสำรวจอยู่ ไม่มีทางที่คนภายนอกจะผ่านไปได้ ด้วยอุปสรรคทั้งจากความทู่ถึ้นการแสนมหาวิบากของภูมิประเทศ ซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ร้าย ไรศภัยไข้เจ็บอันร้ายแรงที่สุด และจากความเป็นปฏิปักษ์เพราะการหวาดระแวงของผู้คนประจำท้องถิ่น**

ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2485 องค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยจึงยังไม่สามารถที่จะติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ จนกระทั่งต้นปี พ.ศ. 2486 นายปรีดี พนมยงค์ ได้ทราบข่าวเส้นทางจากดินแดนประเทศไทยทางภาคอีสานผ่านอินโดจีน สามารถเดินทางถึงตอนใต้ของประเทศจีนได้ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้มอบหมายให้ นายจำกัฏ พลาญกูร เป็นผู้แทนขององค์การต่อต้านญี่ปุ่น

* นายฉันทนา, เล่มเดิม, หน้า 48-49

** เล่มเดิม, หน้า 51

ในประเทศไทยเดินทางไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อชี้แจงให้ฝ่ายสัมพันธมิตรเข้าใจว่าประเทศไทยและประชาชนชาวไทย ยังคงรักษามิตรภาพกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับขอให้ฝ่ายสัมพันธมิตรสนับสนุนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศ ด้วยการให้จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นภายนอกประเทศ และปลดปล่อยเงินและทรัพย์สินของไทยที่ฝากไว้ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำสงครามกับชาติร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร

นายจำกัฏ พลงกูร บุคคลที่นายปรีดี พนมยงค์ คัดเลือกให้เป็นตัวแทนขององค์การฯ ในการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรนี้ สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด ประเทศอังกฤษ และเป็นผู้หนึ่งที่นิยมประชาธิปไตยได้เข้าร่วมกับกลุ่มการเมืองภาคอีสานเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

นายจำกัฏ พลงกูร ได้รับมอบหมายให้เดินทางไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยมีอำนาจเต็มที่จะเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ในเรื่องต่อไปนี้

1. ให้ตกลงว่า การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่ออังกฤษและอเมริกาเป็นโมฆะ เพราะขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

2. เมื่อสถานการณ์ไม่ได้เกิดขึ้น สัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้อยู่เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 เป็นอันว่าคงใช้อยู่ต่อไป

ตามสัญญานี้จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนทูต แต่ในขณะที่ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นยึดครองอยู่ทำให้แลกเปลี่ยนทูตกับนานาชาติไม่ได้ แต่ประเทศไทยต้องการจะรื้อฟื้นสัมพันธไมตรีกับประเทศทั้งสอง จึงจำเป็นต้องตั้งรัฐบาลในดินแดนของฝ่ายสัมพันธมิตร โดยขอให้ตั้งที่อินเดีย ขอให้รัฐบาลอังกฤษและสหรัฐอเมริการับรองรัฐบาลของเราว่าเป็นรัฐบาลเดียวที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งอย่างน้อยจะประกอบด้วยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐมนตรีอย่างน้อยที่สุดหนึ่งนาย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน....

3. ขอให้รัฐบาลอังกฤษให้ความช่วยเหลือและให้เกียรติรัฐบาลของเราตามสมควร เช่นเดียวกับรัฐบาลนอร์เวย์ และซอลแลนด์

4. ขอให้รัฐบาลอังกฤษและอเมริกา ปลดปล่อยเงินของรัฐบาลไทย ซึ่งกักไว้เพื่อเราจะได้ใช้เงินก้อนนี้ดำเนินสงครามกับญี่ปุ่นต่อไป

หากสัมพันธมิตรเห็นชอบด้วย ก็ขอให้ส่งเครื่องบินทะเลมารับคณะบุคคลที่จะออกไปทำหน้าที่รัฐบาลพลัดถิ่นที่อินเดีย

การส่งข่าวคราวให้ใช้วิทยุกระจายเสียงของสัมพันธมิตร โดยใช้รหัสที่ตกลงไว้*

* ทศ พันธุ์เสน, จินตนา ชลสูตร จากมหาสงครามผู้สันติภาพ (กทม. สำนักพิมพ์อักษรสาส์น, 2530) หน้า 38-39 และ นายจันทนา, เล่มเดิม, หน้า 77-79 อ้างจากบันทึกประจำวันของนายจำกัฏ พลงกูร

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 นายจำกัฏ พลางกูร พร้อมด้วยนายไพศาล ตระกูลลี
ล่ามภาษาจีน ก็ได้เดินทางออกจากกรุงเทพฯ ถึงชายแดนไทยที่จังหวัดนครพนม ข้ามแม่น้ำโขง
เดินทางผ่านทางที่ทุรกันดารและเต็มไปด้วยทหารญี่ปุ่นที่ควบคุมอยู่ในดินแดนอินโดจีนไปถึง
เขตแดนของจีนได้ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2486 เดินทางต่อไปถึงเมืองนานกิงและเมืองลิวเจา
จำกัฏ พลางกูร ขณะที่อยู่ประเทศจีน ได้พยายามอย่างยิ่งในการที่จะติดต่อกับฝ่าย
สัมพันธมิตรเพื่อที่จะเจรจาตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย แต่ก็ได้ประสบกับปัญหานานาประการ
ซึ่งจำกัฏ พลางกูร ได้บันทึกไว้ว่า

เมื่ออยู่เมืองไทย ข้าพเจ้าไม่ได้คิดว่าการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ใจนี้จะลำบาก
ยากเย็นอะไร เพราะเรามี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นตัวประกันรับรองเราอยู่แล้ว แต่พอ
มาถึงเข้าจริง เรื่องหาเป็นเช่นนั้นไม่ พ.อ.ไวส์ (ผู้แทนฝ่ายทหารอังกฤษ) บอกว่าความภัก
ของเขา ก่อนที่เขาจะอนุญาตให้ข้าพเจ้าติดต่อกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ได้เขาต้องพิสูจน์ความ
บริสุทธิ์ใจของข้าพเจ้าเสียก่อน แม้ว่าเขาจะพูดอย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ยังคิดว่า ควรจะพิสูจน์
ได้ไม่ยากนัก เพราะประการที่หนึ่ง ข้าพเจ้าก็รู้จักชาวอังกฤษมาก และอีกประการหนึ่ง
ก็ขอให้เขาไปถาม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าต้องรับมารับรอง..."

21 เมษายน 2486 นายจำกัฏ พลางกูร ได้เดินทางไปถึงจุงกิง ซึ่งจำกัฏต้องได้รับความ
ผิดหวังอย่างมาก เนื่องจากทูตอเมริกันในจีนให้เจรจากับจีนให้เรียบร้อยก่อนจึงจะเดินทางไป
วอชิงตันได้ ส่วนสถานทูตอังกฤษ บอกว่า เซอร์โจเซฟ ครอสบี้ อดีตทูตอังกฤษในประเทศไทย
แจ้งว่าไม่เคยรู้เรื่ององค์การต่อต้านญี่ปุ่นและไม่รู้จักนายจำกัฏ พลางกูร

ในเรื่องนี้ ทศ พันธุมเสน เสรีไทยจากอังกฤษและคุณหญิงจินตนา ยศสุนทร เสรีไทย
จากสหรัฐอเมริกาได้เขียนแสดงความคิดเห็นว่า

อุปสรรคต่าง ๆ นานา ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากความไม่ไว้วางใจกันระหว่างสัมพันธมิตร
เอง อเมริกาเชื้อไทย จีนและอังกฤษระแวงไทย จีนและอังกฤษระแวงกันเอง อเมริกา
สนับสนุนจีนและไทย แต่ขัดแย้งกับอังกฤษทั้งในด้านยุทธศาสตร์และนโยบายเกี่ยวกับ
สถานการณ์ในเอเชียหลังสงคราม... (นอกจากนี้ยัง) มีความระแวงกันระหว่างคนไทย
ด้วยกัน นอกเหนือไปจากความเคลงใจของฝ่ายจีน... จำกัฏ จึงถูกหน่วงเหนี่ยว และ
กีดกันอยู่นานมาก**

* บันทึกประจำวันของนายจำกัฏ พลางกูร อ้างใน นายอินทนา, เล่มเดิม, หน้า 92

** ทศ พันธุมเสน, จินตนา ยศสุนทร, เล่มเดิม, หน้า 114-116

เดือนพฤษภาคม 2486 รัฐบาลอังกฤษได้ตอบปฏิเสธข้อเสนอของจำกัด พลาญกูร ด้วยความเห็นว่

...ถ้าขบวนการเสรีไทยได้ปฏิบัติการใด ๆ ลงไปในขณะนี้ ญี่ปุ่นก็จะต้องทำการ
แก้มือทันที... อย่างไรก็ตามนี้ รัฐบาลอังกฤษเห็นว่าขบวนการเสรีไทย ควรจะเตรียมตัวไว้
อย่างระมัดระวังเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการของพันธมิตรที่จะมาถึงข้างหน้า และควรจะ
ดำเนิน "การรุก" ในทางการเมืองอย่างช้า ๆ...*

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2486 จำกัด พลาญกูร ได้พบจอมพลเจียงไคเช็ค ซึ่งจำกัด พลาญกูรอย่างยั้งที่จะปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมายโดยขอให้จีนช่วยเหลือ แต่อย่างไรก็ตาม ทางจีนยังเห็นว่าไม่สมควรที่จำกัดจะต้องเดินทางไปอเมริกา แม้ว่าท่านอัครราชทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน จะตอบจดหมายถึงจำกัดว่า ยินดีที่จะได้พบด้วย กำลังพยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ ความสะดวกในการเดินทาง**

ภายหลังจากที่จำกัด พลาญกูรได้เดินทางไปประเทศจีน ประมาณ 5 เดือนแล้วนั้น เนื่องจากทางองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยไม่ได้รับข่าวคราวจากจำกัดเป็นเวลานานหลายเดือน จึงทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ตัดสินใจส่งคณะผู้แทนจากองค์การต่อต้านฯ เดินทางไปทางจีนอีกครั้ง คณะผู้แทนชุดใหม่นี้ประกอบด้วยนายสงวน ตุลารักษ์ (ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ) และครอบครัว และนายแดง คุณะติลก (ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ) โดยเดินทางออกจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2486 ตามเส้นทางเดิมที่จำกัดได้เคยเดินทางออกจากประเทศไทย และสามารถเดินทางมาถึงเมืองจุงกิงประเทศจีนในเดือนกันยายน พ.ศ. 2486 เนื่องจากจำกัด ได้เป็นผู้เริ่มต้นบุกเบิกการติดต่อกับผู้แทนทางจีน อังกฤษและอเมริกาได้ก่อนแล้ว ทำให้คณะผู้แทน จากองค์การฯ ชุดนี้ได้รับการรับรองจากจอมพลเจียงไคเช็ค และสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการ ประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้เป็นผลสำเร็จ คณะผู้แทนชุดนี้พร้อมด้วยจำกัด ขณะที่ กำลังป่วยหนักได้พบกับ ม.ล.ชาบ กุญชร (ผู้นำเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา) และนาวาเอกมิลตัน ไมลด์ ผู้รับผิดชอบหน่วย O.S.S. ของสหรัฐฯ และพลโทจิ้ง ผู้แทนของจอมพลเจียงไคเช็คของจีน ภายหลังจากการเจรจาร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ได้ตกลงร่วมกันให้นายสงวน ตุลารักษ์ และ นายแดง คุณะติลก เดินทางต่อไปยังสหรัฐอเมริกา และให้นายจำกัด พลาญกูร เดินทางกลับ

* จันทนา, เล่มเดิม, หน้า 111

** เล่มเดิม, หน้า 118

ประเทศไทยเพื่อรายงานต่อนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การต่อไป แต่จำกัด พลงกูร ได้เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2486

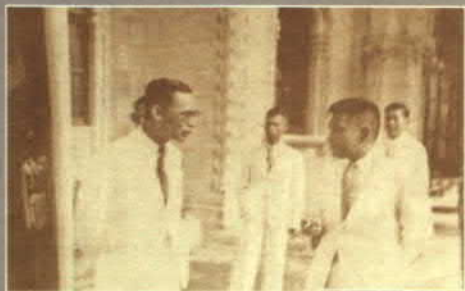
หลังจากที่นายสงวน ตุลารักษ์ และแดง คุณะติลก ได้มาพบกิจศพของนายจำกัด พลงกูร ที่วัดเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในเมืองจุงกิงแล้ว ทั้งสองจึงได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกาเพื่อประสานงานกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตันต่อไป

แม้ว่า นายจำกัด พลงกูร ผู้แทนจากองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยจะได้เสียชีวิตลงก่อนที่จะทำหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้ตามแผนการณที่วางไว้ก็ตาม แต่ก็ทำให้เสรีไทยจากภายนอกประเทศ และรัฐบาลของประเทศสัมพันธมิตรได้รับทราบข่าวเกี่ยวกับขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย ซึ่งทำให้เกิดการประสานความร่วมมือกันในเวลาต่อมา

4. การหาข่าวสารในระหว่างสงคราม

ในขณะที่องค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ยังไม่สามารถจะติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้เป็นผลสำเร็จนั้น ข่าวสารของสถานการณ์ของสงคราม และข่าวสารความเคลื่อนไหวในด้านต่าง ๆ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการเคลื่อนไหวขององค์การฯ ดังนั้นเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ตัดสินใจส่งคณะผู้แทนชุดที่สอง เดินทางออกจากประเทศไทยไปยังประเทศจีนเพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ยังได้กำหนดบทบาทของบุคคลในคณะผู้แทนนั้นให้ทำหน้าที่ในการหาข่าวสารเพื่อให้องค์การต่อต้านในประเทศไทยได้รับทราบเหตุการณ์ และความเป็นไปของสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกต้องด้วย ดังนั้นในคณะของนายสงวน ตุลารักษ์ และนายแดง คุณะติลก จึงมีนายกระจ่าง ตุลารักษ์ น้องชายของนายสงวน ตุลารักษ์ ได้ร่วมเดินทางไปด้วย เพื่อทำหน้าที่ในการหาข่าวสารในระหว่างสงครามในประเทศจีน และเมื่อนายสงวน ตุลารักษ์ และนายแดง คุณะติลก ได้ออกเดินทางไปสหรัฐอเมริกาที่นั้นนายกระจ่าง ตุลารักษ์ ยังคงอยู่ที่เมืองจุงกิง ประเทศจีน และได้รับความอนุเคราะห์จากจีนในด้านการส่งข่าวสารจากเมืองจิ่น รายงานให้นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ในเรื่องนี้ นายสวัสดิ์ تراชู ผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการรับข่าวสาร ส่งถึงนายปรีดี พนมยงค์ ได้เล่าว่า

นายกระจ่าง ได้มาตั้งสถานี่รับข่าวสารอยู่ที่เวียงจันทน์ และสถานีย่อยตามรายทางเป็นตอน ๆ จากจีนมาจนถึงเวียงจันทน์ เมื่อนายกระจ่างมาอยู่เวียงจันทน์แล้วข้าพเจ้า (นายสวัสดิ์ تراชู) เป็นผู้รับหน้าที่เป็นผู้ถือสารสลับระหว่างกรุงเทพฯ-หนองคาย-นาขอนนิท (ประสิทธิ์พันธ์) รับหน้าที่ซึ่งส่งต่อจากข้าพเจ้าระหว่างหนองคาย-เวียงจันทน์ ข่าวสารได้ตอบกันกว่าจะ ได้รับแต่ละฉบับก็กินเวลาดังเดือน ข้าพเจ้าจะต้องเดินทาง

การประชุมระหว่างผู้นำในชุมชน
การเสรีไทยในประเทศไทย

ขึ้นล่องกรุงเทพฯ-หนองคาย เดือนละ 2 เที่ยวไปกลับเพื่อข่าวสารรวดเร็วยิ่งขึ้น *

เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487 นายสวัสดิ์ ตราชู ผู้ที่ทำหน้าที่รับส่งข่าวสารนี้ ถูกตำรวจจับ ขณะขนส่งเครื่องรับส่งวิทยุสนาม และถูกคุมขังในฐานะเป็น “แนวที่ห้า” ณ ที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ เป็นเวลา 8 เดือน**

5. การดำเนินการเพื่อล้มรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

เนื่องจากนายปรีดี พนมยงค์ตระหนักดีว่า ภารกิจขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นจะสำเร็จได้นั้น จำเป็นจะต้องโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงครามลง ดังนั้นผู้นำทางการเมืองภาคอีสานจึงรับหน้าที่ทางการเมืองเป็นฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และขณะเดียวกันก็ได้พยายามขยายแนวร่วมไปในกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกันซึ่ง นายชิต เวชประสิทธิ์ กล่าวว่า กลุ่มผู้นำอีสานและแนวร่วมที่เกาะกลุ่มอยู่ก่อนได้ตกลงกันว่าให้ ทหาทางล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในทางสภาผู้แทนราษฎร โดยวิธีการสงบ คือลงมติไม่ไว้วางใจในทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้***

นอกจากนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ยังได้ขยายแนวร่วมไปยังกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่พอใจและมีปัญหาขัดแย้งกับจอมพล ป.พิบูลสงครามอยู่แล้ว เช่น กลุ่มทหารเรือ ในเรื่องนี้ พลเรือตรีทหารข้าหิรัญ ได้กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ว่า

คุณหลวงพิบูลสงคราม ใช้อำนาจเผด็จการบางประการขัดกับชนบประเพณีของทหารเรือ เช่น กำหนดเวลาชักธงขึ้นลงซึ่งทหารต้องประกอบพิธีตามเวลาสากล มีสัญญาณคหมายในการกระทำพร้อมเพรียงกันทุกหน่วย... การกำหนดเวลาใหม่ให้กับกองทัพอเรือของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นการสำแดงอำนาจที่ขัดชินจิตใจให้ฝ้าฝินประเพณี ฟังดูเหมือนจะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความรู้สึกไม่พอใจของทหารเรือทั้งกองทัพย่อมเป็นเรื่องใหญ่****

* สวัสดิ์ ตราชู, สบสุดขอลเมื่อชีพเจ้เป็นเสรีไทยขุนพลภูพาน เทียง ศิริพันธ์, หน้า 18

** สัมภาษณ์ สวัสดิ์ ตราชู เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2537

*** สัมภาษณ์ชิต เวชประสิทธิ์ อ้างอิงในสรศักดิ์, เล่มเดิม, หน้า 133-134

**** ทหาร ข้าหิรัญ อ้างอิงใน สรศักดิ์, เล่มเดิม, หน้า 85

พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ กล่าวถึงสาเหตุที่ขัดแย้งกับ จอมพล ป.พิบูลสงครามว่า

เราได้สาบานกันไว้แล้ว ตั้งแต่ก่อนลงมือทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า เราจะเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ประเทศมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย พอเขา (จอมพล ป.พิบูลสงคราม) มาเป็นนายก ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองไปในทำนองเผด็จการ เขากับผมก็ชักจะไม่ลงรอยกันแต่นั้นมา*

ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2486 นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะผลักดันให้นายทวี บุณยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งขัดแย้งกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม อยู่แล้วขึ้นไปดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร และรองประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่ความพยายามดังกล่าวนี้ไม่สำเร็จ เพราะจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ยอมลงนามแต่งตั้งบุคคลทั้งสอง และให้มีการเลือกใหม่

นายทวี บุณยเกตุ ได้เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ว่า

ในวันที่ 26 มิถุนายน 2486 ก็ได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ เพื่อเลือกตั้งสภา และรองประธานสภาผู้แทนฯ ตามระเบียบ ที่ประชุมสภาฯ ได้ลงมติเลือกให้ข้าพเจ้าเป็นประธานสภาฯ และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาฯ... แต่ในที่สุดข้าพเจ้าก็ไม่ได้เป็นประธานสภาฯ ทั้ง ๆ ที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งมาแล้ว แต่นายกรัฐมนตรีไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งเป็นการผิดรัฐธรรมนูญ เรื่องจึงอวลเวกกันอยู่หลายวัน ในที่สุดรัฐบาลก็ได้ขอให้สภาฯ พิจารณาเลือกบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ข้าพเจ้า หรือนายควง อภัยวงศ์ โดยอ้างเหตุผลทางการเมืองว่า หากข้าพเจ้าได้รับเลือกเป็นประธานสภาฯ แล้วจะเกิดเรื่องใหญ่ เพราะญี่ปุ่นไม่ไว้วางใจ เนื่องจากข้าพเจ้าและนายควง อภัยวงศ์ เอาใจผูกฝักใฝ่กับอังกฤษและอเมริกา และได้อ้างเหตุผลทางการเมืองต่าง ๆ นานา จนในที่สุดสภาฯ ต้องประชุมเลือกประธานฯ กันใหม่ เป็นอันว่าข้าพเจ้าไม่ได้เป็นประธานสภาฯ**

นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวถึงความยากลำบากในการล้มรัฐบาลขณะนั้นว่า

การลงมติในเวลานั้นก็ลำบาก เพราะไม่ค่อยมีสมาชิกคนใดกล้า เท้าที่ทราบกันอยู่ก็มีเสียงคัดค้านในเวลานั้นเพียง 10 คน นอกจากนั้นก็มีความเกรงกลัวไม่กล้าพูด...***

* ประชามิตรสุภาพบุรุษ, 11 ตุลาคม 2488 อ้างถึงใน สรศักดิ์, เสริมเติม, หน้า 85

** นายทวี บุณยเกตุ, เสริมเติม, หน้า 364-365

*** ปรีดี พนมยงค์, อ้างถึงใน สรศักดิ์, เสริมเติม, หน้า 147

ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2487 นายปรีดี พนมยงค์ ได้ขยายแนวร่วมไปยังกลุ่มทหารบกและกลุ่มตำรวจ และยังได้ผู้ที่วางตนเป็นกลาง เช่น นายปลอด วิเชียร ณ สงขลา เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายควง อภัยวงศ์เป็นรองประธานสภา จึงทำให้กลุ่มการเมืองของภาคอีสานและกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นแนวร่วมของนายปรีดี พนมยงค์ ได้เคลื่อนไหวที่จะล้มรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง โดยมุ่งไปที่นโยบายสำคัญของรัฐบาลในการสร้างเมืองหลวงใหม่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากการดำเนินงานของรัฐบาลเรื่องสร้างเมืองเพชรบูรณ์ กระทบกระเทือนกับประชาชนเกือบทุกจังหวัดมีคนถูกเกณฑ์ไปทำงานมาก และลำบากล้มตายไปเยอะ เชื่อว่าผู้แทนที่วางตัวเป็นกลางก็คงอยากค้านด้วย*

ดังนั้นในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลได้พ่ายแพ้การลงมติในพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และในการประชุมครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลก็พ่ายแพ้การลงมติในพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณเฑียร พ.ศ. 2487 การลงมติคะแนนเสียงไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งสองครั้งนี้เป็นผลทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 และนายควง อภัยวงศ์ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487

การเตรียมการต่อสู้กับญี่ปุ่นของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้มีการเตรียมการสู้รบกับญี่ปุ่นเช่นกัน

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2486 ฝ่ายญี่ปุ่นได้ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบทางสมรภูมิและฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะกองทัพของสหรัฐฯ มีชัยชนะและยึดดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดคืนได้ จอมพล ป.พิบูลสงครามคงตระหนักว่า กองทัพญี่ปุ่นจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามครั้งนี้ จึงได้เตรียมการที่จะวางแผนสู้รบกับญี่ปุ่น ด้วยการมอบหมายให้นายทหารลี้ภัยลอบติดต่อกับจีน และในขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการสร้างฐานทัพที่เมืองเพชรบูรณ์เพื่อเตรียมรบกับญี่ปุ่น

ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์กนต์ธีร์ ศุภมงคล ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ในปี 2486 ท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม วางแผนการย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพฯ ไปตั้งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของแผน "เข้าข้างผู้ชนะ" ของท่าน โดยกองทัพไทยจะไปตั้งป้อมปราการสู้ญี่ปุ่นเมื่อถึงเวลาจำเป็น การประชิด

* สัมภาษณ์นายชิต เวชประสิทธิ์ อ้างอิงใน สรศักดิ์, เล่มเดิม, หน้า 148

คิดค้นจีนแคว้นชุนานเปิดโอกาสให้ท่านจอมพลคำวิจิตรหาทางติดต่อกับฝ่ายบัญชาการทหารจีน ส่งให้กองพลที่ 3 ซึ่งประจำหน้าอยู่กับกองพลที่ 93 ของจีนทางเมืองเชียงลื้อส่งนายทหารขึ้นผู้น้อยลักลอบข้ามพรมแดน ไปพบกับผู้บัญชาการกองพลจีนเพื่อขอร้องให้ช่วยกัน ครึ่งแรกในเดือนกุมภาพันธ์ 2487 เมื่อเห็นว่าฝ่ายจีนมีปฏิภานดีพอสมควร ท่านจอมพลจึงเตรียมการส่งผู้แทนผู้บัญชาการทหารสูงสุดออกไปปรึกษาหารือกับผู้แทนกองทัพอิน กำนันให้พลตรีหลวงหาญสงคราม ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 เป็นผู้แทนท่านไปติดต่อกับฝ่ายจีน ให้พันตรี (พลเอกเนตร เขมะโยธิน) เดินทางจากเพชรบูรณ์ ไปสมทบที่เมืองเชียงตุงในวันที่ 31 มีนาคม 2487 คณะของพลตรีหลวงหาญสงคราม 6 คน ไปถึงเมืองเชียงลื้อแคว้นชุนาน เมื่อวันที่ 2 เมษายน ได้พบกับพลตรีลีวีเอ็ง ผู้บัญชาการกองพลที่ 93 ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนของจอมพลเจียงไคเช็คกับคณะเสนาธิการของจีนตกลงกันในหลักการไม่เป็นศัตรูต่อกัน โดยปรับความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ ฝ่ายจีนรับจะรายงานผลของการพบปะ ไปยังจอมพลเจียงไคเช็ค เพื่อพิจารณาประกอบการดำเนินงานทางการเมืองและทหารต่อไป ฝ่ายไทยขอร้องให้จีนแจ้งให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษทราบการติดต่อดังนี้ *

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เขียนบันทึกเรื่องการต่อสู้ขัดขวางกองกำลังญี่ปุ่นและการเตรียมรบกับกองทัพญี่ปุ่น ไว้ว่า

...ในระหว่างสงคราม ขณะที่ญี่ปุ่นมีอำนาจอยู่ในประเทศนั้น เราไม่สามารถชี้แจงผลการปฏิบัติเหล่านั้นให้ผู้ใดทราบได้ ทุกคนคงเข้าใจได้เป็นอย่างดีว่าถ้าเราประกาศออกให้ทราบทั่วไปว่าการที่รัฐบาลให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการกระทำเพื่อต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น หรือเพื่อเตรียมทำการขับไล่ญี่ปุ่นในเวลาและโอกาสอันเหมาะสมแล้ว ญี่ปุ่นก็ต้องปลดอาวุธเราและยึดครองประเทศไทยทันที จะเป็นการคัดโอกาสมิให้รัฐบาลเป็นผู้มาทำการขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นต่อไปได้ และผลร้ายอย่างเดียวเท่านั้นจะเกิดแก่ชาติของเราโดยแน่แท้ ส่วนผลดีจะไม่เกิดขึ้นเลย เหตุผลตามได้กล่าวมานั้นจึงก่อให้เกิดความคิด “ว่าอะไรว่าตามกัน” ขึ้น...

เมื่อพิจารณาถึงวัฒนธรรมและรัฐบาลชุดของผมในเรื่องเกี่ยวกับการพาชาติไทยเข้าร่วมรบกับญี่ปุ่นนั้น ย่อมเห็นได้ชัดว่า แท้จริงเรามีได้มีจิตใจเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นเลย... ตรงกันข้ามเราได้เตรียมต่อสู้กับญี่ปุ่นมาตั้งแต่ต้น... เราได้ส่งระดมทหารและ ได้ออกคำสั่งต่อต้านญี่ปุ่น ไว้แล้วอย่างเต็มที่...ผมตั้งใจว่าจะรวบรวมกำลังทั้งสิ้นของชาติทั้งหญิงและชายเข้าสู้รบกับญี่ปุ่น จึงได้ตั้งกองทัพลเรือขึ้น การที่ควรคำนึงไปด้วยดี ในบางแห่งได้ดำเนิน ไปจนถึงออกฝึกหัดรบในภูมิประเทศ หวังไว้ว่ากองทัพลเรือนี้จะได้ทำการรบ

* กบตธีร์ สุภมมผล, พันตรีและเสรีไทย อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกเนตร เขมะโยธิน, (กทม. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528) หน้า 74-75

ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ร่วมกับตำรวจ และคอยเป็นกองกำลังขัดขวางญี่ปุ่นทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เช่น ทำลายสะพาน ตัดสายการสื่อสารเหล่านี้ เป็นต้น

ในการติดต่อกับชาติสัมพันธมิตรนั้นทางฝ่ายรัฐบาลและตัวผมทำได้ด้วยความยากลำบาก เพราะทางญี่ปุ่นคอยจ้องมองดูอยู่ทุกฝีก้าว ผมจึงคิดว่าจะต้องขอความช่วยเหลือไปเป็นขั้น ๆ แต่ต้องเริ่มทำจริงจัง เมื่อได้วางแผนด้านทหารทางทหารจนจะเสร็จและเมื่อฐานทัพที่เพชรบูรณ์ใช้งานได้บ้างแล้ว ชั้นแรกได้คิดไว้แต่ตอนต้นสงครามแล้วว่าเมื่อญี่ปุ่นให้กองทัพไทยขึ้นไปทางแคว้นยูนาน ท่านเองเดียวกับที่ญี่ปุ่นได้ทำกับทหารฝรั่งเศสที่อินโดจีน เราจะต้องขับไล่ญี่ปุ่นจากฐานทัพทางเหนือ โดยการปฏิบัติของกองทัพพายัพ ผมพอใจที่ถูกบังคับให้ไปอยู่ทางเหนือ เพราะจะได้มีโอกาสไปติดต่อกับนอกประเทศ โดยสะดวกเมื่อถึงเวลาอันสมควร เมื่อผู้บัญชาการทหารในกองทัพพายัพ แจ้งมาว่าสามารถติดต่อกับกองทัพจีนได้ ผมจึงได้อนุมัติและส่งให้ไปเจรจากันในแคว้นยูนาน มี พล.ต. หายสงคราม พ.อ.เดชประติอุทธ และ พ.อ.เนตร เขมะโยธิน เป็นหัวหน้า เจาะ พ.อ.เนตร เขมะโยธิน ได้เป็นหัวหน้าทำงานนี้ทางภายใน ผลการประชุมทำให้เราได้ปรับความเข้าใจต่อกันและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเป็นการประจำ... ในการประชุมคอนหลัง ๆ นั้นเราได้ตกลงว่าฝ่ายไทยจะส่งข้าราชการชั้นรัฐมนตรีไปประชุมกับผู้นำ ณ อังกฤษ อเมริกา และจีนที่กรุงปักกิ่ง ผมได้พูดกับ พล.ต.อ.ยุทธ อุดมเดชจรัส และท่านผู้นำได้รับอาสาจะเป็นผู้แทนไปประชุมด้วยตนเอง...

เมื่อเห็นว่าญี่ปุ่นได้อ่อนกำลังลงไปมาก ถึงแม้เราจะแข็งมือเอาไว้ ญี่ปุ่นก็คงจะไม่กล้าหักทลายต่อประเทศไทยได้ นอกจากนั้นทางกองทัพพายัพก็ได้ดำเนินการเจรจากับแม่ทัพจีนที่ประจันหน้ากันอยู่ จนมีความเข้าใจ และมีความสนิทสนมกันดีพอเพียงแล้ว รัฐบาลปฏิบัติว่าประเทศไทยควรจะเตรียมรบกับญี่ปุ่นอย่างไร เพื่อให้ได้ผลดี ผมจึงได้ลงมือสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ และสร้างทางให้สามารถติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ ลำปาง ตลอดไปจนถึงติดต่อกับกองทัพจีนในยูนานได้ เพื่อว่าเมื่อลงมือกับญี่ปุ่นเราจะได้กลับหน้าทางเหนือสู่กับญี่ปุ่นทางใต้ได้สะดวก โดยยึดเส้นทางหลักกรุงเทพฯ ลำปาง ผ่านเพชรบูรณ์ เป็นเส้นทางเคลื่อนที่... การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์จึงเป็นงานสำคัญยิ่ง และเป็นงานชั่วหัวใจของชาติด้วย ถ้าทางสายนี้และฐานทัพที่เพชรบูรณ์แล้วเสร็จไม่ทันเวลา การรบกับญี่ปุ่นก็ทำไม่ได้...ทำให้ผมต้องเร่งงานเป็นการใหญ่ เสียเท่าใดเสียไปเพราะเห็นเป็นงานที่จะกู้ชาติได้โดยแท้*

การสร้างเมืองที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ญี่ปุ่นมีความระแวงสงสัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พลโทนาแกมูระ (Nakamura) ผู้บัญชาการกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

* บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 8 กันยายน พ.ศ. 2488 ใน อ. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 3 (กรุงเทพฯ, ศูนย์การพิมพ์, ไบรเนอปี พ.ศ.) หน้า 639-681

ตั้งแต่ปลายปีที่แล้ว (พ.ศ. 2486) ข้าพเจ้าก็ได้เริ่มทราบข่าวลือเรื่องการย้ายเมืองหลวงเป็นประจำและการประกาศย้ายเมืองหลวงทำให้พวกข้าพเจ้าตระหนักใจว่าข่าวลือนั้นกลายมาเป็นความจริง เรื่อง...การย้ายเมืองหลวงนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. นายกพิบูลคงพิจารณาด้วยความเชื่อมั่นว่า ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นเสียเปรียบเมื่อสงครามยุติลง ฉะนั้นจึงต้องมีที่หลบภัยจากฝ่ายญี่ปุ่นยามใดก็ได้ โดยเฉพาะการปฏิเสธเข้าร่วมประชุมวงหรีดพิบูลย์มหาเอเชียบูรพานั้นเป็นเรื่องที่ทำให้มีความเคลือบแคลงใจกัน ท่านจึงต้องตัดสินใจอย่างฉับพลันในเรื่องนี้

2. เกี่ยวกับปัญหาภายในความสัมพันธ์ระหว่างผู้สำเร็จราชการ ปรีดี พนมยงค์ กับนายกพิบูลนั้น ก่อนหน้านั้นอยู่เดิมทีแล้ว และศัตรูการเมืองกลุ่มอื่นๆ ก็ยังมีอยู่ คือถ้าพวกนั้นพยายามโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามโดยอาศัยกำลังญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือแล้ว ท่านนายกในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุดก็จะหลบอยู่ที่เพชรบูรณ์ ซึ่งใครจะไปทำอะไรท่านไม่ได้เพราะว่าในเขตภาคเหนือมีกองทัพอากาศอยู่ที่เชียงใหม่และลำปาง ทางทิศใต้มีเมืองทหารอยู่ที่ลพบุรี ความคิดนี้สมกับเป็นความคิดของนายกรัฐมนตรีของประเทศหนึ่ง ที่ตั้งของเมืองหลวงใหม่มีความเหมาะสมทั้งในแง่การเมืองและการยุทธศาสตร์อย่างหาที่ติไม่ได้ ข้อเสียมีอยู่ว่าที่นั่นเป็นแดนของโซมาเลเรียและมีน้ำเพื่อการบริโภคอยู่อย่างจำกัด

3. ท่านนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลกับข้าพเจ้าว่าการย้ายเมืองหลวงไปเพชรบูรณ์นั้นมีความสำคัญมาก เพื่อการรักษาหัวใจของความสัมพันธ์ไมตรีของไทย-ญี่ปุ่นสืบไป แม้ว่ากรุงเทพฯ จะร้างไป ก็ยังมีเมืองที่เป็นศูนย์กลางไว้เพื่อรักษาวัฒนธรรมและสมบัติของชาติ แต่คำพูดนั้นเราเข้าใจอย่างที่ท่านพูดไม่ได้ ในการสร้างเมืองหลวงใหม่นั้น รัฐมนตรีสาธารณสุขคือพันเอกช่วง เขวงศักดิ์สงครามได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง ได้ตั้งงบประมาณไว้ 100 ล้านบาท และระดมกรมการหลายหมื่นคนจากทั่วประเทศ โดยถือเอาการก่อสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่าที่แล้วเสร็จได้ภายใน 10 เดือนเป็นตัวอย่าง ได้ทำการก่อสร้างทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ด้วยเหตุนี้จึงมีคนป่วยเป็นโซมาเลเรียมากมาย รวมทั้งน้ำและอาหารการกินก็ไม่สมบูรณ์ ได้มีผู้เสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก การก่อสร้างเมืองหลวงใหม่ได้กลายมาเป็นเป้าในการเกลียดชังของประชาชน และทำให้สัมพันธ์มิตรไทย-ญี่ปุ่นนั้นต้องมีมรดกและสุดท้ายกลายเป็นสาเหตุให้รัฐบาลพิบูลสงครามสิ้นสุดลง*

* อาเคโตะ นาการูนะ, ผู้บัญชาการชาวพุทธ บันทึกลับัญชาการกองทัพอากาศญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 แปลโดย เออิกิ บารุซามิ และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2534) หน้า 106-107

อาจกล่าวได้ว่า ฐานะของรัฐบาลของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ตกอยู่ในภาวะลำบาก เนื่องจากถูกกดดันทั้งจากกองทัพญี่ปุ่น และจากกลุ่มการเมืองภายในซึ่งต้องการให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2486 จนกระทั่งถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 นโยบายสำคัญในการต่อต้านญี่ปุ่นของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในการสร้างเมืองที่จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อให้เป็นฐานทัพในการต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากสภาไม่ไว้วางใจ

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กล่าวว่า

*ผมต้องลาออกตามวิถีทางของประชาธิปไตยและเพื่อรักษาให้รัฐธรรมนูญคงอยู่เป็นกฎหมายสูงสุดของชาติตลอดไป ดีกว่าจะชี้แจงอย่างอื่นอันจะเป็นผลร้ายทำให้เราต้องรบกับญี่ปุ่นก่อนเวลา**

การดำเนินการของขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากการรวมตัวของคนไทยในสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นนั้น ได้เริ่มจากการรวมตัวของข้าราชการสถานทูต ภายใต้การนำของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. จึงได้มีการตกลงเป็นหลักการว่าจะต้องยึดสถานทูตเป็นหลักในการดำเนินงาน โดยได้วางแผนการดำเนินงานไว้ 3 ประการ คือ

1. งานการโฆษณาชักชวนคนไทยในประเทศให้เป็นปรปักษ์กับญี่ปุ่น
2. งานด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อให้ชาวต่างประเทศได้รู้จักประเทศไทยดีขึ้น
3. งานด้านการทหารอาสาสมัครในกองทัพสหรัฐฯ เพื่อปฏิบัติการใต้ดินภายในประเทศไทย

งานทั้ง 3 ประการนี้ **ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช** ได้อธิบายไว้ว่า

ถ้าทำให้ต่างชาติในกลุ่มสัมพันธมิตรรับรองสถานทูตไทยของเราได้ ก็เท่ากับต่างชาติเหล่านั้นยังคงรับรองเอกราชของเมืองไทย ทั้งนี้อาศัยหลักทางการทูตว่า ชาติไม่เป็นเอกราชจะมีสถานทูตไม่ได้ อีกประการหนึ่งในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กระทรวงต่างประเทศอเมริกันก็ดี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้แทนนานาชาติในกลุ่มสัมพันธมิตรก็ดี เพื่อประโยชน์ทางการเมือง จำเป็นต้องอาศัยสถานทูตเป็นสำคัญ เพราะถ้าเป็นบุคคลธรรมดาไม่มีสถานะเช่นนั้น ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของเขาจะไม่ยอมติดต่อด้วยเป็นทางการ...เท่านั้นยังไม่พอ เรายังต้องดำเนินงานทุกอย่างให้เขาเห็นอกเห็นใจว่าเราได้ช่วยเหลือเขาในการสงคราม ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมสถานะสถานทูตของเราให้มั่นคงยิ่งขึ้น...หากอยู่เฉย ๆ

* อ. พิบูลสงคราม, เล่มเดิม, หน้า 681

ไม่ช่วยเหลือเขาประการใดก็จะหวังให้เขาช่วยเราในงานกอบกู้เอกราชของชาติ ไม่ได้ด้วยเหตุนี้จึงได้วางแผนการดำเนินงานไว้ 3 ประการเป็นสำคัญ ประการแรก เป็นงานด้านโฆษณาเผยแพร่เพื่อให้เขารู้จักและมีกำลังใจช่วยเหลือเมืองไทย ประการที่สอง เป็นงานอาสาสมัครเพื่อช่วยงานของเขาในทางการทหาร ประการที่สาม และสำคัญที่สุดที่ได้วางแผนการไว้แน่นอน คือ การชักชวนให้คนไทยดำเนินการต่อต้านเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่นขึ้นภายในประเทศ ทั้งนี้เป็นข้อสำคัญก็เพราะว่า คนของเราในอเมริกามีน้อย จะดำเนินงานอะไรไปก็เหมือนกับเอาหยดน้ำไปทิ้งในทะเล ไม่ได้เป็นขึ้นเป็นอันเท่าใดนัก จึงต้องหวังพึ่งคนไทย ภายในประเทศทั้งชาติ ที่จะทำการกอบกู้เอกราชเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน งานทั้งสามประการที่ว่านี้เมื่อทำไปได้ผลเท่าใด ย่อมเป็นกำลังค่าจูน และส่งเสริมสถานะสถานทูตให้มั่นคงยิ่งขึ้น และเป็นการส่งเสริมความหวังต่อเอกราชของเราในอนาคตไปด้วยในตัว*

การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา จำแนกเป็นงานต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. งานการโฆษณาชักชวนคนไทยในประเทศไทยให้เป็นปฏิปักษ์กับญี่ปุ่น

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เล่ารายละเอียดของงานด้านนี้ว่า

งานด้านโฆษณาของเราแบ่งเป็นงานโฆษณาทั้งในและนอกประเทศอเมริกา การโฆษณานอกประเทศได้เริ่มขึ้นแต่วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ด้วยการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อเมริกันทำการกระจายเสียงทางวิทยุมาทางเมืองไทย และตั้งแต่นั้นมาก็ได้ทำการกระจายเสียงอยู่ทุก ๆ วัน มิได้ขาดตลอดสงคราม การสงครามสมัยนี้จัดเป็นการสงครามด้วยกำลังอาวุธส่วนหนึ่งกับสงครามทางจิตใจอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งในด้านนี้ที่เรามีส่วนช่วยเหลือด้วยวิธีส่งกระจายเสียงทางวิทยุบ้าง ทั้งไปปลิวทางเมืองไทยบ้าง ส่วนนี้เองที่เราได้ช่วยเหลือเขาเป็นอันเป็นอันจริง ๆ จนได้รับคำชมเชยจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายสัมพันธมิตร งานทางวิทยุกระจายเสียงของเราแบ่งออกเป็นสองแผนก คือ บทความจากสถานทูตแผนกหนึ่ง มุ่งไปในทางอุดมคติเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอีกแผนกหนึ่งมีคนไทยสิบเอ็ดสิบสองคนช่วยกันทำที่เมืองซานฟรานซิสโก มุ่งไปในทางส่งข่าวคราวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวแห่งการสงคราม งานกระจายเสียงทางวิทยุนอกประเทศนี้มีได้ทำกันเฉพาะแต่ในอเมริกาเท่านั้น ที่อินเดียก็มีคนไทยกลุ่มหนึ่งช่วยกันจัดทำอยู่ด้วย ที่ออสเตรเลีย และจูกังก็มีด้วยเหมือนกัน...ประโยชน์ทางการเมืองที่มุ่งหมายจากงานชิ้นนี้ คือ ประการหนึ่งเราได้โอกาส

* ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 195-197

ทำการช่วยเหลือเขาในทางสงครามทางจิตใจ ประการที่สอง เมื่อคนไทยทางบ้านได้ฟังวิทยุว่าเราเกาะอเมริกาติดก็จะมีหวั่นวิตกการต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นภายในประเทศ ประการที่สาม ญี่ปุ่นเองเมื่อได้ฟังวิทยุและเห็นเราร่วมมือกับอเมริกาได้ ก็จะยับยั้ง ไม่ปฏิบัติต่อคนไทยภายในประเทศรุนแรงเกินไปนัก*

ศาสตราจารย์คุณหญิงจินตนา อศสุนทร ได้เล่าถึงการปฏิบัติงานทางด้านวิทยุกระจายเสียงซึ่งข้าราชการสถานทูตและนักศึกษาชายและหญิงรวมทั้งท่านเป็นผู้ปฏิบัติงานว่า

สถานอัครราชทูตเป็นสำนักงานกลาง มีเลขานุการตรี อนันต์ จินตกานนท์ เป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้อ่านบทความ การเตรียมบทความนั้น นอกจาก นายเมอร์เรย์ ชีแฮน (Murray Sheehan) ผู้ดูแลนักเรียนไทยในขณะนั้นแล้วก็มี คุณชุบ จินตกานนท์ ภริยาคุณอนันต์ และเจ้าหน้าที่ของสถานทูต กับ จินตนา นาควัชระ (คุณหญิงจินตนา อศสุนทร) เป็นผู้จัดเตรียม

ทางสำนักงานฝั่งตะวันออกที่ซานฟรานซิสโก นั้น มีทั้งนักศึกษาชายและหญิงทำงานภายใต้เจ้าหน้าที่อเมริกันของ O.W.I. (Office of War Information หรือสำนักงานข่าวสารสงคราม) ในจำนวน 8 คนนั้น มีทุนเพิ่ม ไกรฤกษ์ ซึ่งต่อมาได้รับการฝึกฝนเป็นทหารกับ O.S.S. แล้วเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย มีราชน กาญจนวนิช นิวัติ สมรรถพันธุ์ สวัสดิ์ นิตดิน และบุญเยี่ยม มีสุข มีผู้หญิงคือ พูนทรัพย์ ไกรทอง กรองทอง สุกิดมา และอัมพร มีสุข **

2. งานด้านประชาสัมพันธ์

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เล่าถึงการปฏิบัติงานด้านนี้ของสถานทูตรวมทั้งครอบครัว โดยเฉพาะ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และกลุ่มสตรีไทยซึ่งเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานด้านนี้ว่า

การโฆษณาภายในประเทศอเมริกาได้ดำเนินงาน โดยมุ่งหมายจะให้ประชาชนคนอเมริกันรู้จักเมืองไทยดีขึ้น จะได้มีใจช่วยเหลือ ส่งเสริมการงานของเราให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยที่อเมริกาเป็นประเทศประชาธิปไตย อาศัยมติประชาชนเป็นหลักดำเนินการหาความเห็นอกเห็นใจจากประชาชนคนอเมริกันจึงมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย งานแผนกนี้เอาหลักแน่นอนอะไรไม่ได้ สุดแล้วแต่ว่าจะไรจะเป็นการประกาศเผยแพร่เมืองไทย

* ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 197-198

** คุณหญิงจินตนา อศสุนทร, ผู้หญิงเสรีไทย ใน 16 สิงหาคม วันสันติภาพไทย คณะกรรมการวันสันติภาพไทย จัดพิมพ์เป็นทวีลิกเนื่องในโอกาสครบรอบ 45 ปีวันประกาศสันติภาพ วันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2533 (กทม. เรือนแก้วการพิมพ์, 2533) หน้า 85

และคนไทยก็ทำไปเท่าที่จะทำได้ เช่นการที่ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นทูตผู้แทนของชาติ กับภริยาไปปรากฏตัวในสมาคมและงานพิธีที่ทางการเขาจัดขึ้น ให้เขาเห็นหน้าไว้เสมอ สักบาทละครึ่งหนึ่งสองครั้งว่าผู้แทนของไทยยังอยู่เท่านี้ก็ยิ่งดี เมื่อเริ่มสงครามใหม่ๆ ต้องไปกับเขาอย่างแค้น ๆ เพราะชาติประกาศสงครามกับเขา ผู้แทนของชาติก็เลยเป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา แม้แต่คนอเมริกันที่นับกันว่าเป็นมิตรสนิทกับไทย ยังตีตัวออกห่าง เพราะการประกาศสงครามของเราเอง... แต่ก็ต้องกลืนกลืนทำกันมา ผลสำเร็จแห่งการได้รับนับถือในวงสมาคมมาได้เอาในบั้นปลาย

งานโฆษณาภายในอเมริกานี้ พวกสุภาพสตรีไทยของเรามีส่วนร่วมมือช่วยเหลือเป็นอันมาก นับตั้งแต่การที่กับข้าวไทยเลี้ยงฝรั่ง ตลอดจนงานการอาสาหาคนกักกันหนาว การตั้งโรงครัวแกงไก่เลี้ยงรับรองทหารสัมพันธมิตร การขายพันธบัตรรัฐบาลอเมริกัน ซึ่งในวันเดียวของเราขายได้ถึง 5 พันเหรียญ โดยเกณฑ์ผู้หญิงให้แต่งกายแบบไทยไปนั่งขาย ฝรั่งตื่นกันมาดูเพราะไม่เคยเห็นเลขซื้อพันธบัตรจากหน่วยไทยมากกว่าหน่วยอื่น จนของเราได้รับประกาศนียบัตรยกย่องเป็นพิเศษ...การดำเนินงานแผนกนี้ ได้เกณฑ์จนกระทั่งลูกเด็กเล็กแดง เช่นในการกระจายเสียงวันครูฝรั่ง ของเรามีเด็กไทยนุ่งผ้าโจงกระเบน ไปให้สีกให้พรกับเขาด้วย...

งานโฆษณาภายในนอกจากนี้ ได้แก่การติดต่อกับหนังสือพิมพ์ให้ความรู้ความจริงเกี่ยวกับเมืองไทย ซึ่งสถานทูตเป็นองค์การให้ข่าว นี่ก็งานชนิดขึ้นครกขึ้นกูเข็กอีกเหมือนกัน เพราะคงได้กล่าวแล้วเราเข้าไปพัวพันกับญี่ปุ่นเมื่อก่อนสงคราม ตอนเริ่มงานเราจึงถูกสงสัยว่าเป็นสายญี่ปุ่น ระหว่างกรณีพิพาทกับอินโดจีนนั่นเอง เราถูกหนังสือพิมพ์ในอเมริกาล้อเอาเก้อไปหลายที่ เช่นตอนที่ Thailand จะเป็นมหาอำนาจจนเกิดกรณีพิพาทขึ้นนั้น หนังสือพิมพ์เอาไปลงล้อพูดหัวว่า "Little Toyland Aping the Axis เมืองตุ๊กตาทำสิ่งเอาอย่างอักษะ" การติดต่อทำความสนิทสนมกับหนังสือพิมพ์ระหว่างสงครามจึงเรียกว่าเป็นงานเข็นครกขึ้นกูเขา แต่ก็ต้องหวานอมขมกลืนใช้ความเพียรทำกันมา

นอกจากที่กล่าวแล้ว ยังมีงานแสดงปาฐกถาเรื่องเมืองไทยซึ่งข้าพเจ้ารับทำ ได้พยายามไปเผยแพร่ความรู้เรื่องเมืองไทยตามมหาวิทยาลัยและสมาคมต่าง ๆ เท่าที่จะทำงานทางกรุงวอชิงตันไปได้ และรู้สึกว่าได้ผลสมหวัง เพื่อประโยชน์แก่งานแผนกนี้ ได้จัดเรียบเรียงปาฐกถาภาษาฝรั่งไว้หลายชิ้น แต่งเสร็จไปทางด้านศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม แล้วก็เลยถือโอกาสเผยแพร่คติไทยทางด้านการเมืองไปด้วยในตัว โดยทั่วไปได้แสดงถึงความจริงว่า ไทยเป็นชาติเก่าแก่ มีวัฒนธรรมของตนเอง สมควรได้ครองตนเป็นเอกราชสืบไป เพื่ออนอมวัฒนธรรมอันเก่าแก่กันไว้เป็นสมบัติส่วนหนึ่งของโลก

กว่าที่ 2 คือ ไป ก้าวหน้าไปได้อีกเมื่อปลายปี พ.ศ. 2485 โดยข้าพเจ้าได้รับเชิญจากองค์การ Institute of Pacific Relations ให้ไปประชุมร่วมกับนานาชาติในฐานะผู้แทนของไทยที่เมือง Montreal ประเทศแคนาดา ที่ได้ไปประชุมร่วมกับนานาชาติกลุ่มสัมพันธมิตรคราวนี้ เป็นการเชิขเชื่อมฐานะของเราขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง...

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2487 ได้รับเชิญจากรัฐบาลอเมริกันให้ไปร่วมประชุมนานาชาติที่ชิคาโกเรื่องการบินพลเรือน โดยที่ประเทศไทยอยู่ในสถานะสงครามกับบางประเทศในกลุ่มสัมพันธมิตร การไปประชุมของข้าพเจ้าคราวนี้ ทางทางจึงกำหนดให้ไปแต่ในฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์ มีเพื่อนที่ตกอยู่ในฐานะอย่างเดียวกันอีกคนหนึ่ง คือ ทูตเคนมาร์ค ซึ่งในฐานะผู้สังเกตการณ์เหมือนกัน ไม่ใช่ในฐานะผู้แทนรัฐบาล แต่ผลที่สุด ภายหลังที่ได้เจรจากันรอบนอกแล้ว เราทั้งสองกลับรับเชิญให้เซ็นสัญญาการบินกับเขาด้วย สำหรับเคนมาร์คนั้นพอไปได้เพราะถึงแม้ว่าเคนมาร์คจะได้ถูกเยอรมันครอบครองอยู่ในขณะนั้น รัฐบาลของเขาก็ได้ยอมแพ้เยอรมันไปเสีย ไม่ได้ประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร แต่ของเรากลับไปประกาศสงครามกับเขาแล้ว แต่ก็ยังลุดริไปเซ็นสัญญาการบินร่วมกับเขาได้ นี่ก็บอกได้ว่าอีกเหมือนกัน การเซ็นสัญญานี้ไม่สมบูรณ์จนกว่ารัฐบาลจะให้สัตยาบัน จึงไม่มีผลผูกมัดประเทศไทยประการใด แต่ขณะนั้นก็นับเป็นเหตุทางการเมืองที่ส่งเสริมฐานะของไทยให้รู้ตัวนำไปอีกก้าวหนึ่ง

ต้นปี พ.ศ. 2488 มีการประชุม I.P.R. อีกที่ Hot Spring ไปคราวนี้เรามีอะไรไปขอเขาได้ คือการต่อต้านภายในเมืองไทย กับงานทหารที่จัดทำไปนอกประเทศ จนเป็นอันเป็นอัน การไปคราวนี้จึงไม่รู้สึกรู้ว่าไปในฐานะเป็นศัตรูกับเขา ตรงกันข้ามได้ไปนั่งประชุมกับเขาในฐานะเป็นผู้แทนของชาติที่ได้ช่วยเหลือเขาในการสงคราม *

ศาสตราจารย์คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร ได้เขียนถึงบทบาทของสตรีไทยในการทำหน้าที่ในด้านการประชาสัมพันธ์ในสหรัฐอเมริกา และงานแม่บ้านว่า

ผู้หญิงไทยในอเมริกาขณะนี้ ก็มีจำนวนไม่มากนัก พอจะนับได้ด้วยความรู้สึกว่าพวกผู้ชายส่วนใหญ่มีโอกาสได้รับการฝึกฝนเพื่อไปทำงานที่มีความรับผิดชอบสูง และเสี่ยงอันตราย ผู้หญิงแทบทุกคนก็มีความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะได้มีส่วนรับผิดชอบในงาน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใด

เริ่มด้วยภริยาอัครราชทูต คือ คุณอุสุมา ปราโมช คุณเทียบ กฤษณ ณ อุสุยา ภริยาทูตทหาร พญ.สายหยุด ศิษฏการภักดี ภริยาหลวงศิษฏการภักดี เลขานุการโท คุณอุบล จินตกานนท์ ภริยาคุณอนันต์ จินตกานนท์ เลขานุการตรี และคุณอินทรา อินทรทูต หลานของอัครราชทูต

ที่เหลือก็คือนักศึกษาซึ่งกำลังศึกษาและทำงานอยู่ในที่และโอกาสต่าง ๆ กันที่มาจากมิชชัน ก็มี พูนทรัพย์ ไกรยง กองทอง ชูติมา อุบล สุวณน ประภา กันตะบุตร จากบอสตันก็มี อัมพร ฮัยปรานี ม.ล.สุจินต์ ชุมแสง จากนิวยอร์ก และจินตนา นาควัชระ จากแคนาดา

* เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 198-207

นาคทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา

วิมล วิริยะวิทย์

ม.อ.เอกชัย กำภู

สมจิตรา ชุมนทร

ในเครื่องแบบนาคทหารเสรีไทย

...มาตามปราโมชนั้นเป็นนักประชาสัมพันธ์ให้แก่คนไทย และประเทศไทย...
 ความเป็นผู้หญิงของท่าน ความคิดอ่านในการจัดเลี้ยง และการแต่งตัวที่ไม่สิ้นเปลือง
 ท่านทำอาหารและขนมไทย ได้ คัดเลือกเองได้ ความอยากรเรียนรู้ในทุกด้านและพร้อม
 ที่จะโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างไม่มีวันเหน็ดเหนื่อย ทำให้ท่านเป็น "โฮสเคส" หรือ
 เจ้าของบ้านที่มีชื่อเสียงหนังสือพิมพ์บอชมมาก...

...ประโยชน์ของการเป็นที่รู้จักในหมู่คนจำนวนมาก และหลายวงการนี้เป็นกำไร
 ให้ได้ความเห็นใจจากบรรดานักการทูตทั้งอเมริกันและนานาชาติ ต้องงานการ ภูมิสภาพ
 ของประเทศไทย ได้โดยไม่มีปัญหา..."

3. งานด้านทหารอาสาสมัคร

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เล่าถึงงานด้านนี้ไว้ว่า

งานด้านทหาร เรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้คิดใคร่ครวญมาก่อนแล้ว ตั้งแต่เริ่มพิจารณา
 หาทางออกเมื่อญี่ปุ่นเข้าครอบครองอินโดจีนได้ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2484 แต่ก็มอง
 ไม่เห็นทางอื่นอะไรที่จะทำให้เขาเห็นใจได้ดีไปกว่าการอาสาสมัครเป็นทหาร ซึ่งเป็น
 ชาติพลีอย่างสูงสุด ได้กล่าวแล้วว่าคนของเราในอเมริกานั้นส่งไปเรียน ไม่ได้ส่งไปรบ
 กับใคร บางคนวัดหน้าอกเข้าแล้ว ไม่ถึง 3 สอก แต่ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจที่จะกล่าวได้ว่า
 เพราะเขาเป็นคนไทย เขาจึงทำงานช่วยชาติด้านนี้ได้ดีเกินความคาดหมาย เริ่มต้นที่เดียว
 คนของเราเข้าสมัครเป็นทหารอเมริกัน ทางทหารเขาฝึกหัดให้ดำเนินงานใต้ดินและกองโจร
 มาแต่ต้น ทั้งนี้ก็เพราะมีจำนวนน้อย ไม่พอจะตั้งเป็นหน่วยรบธรรมดาได้ ขณะนั้นยังไม่รู้
 กันว่าคนข้างในจะคิดอย่างไร จึงฝึกหัดเพื่อให้เข้ามาจัดการก่อตั้งคณะต่อต้านภายในประเทศ
 โดยที่เป็นงานเสี่ยงชีวิตครั้งนี้จึงรับแต่ผู้อาสาสมัครเท่านั้น...พวกที่สมัครเป็นทหารนั้น ที่แรก
 ต้องเป็นทหารอเมริกัน รู้สึกว่าเอาแน่นอนไม่ได้เพราะเมื่อเป็นทหารของเขา เขาจะส่ง
 ไปรบที่อิตาลีหรือที่ไหนก็ได้ ไม่มีความผูกพันจะคงส่งมาเมืองไทย และถ้าเขาส่งไป
 ที่อื่นเสียตั้งนั้นแล้ว ความหวังของเราที่จะส่งคนเข้ามาหนุนให้เกิดการต่อต้านขึ้นภายใน
 เมืองไทยก็จะล้มเหลวไปสิ้น แต่เคราะห์ดี ต่อมาภายหลัง สถานทูตเจรจาถอนเงินมาใช้
 ในการทหารของเราได้ครั้งล้านเหรียญ จึงมอบให้เจ้าหน้าที่อเมริกันไปจัดการ เมื่อ
 เป็นเงินของเราเขาก็ต้องยอมจัดเป็นหน่วยทหารไทย จึงได้เข้าประจำการในเครื่องแบบ
 ของตนเองภายใต้ร่มธงของไทยเราเอง ซึ่งนับว่าเป็นกรณีนอกตำราอีกเรื่องหนึ่ง**

* ประจิต วรารักษ์ "คุณหญิงจินตนา ชคสุนทร นักเขียนสตรีชาวไทย", สกุลไทย ปีที่ 38 ฉบับที่ 1945 มกราคม 2535,
 หน้า 25-26

** เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 201

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ที่ผ่านการคัดเลือกจากสถานทูตไทยและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้านแผนยุทธศาสตร์ของกองทัพสหรัฐฯ เรียกโดยย่อว่า โอ.เอส.เอส. (Office of Strategic Services = O.S.S.) ด้วยการตรวจสอบประวัติ และการสัมภาษณ์ ได้เข้ารับการฝึกในกองทัพอเมริกันมีจำนวน 2 รุ่น นอกจากนั้นยังมีรุ่นพิเศษ และรุ่นสุดท้ายที่สมัครกับกองทัพอเมริกันโดยไม่ผ่านสถานทูต โดยรุ่นที่หนึ่งมีจำนวน 21 คน ได้รับการฝึกในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 รุ่นพิเศษจำนวน 3 คน ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2486 และรุ่นที่สองจำนวน 15 คน ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2486 และรุ่นสุดท้ายอีกจำนวน 3 คน ได้ฝึกในระยะเวลาต่อมา

เป้า ช่าอุไร ซึ่งเข้าฝึกในชุดที่หนึ่ง ได้เล่าถึงการฝึกว่า...

เราเข้าฝึกในค่ายฝึกของ U.S. Marines ซึ่งเป็นค่ายลับอยู่ในป่าใน Maryland หลายแห่งฝึกหนักยิ่งกว่าทหารธรรมดาหลายเท่าในด้านการรบ การใช้อาวุธ การต่อสู้ทุกรูปแบบในด้านการจารกรรม ก่อวินาศกรรมก็ฝึกให้เป็น James Bond (เจมส์ บอนด์) อย่างในภาพยนตร์ที่เดียว ทำการฝึกอยู่ประมาณหนึ่งปีจึงจบหลักสูตร ทางสถานทูตก็ทำพิธีประดับยศให้เป็นนายร้อยตรีกันทุกคน ชกเว้นคุณโผน อินทรวาทน์ ซึ่งเป็นทหารบก มีศรัทธาอยู่ก่อนแล้ว ก็ได้รับยศเป็นร้อยเอก พิธีประดับยศอย่างเป็นทางการนี้ เป็นการประกาศให้อเมริกันรู้ว่าพวกเราไม่ใช่เป็นเสรีไทยแต่ปากเท่านั้น...เรามีกำลังช่วยอเมริกันรบเหมือนกัน นายทหารเสรีไทยแต่งเครื่องแบบเหมือนทหารอเมริกัน แต่มีหนังสือเขียนว่า Free Thai บนหัวไหล่ และมีดาวติดบนอินทนู เค้นโชว์กันแถวอยู่ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เครื่องหมายดาวบนอินทนูนั้นสำหรับอเมริกาเป็นยศชั้นนายพล คนอเมริกันเห็นแล้วคิดว่า ทหารไทยนี้มีนายพลหนุ่ม ๆ เยอะแยะ แต่พวกเราเองที่ยังไม่ได้เข้าฝึกมันล้อเล่นว่า "ตะลิดคึกคัก ทหารเมืองนอก ถือทอก ไม่มีบั้ง"*

นาวาอากาศเอกวิมล วิริยะวิทย์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้เข้ารับการฝึกในรุ่นพิเศษ ได้เล่าว่า

ผมสมัครไปรุ่นแรก จำนวน 22 คน ปรากฏว่าเมื่อสอบประวัติกัน ผมไม่ผ่านก็รู้สึกผิดหวังเพราะที่ เอ็ม.ไอ.ที. ผมมีเพื่อนร่วมห้องเป็นชาวเยอรมัน... แม้จะพลาดหวัง แต่ก็ยังคงพักอาศัยอยู่ที่วอชิงตันต่อไป หลังจากสอบประวัตินักเรียนเยอรมันเพื่อนร่วมห้องแล้ว ผลออกมาว่าไม่เป็นอันตรายใด ๆ ต่อสหรัฐอเมริกาจึงถูกกำหนดตัวให้เข้าอบรมในรุ่น

* เป้า ช่าอุไร, สัมภาษณ์ในวารสารสมาคมศิษย์ไทยเมืองแฉะ (ส.ว.ท.) ฉบับที่ 1/2529 ใน วันลิล วิริยะวิทย์, เล่มเดิม, หน้า 89-90

ที่สองได้ แต่ก็ต้องเข้าฝึกเป็นรุ่นพิเศษเสียก่อน เพื่อรับการฝึกเร่งด่วน... ผมต้องรับการฝึกวิชาจารกรรมทั้งหมด การฝึกก็หนักมาก เพื่อจุดประสงค์ที่จะให้เข้าไปเป็นแนวที่ห้า (Fifth Column) ในประเทศไทยโดยเฉพาะการฝึกเน้นทางการใช้วิทยุทั้งส่ง-รับ โดยใช้สัญญาณ Morse Code การใส่และถอดรหัสต่าง ๆ ได้โดยแม่นยำชำนาญ เรียนการใช้อาวุธเข้าสู้โจมตีข้าศึก และป้องกันตนเอง การฝึกเอาตัวรอดหรือให้อุปกรณ์ การสอดแนมตลอดจนการสะเดาะกุญแจโจรกรรม วิชาศรกรรม ฯลฯ ต่อจากนั้นได้ไปฝึกให้รู้จักใช้เรือยางที่จะใช้เป็นพาหนะเดินทางจากเรือดำน้ำเข้าสู่ฝั่ง เพราะเป็นช่วงที่จะถูกปล่อยให้เข้าทำงานและเอาตัวรอดให้ได้ ต้องฝึกกันนานหลายอาทิตย์ เป็นการฝึกที่หนักมาก คืบกันแต่เช้าตรู่ จมกันอยู่ในน้ำทั้งวัน แทบจะไม่วิถีกว่าแคคร้อน น้ำจืดหรือน้ำเค็ม เพราะเคยชินไปเสียแล้ว ร่างกายและจิตใจแข็งแกร่งขึ้นเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่จะออกไปทำภารกิจแลกชีวิตกับความสำเร็จ มีความตายคอยอยู่ข้างหน้า ทุกวินาทีที่พลาดพลั้งเป็นเค็มพัน *

อาสาสมัครทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาได้รับการฝึกทั้งทางด้านการรบแบบกองโจร การใช้อาวุธจู่โจม การบ่อนทำลาย และการรับ-ส่งข่าววิทยุ นอกจากนั้นยังต้องฝึกกระโดดร่มหรือการใช้ชีวิตเมื่อขึ้นจากเรือดำน้ำเพื่อเตรียมการปฏิบัติงานในประเทศไทย เมื่อผ่านการฝึกแล้วทุกคนได้รับการติดยศเป็นร้อยตรี ยกเว้นบางคนที่มีศทางทหารมาก่อนแล้ว จะได้ยศร้อยโทหรือร้อยเอกตามลำดับ พวกทหารเสรีไทยเหล่านี้ จะแต่งเครื่องแบบคล้ายกับนายทหารของกองทัพอเมริกัน คือสีก็คือน้ำเงินและน้ำเงินเข้ม แต่ที่ป่าจะติดธงชาติไทยมีตัวหนังสือ “Free Thai” และมีเครื่องหมายบอกยศ โดยใช้ดาวและมงกุฎตามแบบไทย และเพื่อการรักษาความลับในการเสด็จลอดเข้าประเทศ จึงใช้ชื่อสมมุติแทนชื่อจริงของตนเอง ในเรื่องนี้ จก ณ ระนอง ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ก่อนอื่นเขาต้องคิดถึง Security เลือกคนที่เชื่อใจได้จริง ๆ เพื่อความปลอดภัยของพ่อ แม่ พี่น้องทางเมืองไทย ทุกคนเปลี่ยนชื่อไทยมาเป็นชื่อฝรั่ง ใช้ชื่อแรก Christian name ไม่มีนามสกุล**

นอกจากงานด้านทหารแล้วยังมีงานด้านการสนับสนุนทางทหาร ได้แก่ การทำมาฆานุกรมสถานที่ในประเทศไทย การทำแผนที่ประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษ การสอนภาษาไทยให้ทหารอเมริกันที่เตรียมจะเข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทย การรับและแปลข่าววิทยุจากประเทศไทย

* วิลล วิริยะวิทย์, เล่มเดิม, หน้า 119-120

** จก ณ ระนอง, เล่มเดิม, หน้า 35 มีรายละเอียดในภาคผนวก

เพื่อรับรู้ความเคลื่อนไหวภายในประเทศ และการเขียนบทความส่งให้คนไทยในประเทศได้ทราบ
จุดหมายของขบวนการเสรีไทย และเตรียมการช่วยเหลือ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายงานด้านนี้ ว่า

งานเกี่ยวกับการทหารยังมีอีก 2 แผนก ซึ่งได้จัดขึ้นในอเมริกา คือ การทำแผนที่
ประเทศไทยใหม่เพื่อประโยชน์ในกิจการฝ่ายทหาร งานแผนกนี้ สถานทูตได้ส่งคนของเรา
ไปทำให้โดยไม่ได้คิดเอาสินจ้างรางวัล ทำอยู่เป็นเวลาเกือบ 6 เดือนกว่าจะเสร็จเรียบร้อย
อีกแผนกหนึ่งเป็นงานสอนภาษาไทยแก่ทหารฝรั่งที่จะเข้ามาทำการในเมืองไทย รวมทั้ง
การจัดทำพจนานุกรมภาษาไทยสำหรับทหารเป็นพิเศษ บางท่านที่ได้พบปะสนทนากับ
ทหารฝรั่งเหล่านี้ คงจะได้เห็นผลของการสอนภาษาไทยในอเมริกามาแล้วเป็นอย่างดี
ทหารบางคนเรียนดีเกินไป เอราราชาศัพท์ไปพูดตามท้องนาจนคนไทยไม่เข้าใจอย่างนี้
ก็มี*

การรอนแรมก่อนเข้าประเทศไทย

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2486 เมื่อจบการฝึก เสรีไทยรุ่นที่หนึ่ง จำนวน 21 คน พร้อมด้วย
ผู้บังคับบัญชา พันตรีนิคอล สมิธ (Nicol Smith) นายทหารของ โอ. เอส. เอส. และพันโท
ม.ล.ชาบ กุญชร ทูตทหารไทยได้เดินทางโดยทางเรือ ประมาณ 80 วัน ถึงกรุงบอมเบย์ ประเทศอินเดีย
และเข้ารับการฝึกเพิ่มเติมในป่าที่ประเทศอินเดียอีกประมาณ 2 เดือน จึงได้เดินทางไปเมืองจุงกิง
และเมืองคุนหมิงประเทศจีน ฝึกการใช้วิทยุและการดักฟังวิทยุจากเมืองไทย ต่อจากนั้นจึงได้เดินทาง
มาตั้งฐานปฏิบัติการที่ชื่อเหมา เตรียมการที่จะลักลอบเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยต่อไป

เป่า ซ่าลูไร ได้เล่าถึงความลำบากในการเดินทางจากสหรัฐฯ มาถึงอินเดียว่า

อยู่ในเรือ 80 วัน มองเห็นแค่น้ำกับฟ้า เรือมันเล็กและโคลงเป็นบ้า เมาคลื่น
จนไม่รู้จะเมากันอย่างไรมาก่อน บางวันคลื่นลมจัดเสียงกระดุกของเรือมันลั่น ทำท่าเหมือน
เรือจะแตก ต้องแคบินที่เราอัดกันนอนอยู่ 21 คนนั้น กว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร แคร่นอน
กว้างพอติดตัวข้างนอนกัน 3 ชั้น ไม่มีที่ให้พลิกตัวหรือโง้งหัว เราต้องทำงานสารพัด
เป็นทั้งกลาสี กู้ก บ่อย และพลรบช่วยยิงปืนด้วย**

* เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 202

** เป่า ซ่าลูไร, เล่มเดิม, หน้า 91-92

ศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บันทลันต์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ร่วมเดินทางในครั้งนี้ได้เขียนบันทึกเล่าถึงการเดินทาง ว่า

...เมื่อเดินทางมาถึงกรุงบอมเบย์ ประเทศอินเดียแล้ว เราก็คิดว่าพวกเรามา คงจะได้รับประทานอาหารดี ๆ และได้นอนที่นอนดี ๆ กันบ้าง แต่ก็ทำเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเราถูกส่งให้เดินทางโดยรถไฟจากบอมเบย์ไปกอลกัตตา หลังจากได้พักฟื้นเพียง 2 วัน และในครั้งนั้นประเทศอินเดีย การเดินทางโดยรถไฟก็ขาดแคลนอย่างยิ่ง กล่าวคือ ต้องใช้รถตู้บรรทุกสัตว์เป็นพาหนะคนเกือบทั้งขบวน ในเกือบ 30 คนของเราพร้อมด้วย สัมภาระเราได้ผู้ที่เขาเรียกว่าขึ้นหนึ่งเพียงคู่เดียว เพราะฉะนั้นเราจึงต้องผลัดกันขึ้นบ้าง นั่งบ้างตลอดเวลา 60 ชั่วโมง ที่เดินทาง (3 วัน กับ 2 คืน) ทุคบ้าง รุ่งบ้าง ตั้งแต่ บอมเบย์ถึงกอลกัตตา และนอกจากนั้นในระหว่างทางก็ไม่ค่อยมีอาหารให้เราเลยเพราะ อินเดียกำลังขาดแคลนเนื่องจากญี่ปุ่นกำลังโจมตีอินเดียอยู่อย่างหนักหน่วงทางตะวันออก เราจึงได้รับประทาน นอกจากข้าวกาหรีก็แค่กล้วยหอมคนละ 2-3 ผล ตลอดทางเท่านั้น

เมื่อถึงกอลกัตตาเราก็คิดว่าคงจะได้พักผ่อนและ ได้นอนสบาย ๆ กันบ้างเสียที แต่ก็ทำเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะหลังจากได้พัก 5 วัน ก็ถูกจับตัวส่งขึ้นรถไฟ 6 ชั่วโมง ไปลงเรือนแบบโบราณ คือ มีใบพัดข้าง ๆ เป็นวงกลมแส่นทวนน้ำที่แม่น้ำพรมบุตร ขึ้นไปหาเมืองดิบรูกา (Dibrugarh) ในรัฐอัสสัม (Assam) ที่นั่น ใช้เวลาในเรืออีก 1 วันกับ 1 คืน.....

หลังจากเราถึงค่ายทหารของเราที่นั่นแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็ลงเอยด้วยดีคือ เราได้ที่พักที่เป็นกระต๊อบบ้าง ๆ พื้นเป็นดินที่นอนเป็นแคร่ไม้ไผ่...เราได้รับการฝึกเพิ่มเติม การต่อสู้รบในป่าเขา เพราะ ในเวลานั้นมีการลาดตระเวนชายแดนพม่า ญี่ปุ่นในระบอบนั้น ก็ได้มีการทะลุทะลวงในบางครั้งเข้ามาใกล้ค่ายของเราเช่นกัน ฉะนั้นการปะทะกันบ้าง จึงเป็นเรื่องปกติวิสัย

ที่นี่เราได้ฝึกเดินป่าด้วยเท้าเปล่า พื้นดินชายแดนพม่ามีதாகซุกชุมมากและ ไข้มาเลเรียก็รุนแรง อาศัยที่ข้าพเจ้าเคยป่วยเป็น ไข้มาเลเรียอย่างหนักมาแล้ว เมื่อเขาว่าร้าย จึงผ่านพ้นไปได้ด้วยดีขณะที่เพื่อน ๆ หลายคนล้มป่วยลงทั้ง ๆ ที่กินยาป้องกันอยู่แล้ว ทุกวัน

ที่เมืองดิบรูกานี้เราอยู่ประมาณ 2 เดือน เพื่อรอการขนย้ายข้ามภูเขามาถึง ไปเมืองจุงกิง ประเทศจีน การขนย้ายต้องกระทำด้วยเครื่องบิน...เครื่องบินที่ใช้คือ เครื่องบินคาโกต้า C47 ซึ่งในครั้งนั้นถือเสมือน...กับเป็นม้าบรรทุก คือ บรรทุกได้ ทั้งคนและของ พวกเราไปกันทีละตัวทั้งคนและสัมภาระโดยเครื่องบินลำเดียว...

ที่เมืองจุงกิง จากสนามบินเราต้องเดินทางไปที่พักซึ่งเป็นค่าย ซึ่งจัดไว้ให้ ณ บ้านของขุนนางจีนเก่า ๆ นอกเมืองซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง เราอยู่รวมกันค่อนข้าง จะคับแคบแต่ก็ยังดีกว่าที่ที่เราได้อยู่แล้ว ๆ มาทุกแห่งตั้งแต่ออกจากสหรัฐอเมริกาเพราะ อย่างน้อยที่มีรอบข้างก็เป็นเขา ท้องนา และน้ำ ทำให้ได้รับอากาศของธรรมชาติ...

นายจกัฒ พลังธูร
ตัวแทนองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย
เสียชีวิตขณะปฏิบัติหน้าที่ลี้ภัยพร้อมกับนาย
สัมพันธมิตรในประเทศจีน

นายถาวระเวท ศรีวิจารย์ เสรีไทยจากอเมริกา
เสียชีวิตขณะพยายามลักลอบเข้าประเทศไทย

เราอยู่ที่จุงกิงนี้ประมาณ 2-3 เดือน จึงได้ข่าวว่าเราจะเคลื่อนย้ายไปทางใต้
ก็เดินทางไปกับคณะเดิมแต่เพิ่ม หม่อมหลวงขาบ ซึ่งมาพบกันที่จุงกิงและไปกับเราด้วย
ที่คนหนึ่ง...

ที่คนหนึ่งเราก็เริ่มฝึกการใช้วิทยุ การเคาะรหัส และฝึกฟังวิทยุ เพราะเข้ามาใกล้
ประเทศไทย พม่าและลาวบ้างแล้ว แต่ก็ไม่มีผลอะไร สถานที่ที่มีคิซิดี สามารถที่จะ
ดำเนินการดังกล่าวนี้ได้ ส่วนการทดลองเครื่องบินไฟในกรณีที่ต้องเดินทางในปัจจุบันต้องใช้
เครื่องบินไฟสำหรับเดินเครื่อง จุดไฟบ้าง เดินวิทยุบ้าง เราก็ทดลองไปด้วย แต่ก็ยังไม่มี
ข่าวสารอะไรที่น่าสนใจ*

เมื่อเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาคนหนึ่งได้เดินทางออกจากอินเดีย โดยทางเครื่องบิน
ถึงเมืองจุงกิง กองทหารของเสรีไทยได้รับทราบข่าวของ จำกัต พลาญกูร ซึ่งได้ลอบเดินทาง
จากประเทศไทยเพื่อติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร ในประเทศจีนและได้เสียชีวิตลงและข่าวเกี่ยวกับ
สงวน ตูลารักษ์ และ แดง คุณะติลล ได้เดินทางมาเมืองจุงกิง ซึ่งหน่วย ไอ.เอส.เอส. ได้ส่งไป
สหรัฐอเมริกา

การที่จำกัต พลาญกูร และคณะของสงวน ตูลารักษ์ และ แดง คุณะติลล ได้เดินทางไปจีนนั้น
เป็นผลทำให้คณะเสรีไทยจากสหรัฐ เริ่มมีความหวังที่จะสามารถปฏิบัติงานในดินแดนประเทศไทย
โดยร่วมมือกับคณะผู้ต่อต้านภายในประเทศมีความเป็นไปได้มากขึ้น ซึ่ง นิคอล สมิธ ถึงกับกล่าวว่า

ดูเหมือนวันนี้เป็นวันแรกที่ประตูกำลังจะเปิดรับเรา ขาบ พูดว่า เด็กของเรา
จะไม่ต้องเดินเส้นทางในความมืดไปทางใต้ต่อไป เขารู้แล้วว่าแสงสว่างส่องอยู่ปลายโน้น**

ในเรื่องนี้ น.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เล่าว่า

ต้นปี พ.ศ. 2486 ได้รับโทรเลขจากจำกัต พลาญกูร ว่าเป็นผู้แทนคณะต่อต้าน
ภายในประเทศเดินทางมาถึงเมืองจีน ขึ้นต้นตั้งใจว่าจะไปอังกฤษ แต่การเดินทางขัดข้อง
จึงขอความช่วยเหลือให้ผ่านไปทางอเมริกา สถานทูต ได้ทำการติดต่อกับเจ้าหน้าที่จีน
ทันที และช่วยเหลือทุกประการเท่าที่จะทำได้ แต่ขัดข้องด้วยเงินเองก็ยากได้จำกัดไว้
ช่วยงานในเมืองจีน จึงส่งอำมาตย์จากปักกิ่งมาลงเสียก่อนที่จะได้มาอเมริกา แต่งานที่จำกัต
พลาญกูร ทำไว้หาได้ขาดคามตัวไปไม่ได้ไปปรากฏเป็นจดหมายเหตุและรายงานเกี่ยวกับ
โครงการต่อต้านภายใน ซึ่งทำให้กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันเกิดความเลื่อมใส

* บุญรอด บิณฑสันต์, บันทึกของบุญรอด บิณฑสันต์ เกี่ยวกับงานในประเทศจีน ตีพิมพ์ในหนังสือบุสรณ 72 ปี ศาสตราจารย์
ดร.บุญรอด บิณฑสันต์ ใน วัลล วิริยะวิทย์ เล่มเดิม, หน้า 68-74

** นิคอล สมิธ และเบอเลต คลาร์ก เสรีไทยจากอเมริกาสู่สยามประเทศใต้ดิน แปลจาก INTO SIAM UNDERGROUND
KINGDOM แปลโดย ส.ส.สุวงศ์ นิรันดร์, สุวรินทร์ บรรณาธิการ. (สำนักพิมพ์สันติภาพ พิมพ์ครั้งที่ 2, บริษัทเคสไทย
จำกัด, 2529) หน้า 101

ศรัทธาขึ้นเป็นอันมาก และช่วยก่อให้เกิดความหวังอย่างแน่นอนว่า ทหารของเราจะเข้าไป
ดำเนินงาน ในเมืองไทย ได้โดยปลอดภัยทั้งจะได้รับความร่วมมือกับคณะต่อต้านภายใน
ประเทศเป็นกำลังอีกด้วย

นับแต่จำกั ผางกูร ออกมาจากเมืองไทย งานทางวอชิงตันจึงได้พ้นจากภาวะ
ที่ลำบากในที่สุด ครั้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2486 มีสวณ คูลาวัณษ์ กับ แดง คุณะตีกคามออกมา
ถึงวอชิงตัน การประสานงานกันภายใน จึงเริ่มก่อร่างเป็นความจริงยิ่งขึ้น...*

จากเมืองคุนหมิง คณะเสรีไทยได้เดินทางต่อไปเมืองซือเหมา ซึ่งอยู่ทางใต้ของประเทศจีน
ใกล้กับเขตแดนของประเทศไทย เป้า ชำอุไร ได้แล้วว่า

ในที่สุด O.S.S. ก็ย้ายพวกเราลงไปถึง H.Q. ที่เมืองเซเหมาในแคว้นสิบสองปันนา
สิบสองจุไทซึ่งเป็นของจีน เซเหมาอยู่ใต้เมืองคุนหมิงลงไปประมาณ 100 ไมล์ ชาวเมือง
ในแถบนั้นเป็นคนไทย พูดอ่านหนังสือไทย ที่นี้มีสนามบินเล็ก ๆ สำหรับเครื่องบิน Fighter
ลงได้ พวกเราทำหน้าที่เฝ้าสนามบินให้เขาด้วย O.S.S. ใช้ที่นี่เป็นฐานปฏิบัติการ สำหรับ
ส่งเราเข้าออกเมืองไทยผ่านประเทศลาว**

จก ณ ระนอง ได้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่า

ที่เขาเลือก Zemaq (เซเหมา) ก็เพราะมีสนามบินอยู่แห่งเดียวในภาคนั้น
ที่ D.C.3 ลงได้ สะดวกแก่การขนส่ง แทนที่จะเดินทางออก Kunming ขึ้นมาขึ้นเขาลงห้วย
30 วัน เรือบินจะใช้เวลาประมาณ 80 นาทีเท่านั้น บรรทุกของหนักได้ด้วย***

นิคอล สมิธ ได้เขียนเล่าภารกิจของเสรีไทยที่ฐานปฏิบัติงานที่ซือเหมาว่า

โดยที่งานที่สำคัญของเราคือส่งข่าวต่อให้ โอ.เอส.เอส. และที่กองบัญชาการใหญ่
พันธมิตรอื่น ๆ หลายร้อย ไมล์ออกไป จุดประสงค์อันแรกของเราก็คือหาตำแหน่งที่เหมาะสม
สำหรับตั้งเครื่องวิทยุ...เป็นเขาสูงหนึ่งห่างจากนี้ครึ่งไมล์...เราสร้างสถานับเขา ภายใน
สายข่าวกลุ่มแรกซึ่งพันเอกกฤษณ์ เลือกเพื่อให้เข้าไปในประเทศสยามคือ แครี่ (การะเวก
ศรีวิจารย์) แชล (สมพงษ์ ศัลยพงษ์) เคน (กาวัน เก่งระดมยิง) เอียน (เอียน ชัมพานนท์)
และปอล (โผน อินทรทัต) ผู้ที่กล่าวนี้หาทางบกขึ้นและรู้จักชายแดนอินโดจีนและส่วนเหนือ
ของสยามดีที่สุด ซึ่งจะเป็นทางที่จะไปได้ง่ายที่สุด..ปอล (โผน อินทรทัต) ผู้อาวุโสโดย

* เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 203

** เป้า ชำอุไร, เล่มเดิม, หน้า 95

*** จก ณ ระนอง, เล่มเดิม, หน้า 48

อายุกว่าเพื่อนในหัวคนนั้น จะต้องไปปฏิบัติการโดยลำพัง เขาได้รับการศึกษาทางวิชาทหารมากที่สุด เป็นคนผิวคล้ำ สูงขนาดธรรมดา น่ารัก และทำตัวเป็นเพื่อนกับทุกคน หน้าที่ของเขาคือหาเส้นทางเดินประจำจากชายแดนอินโดจีน ไปอุดรทิศศูนย์กลางทางรถไฟในภาคกลางของสยาม เขาจะเป็นผู้ติดต่อกับสายคนอื่น ๆ นำสิ่งของที่ต้องการไปให้ และถือเอกสารสำคัญหรือข่าวอื่น ๆ ที่ส่งทางวิทยุ ไม่ได้แทนเขา

คนอื่น ๆ ให้ไปเป็นคู่ ๆ แล้วต่อไปจึงแยกกัน ต่างมุ่งไปจุดเฉพาะ

แคร์รี (การะเวก ศรีวิจารณ์) รู้จักชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือ เขาเป็นคนขรึม กำลังกายปานกลางและรู้จักขังใจ พันเอกขาบถือว่าเขาเป็นคนเดินสารที่ดีที่สุดคู่ของเขาคือ ทาร์ซาน แซล (สมพงษ์ ส้อยพงษ์) ซีโอรธและใจเร็ว ไม่กลัวใครหรือสิ่งใด ทั้งสองทำงานร่วมกัน ได้ดี แคร์รีสามารถนำกำลังของแซลให้เป็นประโยชน์ที่สุด

เอียน (เอียน ชัมพานนท์) เคยอยู่ลำปาง ในภาคเหนือของสยามหลายปี คำนวณซึ่งเครื่องบินทิ้งระเบิดของพลเอกเชนออกที่กำสั่งทำลายแทบทุกสัปดาห์ เคน (การุณ เก่งระดมยิง) และเอียนจะเข้าไปในเขตนี้ สองคนนี้ตรงกันข้ามทางจิตใจ เอียนช่างคิด และนักทฤษฎี แต่เคนเป็นนักปฏิบัติ...เมื่อเข้าได้แล้วเคนจะไปปฏิบัติการที่อุดรทิศ*

การลักลอบเข้าสู่ประเทศไทย

ทหารเสรีไทยทั้ง 5 คนได้ออกเดินทางจากเมืองซือเหมาประเทศจีน เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2487 พร้อมกับอุปกรณ์จำเป็นสำหรับการเดินทางและการปฏิบัติงานได้แก่ เข็มทิศ อาวุธ ยา อาหารกระป๋อง และเงินทอง โดยคู่แรกคือ การุณ เก่งระดมยิง และ เอียน ชัมพานนท์ มีคนของจีนเป็นผู้นำทาง แต่ต้องกลับมาหลังจากเดินทางไปได้เพียง 1 เดือน เพราะเส้นทางไม่ปลอดภัยเพราะคนนำทางของจีนพาไปในเส้นทางที่ไม่เคยมีใครเดินทางมาก่อน แต่ก็ได้เดินทางออกไปอีกครั้งหนึ่ง คู่ที่สองคือ การะเวก ศรีวิจารณ์ และสมพงษ์ ส้อยพงษ์ ซึ่งได้เดินทางพร้อมด้วยบุญช่วย ศรีบุญเรือง (คนลำปางเป็นสายลับของจีน) และผู้นำทางของจีนโดยได้เดินทางไปถึงเมืองพงสาลี (ประเทศลาว) แล้วล่องเรือตามลำแม่น้ำโขงจนถึงเมืองหลวงพระบาง แล้วข้ามแม่น้ำโขงเข้าเขตแดนประเทศไทย ที่ตำบลบ้านด่าน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2487 ทั้ง 3 คน ถูกกักกันตำบลบ้านด่านคุมตัวไว้และถูกตำรวจยิงตายในวันรุ่งขึ้น ขณะถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือกลางลำแม่น้ำโขง

ส่วนโผน อินทรทัต ได้เดินทางเดี่ยวเพียงลำพัง ออกเดินทางภายหลังที่ การะเวก และสมพงษ์เดินทางไปแล้วประมาณ 2 อาทิตย์ แต่ใช้เส้นทางคนละเส้นทางกับการะเวกและสมพงษ์และเข้าเขตแดนไทยที่จังหวัดน่าน

* นิคคอส สมิด, เล่มเดิม, หน้า 137-138

การปฏิบัติงานของเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา ในประเทศจีน

อาจารย์ระดมยิง (ขวามือ)
ขณะปฏิบัติงานเสรีไทย ในประเทศจีน

พันเอก ม.อ.ชาน กุญชร (คนที่สองจากซ้าย)
พล.ร.จ.มอดัน โน้ (คนที่สองจากขวา)
ผู้ดูแลหน่วย ไอ.เอส.เอส. ของสหรัฐฯ ในจีน

ภายหลังจากที่ทั้ง 5 ท่านได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว ม.ล.ชาบ กุญชร ได้คัดเลือกทหารเสรีไทยอีก 4 คน ให้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยด้วย ได้แก่ พิสุทธิ สุทัศน์ ณ อยุธยา บุญเย็น ศิริรัตน์ สวัสดิ์ เชื้อวสุกุล และ เป้า ขำอุไร ออกเดินทางจากเมืองซือเฮมา ในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2487 โดยมี บาทหลวงทง (Tung) เป็นผู้นำทาง

เป้า ขำอุไร ได้เล่าถึงการเดินทางครั้งนี้ว่า

เรามีม้าต่าง 4 ตัว พ่อ 2 ตัว เพื่อบรรทุกสัมภาระที่สำคัญ คือ เครื่องรับส่งวิทยุพร้อมหม้อแบตเตอรี่ และเครื่องปั่นไฟหมุนด้วยมือรวม 4 ชุด ที่จะต้องเอาเข้าไปให้ถึงเมืองไทย พวกเราพกทองคำแท่ง คนละ 8 แท่ง หนักแท่งละ 8 บาท และยังมีเหรียญทองคำ Tola ของอินเดียนัก 3 สลึง อีกคนละ 50 อัน มีเหรียญเงินของจีนอีกคนละ 50 เหรียญ และมีธนบัตรไทย ทอมมาส เคอลารู ใบละสิบบาทคนละ 4 ใบ ธนบัตรนี้เป็นธนบัตรของจริง ไม่ใช่ธนบัตรซึ่งอังกฤษพิมพ์เองในตอนหลังของสงคราม...สำหรับอาวุธนั้นเรามีเพียงปืนพก ออโตแมติกคามาว่า .22 คนละกระบอกเท่านั้น เพราะเรายังไม่ได้เตรียมที่จะตั้งหน้าไปรบกับใคร ส่วนอาหารเรานำติดตัวไปเล็กน้อย เราคิดว่าต้องเดินทางเป็นแรมเดือน จะพกอาหารไปให้พอกินตลอดทางก็คงบรรทุกกันไม่ไหว ลำพังเจ้าเครื่องวิทยุ 4 ชุดนั้นก็หนักจะแย่อยู่แล้ว เราวางแผนการเดินทางว่า เมื่อเราอยู่ในลาวเราต้องพรางตัวว่าเราเป็นคนของฝรั่งเศสให้ไปเอาของวัดแคทอลิก จากเมืองจีนไปส่งเรื่องจีนทันที เมื่อเข้าเขตแดนไทยเราก็พรางตัวว่าเป็นข้าราชการไทย ไปติดต่อราชการสับกับประเทศลาวจุดมุ่งหมายแรกของการเดินทางก็คือเอาวิทยุเข้าเมืองไทย และติดต่อกับหัวหน้าเสรีไทยในเมืองไทยให้ได้ก่อน โดยมีให้ญี่ปุ่นล่วงหน้า เราต้องหัดผูกค้ำบรรทุกของและหัดควบคุมบังคับและเลี้ยงม้าและพ่อ เมื่อแรกเดินทางทั้งม้าและพ่อมันพยศ สะบัดต่างทั้งบัง วิ่งหนีบ้าง ทำเอาเราปวดศีรษะเวียนเกล้าไปทีเดียวแต่พอนานไปคุ้นกันเข้า มันก็เชื่องง่ายและดีดเราจน

เมื่อก่อนจะออกเดินทางผมเป็นไขนอนหมอบอยู่ 4-5 วัน พอลุกขึ้นได้ก็ออกเดินทางเลย ผมมีความวิตกกังวลในใจเมื่อตอนจะออกเดินทางว่า อันแบบนี้เราจะไปกันรอดหรือมันเป็นการทรมานเราทั้งเป็น สู้ปล่อยให้เราโคจรล่มลงไปที่กว่าจะเป็นดาวยาวย้อยอย่างไรก็ให้มันรู้กันไปในวันสองวัน เรามุ่งหน้าลงใต้ที่หมายปลายทางคือเมืองไทย เส้นทางเดินที่แน่นอนกำหนดไม่ได้ แผนที่มืออยู่ไม่มีประโยชน์อะไรเลย เพราะแผนที่ Contour ตามยอดเขาที่เราจะไปมันไม่มี เราพยายามหลีกเลี่ยงไม่ผ่านเมืองหรือตำบลใหญ่ ๆ ซึ่งมีโอกาสที่จะไปเจอญี่ปุ่นหรือฝรั่งเศสเข้า...เราเลือกเดินตามเขาสูงที่มีแค่ชาวเขาซึ่งไม่สนใจว่าใครจะรบกับใคร ทุกยอดคดอยจะมีชาวเขาอยู่พอที่เราจะขออาหารกินและขอที่พักนอนได้ เรามีของแลกเปลี่ยนกับข้าวสารคือเข็มเย็บผ้า และผ้าไหมสีสวย ๆ ซึ่งชาวเขาชอบ บางครั้งเราก็กายเป็นหมอวิเคราะห์ชาวบ้านด้วย... ในตอนแรกเราตั้งใจจะเข้าเมืองไทยทางเชียงตุงเดินทางไปจนถึงชายแดนด้านนั้นแล้ว แต่ทหารจีนกองพล 93

ที่นั่นบอกเราว่า ทหารจีนกับทหารไทยซึ่งตั้งยันทันกันอยู่ด้านนั้นทำข้อตกลงกันว่าต่างฝ่ายต่างจะไม่ล้ำแดนกัน หากเราจะเข้าเมืองไทยทางด้านนั้นก็อาจจะทำให้ทหารไทยเข้าใจผิดได้ นี่ไม่ทราบว่าเป็นการชักช้าของจีนหรือเปล่า แต่ก็ทำให้เราต้องเปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ จำเป็นต้องวกกลับไประหว่างลาว ผมจำได้ว่าในช่วงนี้เราเดินข้ามแม่น้ำโขงคอนบนกลับไปถึงกลับมาหลายครั้ง แม่น้ำโขงตอนนี้แคบ ๆ และน้ำลึกแค่เข่า การเดินทางยากลำบากแสนสาหัสเพราะต้องเดินทางไปตามป่า ขึ้นเขาลงห้วยอยู่ตลอดเวลา เราต้องกะเดินจากยอดคดอยหนึ่งไปยังอีกยอดหนึ่งก่อนที่จะพบค่าจึงจะมีที่พักและขออาหารกินได้ ลำพังเดินตัวเปล่าก็ลำบากมากอยู่แล้ว นี่ยังต้องคุมม้าต่างเอาไปล้วยจิงหาเส้นทางเดิน ใครจะได้ ความจริงถ้าเราเดินโดยไม่ต้องย้อมไปย้อมมากี่จะใช้เวลาราว 2 อาทิตย์ นอกจากเดินลำบากแล้ว เรายังเสียเวลาต้องหยุดพักเพราะคนและม้าเกิดเจ็บป่วย สวัสดิ์เป็นบิชอปอย่างแรงเกือบจะตายต้องหยุดพัก 5 วัน พิสุทธิ โสณสันตจากเขาลงมาพร้อมกับม้าถูกม้าเหยียบ หน่ออกแทบพัง นอนเจ็บไปอีก 2-3 วัน มาเลเรียขนาดขึ้นสมองก็ฝากไว้เอาไว้ให้ทุกคน สำหรับผมได้รับโรคกระเพาะอาหารมาอีกด้วย

ในที่สุดเราก็มาถึงแม่น้ำโขงฝั่งลาวมองเห็นดินแดนไทยฝั่งตรงข้ามที่อำเภอหาญสงคราม จังหวัดอำนาจ ซึ่งเป็นดินแดนที่ไทยได้คืนกลับมาจากฝรั่งเศสหลังสงครามอินโดจีน เราหยุดพักที่นั่นหนึ่งวัน ต่อมาไม่ใช่นานใหญ่บรรทุกม้าต่าง 4 ตัวข้ามแม่น้ำโขงขึ้นฝั่งไทย เราถึงบาทหลวงคง, ลูกศิษย์ และพ่อ 2 ตัวไว้ฝั่งลาว เราเดินทางยากลำบากมาด้วยกันเป็นเวลา 2 เดือน เมื่อจะแยกทางกันเดินจึงเป็นการอาลัยกันเป็นธรรมดา แม้แต่เจ้าพ่อ 2 ตัว ซึ่งผูกอำมหิตไว้มันก็ยังคืนจนเชือกขาดและพยายามจะว่ายน้ำตามพวกเรา 4 คนมาด้วย เราทราบภายหลังว่าบาทหลวงคงเดินทางต่อไปเวียงจันทน์และไปถูกฝรั่งเศสจับเข้าใจว่าคงจะหาข่าวให้กองทัพ 93

เมื่อขึ้นฝั่งไทยแล้วเรายังต้องเดินทางขึ้นเขาอยู่อีก ห่างจากริมแม่น้ำโขงมาเล็กน้อย เราเอาเครื่องวิทยุ 3 ชุด ซุกซ่อนไว้ในป่าโดยหวังว่าจะกลับไปเอาที่หลัง เมื่อตั้งหลักได้แล้วเครื่องผูกต่างเอาเผาทิ้งหมด เปลี่ยนม้าต่างเป็นม้าขี่และพวกเราแต่งตัว เครื่องแบบข้าราชการหมด ช่วยกันสะพายหอบหัวชุดวิทยุประจำตัวของผมมาชุดเดียว เดินทางบนเขามาอีก 2 วัน ก็หยุดพักที่บ้านแม้ว อีก 2 วัน เพื่อเผื่อเหตุการณืข้างหน้า*

นอกจากทหารเสรีไทยทั้ง 9 ท่านที่ได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว ทหารเสรีไทยคนอื่น ๆ ก็ได้รับมอบหมายในหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น จก ณ ระนอง ได้รับมอบหมายให้เดินทางไปพร้อมกับอานนท์ ณ ป้อมเพชร์ ไปตั้งฐานปฏิบัติการที่เมืองล่า ซึ่งอยู่ห่างประมาณ 30 กิโลเมตรทางทิศตะวันตกของเมืองพงสาลี (ประเทศลาว) ต่อมาอานนท์ ณ ป้อมเพชร์ ก็ได้เดินทางตามเข้าสู่ประเทศไทยด้วย

* เป้า ล้อไร, เล่มเดิม, หน้า 92-102

ส่วนคนอื่น ๆ นั้นต่างก็ต้องปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ประจำการอยู่ที่ศูนย์ปฏิบัติงานที่เมืองซีอเหมมา ภายใต้การควบคุมดูแลของพันตรีจาร์วิส พอลเลต ซึ่ง ม.ล.ชาบ กุญชร ได้มอบหมายหน้าที่ไว้ให้ และขึ้นตรงกับหน่วย ไอ.เอส.เอส.

การเดินทางของเสรีไทยรุ่นที่หนึ่งจากสหรัฐอเมริกา จำนวน 10 คน จากฐานปฏิบัติการซีอเหมมาโดยเดินทางผ่านประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทยนั้นปรากฏว่า 2 คนถูกฆ่าตาย ได้แก่ การะเวก ศรีวิจารณ์ และสมพงษ์ ศัลยพงษ์ ถูกจับเมื่อข้ามแดนเข้ามาแล้ว 7 คน ได้แก่ อานนท์ ณ ป้อมเพชร บุญเย็น ศศิรัตน์ เอียน ชัมพานนท์ การุน เก่งระตมยิง พิสุทธิ สุทัศน์ ณ อยุธยา เป้า ชำอุไร และสวัสดิ์ เชี่ยวสกุล ถูกนำตัวเข้ามาควบคุมตัวที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ

ผู้ที่ไม่ถูกจับควบคุมตัวในขณะนั้น คือ โผน อินทรทัต ซึ่งได้เดินทางเข้ามาทางจังหวัดน่าน และต่อมาถูกจับที่แพร่ ซึ่งขณะที่ถูกจับได้นั้นเสรีไทยภายในประเทศกับภายนอกประเทศได้ประสานงานได้สำเร็จแล้ว โผนจึงถูกส่งตัวไปทางอำเภอเชียงของ เพื่อให้เดินทางออกนอกเขตไทยไปพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา

นอกจากเสรีไทยรุ่นที่หนึ่งแล้ว ยังมีเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาอีก 2 รุ่นที่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย คือ รุ่นพิเศษ และรุ่นที่สอง

เสรีไทยรุ่นพิเศษจำนวน 3 คน ได้แก่ บุญมาก เทชะบุตร วิมล วิริยะวิทย์ และอานนท์ ศรีวรรณะ หลังจากที่ผ่านมาการฝึกแล้วก็ได้เดินทางออกจากสหรัฐอเมริกาโดยทางเรือไปยังลังกาและเข้าฝึกเพิ่มเติมที่ค่ายทรินโกมาลี (Trincomalee) เมืองแคนดีลังกา

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 หน่วย ไอ.เอส.เอส. ได้ขอให้เรือดำน้ำของอังกฤษที่จะต้องเดินทางไปสิงคโปร์ส่ง บุญมาก เทชะบุตร และวิมล วิริยะวิทย์ ขึ้นบกที่บริเวณชายฝั่งจังหวัดตะกั่วป่า แต่เรือดำน้ำของอังกฤษไม่ได้ส่งทั้ง 2 ท่านขึ้นบก เนื่องจากต้องไปร่วมโจมตีสิงคโปร์

นาวาอากาศเอกวิมล วิริยะวิทย์ เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ ไว้ว่า

จากการที่เสรีไทยอเมริกาไม่ได้ขึ้นฝั่งไม่เพียงแต่คนไทยเท่านั้นที่ผิดหวัง ทางฝ่ายอเมริกันเองก็ผิดหวังพอ ๆ กัน

จากข่าวกรองของทางอเมริกันได้ความว่า เป็นเจตนาของทางฝ่ายอังกฤษที่ประสงค์เบี่ยงเบนเพื่อให้เสรีไทยอเมริกาได้ขึ้นฝั่งสมปรารถนา เพราะว่าเวลาใกล้ ๆ กันฝ่ายอังกฤษเองก็ได้ส่งคนไทยขึ้นฝั่ง ณ จุดใกล้เคียงกันนั้น...

Base Commander หัวหน้าฐาน เรียกประชุมทันที โดยไม่ยอมให้ใครได้พักเหนื่อยและมีความเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องส่งคนของฝ่ายอเมริกัน คือ เสรีไทยนี้แหละเข้าไปในประเทศไทยให้ได้โดยเร็วที่สุด ขึ้นเรือก่อนอยู่จะ ไม่เป็นการ...

ผลของการปรึกษาหารือเป็นทีตกลงกันว่า มีอยู่หนทางเดียวเท่านั้นที่จะส่งคน

การปฏิบัติงานของเสรีไทยรุ่นพิเศษจากสหรัฐอเมริกา

บุญมาก เทศะบุตร และ วินอ วิริยะวิทย์ ณ ลำเอ็ดทวินโกมาลี สังกา

เข้าไปในประเทศไทย ได้ก็ด้วยการกระโดดร่มลงไป และต้องปกปิดการปฏิบัติการนี้ไม่ให้ฝ่ายอังกฤษ ได้ล่วงรู้เป็นอันขาด

ปัญหาที่ว่าใครจะจะไปกระโดดร่มในเมื่อพวกเราไม่เคยมีใครเรียนรูมาเลยสักคนเดียว ผบ.ฐาน เน้นที่ความสมัครใจเป็นสำคัญจะไม่บังคับกัน ต้องการคนที่มีความใจเสียสละมากกว่า....

เมื่อออกมาจากห้องทำงานของ ผบ.ฐาน บุญมาก กับวิลม เพ็ชรมองสบตากันก็ได้คำพูดออกมา... “ผมไป” ทั้งสองจับมือกัน หันหลังกลับเข้าห้อง ผบ.ฐาน แจ้งการตัดสินใจให้ทราบ แผนการกระโดดร่มลงในประเทศไทย ถูกกำหนดขึ้นแล้ว คือ ชายป่าอำเภอวังแก้ว จังหวัดแพร่อยู่ในเขตสัมปทานป่าไม้ของเจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ ด้วยเหตุผลว่าบุญมาก เคยรับราชการอยู่ที่แพร่ พูดคำเมืองได้ และหากเข้าด้ายเข้าจักร เจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ คงพอจะช่วยเหลือเราได้บ้าง...*

9 กันยายน พ.ศ. 2487 บุญมากเทศะบุตร และวิลม วิริยะวิทย์ได้กระโดดร่มลงที่บริเวณกลางป่า อำเภอวังแก้ว จังหวัดแพร่ แล้วทั้งสองได้พลัดหลงกันไปคนละทาง บุญมาก เทศะบุตรได้หลบซ่อนตัวอยู่ที่จังหวัดแพร่ ส่วน วิลม วิริยะวิทย์ ถูกชาวบ้านพบและสงสัยจึงสร้างเรื่องว่าตนเป็นตำรวจสืบคนสนิทของอธิบดีกรมตำรวจ (พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส) ทำให้ถูกส่งตัวลงมาถึงกรุงเทพฯ เพื่อพบกับอธิบดีกรมตำรวจ และถูกควบคุมตัวที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ

8 เมษายน 2487 เสรีไทยจากอเมริการุ่นที่สองจำนวน 15 คน ได้เดินทางโดยทางเรือออกจากสหรัฐอเมริกา หลังจากนั้นไม่นาน เสรีไทยอีก 3 คนที่สมัครเองโดยไม่ผ่านสถานทูตฯ ซึ่งเป็นรุ่นสุดท้ายก็ได้ออกเดินทางต่อมา และเข้ารับการฝึกเพิ่มเติมในแคว้นฮัสสัม ประเทศอินเดีย และในค่ายทรินโกมาลี สิงกา

เดือนพฤศจิกายน 2487 เสรีไทยรุ่นที่สองก็ได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย กลุ่มแรก คือ สิทธิ เสวตศิลา อุดมศักดิ์ ภาสวณิช และ เฉลิม จิตตินันท์ ได้กระโดดร่มลงที่บ้านสบเปาะ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และได้ถูกนำตัวมาที่กรุงเทพฯ อยู่ในความควบคุมดูแลของตำรวจไทย แต่ญี่ปุ่นได้ทราบข่าวการเข้ามาของเสรีไทยกลุ่มนี้ จึงได้ขอตัวพลร่มทั้ง 3 คนให้ญี่ปุ่น แต่ทางไทยไม่ยินยอม แต่ยอมให้ญี่ปุ่นซักถามได้ ทั้งสามคนถูกควบคุมตัวในค่ายเชลยศึกสัมพันธมิตร

พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้เล่าถึงเหตุการณ์นี้ ว่า

เราได้ถูกส่งตัวเข้าค่ายเชลยศึก หลังจากได้ติดต่อเตรียมเรื่องการเป็นเชลยศึกทางวิทยุกับต่างประเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางทางจึงขอมส่งตัวพวกเราทั้ง 3 คนไปให้ญี่ปุ่นซักถาม แต่ให้แยกกัน ไปทีละคน ขณะที่ญี่ปุ่นซักถาม เราซึ่งอยู่ในชุดกางเกง

* ประมวลจิตร, เล่มเดิม, หน้า 21-24

คฤหาสน์ "บรีคฮอลล์"
ด.บิงค์เลย์ เมืองนอร์ธแฮมตัน

เสรีไทยสายอังกฤษ ขณะ
รับการฝึกทหาร ที่อังกฤษ

เสรีไทยสายอังกฤษที่ค่ายทหาร
ธอร์นตัน เมืองแบดฟอร์ด

ชาสัน-เสื่อคอกลม นายทหารญี่ปุ่นก็นำดาบซาบูโม่มาวางที่ตัก ขณะชกตามเรา การสัมภาษณ์
ทำที่ตักสหกรณ์สนามเสือป่า ระหว่างสัมภาษณ์เราก็หัวงออย่างเดียวว่าญี่ปุ่นจะไม่บ่มบาม
ชักดาบออกมาไล่ฟันเรา อย่างไรก็ตาม เราก็มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยรวมอยู่ด้วย การชกตามได้
ผ่านไปโดยทั้งฝ่ายไทยทั้งญี่ปุ่นเห็นว่าต้องกักตัวเราไว้เป็นเชลยศึกที่ตักเรียนของมหาวิทยาลัย
ศิลปากร ใกล้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เสรีไทยอีก 2 คนได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย คือ อานนท์
ศรีวรธนะ และกุศะ ปันยารชุน ได้เดินทางโดยเรือดำน้ำ โดยมาขึ้นบกที่เกาะกระดาน อำเภอกันตัง
จังหวัดตรัง แต่เรื่องรู้ไปถึงทหารญี่ปุ่น จึงถูกควบคุมตัวไว้ที่ค่ายเชลยศึกสัมพันธมิตรเช่นเดียวกับ
สิทธิ เสวตศิลา อุดมศักดิ์ ภาสวณิช และ เฉลิม จิตตินันท์ จนกระทั่งสงครามยุติ

การดำเนินการของขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ

เนื่องจากการขาดผู้นำในการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ ทำให้นักเรียนไทยใน
อังกฤษทำหนังสือขอความช่วยเหลือ จาก ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งได้ส่งนายมนี สาณะเสน
ผู้ซึ่งคุ้นเคยกับทางการอังกฤษเป็นอย่างดี มาทำหน้าที่ในการดำเนินงานจัดตั้ง ขบวนการเสรีไทย
ในอังกฤษ

นายมนี สาณะเสน ได้เจรจากับรัฐบาลอังกฤษอยู่เป็นเวลานาน จนในที่สุดรัฐบาลอังกฤษ
ยอมรับอาสาสมัครคนไทยเข้าเป็นพลทหารในกองทัพบกอังกฤษ ประจำหน่วยการโยธา ส่วน
เสรีไทยที่เป็นสตรี และผู้ที่ไม่อาสาสมัครเป็นทหารในกองทัพอังกฤษ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านอื่น ๆ
เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศอังกฤษในยามสงคราม

การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยในอังกฤษ จำแนกเป็นงานต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. งานทางด้านพลเรือน
2. งานทางด้านทหาร
3. งานทางด้านสงครามจิตวิทยา

1. งานทางด้านพลเรือน

ทศ พันธุมเสน ได้เขียนเล่างานทางด้านพลเรือนว่า

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี หม่อมเสมอ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้าหญิงมิ่งมณี
ทรงช่วยงานกาชาดสากล ส่วนมากเป็นงานห่อของส่งให้เชลยศึกเคยทรงร่วมงานกับเลดี้

* สิทธิ เสวตศิลา, บันทึกคำบอกเล่าของ สิทธิ เสวตศิลา ใน วิมล วิริยะวิทย์ เอ็มดีเอ็ม, หน้า 135-136

เอ็ควีนา เมานท์แบทเทน ภริยาพลเรือเอกลอร์ด หลุยส์เมานท์แบทเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตร ประจำเอเชียอาคเนย์

สมาน มั่นดาภรณ์ และเด็กลิม คุณวิศาล ทำงานหน่วยแพทย์

พร้อม วัชรคุปต์ และเกษม ผลาชีวะ ทำงานวิจัยด้านการดูแลสุขภาพที่มหาวิทยาลัยเซิร์ฟฟิลด์

บุบผา และอนงค์ แด่สุจิต เป็นพยาบาลในโรงพยาบาลสำหรับผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการโจมตีทางอากาศ พี่น้องคู่นี้ต้องทำงานหนักและเสี่ยงภัย ไม่น้อยกว่าทหารเสรีไทยที่ปฏิบัติการในขบวนการลับในประเทศไทย

สุภาพ วัคคประจิต (กังสานนท์) มีผลงานดีเด่นในด้านสงครามจิตวิทยาที่กรุงเคลย์*

2. งานทางด้านทหาร

ในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2485 คนไทยในอังกฤษที่สมัครเข้าร่วมเป็นเสรีไทยได้เข้าร่วมประชุมพร้อมกันเป็นครั้งแรก ที่ภัตตาคารแห่งหนึ่งในกรุงลอนดอน นายมณี สาณะเสน ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การเป็นเสรีไทย ซึ่งจะต้องอาสาสมัครเป็นทหารอังกฤษ และในวันนั้นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานเลี้ยงให้กับคณะเสรีไทยที่ร่วมประชุม หลังจากนั้นพวกผู้ชายทุกคนได้เข้ารับการตรวจร่างกายจากหน่วยแพทย์ทหารอังกฤษ ผู้ที่ผ่านการตรวจได้ถูกส่งไปฝึกอบรมพิเศษ ที่ศูนย์ฝึกพิเศษของทหารบก (Special Training Centre) ที่บร็อกฮอลล์ (Brock Hall) ตำบลบิงเลย์ (Bringley) จังหวัดนอร์ธแอมตัน (Northampton) ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ต่อมาได้ย้ายไปฝึกที่ค่ายฝึกเมืองเดนบี้ (Denbigh) ในภาคเหนือของเวลส์ (Wales) และค่ายฝึกที่เมืองแบรดฟอร์ด (Bradford) จังหวัดยอร์กเชียร์ในอังกฤษ

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ สรเทศน์ ได้เล่าเหตุการณ์ที่ได้เข้าร่วมเป็นทหารของอังกฤษว่า

รบทหารอังกฤษ ได้มารับพวกนักเรียนและข้าราชการไทยทั้งหมดที่คอยอยู่พากันไปยังสถานที่ตรวจโรค เป็นครั้งแรกที่ทุกคนต้องแก้ผ้าเดินเข้าแถวต่อหน้าธารกำนัล ซึ่งก็ต้องเหนียมอายกันบ้างเป็นธรรมดา คีที่เป็นภายในค่ายทหารที่มีแต่ผู้ชายล้วน ๆ ถ้าไปเดินข้างนอก คงเป็นพวกสติ๊กเกอร์ใหญ่เป็นแน่ เมื่อตรวจโรคอย่างละเอียดตลอดตั้งแต่หัวจรดปลายเท้าแล้ว ปรากฏว่าได้ผู้มีร่างกายแข็งแรงเหมาะสมที่จะรับการฝึกเป็นทหารเพียง 35 คน ซึ่งต้องถอดเครื่องแต่งกายพลเรือนออก และสวมเครื่องแบบทหารอังกฤษ ในหน่วยงานฝึกทหารใหม่ (Pioneer Corps) พร้อมทั้งไปพักร่วมกับพลทหารอังกฤษอื่น ๆ

* ทศ พันธุเมสน, เล่มเดิม, หน้า 35

ในกรุงลอนดอน จำนวน ๔ วัน ก่อนส่งไปเข้าโรงเรียนทหารพิเศษที่นอร์ทแฮมป์ตันต่อไป
ทั้งหมดได้เข้าเป็นพลทหารอังกฤษตั้งแต่วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2485*

ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข ได้เขียนเล่าเหตุการณ์นี้ว่า

วันที่ 8 สิงหาคม วันรุ่งขึ้น เขาพาพวกที่ปัญญาคนเป็นทหารไปเบิกเครื่อง
แต่งกายทหารและสัมภาระต่าง ๆ ผู้จ่ายคงได้รับคำสั่งล่วงหน้ามาก่อน คิดว่าคนไทยนั้น
ร่างใหญ่ ปลอดภัยจริง ต้องเสียเวลาไปค้นหาแบบตัวเล็ก ๆ มาให้ เขาแนะวิธีบรรจุ
สัมภาระ ในถุงผ้าใบ (ถุงทะเล) ว่าหมวกเหล็กนั้น ให้เราครอบบนสุดก่อนผูกเชือกผูกให้แน่น
เราจึงแต่งพลเรือนอยู่ คุณมณี เอาเงินมาจากไหน ไม่ทราบมาจ่ายเป็นเบี้ยเลี้ยงให้
คนละ 32 อิลลิง 6 เพนนี แล้วต่างก็แบกถุงทหารขึ้นรถไฟใต้ดินไปสถานีรถไฟเพื่อเดินทางไป
สถานีนอร์ทแฮมป์ตัน เขาจองที่และให้ตัวพร้อม จากสถานีเขาจัดรถบรรทุกมารับพวกเรา
ไปยังบ้านหรือคฤหาสน์ “บรีคซอลล์” ตำบลบิงค์เลย์แห่งเมืองนอร์ทแฮมป์ตันในเย็นวันนั้น
รุ่งขึ้นก็แต่งชุดทหาร และไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกบริเวณคฤหาสน์**

ทศ พันธุมเสน ได้เล่าถึงการฝึกที่บรีคซอลล์ว่า

บรีคซอลล์ เป็นศูนย์ฝึกพิเศษของทหารบกสำหรับทดสอบและประเมินความ
สามารถของทหารที่ถูกคัดเลือกไปรับการอบรมว่า มีกำลังกาย กำลังใจ และไหวพริบ
เหมาะสมสำหรับปฏิบัติหน้าที่พิเศษหรือไม่ หน้าที่พิเศษนั้น ได้แก่ ปฏิบัติการแบบจู่โจม
เล็ดลอดเข้าไปยึดจุดยุทธศาสตร์ ก่อวินาศกรรมทำลายเส้นทางคมนาคม และคลังอาวุธ
อุทโธปกรณ์ของข้าศึก...ศูนย์ฝึกพิเศษแห่งนั้นตั้งอยู่โดดเดี่ยวในบริเวณกว้างขวางรื่นรมย์
เขียวสงบ มีที่พักเป็นตึกสองชั้นขนาดใหญ่พอที่จะรับคนได้ราว ๆ 60 คน จำนวนสิบ
คนหนึ่งและสิบเอ็ดคนหนึ่ง ผู้อำนวยการศูนย์ฝึก คือ พันเอกธอร์ตัน (Thornton)....

ชีวิตทหารของ 35 เสรีไทยที่ศูนย์ฝึกอบรมพิเศษในนอร์ทแฮมป์ตันยังไม่ทุกข์เล
ลำบากลำบากสมบูรณ์แบบ เพราะยังมีเวลาเข้าชั้นเรียนฟังคำบรรยายและเจาะวิทยุ
สลับฉากกับการทรมานสังหารในฝึกภาคสนาม

เริ่มตั้งแต่ไก่โห่และคนยังหนาว สิบเอ็ดก็มาลากตัวไปเล่นกายเวรกายกรรม
แล้วพาวิ่งรอบ ๆ สนาม เล่นเอาผมหอบหิดจนหน้าแห้งในวินาที...เราต้องหัดปีนต้นไม้
ได้เชือกแบบสาวตัวขึ้น ไล่เชือกแบบเลี้ยงตัว คลานควมเชือกขึ้นซึกคึกคังไปแข่งมา
ผมเกลียดการคลานบนเชือกมากกว่าการไล่เชือก เพราะเวลาคลานมองเห็นพื้นดิน และ

* พ.อ.สุทิน สัมมิตะวานิช, เล่มเดิม, หน้า 38

** สวัสดิ์ ศรีสุข, ประวัติการศึกษาและรับราชการ (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, โรงพิมพ์) หน้า 52-53

นายสมณีย์ สาณะเสน

นายสมณีย์ สาณะเสน และ
สุภาพ (วิฑิตประจิด) ขศสุนทร
ขณะเยี่ยมชมทหารเสรีไทยในอังกฤษ

ลำธารอยู่เบื้องล่างทำให้เสียแสงสยดสยองกลัวจะพลิกคว่ำจะมำพางายหล่นดับลงไปบนพื้นพสุธา หรือตกลงไปในลำธาร

การฝึกที่ผมเห็นว่าทุกสิ่งเลวสันต์ ก็คือการฝึกคลานพังกาบอกทาบปรุพีทำท่าคล้ายว่ายน้ำบนบก ใช้มือตะกุดดินและเท้าถีบดินที่ละข้างสลับมือสลับตีนนับว่าวิธีเคลื่อนที่แบบทุกขกิริยานี้ใช้เพื่อกำบังกายเข้าสู่โจมตีหรือตีจากข้างศึก โดยไม่ให้รู้เนื้อรู้ตัว...เวลาซ้อมว่ายน้ำบนบกก็ยังมึนตราขอบด้าน คลานไปคลานมากลาง ไร่หรือในคงหญ้าเพื่อไม่ให้ถูกจ่อชีวีว เกิดความชะงะเขวต้องชกขยักหักหลบโดย ไม่เงยหัว (ประเพณีนายสิบจะตะโกนบอกว่า You're dead)

ในสัปดาห์แรก ผมเดินโซซัดเซอกกระโดดกระเดก เคล็ดออกทั้งตัว เจ็บท้องจนไม่อยากหัวเราะ ผ่านมือและแขนขาบวมจากการไต่เชือก แต่ก็ยังแควะที่ตึกว่าหลายคน เทพ ตกจากเชือกขาเคล็ดและข้อเท้าบวม...อัมเบล ซึ่งน้ำหนักตัวมากตกต้นไม้ล้มแหล่เหยาะย่างย่องแย่งยังกะเป็นโรคชุกช่น คิลปีนบุญพบ โทนเชือกอย่างไวศิลปะ ผิดแบบฉบับ ทหารชาน กั้นกระแทกนอนจุกเป็นพ่อบุญพับไม่ยับเขยื้อนอยู่ครู่ใหญ่ บุญพวงไว้ไม่มีอะไร บุนบิบบู้บี้ ปนอุบอิบว่าเสียต๋องสองวัน *

ในระหว่างที่ทหารอาสาสมัครเสรีไทยในอังกฤษฝึกพิเศษที่ “บรีคคออลส์” นั้น นายมนตรี วัฒนะเสน และนายทหารอังกฤษ ได้มาสอบถามความสมัครใจของกลุ่มเสรีไทย ดังกล่าวนี้อีกครั้ง ซึ่งทั้งหมดยังคงยืนยันที่จะเป็นทหารตามความตั้งใจเดิม โดยมีได้ยอห์ต่อการฝึกพิเศษที่ลำบากลำบากยิ่งนั้นเลย

ปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2485 เสรีไทยทั้ง 35 คนนี้ได้ย้ายไปอยู่ที่ค่ายเมืองเดินบี ในแคว้นเวลส์เหนือ ทศ พันธุมเสน ได้เขียนเล่าว่า

ระหว่างสัปดาห์แรกที่เกิดขึ้น พวกเราใจคอหดหู่เหี่ยวแห้ง เพราะรู้ว่ากองทัพอังกฤษเอาพวกเราเข้าสังกัดกองการโยธาที่เขาเรียกว่า “Pioneer Corps” (กรมไพร่เนียร์) ความเขยอผยองลำพองใจของพวกเรา เมื่อรับการฝึกอบรมพิเศษที่บรีคคออลส์เหือดหายไปหมดสิ้น บัวยปลอบใจพวกเราว่าพวกเราจำเป็นต้องสังกัด Pioneer Corps (ซึ่งผมเรียกว่า กองกุลี หรือหน่วยสวะ) ไปพลางก่อน ตามกฎเกณฑ์ปกติของกองทัพอังกฤษที่ว่า ชนชาติศัตรูจะเป็นทหารประจำการในหน่วยอื่นไม่ได้ นอกจากหน่วยสวะนี่...หน้าที่หลักของทหารหน่วยสวะ คือ คอยดูแลรักษาความสะอาดในค่าย กวาดคูโรงเรือน ล้างส้วม ขูดและปอกมันฝรั่ง และผักต่าง ๆ คุณหลวงทั้งสอง หม่อมเจ้าทั้งสี่ ถูกเศรษฐี ถูกคนยากจนล้วนต้องแสดงบทบาทกุลีอย่างกุลีจอกหรือกะเร่อกะรำด้วยกันทั้งหน้า**

* ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 35-37

** เล่มเดิม, หน้า 45-46

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2485 ทหารไทยกลุ่มนี้ได้ย้ายไปอยู่ที่ค่ายทหารธอร์ตัน นอกเมือง
แบรดฟอร์ด ในจังหวัดยอร์กเชอร์ ซึ่ง ดร.สวีสต์ ศรีสุข เล่าว่า

ม.จ.จิรฉัตร กิติยากร มาร่วมเป็นพลทหารที่นี้และกลายเป็น 36 คน กิจประจำ
ก็หัดแถว เดินแถวท่าอาวุธปืน ที่พิเศษก็มีชุดหุ้มมัน ปอกหุ้มมัน และทำความสะอาดฮั้วม
และสถานที่ หักเผ่าฮามประตูโรงเรียนอียิปทองสัน...คุณเม่นฯ มาเยี่ยมเราที่นี่ ชื่อข้าวห่อ
กล้วยเคี้ยวหอมมาฝากด้วยสงสารพวกเรา ตั้งแต่เป็นพลทหารอังกฤษเขาจ่ายเบี้ยเลี้ยง
พลทหารทั่วไป คือสัปดาห์ละ 17 ชิลลิง 6 แพนนี*

ในระหว่างที่ทหารเสรีไทยในอังกฤษ ได้รับการฝึกพิเศษอย่างหนัก และมีฐานะเป็น
พลทหารสังกัดกองการโยธา (Pioneer Corps) ของอังกฤษนั้น นายเม่นฯ สาณะเสน สมเด็จ
พระนางเจ้ารำไพพรรณี และหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ต่างได้พยายามติดต่อกับ
รัฐบาลอังกฤษเพื่อขอให้กองทหารเสรีไทยกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับเช่นเดียวกับกองทหารเสรีไทย
ในสหรัฐอเมริกา และได้ทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ
บ้านเมืองของไทยและสัมพันธ์มิตรอย่างดีที่สุด

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2486 รัฐบาลอังกฤษจึงตกลงใจส่งทหารเสรีไทยที่ผ่านการฝึกใน
อังกฤษไปปฏิบัติการในเอเชีย โดยเดินทางทางเรือไปยังเมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ 26
เมษายน 2486

ทศ พันธุมเสน เขียนเล่าเรื่องการเดินทางทางเรือจากอังกฤษไปอินเดียว่า

ขบวนเรือออกจากท่าอิวอร์พูลในวันที่ 19 มกราคม (พ.ศ. 2486) ...เรือ
ที่บรรทุกพวกเราเป็นเรือสินค้าอัสสมัย แล่นช้า เป็นเรือของบริษัทเดินเรือเนเธอร์แลนด์
มีชื่อเป็นภาษาซาวาว่า "สิบายะ" (Sibayak) ทหารไทยเรียกแบบไทย ๆ ว่า "ศรีพยัคฆ์"
บรรทุกทหารทั้งชายหญิงเกือบสี่พันคน ซึ่งมีได้ไปถึงที่หมายปลายทางหมดทุกคนที่ว่าง
บนเรือเกือบจะหาไม่ได้ ตอนกลางคืนทหารจะนอนเรียงรายเต็มคาคฟ้า ซึ่งในสัปดาห์แรกเป็น
ลานนอนที่หนาวแสนสาหัส ไม่มีใครในบรรดาทหารไทยหาญฮึกคึกคณะกองทัพที่จะขึ้นไปนอน
บนคาคฟ้า จนกระทั่งสภาพในห้องห้องเรือสุดแสนจะทรมานได้...**

หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้เขียนเล่าการเดินทางในครั้งนี้ว่า

เดือนมกราคมในมหาสมุทรแอตแลนติกนั้น คลื่นลมแรงมาก คลื่นสูงเท่าภูเขา
ขนาดเขาอ้อย มิตรกันที่คลื่นไม่ฮั่นแต่ซัดได้ ทำให้ศรีพยัคฆ์กลิ้งไปมา บางทีกลิ้งแรงมาก

* สวีสต์ ศรีสุข, เล่มเดิม, หน้า 55-56

** ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 80-81

จนเรารู้สึกว่าจะเลยไปเลยไม่กลับทางเก่า นอกจากลึงค์ด้านข้างแล้ว เรายังผงกหัวขึ้นสูงมาก เมื่อออกเขาคลับมาถึง และเมื่อผ่านไปที่คดตึงถึงทะเล...ทำให้ผู้โดยสารของศรีพัศคย์เมาคลื่นอย่างรุนแรง แทบทุกคนผิคลาเจียนแม้ทั้งคาดฟ้าหนาครึ่งเซนต์ ซึ่งไปเคลือบพื้นที่อื่น ๆ เช่น ร่างกายและหัวของผู้โดยสารทั้งที่อากาศหนาวเป็นน้ำแข็ง แต่คนก็ยังนอนเกลือกบนคาดฟ้าดากลมพายุ เสียงคราวสลับเสียงอึกเป็นระระ ๆ เพิ่มปริมาณอาเจียน แล้วเพิ่มความรุนแรงของคลื่นเปรี้ยวส่งเสริมการอ้วกติดต่อกันเป็นทอด ๆ *

ทศ พันธุมเสน ได้เล่าต่อว่า

...พวกเราทุกคนหน้าซุบซิดตลกกลิ้งลวาวกับคนป่วยหนัก ทนวดคราวละรุ่งกระวังสารูปกะระงะระวัง เห็นแล้วก็ปลงอนิจจัง ผมไม่กล้าส่องกระจกดูตนเอง เพราะเราได้ว่ารูปร่างหน้าตาระหว่างการทำทุกขกิริยา คงจะน่าเกลียดน่ากลัวเหมือนเปรตที่ผมเคยเห็นในรูปภาพ หลวงภัทร อาการหนักกว่าเพื่อน นอนไม่ไหวดิ้ง ชุกตัวอยู่ที่กองซูลีหน้าซิดเมื่อคว่ำรีบเลือก พวกเรากลัวว่าคุณหลวงนักการทูตจะไม่รอดหากพายุไม่สงบ ในวันที่สี่พายุไม่มีที่ท่าว่าจะหยุด เข้าวันที่สี่เรือก็ยังโคลงแก่งเต็งค่อไปตามเดิม เมื่อเราล้มคานขึ้นก็ได้กลิ่นเหม็นบูดเฝ้าต่างก็หันไปทางหลวงภัทรเพราะเกรงว่าจะเท่งทั้งไปแล้ว ในราตรีไกลแต่เมื่อหัวหนัก (ม.จ.การวิก จักรพันธ์) เรียกก็เห็นว่ายังซบตัวพลิกมาได้ อ้าปากแต่ไม่มีเสียงออกมา การวิกจับตัวคู่กับอกว่าเข็นเฉียบ ธนาเอาน้ำชาร้อน ๆ ให้อ้าปากแล้วเป็นห่วงมากแต่ก็หมดปัญญาจะช่วยเหลือ กลิ่นบูดเฝ้าคั่งห้อง...หัวหนัก ไปยืนเข้าคิวซื้อลูกพีชกระป๋องมาให้หลวงภัทร หลวงอาจ และคนที่อาการออกจะร้อนรุ่ม หลวงภัทรกรีนพืชและน้ำเชื่อมลงไปตามสี่คำ ยกมือไหว้หัวหนัก คราวนี้ออ ๆ ว่า “ฝ่าบาทช่วยชีวิตกระหม่อมกระหม่อมจะไม่ลืมพระคุณเลย” **

เมื่อทหารเสรีไทยทั้ง 36 คน จากอังกฤษเดินทางมาถึงเมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย วันรุ่งขึ้นก็ได้เดินทางไปค่ายพักในตำบลโคลาบาร์ (Colabar) และได้รับการเลื่อนฐานะขึ้นเทียบเท่านักเรียนนายร้อยของกองทัพอังกฤษ จากนั้นทหารอังกฤษได้คัดเลือกนักเรียนไทยกลุ่มนี้ให้ไปปฏิบัติงานต่าง ๆ กัน กลุ่มใหญ่ที่สุด จำนวน 22 คน ได้ถูกส่งไปฝึกอบรมต่อในโรงเรียนฝึกการรบภาคพื้นตะวันออก (Eastern Warfare School) เมืองปูนา เป็นการฝึกการรบแบบกองโจร (Guerrilla Warfare) เพื่อเตรียมปฏิบัติการลับในดินแดนประเทศไทย กลุ่มดังกล่าวนี้ ได้รับการขนานนามว่า “กลุ่มช้างเผือก” (White Elephants) เรียกย่อ ๆ ว่า พวกขาว (The white) สังกัด

* ม.จ.ภิศเดช รัชนิ “ชีวิตสั้น ๆ ของ ก. ณ ประมวลมารค” ดัชนี, ปีที่ 15 ฉบับที่ 342 พ.ศ. 2534 หน้า 74

** ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 83-84

แผนกประเทศไทยของกองกำลัง 136 (Force 136) แห่งหน่วยบริหารงานพิเศษ (Specialy Operation Executive S.O.E.) ซึ่ง ทศ พันธุมเสน เล่าว่า

ต้องเรียนมากมายหลายแขนง ตั้งแต่การใช้อาวุธเบาของทหารรบ คือ ปืนไรเฟิล ปืนกลเบา ลูกกระเบิดมือ และอาวุธพิเศษ ได้แก่ ปืนพก ปืนครก ปืนกลมือ ปืนคาร์ไบน์ ปืนยิงรถถัง มีดซาชอง หรือมีดเหน็บแบบเสปญ การต่อสู้มือเปล่า การใช้แผนที่ เข็มทิศ การดูดาวเพื่อหาทิศ การใช้ดินระเบิด และกับระเบิด การส่งวิทยุสมัครรส และรหัสลับ การส่งเอกสารลับ สงครามจิตวิทยา การใช้เรือยางขึ้นฝั่งจากเรือดำน้ำ การกระโดดร่ม การเดินทางไกล การดำรงชีวิตในป่าเขาลำเนาไพรหรืออันตรายกันดาร การป้องกันความลับ รั่วไหล การล้างความลับฝ่ายข้าศึก การสะกดรอย การหลบผู้สะกดรอย...

...การเรียนรู้นี้รักษาตัวใหรอดในไพร่หรง คงสักรเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการฝึก กลยุทธกองโจร เราต้องเรียนวิธีกลบเกลื่อนร่องรอยทางเดิน โดยเฉพาะทางเข้าที่ซ่อน วิถีหาของป่ามายังชีพ วิธีทำกับดักสัตว์ วิธีก่อไฟโดยไม่ต้องใช้ไม้ขีด วิธีปฐมพยาบาล วิธีป้องกันภัยยามค่ำคืน วิธีสร้างที่พักอาศัยให้กลมกลืนกับป่า วิธีผูกซ่อนกำบังคนในป่า วิธีเคลื่อนไหวอย่างเงียบ ๆ วิธีสังเกตทิศทางและที่หมาย ฯลฯ เรื่องเหล่านี้ย่อมเป็น "หญ้าปากคอก" ของพราน แต่เป็นเรื่องที่เราต้องเรียนและฝึกหัดกันนานทีเดียว... เราซ้อมรบ บ่อย ๆ กับหน่วยทหารคอมมานโดที่อยู่ในค่ายทางฝั่งเหนือของทะเลสาบ เคยต้องว่ายน้ำ เอาระเบิดเทียมไปวางใต้เรือที่จอดอยู่หน้าค่าย.....

ในขณะช้างเผือกมีพวกหนุ่มวัย 21-25 ปี 10 คน เป็นพวกที่ไปนอกเมื่อจบจาก โรงเรียน ได้แก่ ม.จ.ภิศเดช (อาตุน้อยที่สุด) ม.จ.จิรดิษฐ์ (ไปนอกแต่ยังเด็ก) ประพฤทธิ รจิต เปรม ประไพธ ภัทน์ ธนา บุญส่ง และผม อีก 11 คนเป็นรุ่นผู้ใหญ่ที่ได้ปริญญา เมืองไทยหรือรับราชการแล้ว คือ ปวิธ ประทาน สำราญ เสนาะ วัฒนา กฤษณ์ อรุณ กำแหง ประเสริฐ (ข้าราชการสถานทูต) ม.จ.การวิก และ ม.จ.กฤษดิษฐ์ กลุ่มนี้อายุ 28-31 ปี ที่ค่ายคาร์คัวลา (ค่ายฝึกในอินเดีย) ทั้งสองรุ่นคลุกคลีสนิทสนมกลมเกลียวกันมาก...

การฝึกที่โรงเรียนรบหนักกว่าการฝึกในอังกฤษ แต่สภาพความเป็นอยู่ของเรา ดีขึ้นมาก ไม่ต้องอยู่อย่างแออัด มีแขกรับใช้ และมีความหวังว่า ไม่ช้าก็จะได้ดาวประดับบำ ภายหลังจากการฝึกอย่างหนักเป็นเวลา 5 เดือน ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2486 เสรีไทย ที่ผ่านการฝึกจำนวน 21 คน ได้รับยศเป็นร้อยตรี ส่วนที่ไม่ผ่านการฝึกการรบกองโจรมี 1 คน เนื่องจากเป็นโรคคอตีบไทรอยด์ไม่ปกติ จึงได้ไปทำงานร่วมกับกลุ่มที่ส่งวิทยุ กระจ่ายเสียง*

* ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 111-133

นอกจากกลุ่มข้างเผือก ที่สังกัดในแผนกประเทศไทยของกำลัง 136 แล้ว ได้มีการคัดเลือกทหารเสรีไทยจากอังกฤษ ไปสังกัดหน่วยอื่น ๆ อีก เช่น

หลวงอาจพิศาลกิจ สวัสดิ์ ศรีสุข และจุ่นเคง วินทกุล สังกัดแผนกประสานงานระหว่างหน่วย (Interservice Liaison Department) เรียกย่อ ๆ ว่า ไอ.แอส.แอล.ดี. (ISLD) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในหน่วยสืบราชการลับของอังกฤษ ซึ่งต่อมาหลวงอาจพิศาลกิจได้ทำงานอยู่ที่สำนักงานในกรุงเดลี ส่วนสวัสดิ์ ศรีสุข และจุ่นเคง วินทกุล ถูกส่งไปฝึกอบรบพิเศษที่เมืองกลั๊กตาดเพื่อเตรียมตัวเดินทางเข้าประเทศไทย

หลวงภัทรวาทิน ม.ล.จิรายุ นพวงศ์ ประจิดกร กังสานนท์ (ยศสุนทร) และวิวรรธน์ ณ ป้อมเพชร์ ได้ทำงานด้านข่าวสารสังกัดกระทรวงการสนเทศ (Ministry of Information) ใช้อักษรย่อว่า M.O.I. มีสำนักงานที่กรุงเดลี ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นงานสำคัญ ต้องระดมเสรีไทยคนอื่นเข้ามาเพิ่มเติม ได้แก่ สว่าง สามโกเศศ ม.จ.กฤษณ์ตรีวิทย์ สวัสดิ์วัฒน์ และสุภาพ รักษประจิด (กังสานนท์) ซึ่งเป็นสตรีเสรีไทยคนเดียวที่เดินทางจากอังกฤษ มาร่วมทำงานกับทหารเสรีไทยในอินเดีย

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2486 ทหารเสรีไทยกลุ่มนี้ได้รับยศเป็นร้อยตรีแห่งกองทัพอังกฤษ พร้อมกับกลุ่มข้างเผือก

การลักลอบเข้าสู่ประเทศไทย เสรีไทยสายอังกฤษคณะแรกที่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย คือ สวัสดิ์ ศรีสุข และพัฒพงศ์ (จุ่นเคง) วินทกุล สังกัดแผนกสืบราชการลับของอังกฤษ ได้เดินทางโดยเรือดำน้ำจากลังกาซันฝั่งที่บ้านท้ายเหมือง (ปัจจุบันเป็นอำเภอ) จังหวัดพังงา เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2486 โดยได้รับมอบหมายหน้าที่ให้สืบสถานการณ์ทั่วไปภายในประเทศไทยทางภาคใต้ เช่น การคมนาคม ค่าครองชีพ วิธีการควบคุมคนเดินทาง การใช้บัตรประจำตัวสินค้าที่ขาดแคลน ความรู้สึกที่ประชาชนไทยมีต่อทหารญี่ปุ่น ที่ตั้งของหน่วยทหารญี่ปุ่น และกำลังทหารญี่ปุ่น เป็นต้น แล้วกลับไปรายงานโดยจะมีเรือดำน้ำไปรอรับในต้นเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2487 แต่เรือดำน้ำก็ได้ไปรับทั้งสองตามเวลาที่กำหนด ทั้งสองจึงต้องอยู่ในเมืองไทย โดยสวัสดิ์ ศรีสุข ทำงานเหมืองที่จังหวัดพังงา ส่วนพัฒพงศ์ วินทกุล ได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ และทำงานในโรงงานรีดแผ่นยางที่บางปู (จังหวัดสมุทรปราการ) เพื่อสืบข่าวคราวต่าง ๆ ต่อมาทั้งสองได้รับทราบข่าวที่คณะเสรีไทยจากอังกฤษ ถูกจับและถูกควบคุมที่กรมตำรวจ พัฒพงศ์ จึงได้ติดต่อขอเข้าพบ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ และภายหลังก็ได้ไปปรับตัวสวัสดิ์ ศรีสุข ให้เข้ามาอยู่ในความอารักขาของกรมตำรวจที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ ด้วย

ภายหลังจากหน่วยสืบราชการลับของอังกฤษได้ส่งสวัสดิ์ ศรีสุข และพัฒพงศ์ วินทกุล เดินทางเข้าประเทศไทยแล้ว หน่วยกองกำลัง 136 ก็ส่ง “กลุ่มข้างเผือก” เป็นเสรีไทยคณะที่สองเดินทางมายังประเทศไทยโดยเรือได้นำซึ่งมีชื่อเรียกว่าการปฏิบัติงาน “พริทชาร์ด” (Pritchard)

สวี่ตี่ สวี่ตี่

พันเอก (จันทร)
วันทอ

ซึ่งการปฏิบัติการครั้งนี้ กองกำลัง 136 ของอังกฤษ ได้ประสานงานกับจำกัด พลาญกูร ผู้แทนขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ที่ได้เดินทางไปถึงเมืองจุงกิงประเทศจีน ให้คนเดินทางจากจีนนำหนังสือลับจาก ม.จ.ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ไปให้นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย เตรียมการรับคณะเสรีไทยจากอังกฤษ ได้แก่ ปิ๊วย อี้งภากรณ์ ประทาน เปรมกมล และสำราญ วรธนพฤษย์ เมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2486 แต่การปฏิบัติการครั้งนี้ต้องประสบความล้มเหลว คณะพริทชาร์ดต้องเดินทางกลับอินเดีย

ประทาน เปรมกมล ได้เล่าเหตุการณ์นี้ไว้ในหนังสือกบฏผู้ชาติว่า

เรือไค่น้ำแท้ที่เขียนได้แล่นอยู่ในน่านน้ำบริเวณระนองและพังงาเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์เพื่อรอสัญญาณตามที่กองกำลัง 136 ได้แจ้งให้ฝ่ายต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศทำได้ คือ ขว่นผ้าเหลืองไว้บนไม้ที่ปักอยู่ชายหาด แสดงว่าเป็นจุดที่มีคณะต่อต้านญี่ปุ่นรอรับพวกเรา กับค้นไล่ให้ลูกเรือและพวกเรามลัดกันส่องกล้องตลอดสัปดาห์... ได้เห็นแผ่นดินไทยสวยงามมาก หาดทรายขาวสะอาดตัดกับสีครามของน้ำทะเล เห็นต้นไม้ใหญ่เขียวขจี บริเวณที่เราคาดว่าเป็นจุดนัดพบเปลี่ยนมาก ห่างไกลจากหมู่บ้านประมงซึ่งมีกระท่อมของคนหาปลาเรียงรายอยู่ ถัดจากชายหาดเข้าไปเป็นป่าโปร่งและทิวเขาไม่สูงมากนัก ทุกคนใจเต้นกระหือหือขึ้นบกเพื่อสัมผัสผืนแผ่นดินที่เป็นแดนเกิด ผืนแผ่นดินที่มีคนร่วมชาติของเราอาศัยอยู่ ผืนแผ่นดินที่เขยเป็นอิสระด้วยความเสียสละของบรรพบุรุษผู้พลีชีพ เพื่อขับไล่ศัตรูผูุ้กรานออกไปหลายยุคหลายสมัย แต่ขณะนั้นตกอยู่ภายใต้การยึดครองของทหารต่างชาติ พวกเราได้รับความผิดหวังอย่างใหญ่หลวง เพราะไม่เห็นสัญญาณที่ฝ่ายจับตามองตลอดสัปดาห์ เราได้แค่ส่องกล้องดูจากเรือซึ่งอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 6-7 กิโลเมตร ครุ่นคิดว่าขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศจะได้รับหนังสือลับที่ท่านอื่น (หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์) มอบให้ฝ่ายจีนจัดส่งสาบเอาไปส่งหรือไม่สาบลับจีนจะถูกญี่ปุ่นจับได้หรือเปล่า ต่อมาภายหลังพวกเราจึงได้ทราบว่า "จีน" ผู้ถือหนังสือจากญวน ได้เดินทางเข้าไปถึงประเทศไทยหลังเดือนมิถุนายน 2487*

เมื่อการปฏิบัติการพริทชาร์ดล้มเหลว ทางกรอังกฤษจึงเลิกล้มความพยายามที่จะติดต่อกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยผ่านฝ่ายจีน และตกลงใจที่จะส่งเสรีไทยโดยการกระโดดร่มเสรีไทยคณะนี้มีชื่อรหัสว่า แอปพรซิเอชันหนึ่ง (Appreciation I) ได้แก่ ปิ๊วย อี้งภากรณ์ ประทาน เปรมกมล และเปรม บุรี ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2487 ได้กระโดดร่มลงที่ท้องนาใกล้หมู่บ้านวังน้ำขาว อำเภอสว่างบุรี จังหวัดชัยนาท และถูกชาวบ้านพาเจ้าหน้าที่มาจับ ถูกนำส่งไปไว้ที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ

* ทศ พันธุมเสน, เสมอเดิม, หน้า 193-194

ศาสตราจารย์ ดร.ปิย อึ้งภากรณ์ ได้บันทึกเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ว่า

ข้าพเจ้าได้ถูกนำตัวโดยที่มีมือมัดไขว้หลังอยู่ตลอดเวลาไปยังศาลาวังข้าหลวง ที่นั่นเขาถามไซ้ข้าพเจ้าไว้ที่เท้า ผูกไว้กับเสากลางศาลา เนื่องจากข้าพเจ้าไม่ได้พยายามต่อสู้หรือหลบหนี เขาก็ยอมให้ข้าพเจ้าไม่ต้องถูกมัดมือ ข้าพเจ้าได้ขึ้นเจ้าหน้าที่เอกเฉียงกันอยู่บ้าง และรู้สึกว่าการเห็นของเจ้าหน้าที่ในเรื่องข้าพเจ้านั้นแปลกแยกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นข้าพเจ้าเป็นนักโทษอุกฉกรรจ์ เป็นคนทรยศต่อชาติ พยายามทำลายชาติ และฆ่าเพื่อนร่วมชาติด้วยกัน อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกจะเป็นจำนวนเท่า ๆ กันกับฝ่ายแรกมีความกรุณา และหลังจากที่ข้าพเจ้าได้บอกเขาโดยไม่ได้ออกชื่อของข้าพเจ้าเอง ว่าข้าพเจ้าเป็นนักเรียนของรัฐบาล ที่รัฐบาลส่งไปอังกฤษเขาก็เชื่อข้าพเจ้า และตั้งคำถามข้าพเจ้าหลายข้อด้วยกัน ถึงเรื่องอนาคตและสถานะแห่งสงคราม ในหมู่ชาวบ้านนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขามีความเมตตากรุณาทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่เพราะว่าเขารู้เรื่องการเมืองหรือการสงคราม แต่เพราะเหตุว่าน้ำใจอันดีและเชื่อตามธรรมชาติของเขา พาให้เขามองข้าพเจ้าเป็นเพื่อนมนุษย์ และเป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังได้ทุกข์อยู่ และถึงแม้จะมีคนที่ไม่แยแสกับอะไรทั้งสิ้น ก็ไม่ได้รู้สึกว่าจะเกลียดชัง นอกจากจะฮากหรือฮากเห็น และพอบ่ายเจ้าหน้าที่บางคนก็มียศกลับไปชาวบ้านจึงได้กระเียบเข้ามาใกล้ทุกที และเริ่มซักถามข้าพเจ้า ในหมู่ชาวบ้านหน้าซื่อเหล่านี้มีผู้หญิงผู้หนึ่งอายุค่อนข้างมาก ข้าพเจ้าสังเกตว่านางนั่งใกล้ข้าพเจ้าอยู่นานถึง 2 ชั่วโมง ไม่ไปไหนและนั่งเอามือกอดเข้า เมื่อคนที่มาคุยข้าพเจ้าค่อยบางคาไปบ้างแล้วหญิงชรานั้นพูดกับข้าพเจ้าเสียงแผ่ว ๆ ว่า พุทโธ่น้ำแข็งเหมือนลูกข้า ข้าพเจ้าถามว่าลูกของป้าอยู่ไหนได้รับคำตอบว่า ถูกเกณฑ์ทหารไปนานแล้วไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน เสียงอันเอือกเขินซึ่งแสดงถึงน้ำใจของหญิงผู้นี้ทำให้ข้าพเจ้าสั่นคั่น และรู้สึกว่าได้มีรสหวานอันเป็นรสแห่งความรักของมารดาหอมล้อมอยู่ในศาลานั้น *

เสรีไทยคณะที่สามที่ได้เดินทางเข้าประเทศไทย เรียกว่า คณะแอฟฟริซิเอชั่นสอง (Appreciation II) ได้แก่ สาราญ วรรณพฤกษ์ ธนา โปษยานนท์ และ รจิต บุรี ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2487 ได้กระโดดร่มลงที่หมู่บ้านในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งสามคนก็ได้ถูกนำตัวไปควบคุมไว้ที่ทำการตำรวจสันติบาลเช่นกัน

นอกจากคณะเสรีไทยทั้ง 8 คนที่อังกฤษจัดส่งให้เข้าประเทศไทยแล้ว อังกฤษยังได้ฝึกคนจีนที่เคยอยู่ในประเทศไทย หรือเคยไปมาค้าขายกับไทย โดยมีชื่อรหัสว่า “แดง” (Reds) และได้ส่งให้เข้ามาปฏิบัติงานในไทยด้วย แต่ทั้งหมดก็ไม่มีข่าวคราวแจ้งให้ทางอังกฤษทราบ ทั้งนี้เนื่องจากเสรีไทยทั้งหมดถูกตำรวจควบคุมตัวไว้ที่สันติบาล ส่วนคนจีนนั้นบางคนถูกยิงเสียชีวิต เพราะทำการยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่และบางคนก็ถูกจับ

* ปิย อึ้งภากรณ์ ทหารชั่วคราวของนายปิย อึ้งภากรณ์, ใน ตีแรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 414-416

ทศ พันธุมเสน ได้เขียนเล่าว่า

เมื่อต้นปี 2486 ทางการอังกฤษยังสงสัยว่าจะส่งเสรีไทยเข้าประเทศไทย เพราะเกรงว่าเมื่อพวกเราเข้าไปพบไว้ในประเทศไทย ไม่มีขบวนการต่อต้าน แต่พบว่าประชาชนเชื่อถือผู้นำและเห็นว่าร่วมมือกับญี่ปุ่นดีกว่า เสรีไทยคงไม่มีทางจะปฏิบัติงานให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร หรือยิ่งกว่านั้นคงไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติงานเป็นปฏิปักษ์โดยตรงต่อเพื่อนร่วมชาติ เช่น ก่อวินาศกรรมทำลายเส้นทางคมนาคมและจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ อย่างมากที่จะหวังได้จากเสรีไทยก็คงจะเพียงแต่การส่งวิทยุกระจายเสียงชักจูงชาวไทยให้หันมาเชื่อว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรจะมีชัยในการรณรงค์ และส่งเสรีไทยไปหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปในประเทศไทย และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ดั่งนั้นตานิค (ร้อยเอกนิคอลลสัน รองผู้บัญชาการแผนกประเทศไทย และมีหน้าที่ควบคุม กลุ่ม “แดง”) จึงเห็นว่า กลุ่มที่จะปฏิบัติงานก่อวินาศกรรมในประเทศไทยต่ออาวุธยุทธภัณฑ์ของญี่ปุ่น และสถานที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ เช่น สถานีรถไฟและทางรถไฟ ถนน สะพาน คลังน้ำมัน และหน่วยยานพาหนะ น่าจะได้แก่พวกลูกจีนหรือชาวจีนที่รู้จักเมืองไทยและพูดไทย ได้ ทางความเห็นด้วยจึงมอบให้ตานิค ไปเสาะหาชาวจีนดังกล่าวในประเทศจีน แยกไปเสาะหามาได้ 10 คน แล้วก็เอามาฝึกอบรมอย่างเดียวกับเสรีไทย กลุ่มข้างเมืองมีชื่อรหัส “แดง” พวกเขามีหัวหน้ากลุ่มชื่อร้อยเอกจิตอินกอกเป็นคนเชื้อชาติจีน แต่มีสัญชาติอังกฤษมีเมียชาวอังกฤษ พวกจีนและลูกจีนถูกส่งเข้าไปในเมืองไทยสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีสี่คน ซึ่งโค้วม่งงไถ่ ๆ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม คินเตียกับที่บ๊วย และคณะโคดลองที่จังหวัดชัยนาท ถูกจับสองคน ถูกฆ่าตายคนหนึ่ง หลบหนีไปได้คนหนึ่ง อีกกลุ่มหนึ่งมีห้าคนถูกส่งเข้าไปทางภาคใต้โดยเรือไค่น้ำ มีร้อยเอกจิตอินกอกเป็นหัวหน้า หัวหน้าและลูกน้องสองคนถูกยิงตาย อีกสองคนถูกจับเข้ากรงขังที่กองตำรวจสันติบาล เป็นอันว่ากลุ่ม “แดง” ก็สลายตัวไปจึงรวมเป็นความล้มเหลวของแผนกประเทศไทยรวมห้าครั้งด้วยกัน *

3. งานทางด้านสงครามจิตวิทยา

นอกจากงานด้านการปฏิบัติการลับทางทหารแล้ว ยังมีงานด้านสงครามจิตวิทยา (Psychological warfare) เป็นหน่วยงานที่ส่วนใหญ่สังกัดกระทรวงการสนเทศ (Ministry of Information) ใช้อักษรย่อว่า MOI มีหน้าที่หลักในการเผยแพร่ข่าวสารและเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศอังกฤษแก่ประเทศตะวันออกไกล ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่กรุงเคลลี ประเทศอินเดีย

* ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 220-221

ทศ พันธุมเสน ได้เขียนเล่างานด้านนี้ว่า

งานของเสรีไทยที่กระทรวงการสนเทศแบ่งเป็นสามอย่าง อย่างหนึ่งคือ การรวบรวมข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่ได้ไปจากประเทศไทยและรวบรวมจาก ไมโครฟิล์มที่ถ่ายจากเอกสารต่าง ๆ งานอย่างที่สองคือการฟัง และจดข่าวจากวิทยุกระจายเสียงของไทย งานอย่างที่สองคือการฟัง และจดข่าวจากวิทยุกระจายเสียงภาคภาษาไทย งานนี้ประกอบด้วยการแปลข่าว วิจารณ์ข่าว และส่งบทความปลุกใจและจูงใจชาวไทยให้ต่อต้านญี่ปุ่น...

การฟังและจดข่าวทางวิทยุกรมการโฆษณาของไทย เป็นงานที่หนักมาก ความลำบากของงานด้านนี้เกิดจากเสียงรบกวน หลังจากการฟังรายการข่าวครึ่งชั่วโมง พวกเขาจะต้องใช้เวลาหลายชั่วโมงกว่าจะถอดข้อความได้ครบถ้วน โดยต้องฟังซ้ำแล้วซ้ำอีกจากกระบอกบันทึกเสียง หลังจากถอดข้อความแล้ว พวกเขาต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษ และรายงานให้หัวหน้าสถานีทราบ...

งานอ่านข่าวบางครั้งบางครั้งก็ขลุ่ยลักลัก เพราะเจ้าหน้าที่เอาข่าวด่วนมาส่งให้ ขณะที่กำลังออกอากาศ พวกเขาต้องรีบแปลข่าวด่วนออกอากาศอย่างกะทันหัน ไม่มีเวลาเรียบเรียงถ้อยคำให้สละสลวย...

แม้ทางอังกฤษจะ ใช้เสรีไทย ไม่ป้อนข่าวสารว่าฝ่ายสัมพันธมิตรมีนักกำลังกันตรึงกองทัพฝ่ายอักษะได้ในหลายแนวรบ ก็ยังคงเกรงว่า จะไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะคนไทยส่วนใหญ่ในชนบทไม่มีเครื่องรับวิทยุคลื่นสั้น กองกำลัง 136 จึงให้ก๊อแลน เทพหัสดิน ผู้มีฝีมือเขียนใบปลิวปลุกใจทำใบปลิวเพื่อไปร่ายปรายลงในต่างจังหวัด อีกประการหนึ่ง การไปร่ายใบปลิวมีประโยชน์ในการเบนความสนใจของทั้งรัฐบาล ไทยและกองทัพญี่ปุ่น ในไทยออกไปจากการลอบเข้าประเทศของพลร่ม*

กล่าวได้ว่าตั้งแต่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จนถึงประมาณเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 “เสรีไทย” ในแต่ละกลุ่มต่างก็ได้แยกกันปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาและในอังกฤษ จะได้มีการประสานงานกันในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งเสรีไทยในอังกฤษก็ตาม แต่ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ และความจำเป็นทางด้านการรักษาความลับทางการทหาร ในระหว่างสงคราม ทำให้เสรีไทยทั้งสองกลุ่มนี้แยกการดำเนินงานออกจากกัน เสรีไทยสายอเมริกา ซึ่งไม่ต้องผ่านงานโยธา ก็ได้รับการฝึกอบรมที่เป็นประโยชน์โดยตรงกับการปฏิบัติงาน ส่วนเสรีไทยสายอังกฤษต้องตกเป็นพลทหารในกองการโยธาของอังกฤษเป็นเวลานาน กว่าที่รัฐบาลอังกฤษ จะยอมตามข้อเรียกร้องของฝ่ายไทย แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มก็ได้ผ่านการฝึกอบรมอย่างหนัก เตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติการในเขตแดนของประเทศไทย ในปลายปี พ.ศ. 2486 เสรีไทยจากอังกฤษ

* เสริมเติม, หน้า 228-229 และ 220

ชุดแรกก็ได้ลักลอบเดินทางเข้าประเทศได้สำเร็จ ส่วนเสรีไทยสายอเมริกาได้เดินทางเข้าประเทศได้ในราวเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2487 ซึ่ง ทศ พันธุมเสน เสรีไทยจากอังกฤษได้แสดงความคิดเห็นว่า

ผมสันนิษฐานว่า การที่อังกฤษเร่งรีบรวบรัดจัดส่งสวัสดิ์ กับพันธมิตร เข้าเมืองไทย ก่อนสิ้นปี 2486 และส่งคณะข้างเผือกไล่หลังสองคนนั้น ไปอย่างกระชั้นชิด อาจเป็นเพราะ อังกฤษต้องการเอาเสรีไทยฝ่ายอังกฤษ เข้าเมืองไทยให้ได้ก่อนฝ่ายสหรัฐฯ เรียกว่าร่วมมือแบบแข่งขันซึ่งก็เกิดขึ้นใน ที่ กองกำลัง 136 (ของอังกฤษ) อาจมีผลหลาย และ ขึ้นเชิงเหนือหน่วย โอ.เอส.เอส. ของสหรัฐ จึงชิงเอาเสรีไทยสายอังกฤษเข้าเมืองไทย ได้ก่อน...เสรีไทยสายอเมริกา 21 คนไปจู่โจมในเดือนสิงหาคม 2486 แต่จีนมิได้จัด ผู้นำทางให้ จนกระทั่งปลายกุมภาพันธ์ 2487 เสรีไทยสายอเมริการุ่นแรก ซึ่งเสร็จ การฝึกอบรมก่อนเสรีไทยสายอังกฤษจึงเสียเวลาแกว่งอยู่ในจีนถึงสองปี และเข้าเมืองไทย ภายหลังเสรีไทยสายอังกฤษ*

อย่างไรก็ตามเสรีไทยทั้งสองกลุ่มก็ไม่อาจปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้ในดินแดน ประเทศไทย เนื่องจากการขาดความร่วมมือจากคนไทยภายในประเทศ เสรีไทยจากภายนอกประเทศที่ลักลอบเดินทางเข้าประเทศไทยส่วนใหญ่จึงถูกจับได้ และถูกควบคุมตัวอยู่ ณ ที่ทำการ ตำรวจสันติบาล ปทุมวัน กรุงเทพฯ และบางคนถูกส่งไปควบคุมตัวที่ค่ายเชลยศึกสัมพันธมิตร ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ความเคลื่อนไหวของเสรีไทยจากภายนอกประเทศที่ลักลอบเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ในระหว่างต้นปี พ.ศ. 2487 นั้น ทางรัฐบาลไทยและทางฝ่ายญี่ปุ่นได้รับทราบความเคลื่อนไหว ดังกล่าวด้วย จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นระแวงสงสัยไทยถึงกับมีแผนการที่จะยึดประเทศไทย และปลดอาวุธไทยทั้งหมด เหตุการณ์เรื่องนี้ พลเอกสาทรหุต เกิดผล ซึ่งในขณะนั้นเป็นนายทหาร ในตำแหน่งผู้บังคับกองร้อย กองพันทหารราบที่ 29 สังกัดกองพลที่ 1 (กองพลรักษาพระนคร) ได้เล่าให้ฟังว่า

วันหนึ่งได้รับคำสั่งจากหน่วยเหนือให้นายทหารตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองร้อยขึ้นไป ไปประชุมที่กองบัญชาการกองทัพอากาศ...ในครั้งแรกทุกคนได้รับคำสั่งให้เอาปืนพก ติดตัวไปด้วย...ให้เอาใส่กระเป๋าสอนไป ก็เอาไป...แต่เมื่อมาถึงประตูทางเข้าไปใน กองบังคับการผู้พันก็มีนายทหาร ไทยคอยบอกให้เอาปืนพกทิ้งไว้ที่รถคงเข้า ไปประชุม ตัวเปล่า ในที่ประชุมนั้นจำได้ว่าท่านเจ้าคุณอมัยยสงครามเสนาธิการกลาโหมเป็นผู้นำ ฝ่ายไทย ทางฝ่ายญี่ปุ่นก็มีแม่ทัพจิ (พลโทนาทามูระ) เป็นประธานได้บรรยายให้ฟังว่า

ที่อังกฤษดีพมากับสัน ได้ก็เพราะว่ามีหน่วยใต้ดินพม่าเป็นแนวที่ห้าช่วยอังกฤษ แล้วเขาก็บอกว่าที่ประเทศไทยก็มีหน่วยกู้ชาติ มีการฝึกอาวุธสร้างสนามบินช่วยฝ่ายพันธมิตร ต้องขอให้ช่วยกันระงับ จำได้ว่าพลโทเจ้าคุณเอกชัย ได้กล่าวตอบในทำนองที่ให้ญี่ปุ่นตายใจ... มารู้ทีหลังว่าเสนาธิการ (ญี่ปุ่น) แนะนำแม่ทัพ (พลโทนาทามูระ) ให้ปลดอาวุธทหารไทย แต่แม่ทัพนาทามูระให้ความเห็นว่า เขาคิดว่าญี่ปุ่นต้องแพ้ ต้องอาศัยเมืองไทยเป็นพื้นที่รวมกำลัง จะอาศัยความเมตตาของคนไทยเป็นหลัก ถ้ามีการปลดอาวุธทหารไทย ก็ต้องมีการสู้กัน*

เข้าใจว่าญี่ปุ่นคงจะมีแผนการที่จะยึดประเทศไทย และปลดอาวุธทหารไทยทั้งหมด และคงได้สั่งการไปยังหน่วยทหารญี่ปุ่นที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศไทยแล้ว แต่ต่อมาได้ระงับแผนการดังกล่าวโดยกะทันหัน เนื่องด้วยเหตุผลของแม่ทัพนาทามูระที่คาดการณ์ไกลหวังจะให้ประเทศไทยเป็นแหล่งที่พักของกองทัพญี่ปุ่นเมื่อแพ้สงคราม จึงไม่ต้องการสร้างความแค้นกับคนไทย แต่ก็มีหน่วยทหารญี่ปุ่นที่วิกตอเรียพอยต์ (ตั้งในเขตพม่า ตรงข้ามกับอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง) คงไม่ได้รับคำสั่งระงับแผนการดังกล่าว จึงได้ยกกองทหารจากพม่าบุกเข้าทำร้ายหน่วยทหารไทยที่ตั้งอยู่ที่ตำบลปากน้ำจังหวัดระนอง โดยที่หน่วยทหารไทยไม่มีโอกาสได้ต่อสู้ป้องกันตัว พลโท วีรพันธ์ รั้งคะรัตน์ ได้เขียนเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ญี่ปุ่นบุกจังหวัดระนอง เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ว่า

ในหัวเมืองระนองมีทหารญี่ปุ่นอยู่จำนวนหนึ่ง มีการลำเลียงทหารเข้าไปเกาะสอง (วิกตอเรียพอยต์ ในประเทศพม่า) โดยเข้าออกเป็นประจำวัน วันละหลายเที่ยว... ทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในเมืองระนองนี้ โดยเฉพาะนายสิบ-พลทหารจะมาเขียนเขียนทหารไทยที่ปากน้ำระนองเสมอ... ทหารญี่ปุ่นเหล่านี้มาเที่ยวจนคุ้นเคยกับทหารไทย โดยมาซื้อหมวยบ้าง มาเคาะกระถ้องกันบ้าง นอกจากนี้ยังมาช่วยตัดผมให้ทหารไทยด้วย...

ในวันเกิดเหตุ 30 กรกฎาคม 2487 เวลาประมาณ 15.00 น.เศษ ได้ปรากฏเรือยนต์ทั้งแบบขนาดเล็กบรรทุกทหารญี่ปุ่นประมาณ 30 คน วิ่งมาจากเกาะสองประเทศพม่าด้วยความเร็วปกติ...เมื่อเทียบท่าแล้วหัวเรือได้เปิดไฟกระดานลง ทหารญี่ปุ่นในเรือรูปแบบสนามพร้อมรบถืออาวุธปืนทุกคน ได้ลงจากเรือรีบขึ้นฝั่ง

นายร้อยโททหารญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้บังคับหน่วยจู่โจมได้เข้าไปพบขุนสวัสดิ์ เจ้าของโรงเลื่อย แล้วนำตัวไปยังที่ตั้งหมวดทหารไทย เมื่อนายทหารญี่ปุ่นและทหารประมาณ 30 คน เดินไปถึงริมรั้วคันดาวเรื่องที่ทหารช่วยกันปลูกไว้เป็นเขตรั้วและจะเข้าไปในที่อยู่ของทหาร พันตรีปรีชา ซึ่งขณะนั้นยังเป็นสิบไทยอยู่ และเป็นรองผบ.หมวด ได้วิ่งไปห้ามไว้ไม่ให้เข้าพบ ขุนสวัสดิ์ ซึ่งญี่ปุ่นนำมาเป็นล่ามบอกว่าทหารญี่ปุ่น จะขอพบผู้บังคับหมวด

* สันภาษณ์พลเอกสาทรหุต เกิดผล เมื่อ 30 กันยายน 2537

เพื่อจะสอบถามเรื่องราวบางอย่าง สิบโทปริชาจึงขอให้นายทหารเข้าพบคนเดียว ซึ่งก็นับว่ารอบคอบส่วนทหารนอกนั้นให้รออยู่นอกเขต

ขุนสวัสดิ์ กับร้อยโททหารญี่ปุ่นและทหารญี่ปุ่นที่พูดภาษาฮกเกี้ยน ได้จึงเข้าไปนั่งที่เก้าอี้ตรงกลาง... เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วทหารญี่ปุ่น ได้ถาม จำสิบเอกสวัสดิ์ (จ.ส.อ.สวัสดิ์ ศิริรูปุคร ผู้บังคับหมวด ร.พัน 38) เป็นภาษาฮกเกี้ยน แล้วขุนสวัสดิ์ซึ่งพูดภาษาฮกเกี้ยนได้แปลเป็นภาษาไทยอีกทีได้ความว่า "ทหารญี่ปุ่นขอทราบว่าการทหารสัมพันธ์มิตร (หมายถึงทหารสหรัฐฯ หรืออังกฤษ) มาอยู่ในหมวดทหารไทยนี้มีจำนวนเท่าใด" และในระหว่างนั้นเองทหารญี่ปุ่นที่อยู่นอกรั้วได้เข้ามาล้อมหมวดทหารไทยเป็นรูปครึ่งวงกลม ซึ่งสิบโทปริชา เห็นผิดสังเกตจึงกระซิบบอกทหารสหาย เวชสิทธิ์ ซึ่งเป็นยามประจำหมวดบรรจุกระสุนปืนเล็กยาวเตรียมพร้อมหากมีอะไรเกิดขึ้น...แต่ยังไม่ทันที่จำสวัสดิ์จะตอบ ทันใดนั้นเองได้มีเสียงปืนกลยิงขึ้น 2-3 นัด ทางหมวดทหารไทยที่อยู่ฝั่งตรงข้ามเหมือนกับจะเป็นสัญญาณอะไรอย่างหนึ่ง นายร้อยโททหารญี่ปุ่นผูกถูกขึ้นชักกระเป๋าสานู ไร้ออกจ้วงฟันคอจำสิบเอกสวัสดิ์ดังจิก เลือดพุ่งกระเด็น จำสวัสดิ์ เป็นคนอ้วนคงจะหลบไม่ทัน และไม่รู้ตัวด้วยถึงกับตกจากเก้าอี้ ซึ่งเป็นภาพที่โหดร้ายและน่าสลดใจเป็นที่สุด นายทหารญี่ปุ่นเมื่อฟันแล้วได้วิ่งออกมาบอกให้ทหารของมณฑลนครราชสีมา ไทย ซึ่งบางคนกำลังทำกับข้าวเมื่อเย็นอยู่ บางคนนอนตายทั้งที่ยังนุ่งผ้าขาวม้าอยู่ข้างเตาหุงข้าวขึ้นเอง เพราะเป็นเวลาเย็นใกล้จะถึงเวลากินข้าวอยู่แล้ว

สิบโทปริชา เห็นดังนั้นจึงร้องสั่งให้ทหารวิ่งไปเอาปืนที่ราวเก็บปืนแต่เข้าไปเสียแล้วทหารญี่ปุ่นคนหนึ่งได้ขว้างลูกกระเบิดไปที่ราวปืน เสียงระเบิดดังสนั่น ทหารไทยต้องหยุดชะงักพร้อมกับหมอบตัวราบลงกับพื้นดิน และอาศัยพื้นปูนซีเมนต์ของโรงเรียนอังกฤษกระสุนที่ทหารญี่ปุ่นยิงเข้าไปในที่อยู่ของทหาร เมื่อตกอยู่ในสภาพเช่นนี้และทุกคนมีแต่มือเปล่า สิบโทปริชา จึงตะโกนบอกทหารให้หลบหนีเอาตัวรอดไว้ก่อน...

เหตุการณ์ที่จังหวัดระนอง ในวันที่ 30 กรกฎาคม 2487 ฝ่ายเราเสียชีวิต 12 นาย บาดเจ็บสาหัสอีก 5 นาย เป็นนายสิบ 1 พลทหาร 4 แต่ฝ่ายญี่ปุ่นไม่มีใครบาดเจ็บล้มตายเลย*

พลเอกสาขะหยุด เกิดผล ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า

เหตุการณ์ที่ระนอง แสดงว่า ญี่ปุ่นมีแผนที่จะปลดอาวุธเราจริง แต่คำสั่งไปไม่ถึงหน่วยทหารญี่ปุ่นที่เกาะสอง (วิกคองเรียพอยต์) ในเขตพม่า เพราะคำสั่งของกองทัพบก (พลโทนาถนุ) มีผลเฉพาะหน่วยที่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่หน่วยที่ต่างประเทศปฏิบัติการค้าทหารไทยที่ระนอง เป็นหน่วยสังกัดคนละกองทัพบกจึงเกิดเหตุการณ์ขึ้นสำหรับที่กรุงเทพฯ นั้นเหตุการณ์จึงไม่เกิด เพราะแม้ทัพจะเป็นคนคลั่งใจเปลี่ยนแผน**

* พลโทวิรัตน์ รังสรรค์, ญี่ปุ่นบุกจังหวัดระนอง, อุทโกษ หน้า 45-48

** สัมภาษณ์พลเอกสาขะหยุด เกิดผล เมื่อ 30 กันยายน 2537

พลโทนาถนารายณ์ ผู้บัญชาการกองทัพบกในประเทศไทย ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ระนองว่า

มีข่าวลืออย่างสับสนอยู่ภายในกรุงเทพฯ ในขณะนั้น กองทัพบกประจำประเทศไทย ได้สั่งให้ทำเครื่องกีดขวาง ห้ามไม่ให้ทหารเดินทางออกนอกที่ตั้งและเตรียมพร้อมเพื่อรับสถานการณ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ สถานการณ์นี้ทำให้ทหารสื่อสารเกิดความตึงเครียดและรายงาน...ว่ามีสถานการณ์ตึงเครียดในกรุงเทพฯ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและทางกองบัญชาการกองทัพบกประจำประเทศไทย ได้มีคำสั่งให้เตรียมพร้อมอยู่ รายงานนี้ถูกส่งไปยังกองกำลังชีวาตัก สังกัดกองทัพบกที่ 29 ในเวลาประมาณหนึ่งนาฬิกาเวลากลางคืน หัวหน้ากองกำลังนั้นนอนหลับอยู่และมีทหารรักษาการณ์ซึ่งไม่ได้อ่านรายงานโดยละเอียดและเข้าใจว่ามีกำลังรบเกิดขึ้นแล้วเรื่องจึงลุกลามขยายออกไปใหญ่โต ตามปกติกองกำลังนี้ทำตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้ทางกองกำลังรักษาความสงบในจังหวัดระนองจึงได้ออกปฏิบัติการทันที กองกำลังในจังหวัดระนองได้เข้าปลดอาวุธตัวอาวุธของไทย จึงมีการยิงกันในหลายแห่ง มีคนตายรวม 10 กว่าคน ในตอนรุ่งเช้าของวันรุ่งขึ้น จึงทราบกันว่าเป็นความเข้าใจผิด ผู้บังคับการกองทัพบกซึ่งรับผิดชอบภาคสนาม ได้ทำฮาราศีรี (แต่ไม่สำเร็จ) และได้แสดงความจริงใจต่อฝ่ายไทย...

โชคดีที่คณะรัฐบาลไทยที่เพิ่งตั้งใหม่ในตอนนั้น ไม่มีเวลาร่างพมทที่จะถือเอาเรื่องที่ฝ่ายผู้พมทกระทำโดยประมาทเป็นเรื่องใหญ่ จึงไม่มีการประท้วง ฉะนั้นเรื่องนี้จึงยุติลงโดยที่หัวหน้าเสนานิการ พิจิตรระ ตัวแทนผู้บัญชาการกองทัพบกที่ 29 อธิษฐานทำการขอขมา พล.ท.ศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 6 และข้าพเจ้าในฐานะตัวแทนรัฐมนตรีกลาโหมชุกชียามะกับเสนานิการทหารสูงสุดอูเมซี และในฐานะตัวแทนผู้บัญชาการกองทัพบกใหญ่เทวอูจี ได้ขอขมาต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนางควง อภัยวงศ์ เรื่องนี้จึงยุติลงได้อย่างเรียบร้อย*

การดำเนินการต่อต้านผู้พมทของประชาชนชาวไทย

นอกจากการปฏิบัติการขององค์การต่อต้านผู้พมทในประเทศไทยและเหล่าเสรีไทยจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ยังมีการต่อต้านของประชาชนชาวไทยมิได้อยู่ร่วมในขบวนการด้วย การต่อต้านจะอยู่ในรูปแบบการไม่ให้ความร่วมมือ และการลักขโมยสินค้าประเภทยุทธปัจจัยของผู้พมท ซึ่งก่อความเดือดร้อนให้กับกองทัพบกผู้พมทเป็นอย่างมาก

* อาเคโดะ นาถนารายณ์, เล่มเดิม, หน้า 117-118

อนอม นพวรรณ ได้เล่าถึงการต่อต้านของประชาชนชาวไทยว่า

ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ได้ทำการต่อต้านการเข้ามามีอิทธิพลของประเทศไทยของญี่ปุ่นอย่างเงียบ ๆ โดยมีได้มีการชักนำของรัฐบาล ทั้งนี้เพราะเห็นค่าญี่ปุ่นตั้งอยู่ในที่หลายแห่งในกรุงเทพฯ เช่น ที่สวนลุมพินี เป็นต้น การต่อต้านญี่ปุ่นอย่างทั่ว ๆ ไปก็คือ ถ้าทหารญี่ปุ่นมาซื้ออาหารการกินจากท้องตลาด แม้ถ้าจะขายราคาแพงกว่าปกติ การต่อต้านที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการพยายามไปขโมยสินค้ายุทธปัจจัยต่าง ๆ ของทหารญี่ปุ่น เมื่อขนส่งไปยังแนวรบโดยทางรถไฟ เช่น น้ำมัน น้ำตาล ถั่ว พวกต่อต้านพวกนี้ก็จะถือโอกาสที่ญี่ปุ่นเผลอหยิบถังน้ำมัน ไม้คกจากรถไฟเพื่อนำน้ำมัน ไปขายในท้องตลาด พวกปฏิบัติการณ์เช่นนี้ต่อมาได้ฉายาว่าเป็น “บริษัทไทยดิบ”^{*}

ชลิต วรรณศิริ ได้เล่าประสบการณ์ของท่านในการร่วมปฏิบัติการกับพวก “ไทยดิบ” ว่า

คุณพ่อสมัครราชการเกี่ยวกับกรมทางหลวงแผ่นดิน น้ำมันเราไม่มีใช้ ก็มีหนังสือจากทางราชการให้ทางเราหาน้ำมันใช้เอง น้ำมันเบนซินเราไม่มีจะหาใช้ทางไหนก็แล้วแต่เรากำหนดราคาไว้ว่า อย่างหนึ่ง 200 ลิตร ราคา 900-1200 บาท ที่นี้ตอนผมหนุ่ม ๆ ผมก็เที่ยวแถวโรงแรมรถไฟหัวหิน ผมรู้จักบ่ออยู่ที่โรงแรม โดยมากเป็นทหารจากเพชรบุรีที่เป็นเด็กหนุ่ม ๆ ผมก็ถามว่ารถไฟที่น้ำมันมีน้ำมันไหม เขาบอกไม่รู้ ผมถามว่า ถ้าวุ่นแล้วจะเอาลงมาได้ไหม เขาบอกได้ ผมถามเขาว่าได้ แล้วทำอย่างไร เขาบอกว่าต้องไปส่งเขาที่เขาเต่า แล้วเขาจะขึ้นไปกันเอง ถึงสถานีหัวหินเขาจะนอนเฉย ๆ อยู่บนหลังคา บริเวณที่จะดิบ (น้ำมัน) ลงมากันนั้นอยู่ตั้งแต่สถานีห้วยทรายใต้ ถึงห้วยทรายเหนือ ภูมิประเทศเหมาะสม ที่มาคดลงเรื่องราคา เขาบอกก็แล้วแต่ผมจะให้แล้วกัน ให้ผมก็เอารถไปส่งเขา ตอนนั้นผมอายุ 17-18 ผมขับรถเป็น คืนหนึ่งเด็กก็มาบอกว่าคืนนี้มีรถญี่ปุ่นจะเข้ากรุงเทพฯ ผมก็เอารถไปรับ (พวกไทยดิบ) ที่โรงแรมหัวหินไปเช็คทางว่ามีหินมีท่อนไม้หรือเปล่า ชัก 4-5 ท่อน หรือ คี 1 คี 2 ผมเอารถไปส่งที่สถานีเขาเต่า พวกนี้ก็จะเดินไปกันเอง พวกนี้มีเหล็กยันเพื่อจะเหมือนเหล็กท่อน ๆ เอาไปด้วย ผมก็ถามว่าจะขึ้น (รถไฟ) กันอย่างไร เขาบอกว่ารอมันช้า เขาจะไปนอนอยู่ข้าง ๆ รางรถไฟ พอรถมาก็เห็นขบวนขึ้น...พอขึ้นไปถึงจะไปนอนบนหลังคา พอเข้าสถานีหัวหินจะนอนนั่งเฉย พอรถออกมาจากสถานีหัวหินจนถึงห้วยทรายใต้ จะลงมา พอถึงสถานีห้วยทรายใต้จะไปที่ประตูและใช้เหล็กคันเข้าไปที่กุญแจเปิดประตู ด้านที่ไม่ใช่ถนน ถังน้ำมันจะเป็นถังไม้คาบลวดคมาจากสุมาตรา ถ้าผมสกลลงมาเสียงดัง “ทัก” หมายความว่าดี ผมมีรถยนต์บรรทุกจอดคอยอยู่แล้วตรงจุดที่จะดิบลง ตั้งแต่

* อนอม นพวรรณ เสรีไทยธรรมศาสตร์ หน่วยงานศึกษาสายแคนดี้, ใน ธรรมศาสตร์ 60 ปี (โครงการธรรมศาสตร์ 60 ปี ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระนางเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา จัดพิมพ์เนื่องในวาระครบรอบ 60 ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537) หน้า 94

ห้วยทรายได้จนถึงห้วยทรายเหนือ พอพ้นห้วยทรายเหนือแล้วไม่ต้องดับแล้ว พวกนี้จะกระโดดลง ดึงน้ำมันที่ถังลงมา พอรถไฟไปแล้วเราก็เอารถตามแล้วถึงขึ้นรถบรรทุกทางเก็บจนหมด บางถังแตกก็เก็บไม่ไปด้วย พอถึงกรมทางก็เอาถัง 200 ลิตรของกรมทางมาล้างถัง (น้ำมัน) พวกที่เหลือเป็นเหลืกเอาไปทิ้งให้ไกล โยนลงทะเล เป็นไม้ก็เผาไม่ให้เหลือซาก...ผมทำอยู่หลายเดือนเหมือนกัน*

วิสุทธิ ชาญเสชา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพวกไทยดิบว่า

ได้ข่าวว่าพวกไทยดิบเอาน้ำมันอัดถูกจับได้มัน (ทหารญี่ปุ่น) ก็เอาน้ำมันก๊าซกรอกลงโปเลซ เอาน้ำมันบูกรอก...พวกนี้อาจทำเพื่อตัดกำลังทหารญี่ปุ่น หรือเอาไปขายเป็นพวกขโมย**

อนอม นพวรรณ ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า

จริงอยู่การปฏิบัติเช่นนั้น อาจจะผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย แต่ก็ถือว่าเป็นการต่อต้านศัตรูของประเทศ ประชาชนทั่วไปจึงไม่ใส่ใจมากนัก บริษัทไทยดิบจึงนับว่าทำงานได้ผล ได้ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ทหารญี่ปุ่นอย่างมากมา

ญี่ปุ่นนั้น ได้กำหนดโทษคนที่ลักขโมยของกองทัพ ถ้าจับได้จะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง ในกรณีที่ยังไม่จับได้เมื่อถูกจับได้ญี่ปุ่นจะเอาน้ำมันมากรอกปากคนขโมยให้กินจนท้องอืดตาย เป็นต้น ยังมีวิธีการต่าง ๆ อีกมากมายจนชาวฝรั่งที่เป็นเชลยกลัวการทรมานของทหารญี่ปุ่นอย่างยิ่ง***

นอกจากการลักขโมยสินค้ายุทธปัจจัยของกองทัพญี่ปุ่นแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มกันโจมตี กองทหารญี่ปุ่น พลโทนาทามูระ ได้เขียนเล่าเรื่องนี้ว่า

ในเดือนธันวาคมมีข่าวแจ้งให้ทราบว่ากองก่อสร้างทางรถไฟไทย-พม่า ถูกชาวบ้านโจมตี นายทหารและพลทหารหลายคนถูกฆ่าตาย เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทยกับทหารญี่ปุ่นนั้นห่างเหินกัน สัมพันธมิตรไทยกับญี่ปุ่นซึ่งอุดมคติทำสัญญากันไป กลายมาเป็นสิ่งที่น่าวิตกกังวลอย่างมาก****

* สัมภาษณ์คุณชิต วรณศิริ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2537

** สัมภาษณ์คุณวิสุทธิ ชาญเสชา เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2537

*** อนอม นพวรรณ, เล่มเดิม, หน้า 94

**** อาเตโตะ นากามูระ, เล่มเดิม, หน้า 3

หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธุ์ ได้เขียนเล่าเกี่ยวกับกองโจรได้ปล้นแพทหารญี่ปุ่นที่หมู่บ้านแม่สลิด จังหวัดตาก ซึ่งทำให้ทหารญี่ปุ่นโกรธและเสียหน้ามาก กองทัพญี่ปุ่นร่วมกับตำรวจไทยได้ยกกำลังไปปราบ พวกกองโจรกลุ่มนั้นจึงต้องรีบหนีและอาสาสมัครเข้าเป็น “พลพรรคเสรีไทย” ที่ค่ายห้วยเลื่องจังหวัดตาก ว่า

โจร ที่ปล้นแพญี่ปุ่นคนนี้ นำโดย นายเชียน (ลูกผู้ใหญ่บ้านแม่สลิด) มีครูประจำบาลเป็นมือขวา (สมอง) รู้ข่าวว่าญี่ปุ่นส่งทหารมาปราบ เห็นไม่ได้การณก็ยกพวกหนี พอได้ยินข่าวว่ามีค่ายต่อต้านญี่ปุ่นอยู่บนคอยห้วยเลื่อง ก็รีบเสาะเข้ามาสมัคร เป็นนักรบที่ผ่านศึกมาแล้ว เป็นลูกศิษย์ที่เรียนเร็ว และพร้อมที่จะรบก่อนคนอื่น (ประมาณหนึ่งหมวดพอดี)*

นายทวี บุญยเกตุ ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ในเรื่องนี้ว่า

การลักขโมยและทำลายทรัพย์สิน ตลอดจนทุบโศปกรณ์ของทหารญี่ปุ่นที่มีอยู่เป็นประจำ เช่น ขโมยน้ำมันเชื้อเพลิง ขโมยปืนและกระสุนปืน ขโมยวัตถุระเบิด ขโมยรถยนต์ ฯลฯ การกระทำเหล่านี้ได้ล่วงรู้ไปถึงกองบัญชาการทหารที่เมืองแคนคัมคัม**

อาจกล่าวได้ว่าในขณะที่องค์การต่อต้านญี่ปุ่น และเสรีไทยจากภายนอกประเทศยังไม่สามารถปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมายได้นั้น กลุ่มชาวไทยที่ไม่ได้อยู่ร่วมในขบวนการทั้งที่ได้รับสมญาว่า “ไทยใต้” และกลุ่มคนไทยกลุ่มอื่นๆ แม้ว่าจะมีเป้าหมายด้วยเหตุต่างๆ กัน แต่กลับสามารถปฏิบัติการก่อความเดือดร้อนให้กองทัพญี่ปุ่นได้ การต่อต้านของคนไทยดังกล่าวนี้ อาจถือได้ว่ามีส่วนช่วยสนับสนุนการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทยโดยทางอ้อมด้วย

* ม.จ.การวิก จักรพันธุ์, ปฏิบัติการเนโรเนียน, 16 สิงหาคม วันสันติภาพไทย, เล่มเดิม, หน้า 47

** ทวี บุญยเกตุ, เล่มเดิม, หน้า 372

บทที่ 4

รวมกันชาติคงอยู่

ถึงแม้ว่าในต้นปี พ.ศ. 2487 เสรีไทยจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาจะสามารถลี้ภัยเดินทางเข้าประเทศไทยได้สำเร็จก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้เพราะขาดการประสานงานร่วมมือจากคนไทยในประเทศ ทั้ง ๆ ที่องค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้พยายามอย่างต่อเนื่องที่จะติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร ด้วยการส่งผู้แทนขององค์การฯ เดินทางออกจากประเทศไทยไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรในประเทศจีน คณะแรก คือ นายจำกัต์ พลาญกูร และต่อมาคือคณะของนายสงวน ตุลารักษ์ ซึ่งเป็นผลทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตร และเสรีไทยจากภายนอกประเทศได้รับทราบว่ามีองค์การใต้ดินในประเทศไทย โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้าองค์การฯ

ความร่วมมือกันระหว่างเสรีไทยจากอังกฤษกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

เสรีไทยจากอังกฤษได้รับข่าวว่า นายจำกัต์ พลาญกูร ตัวแทนขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้เดินทางมาถึงเมืองจุงกิง ประเทศจีน ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ หัวหน้าทหารเสรีไทยจากอังกฤษ และพันตรีครุต (Krut) นายทหารอังกฤษจึงได้พบกับนายจำกัต์ พลาญกูร เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2486 และได้มีการตกลงที่จะประสานการปฏิบัติงานระหว่างกองกำลัง 136 ของอังกฤษกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยให้คนเดินทางจากประเทศจีน นำหนังสือลับของ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ไปให้ นายปรีดี พนมยงค์ ในกรุงเทพฯ เพื่อให้เตรียมการรับนายทหารเสรีไทยที่จะเดินทางโดยเรือดำน้ำ กำหนดจะขึ้นบกในฝั่งตะวันตกของประเทศไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2486 แต่ปรากฏว่า หนังสือดังกล่าวนั้นกว่าจะมาถึงองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้ก็เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2487 แล้ว ดังนั้นการประสานงานติดต่อกันระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยกับกองกำลัง 136 และเสรีไทยจากอังกฤษจึงไม่ประสบความสำเร็จในขณะนั้น

เดือนมีนาคม พ.ศ. 2487 กองกำลัง 136 ของอังกฤษจึงได้ส่งเสรีไทยคณะแอฟริซิเออันหนึ่งประกอบด้วย ปิวย อังภากรณ์ ประทาน เปรมกมล และเปรม บุรีกระโตนร์มลงที่บริเวณหมู่บ้านน้ำขาว อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท โดยมีภารกิจสำคัญในการติดต่อประสานงานกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย และนำสารลับจากลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตร ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มามอบให้กับนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การฯ

พร้อมเครื่องรับ-ส่งวิทยุ เพื่อการติดต่อกับกองกำลัง 136 ที่กัลกัตตา ประเทศอินเดีย คณะ-
 แอฟริกาตะวันออกหนึ่งทั้งหมดถูกจับได้ และถูกนำไปควบคุมไว้ที่ทำการตำรวจสันติบาล กรุงเทพฯ
 ภายใต้การควบคุมดูแลของพลตำรวจเอก อดุล อุลเดชจรัส (หลวงอดุลเดชจรัส) อธิบดีกรมตำรวจ
 ทั้งนี้ที่ทราบขานี้ องค์การต่อต้านผู้ป่วนภายในประเทศไทยได้พยายามติดต่อกับคนใน
 คณะดังกล่าว จนได้มีการพบกันระหว่างนายอภัย อึ้งภากรณ์ กับนายปรีดี พนมยงค์ หลังจากนั้น
 การติดต่อกับวิทยุลับระหว่างเสรีไทยสายอังกฤษกับฐานทัพที่อินเดียจึงประสบความสำเร็จ การ
 ประสานงานระหว่างกองกำลัง 136 ของอังกฤษกับองค์การต่อต้านผู้ป่วนในประเทศ จึงได้เกิดขึ้น
 นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487 เป็นต้นมา

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้เล่าเหตุการณ์นี้ว่า

เมื่อข้าพเจ้าและพวกถูกจับกุมมาอยู่ที่กองตำรวจสันติบาล นายตำรวจผู้ควบคุม
 ข้าพเจ้า คือร้อยตำรวจเอก พโยม จันทวิเศษ อ.บ... ได้ลอบนำข้าพเจ้าไปพบอาจารย์ปรีดี
 เป็นครั้งแรกที่บ้านอาจารย์วิจิตรที่บางเขน เพื่อเสนอสารจากผู้นำขบวนการสูงสุดของ
 สหประชาชาติ (อัลลิตฮูลีส เมานท์แบทเทิน) คอหัวหน้าขบวนการเสรีไทย...

การลอบพบปะกับผู้ใหญ่ในครั้งนั้น กระทำในเวลากลางวัน (เว้นแต่การนัดพบกัน
 ที่บ้านอาจารย์วิจิตรที่บางเขนนั้นเป็นเวลากลางวัน) ข้าพเจ้ามักจะ “แอบ” จากที่พัก
 ในกองตำรวจสันติบาล มาเดินเล่นที่ถนนสนามม้า แล้วเผชิญคุณพโยมชั่วคราวผ่านมา
 เป็นเวลาที่ยู่อื่นมองไม่เห็นหรือไม่สังเกต ข้าพเจ้าและเพื่อนเชลยสงครามเข้าไปนั่งปรือ
 ในรถแล้ว คุณพโยมพาเข้าไปยังที่นัดหมายต่าง ๆ แล้วถ่ายรูป จำได้ว่าพบกับอาจารย์ดิเรก
 ครั้งแรกก็เป็นวิธีนี้ ขากลับก็มีการถ่ายรูปอีกในที่นัดหมาย กว่าจะเข้านอนก็สาย ๆ หรือ
 ระหว่าง “หาว” คือ สัญญาณเครื่องบินมาโจมตี...

แต่การติดต่อกับวิทยุนี้ลำบากยากแสน เพราะเหตุว่ากองบัญชาการเข้าใจว่า
 เราถูกจับไปแล้ว จึงไม่ติดต่อมาตามกำหนดนัดหมาย เราพยายามอยู่เป็นเวลาหลายเดือน
 ผลสุดท้ายจึงได้ส่งคนถือหนังสือไปทางบก ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทหารอังกฤษที่จุงกิง
 และอีกด้านหนึ่งเราก็ใช้วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการแจ้งบทความสนทนาที่มี
 ความนัยอ้างอิงชื่อปลอมของพวกเรา (ซึ่งไม่มีใครรู้ในประเทศไทย) และขอร้องให้พวกเรา
 “อ้างเผือก” ในอินเดียคอยฟังวิทยุลับของพวกเราด้วย พวกเราในสันติบาล ได้ผลัดเวรกัน
 ไปส่งและรับวิทยุทุกคืนแต่ไม่มีผล นักวิทยุกลับมารายงานเป็นประจำว่า ไม่ได้ยินเสียง
 จากอินเดีย จนกระทั่งถึงต้นเดือนกันยายน เมื่อหนังสือที่ส่งออกไปทางบกประกอบด้วย
 ข้อความสนทนาที่ส่งโดยวิทยุของโฆษณาการได้ถึงหูของพวกเราในอินเดีย ทางอินเดีย
 จึงได้เริ่มติดต่อมา ในคืนวันที่ติดต่อนั้นพวกเรานอนไม่หลับ เพราะปลื้มปิติยินดี เหมือนกับ
 ตายแล้วเกิดใหม่*

* ป๋วย อึ้งภากรณ์, เล่มเดิม, หน้า 57-58

ความร่วมมือกันระหว่างเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา กับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทย

ทางด้านเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา ได้รับทราบข่าวนายจำกั๊ด พलगูร ในขณะที่ยังหาอาสาสมัครเสรีไทยรุ่นที่หนึ่งจากสหรัฐฯ อยู่ที่เมืองจุงกิงประเทศจีน แต่ทางฝ่ายจีนไม่เอื้ออำนวยให้กลุ่มคนทั้งสองฝ่ายได้พบกัน แต่อย่างไรก็ตาม จากการที่นายจำกั๊ด พलगูร ได้ส่งโทรเลขไปถึงหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ได้ เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2486 ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ทราบข่าวเรื่ององค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย สหรัฐฯ จึงได้เรียกตัวบุญมาก เทศะบุตร วัฒน วิริยะวิทย์ และอานนท์ ศรีวรรณะ นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาให้เข้ารับการฝึก เพื่อปฏิบัติการกิจพิเศษในการติดต่อประสานงานกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย

นาวาอากาศเอก วัฒน วิริยะวิทย์ ได้เล่าถึงภารกิจของท่านที่ได้รับมอบหมายให้ฟังว่า

พอเขาเอาผมมาฝึก เขา (โอ.เอส.เอส.) ก็บอกเลยว่าหน้าที่จะต้องไปติดต่อกับผู้นำทางไทย พร้อมกับคุณบุญมาก เทศะบุตร และมีคุณอานนท์ที่ทำหน้าที่ประสานงานอยู่ภายนอก ทั้งนี้เพราะเรื่องหลวงประดิษฐ์ ส่ง จำกั๊ด พलगูร ไปเมืองจีน มาถึงวอชิงตันก็มีความเร่งด่วนที่จะฝึกพิเศษ... ในช่วงระยะเวลานั้นปรากฏว่าคนไทยสองคนหลบหนีออกจากประเทศไทยผ่านไปทางประเทศจีนและได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และสถานทูตไทยจนเดินทางไปถึงวอชิงตันได้สำเร็จ คือ สงวน ตูลารักษ์ กับ แดง คุณะดิลก*

นาวาอากาศเอก วัฒน วิริยะวิทย์ ได้เล่าว่าท่านและคุณบุญมากได้พบสงวน ตูลารักษ์ และแดง คุณะดิลก ก่อนที่ท่านจะได้เดินทางออกจากสหรัฐอเมริกา ว่า

จากคนไทยสองคนนี้ ทำให้ได้ทราบว่า นอกจาก ปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ซึ่งมีความซิงซึ้งญี่ปุ่นอย่างมากแล้ว ยังมีหลวงอดุลเดชจรัส ผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกผู้หนึ่งที่มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน และทั้งสองท่านนี้คิดทำการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเต็มที่

แต่เป็นที่เข้าใจกันว่ายังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ ยังมิได้ร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเดียวกัน...

จากสงวน และแดง ทำให้ทราบต่อไปว่า หลวงอดุลฯ นั้นมีประวัติของคนไทยในต่างประเทศทุกคนไว้ในกำมือ สำหรับนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาที่ดี ในอังกฤษก็ดี

* สัมภาษณ์นาวาอากาศเอกวัฒน วิริยะวิทย์ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2537

จำชื่อได้อย่างแม่นยำ รู้ว่าใครเป็นใคร และยังจำหน้าตาได้ด้วยเพราะว่ามีรูปถ่ายของทุกคนอยู่ในมือครบหมด

เมื่อได้ทราบข้อมูลต่าง ๆ ภายในประเทศแล้ว เสรีไทยอเมริกา มีความเห็นว่ามี ความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องติดต่อกับบุคคลผู้ต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยให้ได้โดยเร็วที่สุด เพื่อที่จะได้เชื่อมโยงกัน ทำให้เป็นขบวนการ ทั้งทางวัตถุ และการส่งคนเดินทางเข้าออกเป็นไปได้อย่างคล่องตัว เพื่อผลงานร่วมกันกับฝ่ายสัมพันธมิตร*

9 กันยายน พ.ศ. 2487 บุญมาก เทชะบุตร และวิลล วิริยะวิทย์ จึงได้เดินทางโดยเครื่องบิน กระโดดร่มลงที่บริเวณกลางป่า อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งวิลล วิริยะวิทย์ ได้ถูกควบคุมตัวนำมาอยู่ที่กองตำรวจสันติบาล เช่นเดียวกับทหารเสรีไทยจากสหรัฐฯ และจากอังกฤษ เกือบทั้งหมดที่ได้สลับอบเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งในขณะนั้นได้แก่ ทหารเสรีไทยจากอังกฤษ จำนวน 8 คน คือ ปิวย อังการณัฏฐ์ ประทาน เปรมมกล เปรม บุรี สำราญ วรรณพฤกษ์ ธนา โปษยานนท์ รจิต บุรี สวัสดิ์ ศรีสุข และพัฒพงศ์ วินทกุล และทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาอีก 8 คน คือ เป้า ขำอุไร บุญเย็น ศศิรัตน์ เอียน ชัมพานนท์ สวัสดิ์ เขียวสกุล การุณ เก่งระตมยิง พิสุทธิ สุทัศน์ ณ อยุธยา อานนท์ ณ ป้อมเพชร์ และวิลล วิริยะวิทย์ ส่วนบุญมาก เทชะบุตร นั้น รอดพ้นจากการถูกจับกุมและหลบซ่อนตัวอยู่ที่จังหวัดแพร่

วิลล วิริยะวิทย์ ได้ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายขณะที่ถูกควบคุมตัวที่กองตำรวจสันติบาล โดยเป็นผู้ติดต่อประสานงานให้พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ และนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้ร่วมมือกันปฏิบัติภารกิจ เพื่อประเทศชาติได้สำเร็จ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2487 อันเป็นผลทำให้หน่วย โอ.เอส.เอส. และเสรีไทยจากสหรัฐฯ สามารถประสานงานติดต่อกับองค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้ในเวลาต่อมา

นาวาอากาศเอกวิลล วิริยะวิทย์ ได้เขียนเล่าถึงภารกิจที่ได้ดำเนินการภายหลังจากการที่ถูกควบคุมตัวที่ทำการตำรวจสันติบาลว่า

เพื่อน ๆ เสรีไทยรุ่นหนึ่งที่เดินทางเล็ดลอดเข้ามาจากชื่อเหมา ประเทศจีน แล้วถูกตำรวจจับเอามารวมกันไว้ โดยที่ไม่ยอมให้ทำอะไรได้เลย เพียงแต่เสี่ยงดูไว้ในความอารักขาเฉย ๆ เครื่องไม้เครื่องมือตลอดจนสัมภาระต่าง ๆ ที่ติดตัวมาก็ถูกตำรวจยึดไว้หมด...

จากที่ได้รู้ได้เห็น และได้พบสิ่งต่างๆ ในสันติบาล ผมก็ประจักษ์ชัดแจ้งว่างานเสรีไทยในประเทศยังล้าหลังอยู่มาก ยังมิได้จัดตั้งเป็นรูปาร่างองค์กร (Organized) จริงจัง แต่อย่างใดเลย

* ประมวลจดตร, เล่มเดิม, หน้า 9-10

หลวงประดิษฐา ก็ทำงานของตนเองไป ถึงแม้จะสามารถส่งตัวแทนออกไปติดต่อ
ถึงวอชิงตัน ได้ก็จริงแต่ก็ไม่มีงานอะไร ที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นชิ้นเป็นอันเลย

หลวงอดุลฯ ก็เป็น อัคร. ก็วางขายคักจับเสรีไทยทุกคนที่เข้ามาไม่ว่าจะจาก
อังกฤษหรืออเมริกา เอามาอารักขาไว้เป็นอย่างดี ก็เพียงเท่านั้น...

แต่ในสภาพอย่างนี้ ผมคิดแล้วว่าจะต้องหาทางตะล่อมให้หลวงประดิษฐา กับ
หลวงอดุลฯ หันหน้าเข้าหากัน ร่วมมือกันทำงานให้จงได้ แล้วงานก็จะเป็นปึกแผ่นมั่นคง
ขึ้นมาเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างที่ปรารถนา ได้คิดกำหนดแผนการพุดจาไว้ในใจ
ตั้งแต่ยังไม่พบกับหลวงอดุลฯ หรือหลวงประดิษฐา เสียอีก...

(ได้พบกับหลวงอดุลฯ เมื่อวันที่ 22 ก.ย. 2487) ผมจึงถือโอกาสแจ้งให้ทราบ
ถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากทางการสหรัฐอเมริกา ให้ผมมาทำการติดต่อกับหลวง
อดุลฯ และหลวงประดิษฐา โดยตรง โดยทางสหรัฐอเมริกาจะให้การสนับสนุนแก่เสรีไทย
ในประเทศทุกวิถีทาง ไม่ว่า อาวุธ การฝึกฝน และการเมืองหลังสงคราม ฯลฯ แต่ภายใต้
ข้อแม้ว่าหลวงอดุลฯ กับหลวงประดิษฐา ต้องทำงานร่วมกัน ถ้าแยกกันทำ จะไม่ให้ความ
ช่วยเหลือเด็ดขาด ไม่ว่าฝ่ายใดทั้งสิ้น

(คืนนั้น 22 กันยายน 2487) หลวงอดุลฯ คัดสินใจพาตัวผมเข้าพบกับหลวงประดิษฐา
และมีนายเดก ชัยนาม นั่งสนทนาคู่ด้วย ผมต้องเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง
อย่างเดียวกับที่ได้เล่าให้หลวงอดุลฯ ฟังมาแล้วทั้งหมด...

จึงเป็นอันว่าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลวงอดุลฯ กับหลวงประดิษฐ์มนูธรรม
ผู้สำเร็จราชการแทนพระมหากษัตริย์ในขณะนั้น จับมือกระชับกันมั่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
ร่วมกันทำงานเพื่อชาติไทยที่รักของเรา ได้จนสำเร็จ

ขบวนการเสรีไทยในประเทศซึ่งเคยเป็นเพียงแสงริบหรี่มานาน ได้เริ่มสว่างโพลง
ขึ้นมาทันทีในคืนวันนั้น...

เพียงไม่กี่ชั่วโมงต่อมา วิทยุและอุปกรณ์ที่ติดมากับตัวเสรีไทยอเมริกาจากชื่อหมา
ประเทศจีนที่ถูกตำรวจยึดไว้ ก็ถูกนำมาคืนให้เจ้าของมาตรวจซ่อมความชำรุดเสียหาย
ที่ใช้งานไม่ได้ เพราะความเก่าแก่ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม เพื่อนำมาใช้งานกันต่อไป
โดยตัวหลวงอดุลฯเองเป็นผู้เชิญเพื่อน ๆ เสรีไทยเจ้าของเครื่องเข้าพบและสั่งการเอง
ทั้งสิ้น*

ความร่วมมือกันระหว่างผู้นำสำคัญภายในประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่าความเคลื่อนไหวของเสรีไทยจากภายนอกประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้
นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าองค์กรต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย กับพลตำรวจเอก อุดล อดุลเดชจรัส

* ประมวลจิตร, เสมอเดิม, หน้า 49-57

นายควา อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีของไทย
(1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 - 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488)

การประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้นำ
ในขบวนการเสรีไทย ที่ท่าเรือท่าช้าง
บ้านพักของนายปรีดี พนมยงค์

อธิบดีกรมตำรวจ ได้หันมาร่วมมือกันทำงานเพื่อชาติไทย ภายใต้ปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย แต่อย่างไรก็ตาม กลไกสำคัญทางการเมืองภายในประเทศต่อปัญหาการรุกรานของญี่ปุ่น ในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2487 ที่น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส และรวมทั้งนายทหารสำคัญ ๆ ทั้งกลุ่มทหารเรือ ทหารบก และผู้นำในรัฐบาลบางคน ได้ผล่อออกจากการให้ความสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม หันมาร่วมดำเนินการและให้ความสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ แทน

อันที่จริง พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส เป็นเพื่อนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และให้ความสนับสนุนนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่ตลอดมา แม้เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยและไทยได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่นนั้น พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส ก็ยังคงให้การสนับสนุนและทำงานใกล้ชิดกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ต่อมาภายหลังเข้าใจว่า เมื่อญี่ปุ่นตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสมรภูมิตะกอบทุกด้าน และจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเอกราชและอธิปไตยของชาติด้วยการสร้างเมืองหลวงใหม่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ให้เป็นฐานทัพต่อต้านญี่ปุ่น และติดต่อฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อขอความช่วยเหลือโดยผ่านประเทศจีนนั้น พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส คงไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว จึงได้หันไปให้ความสนใจกับแนวคิดในการต่อต้านญี่ปุ่นของนายปรีดี พนมยงค์ โดยมีนายติเรก ชัยนาม เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความคิดของบุคคลทั้งสอง

อย่างไรก็ตามแม้ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส จะยังไม่ได้เข้าร่วมกับนายปรีดี พนมยงค์ แต่ก็เป็นผู้หนึ่งที่ต่อต้านญี่ปุ่นโดยให้ความช่วยเหลืออย่างลับ ๆ กับผู้ที่เป็ศัตรูกับญี่ปุ่น ได้ควบคุมดูแลเหล่าเสรีไทยจากนอกประเทศที่ได้ลักลอบเข้าประเทศไทย ทำให้เสรีไทยเหล่านี้พ้นจากการคุกคามของทหารญี่ปุ่น และมีความคิดที่จะเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรอยู่แล้ว ซึ่งในเรื่องนี้พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส ได้กล่าวไว้

การที่ข้าฯ ได้เห็นด้วยว่า การที่จะให้ญี่ปุ่นได้ผ่านทหารไปในประเทศไทย ตามแผนการที่ญี่ปุ่นเสนอมาในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเหตุว่าเป็นความจำเป็นของไทยสุดที่จะหลีกเลี่ยงได้ และที่เลือกเอาแผนอันนี้ก็เพราะเป็นแผนที่เบาที่สุด แต่ในใจยังคิดอยู่เสมอว่า ถ้ามีช่องทางหรือโอกาสอันใดแล้ว จะพยายามต่อต้านหรือกำจัดญี่ปุ่นให้ได้ความเอกราชอันสมบูรณ์หรือเกียรติศักดิ์กลับคืนมา แต่ทั้งนี้โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเล็ก จะกระทำโดยลำพังนั้นคงไม่สามารถจะทะลุปอดไปรุ่งไปได้ จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจให้ฝ่ายสัมพันธมิตรเห็นออกเห็นใจในความจำเป็นที่ฝ่ายไทยได้ปฏิบัติไปแล้ว...

เมื่อราว พ.ศ. 2486 กองทัพอังกฤษ ได้จัดส่งลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยมากระโดดร่มลงตามทางรถไฟ แถวอำเภอนครชัยศรี พลร่ม 4 คนนี้ได้ถูกเจ้าหน้าที่ยิงตายเสียคนหนึ่งหนีไปคนหนึ่งถูกจับตัวไว้ได้สองคน ในตัวของพลร่อนนี้มีวิทยุ อาวุธปืน และมีไม้ค้ำสำหรับส่งวิทยุ ทางญี่ปุ่นพยายามจะให้ฝ่ายไทยส่งตัวพลร่อนที่จับได้นี้ไปให้เขาทำการสอบสวน... แต่ข้าฯ ไม่ยอมมอบตัวให้ ถ้าเขาจะทำการสอบสวนร่วมกับฝ่ายไทยก็ไม่ขัดข้อง... และได้แนะนำให้ตอบคำถาม เมื่อถูกญี่ปุ่นสอบถามให้ด้วย...วิทยุที่ได้จากพลร่อนนี้มีอยู่ 2 เครื่อง ญี่ปุ่นได้ขอไป แต่ก่อนที่จะส่งมอบข้าฯ ได้สั่งให้ทำลายส่วนสำคัญและให้ถอดกริสรัดออก...

ในราวปลายปี พ.ศ. 2486 ทางกองทัพอังกฤษ ได้จัดส่งนักเรียนไทยซึ่งศึกษาอยู่ในอังกฤษเป็นพลร่ม ได้มาลงที่เขตอุทัย-ชัยนาทติดต่อกัน เจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ทั้ง 3 คน คือ นายบ๊วย อังภากรณ์ นายประทวน เปรมกมล และนายเปรม บุรี พร้อมด้วยวิทยุ และเอกสารหลายฉบับ ได้กลับ อาวุธปืน และอาหารหลายอย่าง เมื่อข้าฯ ได้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่แล้ว ได้สั่งให้รักษาไว้เป็นความลับ บรรดาเอกสารและสิ่งของให้บรรจุหีบห่อแล้วส่งตรงมายังข้าฯ แล้วให้รีบนำคนสามคนนั้นเข้ามากรุงเทพฯ โดยทางลับ... เอกสารฉบับใดที่ข้าฯ เห็นว่าเป็นเอกสารลับและสำคัญ ข้าฯ ก็อำพรางเก็บไว้เสีย ที่เห็นว่าไม่สำคัญ เช่น แผนที่ประเทศไทยและข้อบันทึกของพวกนั้น ก็ได้นำไปให้จอมพล ป. ตู...*

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส ได้ร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทย จึงเป็นผลทำให้กองกำลังของตำรวจได้กลายเป็นฐานกำลังสำคัญของขบวนการเสรีไทย และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติงานของเสรีไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้สามารถรวมตัวกันปฏิบัติการกิจได้ตามแผนการที่วางไว้ในเรื่องนี้นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนเล่าไว้ว่า

งานเสรีไทยภายในประเทศนั้น มีผู้เข้าใจผิดว่าข้าพเจ้าได้ร่วมมือกับคุณหลวงออดล อุดลเดชจรัส มาตั้งแต่ต้น อันที่จริงคุณหลวงออดล ได้เข้าร่วมงานรับใช้ชาติในส่วนตัวภายหลังที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อ กรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2487 แล้ว ก่อนหน้านั้นไม่มีทางทราบเท่าที่แน่ชัดของคุณหลวงออดลต่อปัญหานี้ เพราะท่านเป็นตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมายและเป็นเพื่อนสนิทของจอมพล ป. ยิ่งกว่าข้าพเจ้า ดังนั้นก่อนที่คุณหลวงออดล เข้าร่วมงานเสรีไทย เราจึงได้รับความลำบากเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระมัดระวังญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศไทยและตำรวจของไทยเอง ดังปรากฏว่าสมาชิกเสรีไทยในประเทศบางคนถูกจับ และเสรีไทยที่ลอบมาจากต่างประเทศก็ถูกจับด้วยหลายคน**

* คำให้การของ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส ใน สุพจน์ ตำนตระกูล เล่มเดิม หน้า 235-236

** ปรีดี พนมยงค์, ระลึกถึงคุณหลวง สิงวรอุทกกิจ (สิงวร สุวรรณสีห์), อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี หลวงสิงวรอุทกกิจ, (กทม. : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2516) หน้า 10-11

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2487 เสรีไทยทั้ง 3 กลุ่มได้ร่วมปฏิบัติงาน เป็น ขบวนการเสรีไทย (Free Siamise Movement หรือ Free Thai Movement) และต่างก็ให้การยอมรับ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ ซึ่งทั้งอังกฤษและสหรัฐได้ใช้ฉายา รูธ (Ruth) เป็นชื่อรหัสของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่ง นาวาอากาศเอกวิล วิลละวิทช์ ได้บันทึกเกี่ยวกับคำนี้ไว้ว่า ภรรยาของ พล.ต.วิลเลียม ดอนโนเวน ผู้บัญชาการหน่วย โอ.เอส.เอส. ก็มีชื่อรูธ (Ruth)* เช่นกัน ส่วน ทศ พันธุมเสน ได้แสดงความคิดเห็นว่า น่าจะเป็นสมญาที่แผลงมาจาก "Truth" ด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้าขบวนการลับเป็นเรื่องจริงที่พลิกผันกว่านวนิยาย**

ส่วนพลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส นั้นทางอังกฤษได้ใช้นามแฝงว่า พูลา ส่วนสหรัฐารู้ว่า เบตตี เป็นรหัสลับในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

ภารกิจที่ได้ร่วมดำเนินการ

เมื่อการติดต่อประสานงานระหว่างกองบัญชาการเสรีไทยในกรุงเทพฯ กับกองบัญชาการสัมพันธมิตรได้ประสบความสำเร็จ การปฏิบัติการของเหล่าเสรีไทยจึงได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเสรีไทยภายในประเทศทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือน และเสรีไทยจากภายนอกประเทศได้ร่วมกันปฏิบัติงานในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2487 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศไทย เป็นผู้วางแผนการปฏิบัติการร่วมกับกองบัญชาการในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของฝ่ายสัมพันธมิตร (South-East Asia Command เรียกย่อว่า SEAC) ที่เมืองแคนดี สิงกา

การรับ-ส่งเสรีไทยจากภายนอกประเทศ

ภารกิจสำคัญในระยะเริ่มแรกของการร่วมกันดำเนินงาน คือ การประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองขบวนการเสรีไทย และให้ความสนับสนุนการปฏิบัติงานต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจัง นอกจากนั้นยังเป็นจุดประสงค์หลักของฝ่ายสัมพันธมิตรที่ต้องการข่าวสารที่ถูกต้องสำหรับแผนการทางด้านยุทธศาสตร์ในประเทศไทย ดังนั้น การจัดส่งเสรีไทยพร้อมเครื่องรับส่งวิทยุให้เข้าสู่ดินแดนไทย จึงเป็นภารกิจร่วมที่สำคัญและจำเป็นยิ่งสำหรับทั้งสองฝ่าย

* สัมภาษณ์ นาวาอากาศเอก วิล วิลละวิทช์ เมื่อเดือนกันยายน 2537

** ทศ พันธุมเสน, เสริมเติม, หน้า 283

เสนาะ นีอก้านทอง กับนายทหารอังกฤษ

ม.จ.ถาวรวิภ จักรพันธ์ กับนายทหารอังกฤษ

เสรีไทยจากภายนอกประเทศกลุ่มแรก ที่ได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทย โดยมีเสรีไทยภายในประเทศให้การต้อนรับนั้น เป็นเสรีไทยจากอังกฤษ เรียกว่าคณะบริลลิก (BRILLIC) ประกอบด้วย กฤษณ์ โศขยานนท์ (คง) และประเสริฐ ปทุมมานนท์ (เปา) จากกองกำลัง 136 ของอังกฤษที่กัลกัตตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตั้งเครือข่ายสื่อสารทางวิทยุ ซึ่งเซอร์แอนดรูว์ กิลคริสต์ ได้เขียนไว้ว่า บุคคลคณะนี้จะทำการติดต่อทางวิทยุกับกัลกัตตา โดยเป็นอิสระ... และปลอดภัยจากการคุกคาม...*

คณะบริลลิกกระโดดร่มลงที่หัวหิน เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2487

ต่อจากนั้นมา กองกำลัง 136 ของอังกฤษ ก็ได้ส่งเสรีไทยพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ทยอยเข้าประเทศไทย โดยมีเสรีไทยภายในประเทศร่วมด้วยเสรีไทยจากอังกฤษที่เดินทางมาก่อนหน้านั้นเป็นผู้ต้อนรับ ได้แก่ คณะคัพปลิง (Coupling) ซึ่งประกอบด้วยเสนาะ นิลกำแหง ประโทธิ เปาโรหิต และเทพ เสมอติ กระโดดร่มลง ณ บริเวณป่าในอำเภอทพทัน จังหวัดอุทัยธานี เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2487 โดยเสรีไทยจากอังกฤษ ได้แก่ สวัสดิ์ ศรีสุข พัฒพงศ์ รินทกุล และเสรีไทยภายในประเทศ ได้แก่ ร.ต.ท.ขุนทอง มังกรวงศ์ และนายปรัง พุฒนัม ข่าหลวงประจำจังหวัดอุทัยธานีเป็นผู้ไปต้อนรับ

คณะสวันนา (Savanna) ประกอบด้วย ทศ พันธุ์มเสน ม.จ.จิรตินัย กิตติยากร และบุญส่ง พึ่งสุนทร กระโดดร่มลงที่เขากูกระดิง จังหวัดเลย เมื่อวันที่ 25 ม.ค. พ.ศ. 2488 โดยเสรีไทยคณะคัพปลิง และเสรีไทยภายในประเทศ ได้แก่ นายอุดม บุญประกอบ ข่าหลวงจังหวัดขอนแก่น และนายอำเภอชุมแพ ไปต้อนรับ

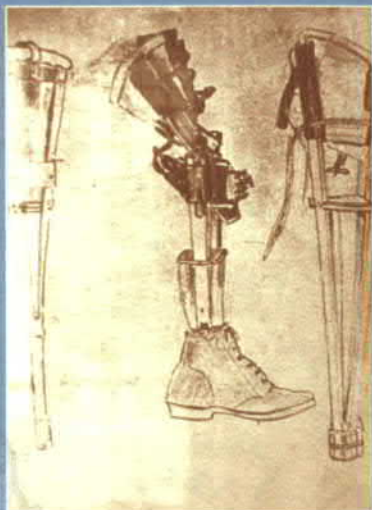
คณะเนโรเนียน (Neronian) ประกอบด้วย ม.จ.การวิก จักรพันธุ์ และ อรุณ สรเทศน์ กระโดดร่มลงในเขตจังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 โดยมีเสรีไทยคณะสวันนา และเสรีไทยภายในประเทศ ได้แก่ แสง กุลทองคำ หัวหน้าสถานีทดลอง “ศรีสำโรง” จังหวัดสวรรคโลก ของกระทรวงเกษตรฯ และคุณสมจิตร์ กุลทองคำ (กรรยา) ไปต้อนรับ

คณะพริชทส์ (Priests) ประกอบด้วย วัฒนา ชิตวารี และ ม.จ.ภิศเดช วัชริน โดยเครื่องบินทะเลลงที่เกาะเต่าในดอนพลบค่ำของวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2488

ปัทม ปัทมสถาน และพันธุ์ไพบร์ค สมิต กระโดดร่มที่จังหวัดตาก ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2488 โดยมีคณะเนโรเนียนไปต้อนรับ

ส่วนเสรีไทยจากหน่วย โอ.เอส.เอส. ของสหรัฐอเมริกา ก็ได้ทยอยเดินทางเข้าประเทศไทยเช่นกัน แต่ 2 กลุ่มแรกของเสรีไทยจากหน่วย โอ.เอส.เอส. ไม่ได้มีการเตรียมต้อนรับจากเสรีไทยภายในประเทศ กลุ่มนี้ ได้แก่ คณะอริสทอค ประกอบด้วย เจลิม จิตตินันท์ อุดมศักดิ์ ภาสวณิช

* เซอร์แอนดรูว์ กิลคริสต์, เสมอติ, หน้า 98

ภาพวาดของหม่อมเจ้า การวิก จักรพันธ์ เสรีไทยสาธิตอังกฤษ ขณะปฏิบัติงานในขบวนการเสรีไทย

และ สิทธิ เสวตศิลา ซึ่งกระโดดร่มลงที่ค้อยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 และการปฏิบัติงานของคณะดูเรียน 2 ประกอบด้วย อานนท์ ศรีวรรณะ และ กุตะ ปันยารชุน โดยเรือดำน้ำขึ้นบกที่เกาะกระดาน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 ทั้งสองกลุ่มถูกจับได้และส่งไปควบคุมที่ค่ายเชลยศึก

หลังจากความล้มเหลวของคณะปฏิบัติการอริสทอค และดูเรียน 2 แล้ว เสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาก็ได้ประสานงานติดต่อให้เสรีไทยภายในประเทศคอยต้อนรับคณะเสรีไทยจากภายนอกประเทศที่จะเดินทางเข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทย เช่น

ปฏิบัติการไซเรน (Siren) ประกอบด้วย ร.อ.จอห์น ดี. เวสเตอร์ (John D. Wester) พ.ต.วิชาร์ด เอส. กรีนลี (Richard S. Greenlee) และ ร.ต.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ โดยเครื่องบินทะเลมาลงในบริเวณเกาะกระตาด จังหวัดระยอง เมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2488 โดยมี ร.ท.บุญมาก เทศบุตร เป็นผู้ไปรับ

ปฏิบัติการนิวเมอร์ล (Numeral) ร.ต.ชโรช โสฬ์สุวรรณ กระโดดร่มลงที่จังหวัดแพร่ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 โดยมีคณะของนายทอง กันทาธรรม เป็นผู้ไปรับ เป็นต้น

เสรีไทยจากภายนอกประเทศทั้งจากสหรัฐฯ และอังกฤษ ดังกล่าวนี้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติการกิจต่าง ๆ กัน

การตั้งศูนย์วิทยุเพื่อการติดต่อประสานงานและการส่งข่าวสาร

เมื่อเสรีไทยจากภายนอกประเทศพร้อมเครื่องรับ-ส่งวิทยุ สามารถเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ได้อย่างปลอดภัยนั้น ภารกิจหลักของคณะเสรีไทยชุดแรก ๆ ที่ได้ปฏิบัติการภายในประเทศไทย คือ การส่งข่าวสารทางวิทยุถึงหน่วยสังกัดของตน ในระยะแรกสถานที่รับ-ส่งวิทยุ ได้ทดลองส่ง แม้กระทั่งภายในห้องพักในกองตำรวจสันติบาล พระที่นั่งสวนอัมพร หรือบ้านพักของนายชาญ บุนนาค เสรีไทยภายในประเทศ เป็นต้น

ในเรื่องนี้ เป้า ขำอุไร เสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้ส่งข่าวสารให้หน่วย โอ.เอส.เอส. ของสหรัฐฯ ได้เป็นคนแรกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2487 โดยส่งที่บ้านญาติของร้อยตำรวจเอก โปยม จันทริคคะ ณ บ้านเลขที่ 348 ซอยสวนอ้อย หน้าโรงพยาบาลวชิระ ถนนสามเสน กรุงเทพฯ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้หน่วยของทหารไทย เป้า ขำอุไร ได้ให้เหตุผลว่า *ถ้าญี่ปุ่นดักจับฟังวิทยุได้ ก็อาจจะนึกว่าเป็นวิทยุจากทหารไทย...**

* เป้า ขำอุไร เสนอเดิม, หน้า 108

ลอร์ดหลูซี่ เมานท์แบทเทน
ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้

นายปวีติ พนมวงศ์ ร้อยเอกสาเวิร์ต ปาล์เมอร์
และพลตำรวจเอก ลุดส์ ลุดเดซจรัส

นายปวีติ พนมวงศ์
เดินทางประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตร
ที่บ้านมะลิวัลย์ ถนนพระอาทิตย์

ส่วนเสรีไทยจากอังกฤษก็ได้ส่งวิทยุรายงานติดต่อกับกองกำลัง 136 ของอังกฤษ ได้ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2487 ซึ่ง ทศ พันธุมเสน ได้เขียนแล้วว่า

วันรุ่งขึ้น (9 กันยายน พ.ศ. 2487) สถานีวิทยุของบริลลิกก็ติดต่อกับฐาน 136 ได้...กฤษณ์และประเสริฐ ในคณะบริลลิก (Brillig) ต้องทำหน้าที่เป็นสถานีวิทยุแห่งที่สองจึงต้องอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อรับข้อความที่หัวหน้าขบวนการต้องการให้ส่งถึงฐาน 136 ในขั้นต่อไป*

ต่อมาเนื่องจากความจำเป็นทั้งทางด้านการประสานงานติดต่อและการรายงานข่าวลับทางทหารเพิ่มขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรทั้งในกรุงเทพฯ และในจังหวัดสำคัญ ๆ ที่เป็นฐานปฏิบัติการของพลพรรคเสรีไทยทั่วประเทศไทย

ศูนย์บัญชาการวิทยุเพื่อการติดต่อประสานงานระหว่างขบวนการเสรีไทย กับฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น ได้มีการย้ายศูนย์หลายครั้ง เพื่อความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทั้งเสรีไทยจากภายนอกประเทศ และนายทหารสัมพันธมิตร ศูนย์บัญชาการวิทยุของหน่วยกองกำลัง 136 ของอังกฤษ ครั้งแรกตั้งอยู่ที่ บ้านแห่งหนึ่งทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา** ซึ่งมีนายทหารติดต่อของอังกฤษประจำในไทย คือ พลจัตวาวิคเตอร์ เฮกเตอร์ เจคส์ พันตรีทอมัส ฮอบบส์ และร้อยโทเล็ก (ประพุดติ ณ นคร) เสรีไทยจากอังกฤษเป็นเจ้าหน้าที่สื่อสาร ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ ตึกหลังหนึ่งด้านปลายของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ภายหลังย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนวชิราวุธ**

ส่วนศูนย์บัญชาการวิทยุของหน่วย ไอ.เอส.เอส. ของสหรัฐฯ ครั้งแรกตั้งอยู่บ้านของนายชาญบุญนาถ ถนนพระราม 5 ตรงข้ามวชิราวุธวิทยาลัย แล้วย้ายไปบ้านมะลิวัลย์ ถนนพระอาทิตย์ นายทหารติดต่อของสหรัฐที่ประจำในไทยคือ พันตรีดีก กรีนลีและร้อยเอกจอห์น เวสเตอร์ ซึ่งต่อมาป่วยจึงได้เปลี่ยนเป็นร้อยเอกฮาเวิร์ด ปาลเมอร์ ส่วนเจ้าหน้าที่สื่อสารเป็นเสรีไทยจากสหรัฐ ได้แก่ พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ บุญมาก เทสะบุตร วิลล วริยะวิทย์ และคนอื่น ๆ ต่อมาศูนย์นี้ได้ย้ายไปอยู่ที่วังสวนกุหลาบจนกระทั่งสงครามยุติลง

เป่า ข้าวไร ได้เล่าถึงการส่งข่าวสารทางวิทยุที่ฝ่ายสัมพันธมิตรต้องการ ได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ และข่าวทางด้านยุทธศาสตร์ทางทหารของกองทัพญี่ปุ่น ว่า

เราติดต่อทางวิทยุกับ H.Q. (Head Quarter) มาเรื่อย ... เราส่งรายงานอากาศเป็นประจำเข้าเฝ้าตามเวลาที่นัดกันไว้ ทาง H.Q. จะคอยรับฟังจากเราทุกเวลาตลอดวัน

* ทศ พันธุมเสน, เล่มเดิม, หน้า 284

** ศ. บำรุงพงศ์, นมบัปเญอยู่ที่นี่ด้วย, ชมรม ต.ม.ช.ก.สัมพันธ์ 20 ปี, วัน “ประวัติ พนมยงค์” 11 พฤษภาคม 2537, ธรรมศาสตร์ 60 ปี, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537) หน้า 24-33

หากเรามีข่าวฉุกเฉิน รายงานอากาศนี้เป็นของสำคัญมากที่เขายกได้ เรามีแค่ลับ
ใช้เวลาเพียงจิตใจเดียวที่รายงานสภาพดินฟ้าอากาศได้อย่างละเอียด เรารับข่าวกำลัง
และการเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่นมาจากสันติบาลส่งให้ O.S.S. ทราบเป็นระยะ ๆ ที่
O.S.S. ยกาทราบอีกอย่างหนึ่งก็คือญี่ปุ่นมี Radar ใช้หรือเปล่า ในตอนนั้นเรายังเป็น
ของใหม่ที่อเมริกาใช้ในสงคราม*

นิคอล สมิธ ได้เขียนถึงเรื่องการส่งข่าวทางวิทยุจากภายในประเทศ ถึงสหรัฐอเมริกาว่า

บัดนี้กองบัญชาการสัมพันธ์มิตรต่าง ๆ ทั่วโลก ทราบว่า ไอ.เอส.เอส. เข้าสยาม
ได้แล้ว การขอทราบข่าวจึงมากขึ้น ข่าวของเราก็ต้องละเอียดขึ้น ระหว่างสยาม
สถานทูต เสรีไทยและกระทรวงต่างประเทศในวอชิงตันมีการแลกเปลี่ยนข่าวอยู่เสมอ
เราส่งรายงานอากาศทุกยี่สิบสี่ชั่วโมง และแจ้งเป้าที่จะระเบิดมากขึ้น เราสามารถบอก
การเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น ที่ข้ามสยามไปพม่า เราบอกกองบินให้ทราบว่า
คนไทยใช้สนามบินดอนเมืองด้านไทและแอ็ดด้านไท ทุกสาขาของกองทัพบก เรือ
อากาศ และผู้แทนของทุกรัฐบาลที่เป็นมิตรเร่งคำตอบจากเราสำหรับคำถามสำคัญต่าง ๆ
คำตอบมาจากภายใน ไทยแลนด์ที่แอ็ดโดยชัดเจน**

สละ ทศานนท์ ได้เล่าถึงการส่งข่าวสารที่บ้านมะลิวัลย์ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาว่า

ขณะที่อยู่บ้านมะลิวัลย์ หน้าที่ของข้าพเจ้าก็คือติดต่อกับ Trincomalee Ceylon
ทางวิทยุวันละสามครั้ง ร่วมกับขุนเพิ่ม (ไกรฤกษ์) ส่งข่าวอากาศความเคลื่อนไหวต่าง ๆ
ตลอดจนความต้องการของทั้งสองฝ่าย ในขณะนั้นมืออเมริกาอยู่ในบ้านมะลิวัลย์ 2 คน
คือ Mr. Greenlee และ Mr. Howard Palmer งานอื่น ๆ ก็คือพยายามหาข่าว ดูการ
ลำเลียงนักโทษสงคราม Australia ซึ่งทางญี่ปุ่นจับไว้ที่อ่าวอำรูป Bunker ที่ทหารญี่ปุ่น
สร้างขึ้นในพระนคร เช่น ตามถนนสีลม ถนนพญาไท และถนนสาทร โดยมี ร.ต.เชื้อ สุวรรณศรี
เป็นคนขับรถยนต์ผ่านไป ข้าพเจ้าเป็นคนอำรูปขณะที่ทหารยามญี่ปุ่นหันหน้าไปทางอื่น
กลางคืนบางคืนเราก็ออกไปหาข่าว เช่น ดูญี่ปุ่นคุมทหารออสเตรเลียข้ามปากที่ท่าช้าง
วังหลวง ข้ามไปบางกอกน้อย

ขณะที่อยู่บ้านมะลิวัลย์ เราจะต้องเตรียมพร้อมอยู่เสมอ โดยเฉพาะเวลาศึก
ซึ่งเป็นเวลาที่ญี่ปุ่นชอบโจมตี และบุกค้นบ้านที่สงสัย เรามีปืนกลมือและबारูท้าวไว้ต่อสู้
เสมอ...***

* เป้า ชำอุไร, เล่มเดิม, หน้า 109

** นิคอล สมิธ, เล่มเดิม, หน้า 206-207

*** สละ ทศานนท์, ชีวิตเสรีไทยสงครามโลกครั้งที่ 2 ของ สละ ทศานนท์ ใน วัลล วิริยะวิทย์, เล่มเดิม หน้า 156-157

ร.ต.ท.เชียว คงสบาย ได้เขียนเล่าการปฏิบัติหน้าที่ของท่านขณะที่มีตำแหน่งเป็นพลตำรวจ ในการสืบหาข่าวเกี่ยวกับเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่นร่วมกับเปรม ภูมิ และสำราญ วรรณพฤกษ์ (เสรีไทยจากอังกฤษ) ส.ต.ท.วิเชียร อิ่มฉาย และจ.ส.ต.บัว วงษ์ชาณศรี ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีว่า

ปี พ.ศ. 2488 ข้าพเจ้ากับพวกปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี รุ่งเช้าก็ออกปฏิบัติหน้าที่ออกสืบสวน สืบค้นฟังการเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น ไม่เฉพาะ แต่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเท่านั้น แล้วแต่คำสั่งจากผู้บังคับบัญชาทางกรุงเทพมหานคร จะมีบัญชาให้ไปสืบสวนที่ไหน จังหวัดใดบ้างที่เห็นสมควร โดยเฉพาะตามแผนบิชอง กองทหารญี่ปุ่นฝั่งแคมบ็อยู่ สำหรับในท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีแคมบิทหารญี่ปุ่นมากมาย และที่จังหวัดนครศรีธรรมราชก็มีอยู่หลายแคมป์เหมือนกัน ความเคลื่อนไหวของทหาร ญี่ปุ่นรายงานให้หน่วยเหนือทราบทุก ๆ ระยะเวลา...โดยบางครั้งต้องเสี่ยงต่อชีวิต แก่ง เข้าไปสมัครงานในค่ายพักของทหารญี่ปุ่น ก็เพื่อหวังทราบว่าในค่ายพักหรือแคมบ์ญี่ปุ่น มีกำลังมากน้อยเพียงใด ตลอดจนกระทั่งคอยสืบค้นฟังต่อบุคคลที่เข้าไปทำงาน ใน แคมบิทหารญี่ปุ่นมีความเคลื่อนไหวอย่างไรบ้าง ถ้าเราไม่เข้าไปติดสนิทกับพวกนี้แล้ว ก็ยากเหลือเกินที่เราจะทราบได้...*

นายทวี บุณยเกตุ ได้เขียนเล่าเรื่องการสืบความเคลื่อนไหวทางทหารของกองทัพญี่ปุ่น ว่า

หน่วยสืบราชการลับนี้ได้รับความร่วมมือกับตำรวจดีมาก เพราะพลตำรวจเอก อุดล อุดลเศรษฐี ก็เป็นหัวหน้าเสรีไทยด้วยคนหนึ่ง จึงทำให้การสืบสวนเป็นที่พอใจ และถูกต้องตรงกับความจริง พวกสืบราชการลับนี้มีหน้าที่คอยสอดส่องความเคลื่อนไหว ของกองทัพญี่ปุ่น แล้วรายงานไปให้หน่วยราชการลับของสัมพันธมิตรที่เมืองแคนดีทราบ เช่นที่ตั้งของคลังสรรพาวุธญี่ปุ่น ที่ตั้งหน่วยทหารญี่ปุ่น ขบวนรถไฟหรือรถยนต์ที่ขนอาวุธ และทหารญี่ปุ่น สถานที่ที่จะไปและกำหนดเวลาขนส่งทหารและอาวุธนั้น ๆ สถานที่ต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่น ใช้เป็นคลังสัมภาระกองบัญชาการทหาร และกองบัญชาการสมานทหารของทหารญี่ปุ่น ตลอดจนจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น หรือเมื่อ ทางฝ่ายสัมพันธมิตรขอร้องให้ฝ่ายเราสืบเรื่องใด ฝ่ายสืบราชการลับก็จะส่งข้อเท็จจริง ส่งไปให้เขาทราบ ซึ่งการกระทำเช่นนี้นับว่าเป็นผลดีแก่ประเทศไทยมาก เพราะข่าวคราว ที่ส่งไปให้เขานั้นตรงกับความจริงที่เขาเชื่อถือและยกย่องเสมอ และกองทัพอากาศอังกฤษ และอเมริกันก็สามารถที่จะเปิดตรงเป้าหมายเกือบไม่มีผิดพลาด และเมื่อเขาได้มาที่ระเบิด แล้วเรายังได้รายงานผล ไปให้เขาทราบอีกด้วยว่าการที่ระเบิดของเขา ได้ผลเพียงใด การกระทำเหล่านี้ทำให้ทั้งอังกฤษและอเมริกาเห็นใจประเทศไทยมาก ว่าได้ให้ความร่วมมือ อย่างจริงใจ และได้ผล**

* เชียว คงสบาย, การปฏิบัติหน้าที่ราชการงานใต้ดินของพลตำรวจคนหนึ่ง ในบันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย, เล่มเดิม, หน้า 166-267

** ทวี บุณยเกตุ, เล่มเดิม, หน้า 369-370

ผู้นำในขบวนการเสรีไทย

พล.ต.อ.อตุล อตุลเดชจรัส ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช พล.ท.ชิดม้นศิลป์ สีนาคโฮธารักษ์
นายปรีดี พนมยงค์ พล.ร.อ.สินธุ์ กมลนาวิน และ พล.อ.ท.เทวฤทธิ์

การประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตรทั้งทางด้านการทหารและด้านการเมือง

หลังจากเสรีไทยภายในประเทศไทยสามารถประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับตำแหน่งงานทางการเมือง ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานทางด้านทางทหารของเหล่าเสรีไทย เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตนได้วางไว้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง องค์การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย กล่าวคือ การปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และให้ประเทศไทยได้กลับเป็นประเทศเอกราช เหมือนเมื่อก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484

พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้เขียนเล่าในเรื่องนี้ว่า

กองบัญชาการเสรีไทย และเสรีไทยหลายคน ได้พยายามอย่างเต็มที่ที่จะโน้มน้าวสหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน ให้ยอมรับความจริงว่า การประกาศสงครามของไทยต่อประเทศเหล่านี้เป็นโมฆะ และผินความรู้สึกของคนไทย ...แต่สหรัฐ สหราชอาณาจักรอังกฤษ และจีน มีความรู้สึกในเรื่องนี้แตกต่างกันมาก

จีน แสดงความไม่พอใจที่ตอนสงครามเริ่มใหม่ ๆ เราไปเข้าข้างญี่ปุ่น และต่อมารัฐบาลไทยได้กระทำการอันถือเป็นการทำสงครามกับจีน จีนก็โกรธและใช้วิทยุจงกิงโจมตีไทยหลายครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐบาลไทยไปรับรองรัฐบาลของ Wang Ching ที่นานกิง...

สำหรับอังกฤษเอง ญี่ปุ่นได้บุกมลายูและพม่าผ่านไทย และใช้ประเทศไทยเป็นฐานที่พระหว่างสงคราม รัฐบาลของจอมพล ป. ได้เคลื่อนทัพบุกไทยเข้าไปในรัฐฉาน ยึดเชียงตุงและเมืองพัน และเข้าไปยึดครองรัฐเคะ เปอริส กะลันตัน และตรังกานุของมลายู แม้ Lord Louis Mountbatten จะพูดสนับสนุนขบวนการเสรีไทย แต่ฝ่ายการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐบาลอังกฤษยังถือว่าไทยอยู่ในระหว่างสงครามกับอังกฤษ...

ส่วนรัฐบาลสหรัฐฯ ไม่ยอมรับรัฐบาลไทยที่ถูกครอบครองโดยกองทัพญี่ปุ่น และจดบันทึกที่จะประกาศสงครามกับประเทศไทย โดยรัฐบาลสหรัฐฯ ได้ยอมรับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตันในสมัยนั้น ที่ได้ประกาศไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลไทยที่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น และมีความเห็นใจต่อขบวนการเสรีไทย ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นผู้นำสำคัญ*

ในเรื่องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายไว้ว่า

การที่จะประกอบกิจ เพื่อให้ประเทศชาติได้กลับคืนสู่สถานะความเป็นเอกราช ก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นั้น จำเป็นต้องดำเนินงานทางการเมืองเพื่อให้

* สิทธิ เสวตศิลา, เล่มเดิม, หน้า 140-141

มหาอำนาจสัมพันธมิตรครั้งนั้นรับรองเสรีไทยว่าเป็นองค์การแทนราษฎรไทยโดยถูกต้องตามเจตนารมณ์ของมวลราษฎรไทยผู้รักชาติ เพราะถ้าขบวนการเสรีไทยจะทำการเพียงแต่จับอาวุธลงยิงทหารญี่ปุ่น หรือก่อวินาศกรรมทางทหารเพียงด้านเดียวแล้ว เมื่อสัมพันธมิตรชนะสงครามเขาจะยอมให้ประเทศไทยได้กลับคืนสู่ความเป็นเอกราชเหมือนเมื่อก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ได้อย่างไร ดังนั้นขบวนการเสรีไทยจึงได้ดำเนินการโดยวิธีสันติคต่อกับรัฐบาลแห่งมหาอำนาจสัมพันธมิตรสมัยนั้น...ในการเจรจาทางการเมืองนั้น ผมได้ส่งผู้แทนเดินทางไปโดยทางลับที่นครจุงกิง กรุงวอชิงตัน และกองบัญชาการสูงสุดสัมพันธมิตรภายใต้อร์คหลุยส์ เมานท์แบทเทน ที่เกาะลังกา เพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองความเป็นเอกราชของไทย...*

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าว เมื่อการประสานงานติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แล้วนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้แจ้งไปยังอังกฤษและสหรัฐอเมริกาให้ส่งคณะผู้แทนเดินทางมาตรวจเยี่ยมสถานการณ์ในประเทศไทย และได้จัดส่งคณะผู้แทนจากไทยออกไปติดต่อกับประสานงานร่วมปรึกษาหารือกับฝ่ายสัมพันธมิตรหลายครั้งทั้งกับประเทศจีน สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

การติดต่อกับประสานงานกับจีน

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2487 นายปรีดี พนมยงค์ ได้มอบหมายให้ นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ร้อยตรีการุณ เก่งระดมยิง เสรีไทยจากสหรัฐฯ พร้อมด้วย พันโท พระอภัยพลรบ ถือหนังสือไปมอบให้จอมพลเจียงไคเช็ค ที่เมืองจุงกิงประเทศจีน คณะผู้แทนชุดนี้เดินทางไปถึงเมืองจุงกิง เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2487

การเจรจาของคณะผู้แทนไทยคณะนี้คงจะประสบความสำเร็จมากพอสมควร แต่ทางอังกฤษได้ขอให้จีนปรึกษากับอังกฤษและอเมริกาก่อนที่จะรับรองทางด้านการเมืองแก่ประเทศไทย ในเรื่องนี้มีข้อความสำคัญปรากฏ ในเอกสารของรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ที่มีมาถึง มร.เฮอริส เอกอัครราชทูตในจีน มีข้อความว่า

10 มกราคม พ.ศ. 2488

สถานทูตอังกฤษ ณ วอชิงตัน ได้แจ้งกระทรวง (ต่างประเทศของสหรัฐฯ) ว่า สถานทูต ณ กรุงลอนดอน ได้แจ้งสถานทูต ณ จุงกิง ให้แนะนำรัฐบาลจีน มิให้ให้การรับรองการเมืองแก่เจ้าหน้าที่ไทยในเมืองจีน โดยมิได้ปรึกษาบริเตนใหญ่ และสหรัฐฯ ในเรื่องนี้เสียก่อน สถานทูต ณ กรุงวอชิงตันยังได้ขอรับรองอีกด้วยว่า หากเราได้ระดมกองกระทำใด ๆ เกี่ยวกับปัญหาประเทศไทยดังกล่าว ก็ขอให้ทางเราได้แจ้งให้เขาทั้งหลาย (อังกฤษ) ทราบด้วย

* ปรีดี พนมยงค์, สำนวนของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงอดีตเสรีไทยและทายาท ในเอกราชได้มาด้วยการต่อสู้, จัดพิมพ์เป็นพระลัก ในวันประกาศสันติภาพ 16 สิงหาคม 2488, (กรุงเทพฯ, อมรินทร์การพิมพ์, พ.ศ. 2528) หน้า 21-25

ข่าวที่อ้างว่าได้จากผู้สำเร็จ (ไทย) ประดิษฐ์ ณ กรุงเทพฯ แสดงว่าเจ้าหน้าที่ไทย (ขณะนี้อยู่ในจีน) ได้ถูกส่งไปเพื่อการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว หรือคณะกรรมการในประเทศสัมพันธมิตร (Committee in Allied Countries) โดยอาจจะมิใช่คนไทย ณ กรุงวอชิงตันเป็นหัวหน้า ข่าวกระแสหนึ่งแจ้งว่าคนไทยได้เดินทางไปเมืองจีน โดยคำเชิญของจอมพลเจียงไคเช็ค ข่าวกล่าวต่อไปว่า จอมพลเจียงเต็มใจที่จะเห็นชอบแผนการของประดิษฐ์ในการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว หรือกรรมการขึ้น กฎหมายจึงให้ทราบถึงพัฒนาการใด ๆ ที่พึงมี*

ซึ่ง มร.เฮอริส เอกอัครราชทูตแห่งประเทศจีนได้ตอบรัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ว่า

2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488

ได้ปรึกษาเรื่องนี้กับซุง (ทีวีซุง รัฐมนตรีต่างประเทศจีน) ซึ่งให้คำยืนยันว่าประเทศจีน ไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนของประเทศไทย และปรารถนาที่จะเห็นพัฒนาการของขบวนการเสรีไทย เขาชี้ว่า รัฐบาลจีนพอใจการจัดตั้ง "รัฐบาลไทยอิสระชั่วคราว" ในจุงกิง นอกจากนี้ ซุงยังให้คำมั่นว่า คนจีนปรารถนาที่จะร่วมมือกับเราในทุก ๆ แห่งของปัญหา และปรารถนาที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำของเรา เขากล่าวด้วยว่า รัฐบาลของเขาเห็นด้วยกับการจัดตั้งรัฐบาลไทยพลัดถิ่น ณ กรุงวอชิงตัน...**

การติดต่อประสานงานกับสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากสหรัฐฯ ได้ให้ความสนใจต่อปัญหาเอกราชของชาติไทย จึงเป็นผลให้สหรัฐฯ ตัดสินใจ ส่งนายทหารอเมริกันเดินทางมาสังเกตสถานการณ์ในประเทศไทยตามข้อเสนอแนะของนายปรีดี พนมยงค์

28 มกราคม พ.ศ. 2488 คณะนายทหารอเมริกันชุดแรก ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ประกอบด้วยพันตรีดีก กรีนลี และร้อยเอกจอห์น เวสเตอร์ พร้อมด้วย ร.ต.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ เสรีไทยจากสหรัฐฯ โดยเครื่องบินทะเลแคลาลินา และในการนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ส่งนายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศให้เดินทางไปกรุงวอชิงตัน เพื่อประสานงานกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ในการเจรจาเป็นทางการกับรัฐบาลสหรัฐฯ ในเรื่องสถานการณ์ของประเทศไทยภายหลังสงคราม โดยนายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ได้เดินทางไปกับเครื่องบินทะเลลำดังกล่าวที่นำนายทหารอเมริกันชุดแรกเดินทางเข้าประเทศไทย

* โทรเลขรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ถึงเอกอัครราชทูตในจีน (มร. เฮอริส) ในเอกสารได้มาด้วยการต่อสู้, เอ็มเดิม, หน้า 49

** โทรเลขเอกอัครราชทูตแห่งประเทศจีน (มร. เฮอริส) ถึงรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ในเอกสารได้มาด้วยการต่อสู้, เอ็มเดิม, หน้า 50-51

นายกนัตซีร์ ศุภมงคล ได้เขียนเล่าภารกิจที่ได้รับมอบหมายว่า

ความดำริที่จะส่งข้าพเจ้าออกไปคราวนี้ ก็เพื่อให้ไปสมทบกับทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน ยกเรื่องเจรจาเป็นทางการกับรัฐบาลอเมริกัน แต่จุดหมายปลายทางที่แท้จริงอยู่ที่ท่าอย่างใด จะให้อังกฤษเปิดเผยท่าทีเกี่ยวกับอนาคตของประเทศไทยออกมาให้แน่ชัด ก่อนที่ญี่ปุ่นจะพ่ายแพ้สงครามขึ้นเด็ดขาด มิฉะนั้นแล้ว ไทยจะตกอยู่ข้างฝ่ายปราชัยร่วมกับญี่ปุ่น ถ้าเราสามารถจัดตั้งรัฐบาลภายนอกประเทศ ได้ก็จะเป็นการกระชับความสัมพันธ์กับฝ่ายสหประชาชาติ แต่นำรัฐบาลอเมริกันยังมีเหตุผลเป็นอุปสรรคต่อการตั้งรัฐบาลดังกล่าว ก็จะต้องพยายามขอให้รัฐบาลอเมริกันช่วยเหลือยื่นข้อเสนออังกฤษ ให้ผ่อนปรนไทยลงบ้างอย่างน้อย ให้รับหลักการเคารพเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทย ไม่นุ่งร้ายต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขตของไทย*

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2487 นายปรีดี พนมยงค์ ได้มอบหมายให้พันโทเอกศักดิ์ ประพันธ์โยธิน ไปทำหน้าที่เป็นนายทหารติดต่อดะหว่างกองบัญชาการของสหรัฐฯ กับกองบัญชาการเสรีไทย ภายในประเทศที่เมืองแคนดี ลังกาและต่อมาทางสหรัฐฯ ต้องการให้ไทยส่งนายทหารอากาศไปเป็นผู้ประสานงานกับหน่วย โอ.เอส.เอส. เพื่อแนะนำจุดยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในดินแดนประเทศไทย นายปรีดี พนมยงค์จึงให้นาวาอากาศโททวี จุลละทรัพย์ ไปประจำอยู่กองบัญชาการของ โอ.เอส.เอส. ที่เมืองแคนดี ลังกา โดยเดินทางด้วยเครื่องบินทะเลพร้อมกับพันตรีจอห์น เวสเตอร์ นายทหารอเมริกันที่ประจำอยู่ที่บ้านมะลิวัลย์ ซึ่งกำลังป่วยจึงเดินทางกลับ โดยมีนายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว เป็นผู้ดูแล และพันตรีแมคแกรรีนกับบินซึ่งถูกยิงตกที่แม่ฮ่องสอนร่วมเดินทางไปด้วย

นาวาอากาศโท ทวี จุลละทรัพย์ ในระหว่างที่ปฏิบัติงานอยู่หน่วย โอ.เอส.เอส. มีชื่อรหัสว่า ดีคกี สโตน

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2488 สหรัฐฯได้ส่งร้อยเอกฮาเวิร์ด ปาล์มเมอร์ มาเป็นหัวหน้ากิจการ โอ.เอส.เอส. ในกรุงเทพฯ โดยเครื่องบินทะเล นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้มอบหมายให้พระพิศาลสุชุมวิท (ประสบ สุขุม) และหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ (ประดิษฐ์ สุขุม) เดินทางไปกับเครื่องบินทะเลดังกล่าวเพื่อไปกรุงวอชิงตัน เพื่อหาทางชี้แจงให้บุคคลสำคัญและประชาชนชาวอเมริกันได้ทราบถึงสถานการณ์ของประเทศไทย และให้ติดต่อดังหาสิ่งของที่จำเป็นมาบรรเทาทุกข์ราษฎรไทย และช่วยฟื้นฟูบูรณะประเทศภายหลังสงคราม

ในเรื่องนี้พระพิศาลสุชุมวิทได้เขียนอธิบายไว้ว่า

หน้าที่หลักที่เราได้รับมอบหมายคือการจัดทำให้อ่อนหนักเป็นเบา เนื่องจาก

* กนัตซีร์ ศุภมงคล, การวิเทศทูตของไทย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี แห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527 (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527) หน้า 142-143.

การกระทำของรัฐบาลไทยในระหว่างสงคราม กับเตรียมการบรรเทาทุกข์และ
บูรณะประเทศหลังสงคราม เราจะต้องไปหาวิธีทางนำข้าวและข้อเท็จจริงไปให้ชนชาว
อเมริกันทราบและเข้าใจว่า จิตใจของคนไทยอยู่กับฝ่ายสัมพันธมิตร ในการที่ประเทศไทย
ได้ทำสัญญาความร่วมมือรุกร่วมกับญี่ปุ่น และได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่
และออสเตรเลีย นั้น มิใช่เป็นมิตินาชน แต่เป็นการกระทำของบุคคลไม่กี่คน ที่มีอำนาจ
ควบคุมประเทศอยู่ นอกจากนั้นให้ไปติดต่อกับองค์การที่เกี่ยวกับการบรรเทาทุกข์
และบูรณะประเทศหลังสงคราม ในอันที่จะช่วยจัดส่งของมาให้ประเทศไทยตามวัตถุประสงค์
ดังกล่าว ในเมื่อสงครามเสร็จสิ้นไปแล้ว*

การติดต่อประสานงานกับอังกฤษ

สำหรับอังกฤษนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะติดต่อกับกองบัญชาการทหารสูงสุด
สัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ไม่ประสบความสำเร็จในระยะแรก เนื่องจาก
ทางอังกฤษปฏิเสธที่จะเจรจาด้านการเมืองกับนายปรีดี พนมยงค์

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 อังกฤษให้คณะผู้แทนจากขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ
ซึ่งประกอบด้วย นายดิเรก ชัยนาม อติตรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ เป็นหัวหน้า พลโท
หลวงชาตินักรบ (สุข ชาตินักรบ) นายถนิต คอมนันท์ และ ร.ต. พัฒพงษ์ รินทูล เดินทาง
ไปเมืองแคนดี สิงกา เพื่อติดต่อกับกองบัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ แต่คณะของไทยไม่ได้พบกับลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน แต่คงได้พบ
พลตรีแมกแคนซี (ผู้อำนวยการกองกำลัง 136) และ นายเอ็ม.อี.เคนนิง (ที่ปรึกษาทางการเมือง
ลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน)

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้ชี้แจงการไปเจรจากับอังกฤษในครั้งนี้ว่า

ได้มีการเจรจาเรื่องการทหาร เราต้องการทราบว่า เรามีกำลังเท่าใด ญี่ปุ่น
มีเท่าใด เราจะช่วยเขาได้เพียงใด เราได้ให้ข้อเท็จจริงไป และว่า เราพร้อมที่จะร่วมมือ
เต็มที่ทุกด้าน เรื่องการเมือง เมื่อเขาไม่อยากพูด เราก็ไม่พูด แต่วันหนึ่งนายเคนนิง
ที่ปรึกษาทางการเมืองของพลเรือเอกลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน แจ้งกับคณะเราว่า
อยากจะคุยเรื่องการเมือง ในการคุยนั้นเขาได้ถามความเห็นว่ายากหลังสงครามไทยจะมี
ท่าทีอย่างไร เราก็ชี้แจงว่าความจริงนั้นเจตนาของประชาชนชาวไทยซึ่งแสดงออกทาง
สภาผู้แทนราษฎร ไม่อยากร่วมรบร่วมรบกับญี่ปุ่น แต่เมื่อญี่ปุ่นเข้ามาเต็มเมืองแล้ว

* พระพิศาลสุภวัตร, การปฏิบัติงานในระหว่างและหลังสงครามในแคนดี, ในนิวยอร์ก และในสหรัฐอเมริกา ใน ดิเรก ชัยนาม, เล่มเติม, หน้า 437

ไทยเราเล็กน้อยจะทำอะไรได้ ขอให้เห็นใจไทย คณะทูตได้แจ้งกับเขาว่า อังกฤษจะเดินนโยบายดีมาก ถ้าจะประกาศสักหน่อยว่าอังกฤษจะเคารพเอกราชและอธิปไตยของไทยทุกประการ เพราะรู้ว่าการที่ไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้นก็ด้วยความจำเป็น (ห่านองความเห็นของอเมริกา) และเวลานี้ไทยก็เตรียมเล่นงานญี่ปุ่นอยู่แล้วก็จะนิยมคิดถึงบุญคุณอังกฤษมาก ทั้งจะส่งเสริมให้ไทยมีกำลังใจร่วมมือเล่นงานญี่ปุ่น เขาตอบว่าขอไปตรึงครอง เพราะว่าประชาชนอังกฤษไม่คิดเลยว่าไทยจะไปประกาศสงครามกับเขา ทั้งชาววิฤกก็ค้าเขาเต็มที่...*

ปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 อังกฤษจึงได้ตกลงใจส่งคณะนายทหารอังกฤษเดินทางเข้าไปตรวจเยี่ยมการปฏิบัติงานของเสรีไทยจากอังกฤษในประเทศไทย และประสานงานกับกองบัญชาการขบวนการเสรีไทย ซึ่งประกอบด้วยพลจัตวาวิคเตอร์ เจคส์ (Victor Jagues) เป็นหัวหน้า พันตรีทอมัส ฮอบบ์ส และพันตรีหม่อมเจ้าสุภัสสร์ธิดาจิตติ สวัสดิวัตน์ ตามคำเชิญของ นายปรีดี พนมยงค์

คณะนายทหารอังกฤษชุดนี้ได้ร่วมประชุมกับบุคคลชั้นนำของขบวนการเสรีไทย ซึ่งประกอบด้วยนายปรีดี พนมยงค์ นายติเรก ชัยนาม พลโทหลวงชาตินิกรบ พลโทหลวงสินาดโยธารักษ์ พันเอกเนตร เชมะโยธิน และนายถนัด คอมันตร์ บนเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา

ภายหลังจากการประชุมปรึกษาหารือระหว่างคณะนายทหารอังกฤษ และผู้นำในขบวนการเสรีไทยแล้วนั้น นายทหารอังกฤษ 2 ท่านได้เดินทางกลับเพื่อรายงานผลการเจรจากับกองบัญชาการสัมพันธมิตร นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ให้พันเอกเนตร เชมะโยธิน และร้อยเอกปวย อังภากรณ์ ร่วมเดินทางไปด้วย โดยมอบหมายให้พันเอกเนตร เชมะโยธิน ทำหน้าที่เป็นนายทหารติดต่อประจำที่กองบัญชาการ ของกองกำลัง 136 ที่เมืองแคนติ และดูแลบรรดาอาสาสมัครคนไทย ที่ถูกส่งออกไปรับการฝึกอบรมกับกองกำลัง 136 ของอังกฤษที่ประเทศอินเดีย และส่งกา

ส่วนร้อยเอกปวย อังภากรณ์ นั้น เมื่อเดินทางถึงประเทศอินเดียแล้ว กองบัญชาการอังกฤษได้เสนอขอให้เขาเป็นพันตรีและอนุญาตให้ไปพักผ่อนที่ประเทศอังกฤษ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้มอบหมายให้ไปปฏิบัติหน้าที่สำคัญในการประสานงานติดต่อกับรัฐบาลอังกฤษ

ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อังภากรณ์ ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ประโยชน์ที่อาจารย์ปรีดีฯ ใ้จะให้ข้าพเจ้าไปทำที่อังกฤษนั้นคือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง อาจารย์ปรีดีฯ ต้องการให้ข้าพเจ้าไปขอร้องรัฐบาลอังกฤษยอมรับรองขบวนการเสรีไทยเป็นรัฐบาลอันชอบธรรมของไทย ท่านองเดียวกับที่สหรัฐฯ

* ติเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 325-326

ได้รับรองแล้ว และให้ข้าพเจ้าไปขอร้องให้รัฐบาลอังกฤษปลดปล่อยเงินสำรองเงินตราที่เราฝากไว้ที่อังกฤษ และซึ่งถูกกักกันอยู่ทั้งหมด ในการนี้อาจารย์ปรีดิบอกข้าพเจ้าให้พยายามติดต่อกับนายเคนเดินอี เคน รัฐมนตรีต่างประเทศขณะนั้น แต่ข้าพเจ้าเรียนปฏิเสธอย่างแข็งขันว่าข้าพเจ้าไม่รู้จักอีเคน และการไปอังกฤษเพียงไม่มีวันจะเข้าพบอีเคนนั้นเหลือวิสัย อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าจะพยายามหาช่องทางที่ดีที่สุดที่จะเจรจากับใครคนใดคนหนึ่งในเรื่องนี้*

จะเห็นว่า นายปรีดิ พนมยงค์ มีความพยายามต่อเนื่องในการที่จะประสานกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้รับรองความเป็นเอกราชและอธิปไตยของไทยภายหลังสงคราม นอกจากนั้นยังได้มีความพากเพียรพยายามที่จะปฏิบัติงานทางด้านการทหารร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งอังกฤษและสหรัฐฯ ดำเนินศูนย์บัญชาการในกรุงเทพฯ และทางขบวนการเสรีไทย ก็ได้จัดส่งนายทหารติดต่อประจำกองบัญชาการทหารสัมพันธมิตรที่อินเดียและลังกา ได้แก่ พันเอกเนตร เขมะโยธิน ประจำอยู่กับฝ่ายอังกฤษ พันโทเอกศักดิ์ ประพันธ์โยธิน และนาวาอากาศโททวี จุลละทรัพย์ ประจำศูนย์ปฏิบัติการของ โอ.เอส.เอส. ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานของเสรีไทย สามารถขยายขอบเขตการปฏิบัติงานได้กว้างขวางทั่วประเทศ

การจัดส่งทหาร ตำรวจ และพลเรือนอาสาสมัครเสรีไทย ออกไปรับการฝึกที่ค่ายฝึกของสหรัฐฯ และอังกฤษที่ประเทศอินเดีย และลังกา

ในปลายปี พ.ศ. 2487 นายปรีดิ พนมยงค์ ได้จัดส่งตำรวจ ทหาร และพลเรือนอาสาสมัคร ออกไปรับการฝึกอบรมที่ค่ายฝึกของสหรัฐฯ และอังกฤษที่อินเดีย และลังกา โดยมีเป้าหมายที่จะให้พวกที่ผ่านการฝึกเหล่านี้กลับมาปฏิบัติการภายในประเทศ

พลเอกเนตร เขมะโยธิน ได้เขียนเล่าการฝึกอาสาสมัครเสรีไทยในค่ายฝึกหน่วยที่โคลัมโบ ประเทศอินเดีย ว่า

ทุกคนจะได้รับ "นามสมญา" ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ไม่ใช่ชื่อเดิมเพื่อให้เรียกง่าย และเป็นการรักษาความลับของผู้ที่ปฏิบัติการ เวลาปฏิบัติงานทุกคนต้องเรียกชื่อกันตามสมญานี้ ไม่เรียกชื่อจริง นอกจากนั้นการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลก็ได้รับมอบหมายหน้าที่เท่าที่ผู้นั้นจำเป็นจะต้องทราบเท่านั้น ไม่รู้อะไรกว้างขวางนอกเหนือกว่านี้ การที่ต้องกระทำเช่นนั้นก็เพื่อความปลอดภัยและการรักษาความลับในการปฏิบัติงาน

* ปิวย อึ้งภากรณ์, เสริมเติม, หน้า 55-59

ของส่วนรวม เพราะถ้าคนใดคนหนึ่งพลาดพลั้งถูกข้าศึกจับได้และถูกซักถาม ซึ่งอาจมีการทรมานหรือใช้ระบบ "จารีตนครบาล" เพื่อให้สารภาพ ผู้นั้นก็ไม่อาจจะรู้จะมากกว่าหน้าที่ของตน เข้าทำนองที่ใครตายก็ตายไป ที่อยู่กับปฏิบัติงานต่อไป นี่คือหลักการปฏิบัติงานของพวกเขาได้ค้น

การฝึกอบรมพวกเขาทำงานได้ค้นนั้น เท่าที่ทราบเขาแบ่งออกเป็นสองพวก คือ พวกใช้วิทยุกับพวกใช้อาวุธ พวกวิทยุฝึกหัดการรับ-ส่งวิทยุ และการเข้ารหัสกับการแปลรหัส ตลอดจนการบำรุงรักษาวิทยุโดยทั่วไปด้วย เมื่อพวกนี้ไปปฏิบัติงานในดินแดนข้าศึก จะได้สามารถติดต่อกับกองบัญชาการใหญ่ได้อยู่เสมอ ส่วนพวกใช้อาวุธนั้น ฝึกการใช้อาวุธทุกชนิดที่ทางฝ่ายสัมพันธมิตรจะจัดส่งไปให้พวกได้ค้นภายในประเทศ ใช้ต่อต้านข้าศึก ร่วมกับกองทัพล้มพันธมิตร เมื่อโอกาสนั้นมาถึง มีการฝึกวิธีรบในป่า และการก่อวินาศกรรมหลังแนวรบข้าศึก เป็นต้น

การคัดเลือกว่าใครจะฝึกทำหน้าที่ใดนั้น เขามีการทดสอบหรือ "เทสต์" ก่อน เพื่อดูความสามารถและบุคลิกของแต่ละคน พิจารณาประกอบกับคุณลักษณะอื่นๆ ด้วย เสร็จแล้วก็แยกไปฝึกเป็นพวก ๆ ตามเทคนิคที่เหมาะสมกับบุคคลผู้นั้น เมื่อแต่ละบุคคลได้รับการฝึกจบหลักสูตรแล้ว จึงจัดเป็นหน่วยผสมเล็ก ๆ มีจำนวน 4-5 คน มีทั้งพวกใช้อาวุธและพวกใช้วิทยุผสมกัน และตั้งคนหนึ่งเป็นหัวหน้าส่งไปปฏิบัติการเป็นจุด ๆ ในดินแดนข้าศึกต่อไป*

เสรีไทยที่ถูกส่งไปฝึกอบรมที่ค่ายฝึกของสหรัฐฯ และอังกฤษที่ลังกา และอินเดียดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะมีความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาอังกฤษทำให้สามารถเรียนรู้กับครูฝึกชาวต่างชาติได้ นอกจากนั้นหลายท่านเป็นญาติ และผู้ใกล้ชิดของผู้นำเสรีไทยภายในประเทศไทย

การจัดส่งคณะเสรีไทยให้ไปรับฝึกที่อินเดียและศรีลังกามีจำนวนหลายครั้ง คณะแรกเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2487 เป็นคณะตำรวจ ที่พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ได้คัดเลือกให้ไปเข้ารับการฝึกชาวกรองที่อินเดีย โดยมี สวัสดิ์ ศรีสุข เสรีไทยจากอังกฤษเป็นผู้นำไปโดยเครื่องบินทะเล คณะตำรวจดังกล่าว ได้แก่ ร.ต.อ.รัตน์ วัฒนมหาตน์ เป็นหัวหน้าชุด พร้อมด้วย ส.ต.อ.ผัน ศาสตรปฐก ส.ต.ต.จวง โอบอ้อม พลา สุธี โมตรีจิตต์ พลา ฉกรรจ์ กรรเจียก พลา วิบูลย์ ธรรมสุขฎี พลา วิทย์ ดุงคสามล โดยมี ร.ต.หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธุ์ มารับตำรวจไทยชุดนี้กับเครื่องบินทะเลด้วย

7 มีนาคม พ.ศ. 2488 เป็นคณะพลเรือน ประกอบด้วย นายสุภัทร สุนธภิรมย์ ณ พัทลุง เป็นหัวหน้าชุด พร้อมด้วยนายโชติ พรโสภณ นายปิยะ จักกะพาก นายธวัช บุญเกตุ นายเสริม บุญสุตม์ นายคำวิ บุญประสิทธิ์ และนายพินิจ ศรีอรุณ โดยเครื่องบินทะเล ถูกส่งไป

* เนตร เขมะโยธิน, งานใต้ดินของพันเอกโยธี ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เนตร เขมะโยธิน เล่มเดิม, หน้า 88-89

รับการฝึกวิชาการทหารที่ค่ายอเมริกันที่ทรินโกมาลี สังกา

กลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 เป็นคณะพลเรือน ประกอบด้วย นายวงศ์ พลนิกร เป็นหัวหน้าชุด พร้อมด้วยนายไชยณัฐ อีร์พัฒน์ นายแปลง คำเมือง นายถนอม นพวรรณ นายอำนาจ สุวรรณกิจบริหาร นายละออ เชื้อภัย และนายประหยัด อุดุลเดชจรง พร้อมด้วยพันโท เอกศักดิ์ ประพันธ์โยธิน โดยเครื่องบินทะเลไปเข้ารับการฝึกที่ค่ายฝึกที่ทรินโกมาลี สังกา

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2488 เป็นคณะตำรวจสันติบาล ประกอบด้วย ร.ต.ต.เจริญ สุวรรณมุสิก เป็นหัวหน้าชุด ส.ต.อ.สุไชย ไชยสุกุมาร ส.ต.ท.ประเสริฐ ทวีสิทธิ์ ส.ต.ท.สุทธิศักดิ์ ตั้งเพชรเติม พลา อนันต์ ศิริรัตน์ พลา วิศิษฐ์ วิหะลัมพะ พลา มานพ ชดประยูร และ พลา พร เข้ารับการฝึกที่ค่ายฝึกใกล้เมืองโคลัมบา สังกา นอกจากคณะตำรวจแล้ว ได้มีการคัดเลือกนักเรียนเทคนิคทหารบกไปฝึกที่ค่ายฝึกอังกฤษที่เมืองบอมเบย์ ได้แก่ ยงยศ วชิรศิริธรรม, วินัย ประคุณหังสิต, ประทิน ทองทาบ เจริม กวัญวัฒน์ ประมวล บุนมาก พิน เจริญสุข และ วิสิษฐ์ โหมแพง

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพลเรือนอื่น ๆ ที่ได้ถูกส่งไปฝึกในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2488 เช่น นายยศ ปทุมรส นายประพาส จักกะพาก นายเนื่อง สุขพูล นายโชติแสง นนทสุต นายประหยัด บำเพ็ญสิทธิ นายสิทธิชัย สังฆรักษ์ นายพร้อม ลูติตานนท์ นายชุมพล พัคคพันธ์ นายบุญส่ง สมบูรณ์กุล นายประมุข ศุภชาลชัย นายบุรณศิลป์ อุดุลเดชจรัส และนายประยูร อินทรมพรรย ได้เข้ารับการฝึกของสหรัฐฯ ที่ค่ายฝึกทรินโกมาลี สังกา นอกจากนั้นก็มี นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ นายสุภา สิริमानนท์ นายเที่ยง สังข์ใหม่ นายดวง บุนนาค นายประสงค์ สุวรรณประเทศ นายสมบุญ ไรจนกร นายอุทัย ทองภักดี นายผดุง จันทบุเบกษา นายมานิต จูทะเทมีย์ นายอมร กาญจนัมพะ นายสุทธิ มังกรแก้ว นายเชวง เชื้อโชติ นายจรัส ชูลี นายนาม วุดตาอภัย นายฉลาด อีระพัฒน์ นายบุญศิริ จักกะพาก และหม่อมราชวงศ์ เสรณิพรหม กมลาคน์ ได้เข้ารับการฝึกที่ค่ายฝึกของอังกฤษที่เมืองปูนา ประเทศอินเดีย

4 สิงหาคม 2488 คณะสุดท้ายที่ถูกส่งไปยังที่ค่ายฝึกของสหรัฐฯ ที่ทรินโกมาลี สังกา เป็นทหารอากาศ ประกอบด้วย จำอากาศเอก รำจวน นกิตะภักญ จำอากาศเอกอุดม บัวหลวง และนักเรียนสื่อสารทหารอากาศอีก 8 นาย ได้แก่ จำรัส แสงไพศาล อัมพร เสถียรพจน์ ประจวบ สิตภาหุล สนิท แก้ววัฒนะ พงษ์ศักดิ์ ภูซังค์เจริญ สวง พวงศรีทอง หวัง เอี่ยมสกุล และสนอง อัสสะรัตน์ และเดินทางกลับในปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2488 หลังสงครามสงบแล้ว คณะเสรีไทยที่ได้ผ่านการฝึกเหล่านี้ หลายคนได้เดินทางกลับมาปฏิบัติการในประเทศไทย บางท่านได้ปฏิบัติหน้าที่กับฝ่ายสัมพันธมิตรภายนอกประเทศ จนกระทั่งสงครามยุติลง

นายเสริม บุญสุตม์ อาสาสมัครพลเรือนผู้หนึ่งที่ได้อุปการไปฝึกที่ค่ายฝึกของสหรัฐฯ ที่ทรินโกมาลี สังกา และได้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศไทย ได้เล่าให้ฟังว่า

ฝึกจนสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ฝรั่งเขากำหนดคนของเขา เป็นทีม แล้วฝรั่งที่จะมาปฏิบัติกรในเมืองไทยจะเลือกพวกเราไปเข้าทีม... ทีมของผมมีกัปตันแฟรงค์เป็นร้อยเอก เป็นหัวหน้า จำสิบเอก 3 คน “นิค เรต แจ็ค” รวมเป็น 5 คน กรู๊ปของผมเขาจะเอามาฝึกเป็นพิเศษ ฝึกนิสิตจุฬาฯ พวกสารวัตรทหาร... คณะของผมก็มาขึ้นเครื่องบิน จุดที่จะกระโดดคือที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง ออกจากโน่นซัก 4 หุ่มน 5 หุ่มนี่แหละ ก็มาถึงที่จะมารับจะมีไฟสัญญาณบอกไว้ พอมาถึงเขาก็โยนอาวุธลงมา ทั้งเครื่องอุปกรณ์ ทั้งหูกงา อะไรต่ออะไรทุกอย่าง พวกนี้มันดแล้วก็หยิบโซนลงมา พวกอาวุธเท่านั้นที่เป็นหีบทั้งรวมลงมา เมื่อทั้งรวมหมดแล้ว เครื่องบินก็ไต่ระดับขึ้นไปแล้ว ก็บอกคนเตรียมตัวได้แล้ว คนแรกที่กระโดดคือกัปตัน ต่อมาคือนิค ผมคนที่สาม คนที่สี่เรต คนที่ห้าแจ็ค เขาบอกให้เตรียมตัวดูไฟสัญญาณตรงขอบประตู เอาขอเกี่ยวเชือก เปิดสัญญาณ พอไฟแดงวาบขึ้น มีเจ้าหน้าที่งานคุมอยู่ปากทาง ก็รีบหันที่เพราะเขากำหนดต้องลงตรงเวลาและตรงจุดที่เขากระโดดได้ ผมก็ลงตามติดๆ กันหมดเลย ทั้ง 5 คน...”

เมื่อเสริม บุญสุตม์ โด่ร่มลงจากเครื่องบินแล้ว ปรากฏว่าร่วมเกิดไม่หลุดจากเครื่องบิน
เสริม บุญสุตม์ ได้เล่าให้ฟังถึงความรู้สึกในขณะนั้นว่า

ผมไม่รู้จะทำอย่างไร ผมตั้งใจว่าต้องให้เครื่องบินเขารู้เสียก่อน ผมก็คว้าเข้ามาคว้าเข้ามาสองมือถึงบินออกมาได้ ผมยิ่งลอลพาขึ้นไป ยิ่งจนหมดผมก็ภาขึ้น เครื่องบินรู้ว่าเกิดอุบัติเหตุแล้ว ช่วงนั้นผมรู้ว่ามันกระตุก มันดึงเชือกใหญ่เลย กระตุกดึงหลายครั้ง เพื่อให้มันกางให้ได้ แต่ไม่กางต้องดึงผมขึ้นมา หัวผมฟาดกับขอบเครื่องบิน ผมเผ่นหน้าตาแตกหมดเลย... ลงจากเครื่องบินโอโฮ้! พวกอเมริกัน พวกคนไทยที่เตรียมตัวจะไปโคตรร่วมลงตามจุดต่าง ๆ ร่วงมาตามข้าวคราวว ผมลงจากเครื่องบินปั๊บ เขาให้สารจากผู้บังคับบัญชา SEAC ส่งข่าวมาแสดงความยินดีที่รอดชีวิตมาได้ แล้วส่งผมไปเช็กโรงพยาบาลทันที พอเช็กแล้วไม่มีอะไรเรียบร้อยทุกอย่าง เขา (นายทหารอเมริกัน) ถามทันทีเลยว่าพุงนี้ไปได้ไหม เพราะอะไร เพิ่งมารู้ทีหลังว่าทำไมถึงถามอย่างนั้น เขาห่วงอเมริกัน 4 คน นั่นไม่รู้ว่าจะเป็นหรือตาย ตอบว่าไม่มีปัญหา ออกจากโรงพยาบาลปั๊บ 6 โมง ไปห้องกินอาหารนิคหนึ่ง ไปเช็คร่มตัวใหม่ เสรินั้นเดินทางไปทำงานเลย ไปคนเดียว จุดเดิม... ผมก็มีแค่เนื้อเอง เหยี่ยวถูกล่าหาญ... ตอนกระโดดร่มทีหลังเรียบร้อย ฝรั่ง 4 คน ศีใจใหญ่ ไซโยกันใหญ่ พอเห็นหน้าผมกลับไปหาในวันรุ่งขึ้น หลังจากนั้นที่ทำงานตามหน้าที่เริ่มสอนนักเรียน ผมมีหน้าที่ส่งโค้ดเข้ารหัส ส่งข่าวการเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น ผมต้องเฝ้าสถานีของผมทั้งวันเลย... ฝรั่งทั้ง 4 คนมีหน้าที่ฝึกสอนอย่างที่ผมเรียนมา...”

* สัมภาษณ์ ร้อยตรีเสริม บุญสุตม์ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2537

นายเสริม บุญสุตม์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ในค่ายพลพรรคที่จังหวัดชลบุรี
ร้อยตรีแปลง คำเมือง เป็นผู้หนึ่งที่ได้อุปถัมภ์ในค่ายฝึกของสหรัฐอเมริกา ที่ทรินโกมาลี
ลังกา และได้ถูกส่งมาปฏิบัติงานที่ค่ายฝึกพลพรรคใต้ดินที่จังหวัดแพร่ ได้เล่าถึงการเดินทาง
มาปฏิบัติงานว่า

เมื่อจบหลักสูตรแล้ว เขากำหนดให้มาโดยคัดเลือกกลุ่มจากนายทหารอเมริกัน
มีการสัมภาษณ์และการปฏิบัติงานร่วมกันก่อน จึงกำหนดการเดินทางเข้าประเทศไทย...
ชุดผมมี 4 คน คือมีทหารอเมริกัน 3 คน หัวหน้าเป็นร้อยโทชื่อ Kuzmuk (kay) และมี
นายสิบสำหรับการฝึกอาวุธโดยเฉพาะเพื่อมาสอนพลพรรค และนายสิบเป็นหมออีกคน
คือเขาต้อง Supply ยาให้เราด้วย จึงรวมเป็น 4 นาย ทั้งหมด (ร้อยตรีไมค์) มาโคครัมลง...
ที่เมืองแพร่ในราวเดือนกรกฎาคม 2488 ผมมาสอนพลพรรคอยู่ประมาณเดือนกว่า ๆ
ญี่ปุ่นก็ยอมแพ้...*

การจัดตั้งกองกำลังพลพรรคใต้ดินของขบวนการเสรีไทย

เมื่อขบวนการเสรีไทยมีความเป็นเอกภาพและเข้มแข็งขึ้นในปลายปี พ.ศ. 2487 แล้วนั้น
เสรีไทยจากภายนอกประเทศ ได้รับมอบหมายให้แยกย้ายกันรับผิดชอบในการฝึกพลพรรคใต้ดิน
ของขบวนการเสรีไทยที่ได้จัดตั้งขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยได้รับความร่วมมือจากข้าราชการ
หลายฝ่าย เช่น ข้าหลวงประจำจังหวัด เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ทหาร ข้าราชการกระทรวง
ศึกษาธิการ ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข และข้าราชการกระทรวงเกษตร ซึ่งอยู่ในพื้นที่
ปฏิบัติการเสรีไทย โดยมีนายทวี บุญยเกตุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นสมาชิก
คนสำคัญของขบวนการเสรีไทย ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าพลพรรคเสรีไทย น.อ.บุ่ง ศุขชลาศัย
(หลวงศุขชลาศัย) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่ประสานงานการปฏิบัติการ
เสรีไทยของข้าราชการฝ่ายปกครองทั่วประเทศ หลวงบรรณกรโกวิท (เปา จักกะพาก) รองอธิบดี
กรมตุลาการ รับผิดชอบด้านการจัดส่งคนและสัมภาระโดยเรือสุลกาการ และนายวิจิตร ลุลิตานนท์
เลขาธิการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ปฏิบัติหน้าที่เป็นเลขาธิการของขบวนการ
เสรีไทย นอกจากนั้นยังมีผู้แทนราษฎรอีกหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งและรับผิดชอบ
ดูแลพลพรรคใต้ดินของขบวนการเสรีไทยในพื้นที่เขตรับผิดชอบของตน เช่น นายเตียง ศิริขันธ์
จังหวัดสกลนคร นายจำลอง ดาวเรือง จังหวัดมหาสารคาม นายถวิล อุดล จังหวัดร้อยเอ็ด
นายพั่ง ศรีจันทร์ จังหวัดอุดรธานี นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จังหวัดอุบลราชธานี เจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์
และนายทอง กันทารธรรม จังหวัดแพร่ และนายวุฒิ สุวรรณรักษ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

* สัมผัส พังปะดิษฐ์ และ ระวี ภาณุจันทร์, สนทนากับร้อยตรีแปลง คำเมือง ธบ. เสรีไทยจากสกลนคร เมื่อวันที่ 31 มีนาคม
2534 ในวัน "ปริทัศน์ พนมยงค์" 11 พฤษภาคม 2534 หน้า 94-95

นายอุดม บุญประกอบ ข้าหลวงจังหวัดขอนแก่น นายเสนาะ นิลกำแหง เสรีไทยสายอังกฤษ
และ นายมังกร สุวรรณชัย ผู้กำกับตำรวจจังหวัดเลย

พลพรรคเสรีไทย ทหาร ตำรวจ และข้าราชการท้องถิ่น ขณะปฏิบัติงานที่จังหวัดเลย

ทศ พันธุมเสน ได้เขียนการจัดตั้งพลพรรคไว้ว่า

เสรีไทยสายอังกฤษปฏิบัติการใน 14 จังหวัด คือ ประจวบคีรีขันธ์ ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ขอนแก่น นครราชสีมา มหาสารคาม หนองคาย นครพนม สกลนคร เลख อุบลราชธานี ตาก ลำปาง

เสรีไทยสายอเมริกาปฏิบัติการในจังหวัดอ่างทอง อุทุมพร อุดรธานี เพชรบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี สุโขทัย ชัยภูมิ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ชุมพร แพร่ เชียงราย รวม 14 จังหวัด*

พลพรรคได้ดินของขบวนการเสรีไทยที่เข้ารับการฝึกหัดการใช้อาวุธและการก่อวินาศกรรม เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรบกับกองทัพญี่ปุ่น ส่วนใหญ่จะเป็นอาสาสมัครพลเรือนในท้องที่ต่าง ๆ ทั้งชาวไร่ ชาวนา ข้าราชการ พ่อค้า แต่บางท้องที่ก็เป็นตำรวจ หรือทหาร ตามความเหมาะสมของท้องที่ในแต่ละจังหวัด โดยมีเสรีไทยจากภายนอกประเทศ หรือนายทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นผู้ฝึกอบรม

เป้า ชำอุไร ได้เล่าถึงพลพรรคได้ดินที่จังหวัดเพชรบุรี ว่า

ผมไปตั้งค่ายเสรีไทยที่หนองหญ้าปล้อง มีกองทหารไทยตั้งค่ายอยู่ที่ช่องเขา ข้างนอกก่อนแล้ว ผู้ที่ออกไปตั้งค่ายอยู่กับผมมีครูไปล์ ครูใหญ่ ร.ร.มิกหัดครู และนักเรียนมิกหัดครู รวม 20 คน และมีคุณสุภโชค พานิชวิทย์ น้องชายปลัดจังหวัดกับเพื่อนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีก 7-8 คน เข้าร่วมด้วยที่โคตรมลงนามมี พ.ศ.บาร์เล็ท และร้อยโทอเมริกันอีก 1 คน และพลวิฑูรย์ 1 คน ลงมาอยู่ค่ายเสรีไทยด้วยกัน...เรามีพลพรรคเพิ่มขึ้นราว 200 คน พลพรรคุ่นแรกนั้นเปลี่ยนตัวออกไปหมดแล้ว**

สละ ทศานนท์ ได้เล่าถึงพลพรรคได้ดินที่หน่วยคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมาว่า

หน่วยนี้ดำเนินการร่วมกับกรมตำรวจและเรือนจำคลองไผ่ ซึ่งมีขุนพิศิษฐ์ นนทเดช เป็นผู้บัญชาการเรือนจำ ตัวหน่วยอยู่ในตงพญาเย็นในเขตของเรือนจำห่างจากสถานีรถไฟคลองไผ่ เข้าไปประมาณ 20 กม. หน่วยนี้จะฝึกตำรวจ และต่อไปก็นักโทษ ในการรบแบบกองโจร เราสร้างที่พักในเขตที่เรียกว่าห้วยฟ้า ลึกเข้าไปในป่าและมีทางเข้าได้ทางเดียวเป็นถนนลำลองพอรถบรรทุกเข้าได้ เราต้องตั้งด่านไว้คอยเฝ้าค้นทางสองด้าน พร้อมอาวุธและม้า ข้างที่พักเราอาจป่าเป็นบริเวณกว้างประมาณ 20-30 ไร่ สำหรับเป็นที่ซ่อน ลึกหนึ่งอาทิตย์ ร.อ. Van Muma และพันจ่าทหารเรือ Warren Gillberson

* ทศ พันธุมเสน, จินตนา ยศสุนทร เล่มเดิม, 133

** เป้า ชำอุไร เล่มเดิม, หน้า 112-113

การฝึกพลพรรคที่จังหวัดกาญจนบุรี

ก็กระโดดลงมาหลังจากทิ้งของคืนวันที่ 22 กรกฎาคม 2488 เวลาเกือบตีหนึ่ง และอยู่กับเราจนสงครามเลิก เราได้ฝึกอาวุธต่าง ๆ และการทิ้งระเบิดให้กับตำรวจสันติบาล 2 รุ่น รวมประมาณ 27 นาย โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะฝึกนักโทษอีกประมาณ 800-900 คนต่อไป เพื่อทำสงครามกองโจรควบคุมเส้นทางระหว่างอีสานและกรุงเทพฯ*

คุณสมจิต (กังสานนท์) ยศสุนทร และ พ.ต.ท.ประภัสสร รัชชกุล ได้เล่าถึงการปฏิบัติงานของท่านทั้งสองที่ค่ายพลพรรคจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีกองทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ และเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของกองทัพญี่ปุ่น ว่า

ช่วงปี 2488 ญี่ปุ่นเต็มบ้านเมือง คุณสมจิตเป็นผู้ส่งวิทยุ...ตอนครั้งแรก ส่งวิทยุบนจวนทำไม่ได้เลยครับ ขึ้นไปบนเพดานก็รับไม่ได้ นี่ก็ย้ายเข้าไปในป่า ห่างจากตัวเมืองไปอีก 3 กิโลเมตร...ถึงจากรานคนละคันเข้าป่าไป...วิทยุอยู่ที่หน่วยอพยพของข้าราชการทั้งจังหวัด (บริเวณสถานีตำรวจวังสารภี ห่างจากตัวเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร) ได้แก่ คลังจังหวัด อธิการ ผู้พิพากษา ตำรวจ เพราะกลัวเครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรมาทิ้งระเบิด ที่ไปส่งวิทยุจะเล็ดหน่วยอพยพเข้าไปในป่าอีก ไม่มีใครรู้ แล้วให้ตำรวจเฝ้าเป็นจุด ๆ รอบ ๆ ผมกับคุณสมจิตอยู่ที่ค่ายอพยพไม่เท่าไรก็ย้ายไปทำงานที่อำเภอพนมทวน ไปตั้งค่ายรับอาวุธกันที่นั่น (ประมาณ 15 มิถุนายน 2488) พวกพลพรรคพวกแรกเป็นพวกครูประชาบาล กับตำรวจ โดยขุนพิชัยมนตรี ข้าหลวงจังหวัด ส่งศึกษาธิการจังหวัดให้ครูประชาบาลทั้งจังหวัดเข้ามาอบรม...แล้วแต่อำเภอไหนมาเท่าไรทั่วจังหวัดรวมทั้งบ้านโป่งด้วย (เมื่อก่อนบ้านโป่งขึ้นอยู่กับจังหวัดกาญจนบุรี) มาเข้าค่ายฝึกมี 3 ค่าย คือ ค่ายพนมทวน ค่ายเขาเจ้าสีล และค่ายเขาสำโรงเรือ รวมจำนวนพลพรรคทั้งหมดประมาณพันหรือพันสอง พวกนี้ให้อยู่ค่ายเลข ฝึกอาวุธที่นั่น มีพวกฝรั่งเป็นครูฝึก...ที่แรกก็ฝึกให้รู้ชิ้นส่วนของอาวุธต่าง ๆ การทำงานของปืน การขึงระเบิดพวกที่ไปเรียนที่ลังกา ค่าย O.S.S. ที่ทรินโกมารีเสร็จแล้วกระโดดร่มมาพร้อมกับฝรั่ง ก็มาด้วย โดยมากจะเป็นล่าม ครูฝึกที่เป็นอินทรีหน้าดูเหมือนจะเป็นครูชั้นมัธยม เอาครูมาฝึกที่กองบัญชาการก่อน ฝึกหัวหน้าก่อน แล้วหัวหน้าไปช่วยฝึกที่ค่ายพลพรรคอีกทีหนึ่ง จนกระทั่งสงครามสิ้นสุด**

หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธุ์ ได้เขียนเล่าการจัดตั้งค่ายพลพรรค ที่จังหวัดตากว่า

เราตกลงตั้งค่ายฝึกพลผู้ญี่ปุ่น มีกองบัญชาการที่ผาออก ใกล้ๆ หมู่บ้านนี้ เพราะมีหุบเขาโผล่จะเป็นสนามบินเล็ก ๆ ได้...ค่ายที่เราเลือกนี้มีมิติดีมาก ดูจาก

* สละ ทศานนท์ เล่มเดิม, หน้า 158-159

** สัมภาษณ์ สมจิต ยศสุนทร และ พ.ต.ท.ประภัสสร รัชชกุล เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537

เครื่องบินจะเห็นแต่บ้านม้งธรรมดา ทางหนีที่โลดี้ ป้องกันไฟดี มีน้ำใสเย็นตลอดปีมีอาหาร
สบายมาก ที่ฝึกซ้อมเหมือนโรงเรียนที่เราผ่านมา สำคัญที่สุดทิศทางขอดเชื่อมสำหรับ
ส่งรับวิทยุ ได้ยินเสียงดีด ๆ จากกัลกิดดา ดังแจ้วเหมือนส่งมาจากระยะร้อยเมตร ส่วน
ทางที่จะมาถึงเรานั้น มีแต่พวกม้งกับชาวบ้านบางคนเท่านั้นที่รู้เป็นทางเดินม้น

นอกจากชาวบ้านที่นำทางแล้ว ผู้ที่ปรากฏรามาด้วยคือ คุณมิ่ง ศรีจันทร์ (General
Bee-ผู้แทนอุดรศิลป์) คุณใหญ่ ศรีชาติ (คุณโก้ ผู้แทนนครสวรรค์) ประสิทธิ์ วินิจนัยกุล
ร.ต.อ.สนั่น บุญโฮธยาน รองผู้กำกับจังหวัดตาก คุณแสง หัวหน้าสถานีทดลองเกษตร
(ศรีสำโรง) และ น.ป.ณ.จังหวัดตาก เป็นต้น มีตำรวจไปเป็นพลพรรคอีกประมาณ 18 นาย

ผมสอนวิชาพื้นฐานทางทหารป่า หัดแถวสำหรับระเบียบวินัย พละ ยิงปืน ขว้าง
ลูกกระเบิด อ่านแผนที่ คุณแผนที่ สอดแนม สังเกตการณ์ ทำรายงาน การรักษาความลับ
วิธีรับวิทยุ ฯ โดยใช้สัญญาณ ไม่มีเสียง วิทยุวิธีปลักข่อย สำคัญที่สุดคือไม่ผู้ตาย ต้อง
กลับมารายงานผล ต้องอยู่เพื่อรบคราวต่อไป โดยเน้นระเบียบวินัย หน่วย “แม่สรีด”
ได้คะแนนดีกว่าเพื่อน

รับของจากเครื่องบินครบตามความต้องการและฝึกพลพรรคไปบ้างแล้ว ค่าย
“ห้วยเหลือง” ดูจะเหมือนกองร้อยทหารจริง ๆ มีที่พักสบาย มีสวนปลูกสุกษลักษณะอนามัย
(ไม่มีกลิ่นบอกข้าศึก แต่ไกล) แต่ดูจากเครื่องบิน จะเหมือนหมู่บ้านชาวเขา

ค่ายที่ “ห้วยเหลือง” นี้มีกำลังไม่เกิน 500 คน ระเบียบวินัยดีและคล่องตัวมาก
พร้อมรบตั้งแต่เดือนมิถุนายน คอยคำสั่งจู่โจมเท่าไรก็ยังไม่ คอยตีทัพผู้ไปเวลาเขาถอย
จากพม่าตามอนนมแม่สรีด-ตาก คอนนี้รู้พลอีกจะค้นมือ ค้นไกลน่เป็น ยากที่สุดของการรบ
คือการคอย*

ร้อยตรีแปลง คำเมือง ได้เล่าถึงค่ายพลพรรคที่จังหวัดแพร่ว่า

คุณทอง กันทาธรรม เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ คือ เป็นหัวหน้าเสรีไทย
สายจังหวัดแพร่ด้วย สำหรับจำนวนพลพรรคที่รอเพื่อการฝึกมีประมาณ 400-500 คน
ส่วนจำนวนพลพรรคที่จะต้องฝึกจริง ๆ มีทั้งสิ้นประมาณ 2,000 คน เขาจัดคอยสมาธิรับ
การฝึก ไม่ใช่ฝึกพร้อมกันหมด ได้เท่าไรก็แล้วแต่จะหามาได้ทางคุณทองฯ มีหน้าที่หา
พลพรรคมารับการฝึก ผมมีหน้าที่ช่วยฝึกและรับ-ส่งวิทยุ และอยู่ในป่าขอดคอยตลอด**

สวัสดิ์ ตราชู ได้เล่าถึงค่ายพลพรรค ที่จังหวัดสกลนครว่า

ที่สกลนครมี 3 หน่วย มีสายอังกฤษ สายจีน และสายอเมริกา...หน่วยสาย

* น.จ.การวิก จักรพันธ์, ปฏิบัติการในโรเนียน, ใน 16 สิงหาคม วันสันติภาพไทย เล่มเดิม, หน้า 41-48

** สัมผัส พิงปะดิษฐ์ และ ระวี ฤกษ์จำนง, เล่มเดิม, หน้า 96

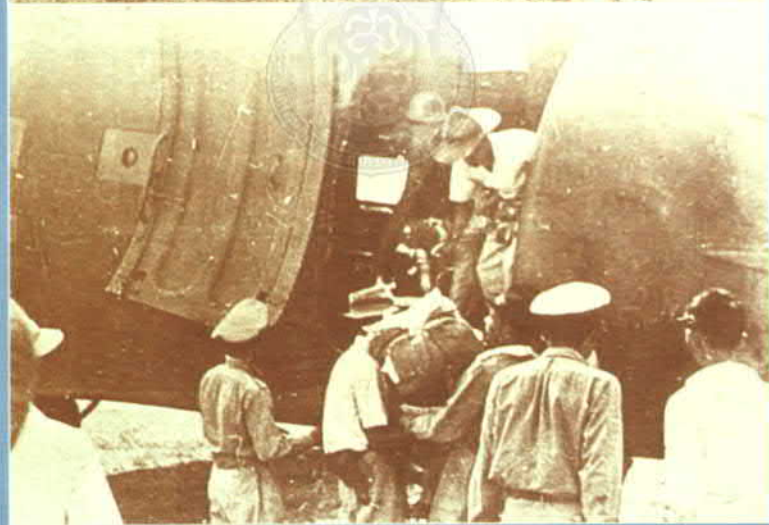
อังกฤษอยู่ที่บ้านโนนหอม ซึ่งมีคุณอัมพร (กฤษณ์ โคขยานนท์) เป็นหัวหน้าส.ท.กันเนอร် และพลทหารอังกฤษเป็นพนักงานวิทยุ หน่วยสายจีนที่บ้านโพนก้างปลา มีคุณกระจำจ่า คลารักษ์ เป็นหัวหน้า นายสว่าง คราฐ นายสัมฤทธิ์ คราฐ เป็นผู้ช่วย หน่วยสายอเมริกาที่บ้านหนองหลวง (ต่อมาย้ายไปอยู่ที่บ้านนาสุนา) มีพันตรีบาทหลวงฮอริเคย์เป็นหัวหน้า คุณกลีบ (อำนวย ชุนพิพัฒน์) เป็นพนักงานวิทยุ นายสาวิตรี คราฐ นายครอง จินดาวงศ์ เป็นผู้ดูแล โดยอยู่ในความอุปการะของกำนันหมา (ทอง)*

วิสุทธิ บุชยกุล ได้เขียนเล่าถึงการฝึกพลพรรคที่หน่วยบ้านโนนหอม จังหวัดสกลนครว่า

ที่พักของพลพรรค ปูลอกเป็นโรงข้าวยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณหนึ่งเมตร พื้นปูด้วยไม้ไผ่ที่ตากและเหลาปล้องเรียบและสับเป็นฟากคิ้วฝีมือดี นุ่มนอนได้สบาย เวลามั่งรู้สึกค่อนข้างเย็น ฝาค้ำด้วยไม้ไผ่สานที่เรียกว่า ฝาชัดและ หลังคามุงจาก ไม่มีหน้าต่าง แต่การระบายอากาศนั้นดีมากจนเกินพอ เพราะช่องลมระหว่างขอบฝาชัดขึ้นไปถึงหลังคามันกว้าง ประมาณว่าโรงข้าวนี้สามารถให้คนนอนพักได้ไม่น้อยกว่าสองร้อยคน... มีการแบ่งกลุ่มและแต่งตั้งหัวหน้า และรองหัวหน้ากลุ่ม มีการอธิบายถึงวิธีการที่เราจะฝึกอาวุธกันว่ามิฉะนั้นอย่างไร สนามที่จะใช้เป็นที่ฝึกจะมีรูปค่อนข้างไปทางกลมรี อาจเรียกว่าเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็ได้กว้างประมาณห้าสิบเมตร และยาวประมาณร้อยเมตร ด้านยาวด้านหนึ่งเป็นภูเขา มีลานหินและบางตอนที่เป็นหน้าผากันอยู่ อีกสามด้านเป็นป่าละเมาะตามธรรมชาติ ไม่ทึบนักและลาดลงไปเป็นหลุม ลานแห่งนี้อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณสองกิโลเมตร ทางเดินนั้นเรียบและแคบต้องเดินแถวเรียงหนึ่ง คุณอาภรณ์ (กฤษณ์ โคขยานนท์) พอใจในสนามฝึกแห่งนี้มาก...เรามีการฝึกหัวหน้าและรองหัวหน้าก่อนเพื่อจะให้ไปฝึกพลพรรคลูกน้องอีกต่อไป ผู้เขียนมีหน้าที่เป็นผู้อธิบายชี้แจงสิ่งที่คุณอาภรณ์สอน ซึ่งที่จริงแล้วผู้เขียนก็เพิ่งจะได้เรียนรู้เรื่องอาวุธเหล่านี้เป็นครั้งแรกเหมือนกับพลพรรคคนอื่น...

เรามีเรื่องสลดใจเกิดขึ้นครั้งหนึ่งเกี่ยวกับการฝึกอาวุธของเรา ในตอนนั้น ผู้เขียนไม่ต้องออกไปฝึกอาวุธอีกแล้ว แต่ยังคงใกล้ชิดกับพวกพลพรรคอยู่มาก เพราะมีหน้าที่จ่ายยา...วันนั้นมีการฝึกทดลองบินจรวดอิงรอตง สนามที่ฝึกได้แก่ สนามของเราที่กล่าวถึงแล้วในตอนต้น ผู้ฝึกเลือกต้นไม้ได้ต้นหนึ่งเป็นเป้า ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณฟุตหนึ่งอยู่ห่างไปประมาณ 50 เมตร พลพรรคคนหนึ่งเป็นคนยิง และยิงได้แม่นยำมาก จรวดจึงเข้าเป้า ทุกคนคิดว่าจะเห็นคันไม้ขาดกลางลำ แต่ปรากฏว่าจรวดวิ่งเข้าหาต้นไม่จริง แต่เผลอไปข้าง ๆ และตกลงที่ลานหินระเบิดขึ้นดังลั่น ทุกคนที่อยู่ใกล้สนใจในเรื่องจรวด ยกเว้นสองสามคนที่ยืนอยู่ข้างพลพรรคผู้เคราะห์ร้าย เห็นเขาทุบหัวล้มพับลงอย่าง

* สวัสดิ์ คราฐ, สืบสุดถอดเมื่อข้าพเจ้าเป็นเสรีไทยกับขุนพลภูพานเคียง ศิวินธ์ หน้า 38-41

การขนอาวุธจากเครื่องบิน ที่สนามบินนาอาน จังหวัดเลย

ไม่มีปี่มียอ หลังจากที่เราจรวดระเบิดขึ้น พวกเพื่อน ๆ เหล่านั้นพยายามช่วยพยุงให้ลุกขึ้น แต่ปรากฏว่าเพื่อนผู้นำสงสารของเราอ่อนเปียกไม่ได้สติเลย

พวกเราเดาเอาว่าเมื่อจรวดระเบิดขึ้น ก่อนจรวดหรือเมื่อกินบางเม็ดคงกระเด็น ออกจากลานหินด้วยความเร็วสูงอย่างกระสุนปืน แรงของมันคงจะมากพอที่จะเจาะ กระโหลกศีรษะของพลพรรคผู้เคราะห์ร้ายของเราได้ ทุกคนเข้าใจว่าเรื่องอย่างนี้ยาก จะคาดถึงและสุดวิสัยที่จะป้องกัน ได้แค่เพียงสงสารและอาลัย ผู้เขียนพิจารณาลักษณะ ตำแหน่งของบาดแผลประกอบกับรายละเอียดที่ได้รับมา แล้วก็เชื่อว่าคงจะเป็นอย่างที่เราเห็น รู้สึกสลดใจด้วยที่ไม่สามารถจะทำอะไรได้ ได้แค่เพียงนอนเป็นเพื่อนอยู่สองวันเศษ ๆ จนเพื่อนผู้เคราะห์ร้ายของเราสิ้นใจไปโดยไม่ได้รับชิ้นมาเลย...*

การรับอาวุธยุทธโปกรณ์และเครื่องเวชภัณฑ์

นอกจากการส่งทหารเสรีไทยและนายทหารฝ่ายสัมพันธมิตรมาปฏิบัติการภายในประเทศ แล้ว ฝ่ายสัมพันธมิตรยังได้จัดส่งอาวุธยุทธโปกรณ์ และเครื่องเวชภัณฑ์มาให้พร้อมกันด้วย ซึ่งส่วนใหญ่จะส่งมากับรถทางเครื่องบิน และเริ่มทยอยส่งมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2487

เป้า ชำอุไร ได้เล่าถึงการรับมอาวุธยุทธโปกรณ์ และเครื่องเวชภัณฑ์ ที่จังหวัดเพชรบุรีว่า

งานชิ้นแรกที่ผมได้รับมอบหมายก็คือ ไปรับมที่หนองหญ้าปล้อง เพชรบุรี นี่เป็นการรับมครั้งแรกของผม และผมเข้าใจว่าจะเป็นงานรับมครั้งแรกของเสรีไทยด้วย ผมเดินทางไปกับคุณชาญ และคุณเล็ก บุนนาค ไปกับรถของทหาร เมื่อถึงเพชรบุรีได้พบกับปลัดจังหวัดคุณเชื่อน พานิชวิทย์ ศึกษาธิการจังหวัด และครูใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครู เพชรบุรีและเจ้าหน้าที่จากแขวงกาทาง ซึ่งร่วมขบวนการเสรีไทยด้วย เราเอารถของทหารบุกเข้าไปจนถึงหนองหญ้าปล้อง สมัยนั้นถนนยังเป็นดินบ้างทางเกวียนบ้าง ต้องออกแรงลากเข็นรถกันทุลักทุเล ชาวบ้านที่หนองหญ้าปล้องยังไม่รู้เรื่องอะไร เมื่อถึงเวลากลางคืนได้กำหนดนัดหมายเรือบินก็มา ทางเราอยู่ข้างล่างก็ให้สัญญาณไฟฉายและกองไฟตามทีนัดกันไว้ เรือบินก็ทิ้งปืนโดใหญ่ติดร่มลงมา 7-8 ร่ม ลงในท้องนาใกล้หมู่บ้าน บางร่มก็ตกลงไปเฉียดบ้านราษฎรชาวบ้านต่างตระหนกตกใจกันขวัญเสียคิดว่าถูกระเบิดลงเราก็บอกเขาว่าทหารไทยเขามาฝึกทิ้งร่ม ของที่ทิ้งลงมามีอาวุธปืน U.S.Army 11 มม. ปืนกลมือ Thomson...ปืนเล็กยาวคาร์บินและดินระเบิด TNT มียาควินิน แอดคาบิน และยาจำพวกซัลฟามาด้วย เรานำอาวุธส่วนใหญ่เข้า กท. โดยรถทหาร ที่น่าจะกลัวไว้ในที่นี้ก็คือทางถนนระหว่าง กท.และเพชรบุรีนั้น สะพานข้ามแม่น้ำใหญ่ ๆ ซัดหมดแล้วเพราะถูกระเบิด ต้องข้ามแพขนานยนต์ของทหารญี่ปุ่น รอที่เราบรรทุกอาวุธมานั้นเรา

* วิสุทธิ์ บุญฤๅ, เมื่อธำพเจ้าทำงานกับครูเตียง ศิริขันธ์ (บันทึกความจำ) ต้นฉบับถ่ายเอกสารไม่ระบุหน้า

ไม่มีเวลาจะบรรจุที่บ่อใหม่ให้มีชีวิตเอากองไว้บนพื้นกระบะรด มีผ้าใบปิดคลุมไว้เท่านั้นเอง ถ้าทหารญี่ปุ่นเกิดเลิกผ้าใบดูก็ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น*

การส่งอาวุธยุทธโธปกรณ์และเครื่องเวชภัณฑ์ของฝ่ายสัมพันธมิตรนั้นมีจำนวนมากและหลายครั้งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเสรีไทยทางด้านการทหารตามค่ายฝึกพลพรรคเสรีไทยตามจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากจะนัดหมายส่งในเวลากลางคืน ณ สถานที่ที่ปลอดภัยจากทหารญี่ปุ่น สวัสดิ์ ศรีสุข ได้เขียนเล่าการรับมทบบริเวณเขาปลาร้า จังหวัดอุทัยธานี เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2487 ว่า

เป็นทุ่งนามีคันนาอยู่ชายป่า ที่ร้ายก็คือบ้านหลังใหญ่ 1 หลัง และกระท่อมอีก 2-3 หลัง ใกล้ ๆ นั้น ไม่มีที่อื่นที่จะไปเลือกอีก เพราะเวลาไม่อำนวย ปริกษา ท่านข้าหลวงแล้ว ก็ขอให้ท่านข้าหลวงเรียกประชุมทั้งหมู่บ้าน ท่านข้าหลวงว่าแถวนี้เป็นทางผ่านของเครื่องบินฝรั่ง ถ้าได้ยินเสียงเครื่องบินก็ให้ดับไฟ แล้วหลบอยู่ในห้อง เคียวพวกบนเครื่องจะเห็นแสงไฟข้างจะทิ้งระเบิดหรือยิงลงมา ขอให้ลูกบ้านปฏิบัติโดยเคร่งครัด ราว 2 ทุ่มใกล้เวลานัด คณะเราก็เริ่มจุดกองไฟหลายกองเป็นตัวอักษร หันหัวทางไปทิศไหนตามนัดหมาย เครื่องบินมาตรงเวลาแล้วก็วนดิ่งตัวเข้าที่รวม ทั้งคนลงก่อน 3 ทุ่ม แล้วก็ทิ้งของในรอกใหม่ ของนั้นทั้ง 2 คอน แต่ละคอนทิ้งก็เพื่อหมดคน ผู้ที่โคตรม่งมามา คือ คุณเสมาะ นิลกำแหง คุณเทพ เสมอติ และคุณประไพธ เปาโรหิตส์**

สละ ทศานนท์ ได้เล่าถึงการรับมทบที่หน่วยคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา ว่า

การทิ้งระเบิดในเดือนกรกฎาคม คอนเดือนหงายมีเครื่องบินมาทิ้งอาวุธไว้ให้เป็นจำนวนมาก บางครั้งไม่ได้นอนสองวันซ้อน เพราะต้องรีบเก็บอาวุธเข้าซ่อนเก็บมุ้งชูชีพให้เรียบร้อย จนไม่หมด ก็ต้องคัดทิ้งไม้คลุมไว้ก่อน ญี่ปุ่นอาจบินมาเห็นเข้า โดยประมาณอาวุธที่ได้รับมีกระสุนนับล้านนัด ปืนคาร์บินประมาณ 1,000 กระบอก ปืนพกหลายร้อย กระบอก ปืนกล BAR ปืนกลมือหลายสิบกระบอกบุซูก้า 10 กระบอก คินระเบิดเครื่องมือระเบิดมากมาย เราเห็นอยู่มากต้องสร้างโรงเก็บอาวุธชั่วคราวอย่างรีบเร่ง***

ต่อมาได้มีการทิ้งระเบิดในเวลากลางวัน ในสถานที่เปิดเผยเช่นท้องสนามหลวง ในเรื่องนี้ ทวี บุญเขต ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ในระหะหลัง ๆ เราชาวข้าราชการโรค จึงได้ติดต่อขอไปตั้งเมืองแคนดี เขาก็นำ

* เป้า ชำสุริ, เสมอเดิม, หน้า 111-112

** สวัสดิ์ ศรีสุข, เสมอเดิม, หน้า 77-78

*** สละ ทศานนท์, เสมอเดิม, หน้า 158

ที่บาร์ก้าโรคที่เราออกไปผูกติดกับรั้วซีพี บรรทุกเครื่องบินมาทิ้งไว้เราที่ท้องสนามหลวงหลายสิบ ในเวลากลางวันแสบๆ ทำเอากองทหารญี่ปุ่นโกรธและสงสัยเรามากถึงกับประทุงไปยังรัฐบาล*

การสร้างสนามบินลับ

เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการรับส่งอาวุธยุทธโปกรณ์ที่มีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งการช่วยเหลือเชลยศึกสัมพันธมิตร และการรับส่งนายทหารที่จะต้องเดินทางเข้าออกประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2488 จึงได้มีการจัดสร้างสนามบินลับขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย

ทศ พันธุมเสน ได้เขียนไว้ว่า

ในเดือนพฤษภาคม 2488 การส่งอาวุธและยุทธปัจจัยได้กระทำกันอย่างเร่งด่วน โดยมีเครื่องบินลำเลียงมาลงบนสนามบินลับ ซึ่งมีอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ถึง 14 แห่ง**

นายจันทนา ได้เขียนถึงสนามบินลับที่ขบวนการเสรีไทยได้สร้างขึ้นใหม่ ได้แก่

สนามบินคำยวงแหวน และสนามเกือกม้าที่จังหวัดสกลนคร

สนามบินคำยนาโง และสนามคำยป่าปากที่นครพนม

สนามบินนาคูที่มหาสารคาม

สนามบินภูเขียวที่จังหวัดเลย

สนามบินโนนหัน ที่จังหวัดขอนแก่น

สนามบินภูคเขื่องหมี่ เคชอุดม เขมราช และสุวรรณาวรี ในจังหวัดอุบลราชธานี

สนามบินที่จังหวัดตาก และสนามบินท่าตะคร้อจังหวัดเพชรบุรี***

พล.อ. อุดม อุดมเดชจรัส ได้กล่าวถึงการสร้างสนามบินลับไว้ว่า

ข้าฯ (พลตำรวจเอก อุดม อุดมเดชจรัส) ได้สั่งให้ นายทองเขียน (ทองเขียน ศรีบุญเรือง) กับนายอาตุส (อาตุส อิสระเสนา ณ อุตุยา เสรีไทยจากอเมริกา) ร่วมมือกับนายทหารในกองทัพบกพิจารณาทำสนามบินลับที่จังหวัดเชียงราย เพื่อให้เครื่องบินอเมริกันนำอาวุธยุทธภัณฑ์อย่างใหม่มาส่งให้ที่สนามบินนี้...

* ทวี บุญยกตุ, เล่มเดิม, หน้า 372

** ทศ พันธุมเสน, จิตนา ยศสุนทร, เล่มเดิม, หน้า 136-137

*** นายจันทนา, เล่มเดิม, หน้า 365

สนามบินนาอาน จังหวัดเลย

นายเตียง ศิริขันธ์
ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร

นายเตียง ศิริขันธ์ กับนายทหารอังกฤษ
ที่ร่วมปฏิบัติการที่ค่ายพลพรรค จังหวัด
สกลนคร

ข้าฯ ได้มอบตัวนายการุณ (การุณ เก่งระคนอิง เสรีไทยจากอเมริกา) ให้กับ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี) ไปดำเนินการสร้างสนามบิน และรับอาวุธแบบใหม่ที่จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้ นายการุณ ทำการติดต่อกับอเมริกา ต่อไป และได้ส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดอุบลฯ ร่วมมือในการนี้ด้วย ก็เป็นที่ปรากฏ ในกาลต่อมา ทางอเมริกันได้นำอาวุธชนิดใหม่มาส่งให้ ณ สนามบินลับนี้หลายอย่าง เป็นจำนวนมาก...

ให้นายสวัสดิ์ เชื้อวสกุล (เสรีไทยจากอเมริกา) ไปทำการร่วมมือกับนายเอียน ข้าพานนท์ (เสรีไทยจากอเมริกา) โดยร่วมกับ พล.ต.ค.ชอ สวีศรากร ขุนพิศิษฐ์นทเดช นายแพทย์ฉลอง อุณากร กับเจ้าหน้าที่สันติบาลอีกหลายสิบคน ไปทำสนามบินลับและ คลังเก็บอาวุธ (ที่คลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา) อเมริกันและคนไทยที่ส่งออกไปฝึกหัด ในที่ต่าง ๆ มาลงในที่นี้หลายคน

นายเป้า ขำอุไร (เสรีไทยจากอเมริกา) ข้าฯ ส่งไปประจำที่เพชรบุรี ได้ร่วมกับ ฝ่ายทหารทำสนามบินลับและรับอาวุธ ได้ผลเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ

นายเสนาะ นิสกัาแหง (เสรีไทยจากอังกฤษ) ไปปฏิบัติการทางภาคอีสาน ใน ขณะนั้น นายอุดม เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดขอนแก่น นายสุวรรณ รื่นยศ เป็นปลัด จังหวัดเลย ร.ต.อ.มังกร สุวรรณชัย กับ พ.ต.ค.สมาน อุบุคป์ ผู้กำกับตำรวจภูธร จังหวัดขอนแก่น นายอำเภอรังสฤษดิ์ กับหัวหน้าสถานีตำรวจรังสฤษดิ์ นายอำเภอกุสมพะ หัวหน้าสถานีตำรวจกุสมพะ ได้ทำการร่วมมือกัน แล้วก็มี น.อ.ค.อุสาห์ ชัยนาม เป็น หัวหน้า สนามบินนาวันจังหวัดเลย แล้วก็มีเครื่องบินอังกฤษ ได้นำอาวุธยุทธภัณฑ์พร้อม กับคนของเขามาอยู่ที่สนามบินนาวันนี้ตลอดเรื่อยมา เพราะได้ทำความตกลงกันไว้แล้ว ว่าสนามบินนาวันนั้น เป็นสนามบินที่ฝ่ายอังกฤษจะขึ้นลงได้ มีนักเรียนไทยและนายทหาร อังกฤษเข้าออกไปหลายคราว

นอกจากนี้ยังมีนายประเสริฐ ปทุมมานนท์ นายกฤษณ์ โดษยานนท์ (เสรีไทย จากอังกฤษ) เดินทางเข้ามาแล้วได้ส่งไปจังหวัดสกลนคร อยู่ในความอำนวยการของ นายเตียง ศิริขันธ์ บางทีก็ไปประจำอยู่ที่สนามบินจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีนายจำลอง ดาวเรืองเป็นหัวหน้า จัดการสร้างขึ้นแล้ว เนื่องจากได้สร้างสนามบินลับขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น จังหวัดตาก ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี เป็นต้น *

คุณวิสุทธิ บุษยกุล เสรีไทยภายในประเทศ ปฏิบัติหน้าที่ค่ายพลพรรคที่บ้านโนนหอม จังหวัดสกลนคร ได้เล่าถึงการสร้างสนามบินลับในภาคอีสาน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของนาย เตียง ศิริขันธ์ ว่า

* พล.ต.อ. อุดม อุดมเดชจรส ในสุพรรณ ตำนตระกูล พูดยังข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ และ จอมพล ป. พิบูลสงคราม, เสริมเติม, หน้า 210-235

สนามบินแรกที่สร้างขึ้นในภาคอีสานนั้นจัดทำขึ้นที่บ้านชาคนาสุ ในปัจจุบัน อยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ใน พ.ศ. 2485-88 นั้น ยังเป็นจังหวัดมหาสารคามอยู่ สนามบินนี้เป็นลานดินแข็งซึ่งต้องปราบพื้นที่ให้เรียบ โดยอาศัยแรงคนโดยไม่มีรถบดหรือรถขุดดินใด ๆ เลย เมื่อพันตรี Smiley ที่เป็นนายทหารอังกฤษประจำอยู่กับหน่วยเสรีไทยสายอีสานเห็นว่าถึงเวลาที่กองกำลัง 136 ของกองทัพอังกฤษในอินเดีย จะได้ทดลองใช้สนามบินแห่งนี้แล้วในต้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2488 กองกำลัง 136 ก็ได้ส่งเครื่องบิน Dakota ขนยุทธภัณฑ์และนาทคองลงที่สนามบินนี้ ปรากฏว่านักบินพอใจในลักษณะของสนามบินมากกว่าที่คาดไว้ เพราะสนามบินมีขนาดใหญ่ยาวพอ ไม่มีต้นไม้สูงบังหรือเกาะทางวิ่งขึ้นลง พื้นดินแข็งพอที่จะรับน้ำหนักเครื่องบิน และยุทธภัณฑ์ก็ได้เป็นอย่างดี และฝ่ายเสรีไทยก็พอใจ เพราะจำนวนอาวุธยุทธภัณฑ์ที่ส่งมาโดยทางเครื่องบิน เช่นนี้มากกว่าที่ส่งมาทางทั้งรวมมาก... ในจังหวัดสกลนคร คุณเตียง ศิริขันธ์ ได้ทำทำเลที่สร้างสนามบินไว้สองแห่ง ที่บ้านเต่างอยแห่งหนึ่งและที่บ้านคาตกวางอีกแห่งหนึ่ง... บ้านคาตกวางอยู่ในเขตสกลนคร แต่ค่อนข้างจะใกล้กับเขตจังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบัน อยู่ในเขตอำเภอนาคู บิเวณนี้อยู่ในหน่วยเสรีไทยสายอเมริกัน คุณเตียง ตัดสินใจสร้างสนามบินขึ้นที่บ้านคาตกวาง เพราะอยู่ไกลจากหน่วยทหารญี่ปุ่นอย่างหนึ่ง และเพราะเป็นการหาทางที่จะขออาวุธจากทางด้านอเมริกันอีกทางหนึ่ง สนามบินแห่งนี้มีลักษณะคล้ายกับสนามบินบ้านชาคนาสุ มีภูเขาล้อมเกือบทุกด้าน ต้นไม้ใหญ่ตามทางที่กะเป็นทางขึ้นลงถูกตัดออกไปทั้งหมด ทางวิ่งก็เข้าใจว่าจะพอเปรียบกันได้กับที่บ้านชาคนาสุ ญี่ปุ่นเองมิใช่ว่าจะกลัวตา ในต้นเดือนกรกฎาคม 2488 หน่วยทหารญี่ปุ่นใช้เครื่องบินตรวจการบินอยู่ในระดับสูงอยู่ในบริเวณบ้านชาคนาสุ และบินกลับปกลับมาจนเป็นที่น่าสังเกต วันนั้นเป็นวันที่ทางหน่วยเสรีไทยที่บ้านชาคนาคูคอยรับเครื่องบินจากกองกำลัง 136 อยู่แล้ว ในที่สุด พวกเราได้รับคำสั่งให้จุดไฟสัญญาณเราก่อไฟขึ้น 4 กองที่มุมสนามบิน แล้วมีก๊อไฟเป็นรูปตัวอักษรหส์อีกตัวหนึ่ง...

กองทัญี่ปุ่นได้นำเอาเรื่องสนามบิน “และพฤติกรรมอันเป็นที่น่าสงสัย” ตามรัฐบาลไทยทันที และรัฐบาลไทยได้ตอบไปอย่างไม่มีอะไรผิดปกติว่า นั่นเป็นสนามบินพาณิชย์มาก่อน และได้เลิกร้างไปแล้ว ร่วมสิบปีในปัจจุบันเป็นเพียงทุ่งกว้าง ประชาชนอาจจะทำไร่ทำนาหรือใช้ประโยชน์อย่างใด ไม่สามารถจะตอบยืนยันได้ทันที

เข้าใจว่าทางญี่ปุ่นไม่ยอมเชื่อ...ปรากฏว่าตั้งแต่นั้นมา เครื่องบินตรวจการของญี่ปุ่นจะออกบินตรวจการอยู่ในระดับสูงทั่วทั้งภาคอีสาน และในต้นเดือนสิงหาคม 2488 กองทัญี่ปุ่นได้ยืนยันว่าได้พบสนามบินในเขตภาคอีสานอีกแห่งหนึ่งที่บ้านคาตกวาง เขตจังหวัดสกลนคร และขอให้ทางไทยอธิบาย

รัฐบาลไทยปฏิเสธ อ้างว่าไม่มีสนามบินใด ๆ ในบริเวณที่กองทัญี่ปุ่นอ้างถึง แต่ฝ่ายญี่ปุ่นยืนยันจะมาตรวจ “โดยทางเครื่องบิน” และจะต้องมีทหารไทย ร่วมคณะ มาด้วย กำหนดจะเดินทางมาตรวจในเวลาอีกเพียงสองวัน

ในขณะนั้นกองทหารญี่ปุ่นมีประจำอยู่ที่สกลนครมาแล้ว แต่ระยะทางจากหน่วยทหารหน่วยนั้นถึงบ้านศาลาภูวนั้นไกลกว่า 80 กิโลเมตร และจำนวนทหารญี่ปุ่นที่มีอยู่ก็เพียงหยิบมือเดียว ถ้าหากต้องเผชิญหน้ากัน เรามั่นใจว่าทหารญี่ปุ่นจะไม่เหลืรอดไปแม้แต่คนเดียว แต่เราได้รับคำสั่งให้คอย จนกว่าจะได้รับคำสั่ง และเราจะทำอย่างอื่นไม่ได้ แม้แต่เรื่องสนามบินก็จำเป็นต้องหาทางปกปิด คุณเพียงนั่งซึม การที่จะทำลายสนามบินที่อุตสาหกรรมสร้างขึ้นมาจากหยาตหรือของเสรีไทยนั้น เป็นสิ่งที่ทำลายจิตใจอย่างที่สุด และการทำลายสนามบินจะทำให้ด้วยวิธีใดก็จึงไม่รู้ด้วยซ้ำ

แต่ในที่สุด เสรีไทยสองคนพี่น้อง ผู้ที่เคยเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่องานเสรีไทยมาตั้งแต่แรกเริ่มก็เสนอความเห็นและขออาสาจัดการ "พราง" สนามบินแห่งนี้ คนนั้น คือ "สวาสดี ตรีชู" และน้องชายที่ชื่อ "สวัสดี ตรีชู"*

สวัสดี ตรีชู เสรีไทยภายในประเทศภาคอีสานได้เล่าถึงการทำลายสนามบินลับให้กลายเป็นทุ่งนาว่า

วันหนึ่งตอนจวนจะสิ้นสงคราม เียง (นายเียง ศิริพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร หัวหน้าหน่วยเสรีไทยภาคอีสาน) ได้รับวิทยุจากกองบัญชาการที่กรุงเทพฯ แจ้งมาว่า พู้งนี้ญี่ปุ่นร่วมกับทหารไทยจะขึ้นตรวจค้นสนามบินลับศาลาภูวน้อยที่อำเภอวาริชภูมิ (จังหวัดสกลนคร) ให้รีบแก้ปัญหาด่วน นายเียงกับนายจำลอง ดาวเรือง (ผู้แทนราษฎรจังหวัดมหาสารคาม) ก็คิดไม่ออกว่าจะแก้ไขอย่างไร เพราะสนามบินกว้างขวางมาก ขนาดเครื่องบินตกไถ่ขึ้นลงได้ ไม่รู้จะตัดไม้ที่โหนดมาพรางคาได้ทั่วถึงทั้งเวลาก็กระชั้นชิดเหลือเกิน สวาสดี (พี่ชายนายสวัสดี ตรีชู) จึงอาสาแก้ไขโดยขอลดพลพรรค 500 คน ให้ไปหากล้ามาคนละ 5 มัด แล้วเหลาไม้คนละอันทิ่มดินให้เป็นรูเอากล้าลงปักปลูก ทำอยู่แค่ครั้งคืนเท่านั้น สนามบินกลับกลายเป็นทุ่งนา พู้งขึ้นญี่ปุ่นร่วมกับทหารไทย บินขึ้นไปสำรวจก็พบแต่ทุ่งนาทำให้เียงและจำลองโล่งอกไปได้เปลาะหนึ่ง... **

การช่วยเหลือทหารเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตร

ภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งของเสรีไทย คือ การช่วยเหลือทหารฝ่ายสัมพันธมิตรจากดินแดนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น หรือค่ายเชลยศึกของญี่ปุ่นในประเทศไทยให้หลบหนีออกนอกประเทศในเรื่องนี้ นิคคอส สมิต ได้เขียนเล่าว่า พลเอกเชนโนลท์ นายทหารสหรัฐได้

* วิสิทธิ์ บุชชกุล, เสริมเติม, ต้นฉบับถ่ายเอกสารไม่ระบุหน้า

** สัมภาษณ์ สวัสดี ตรีชู เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2537

ขอร้องให้ทหารเสรีไทยของหน่วย โอ.เอส.เอส. ช่วยค้นหานักบินสหรัฐฯ ที่ถูกยิงตกในดินแดนไทย
ใกล้ชายแดนพม่าว่า

ราวสามปีมาแล้ว บิล แม็คแกรี นักบินต่อสู้ที่ดีที่สุดของผมคนหนึ่งตกหลัก
ในเขตนี้ นักบินอื่น ๆ ที่เห็นเขากำลังตก เชื่อว่าเขาอาจรอดตาย ถ้าเป็นดังนั้นยังมีโอกาส
นิดหน่อยที่เขาอาจถูกจับเป็นเชลย ขอให้คุณดูว่าหน่วยใต้ดินของคุณจะค้นหาเขาได้ไหม
คำขอของพลเอกเซนฮอลท์ ไปถึงเขาในเวลาหกโมงเย็นวันนั้น แล้วถูกส่ง
ต่อไปกรุงเทพเวลาสี่ทุ่ม

ต่อมาสี่วัน เราได้รับคำตอบ เขาได้พบแม็คแกรีที่ค่ายเชลยใหญ่ในกรุงเทพฯ
ซึ่งผู้คุมเป็นคนไทย แต่มีนักคุณดูแลอีกชั้นหนึ่ง

ท่านนายพลพอใจมาก "ให้เขาถามแม็คแกรีว่าเขาแข็งแรงพอ และยินดีที่จะหนี
ออกมาหรือไม่"

อีกสี่วันมีคำตอบมาว่า แม็คแกรีแข็งแรงและอยากให้ออกให้เขาหนี เขาทำเป็น
ป่วย เป็นโรคภัยแรง ทำเป็นตาย และถูกทำพิธีฝังในหลุม เจ้าหน้าที่ใต้ดินนำเขาออกจาก
ค่ายคืนวันหนึ่งในกำบังแห่งความมืด และพาไปริมน้ำซึ่งมีเรือรบไปยังเครื่องบินคาตาไลนา
ซึ่งคอยอยู่ แล้วเขาถูกพาข้ามอัมฟไปหาพลเอกเซนฮอลท์*

ในการช่วยเหลือศึกสงครามฝ่ายสัมพันธมิตรครั้งนี้ ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ
ตำรวจ จึงทำให้สามารถปฏิบัติการกักในดำนนี้ได้เป็นผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส ได้เล่าว่า

ราวกลางปี พ.ศ. 2487 พ.ศ.คึก กับ ร.อ.ฮาเวอร์ ปาห์มเมอร์ นายทหาร
อเมริกันซึ่งมาซ่อนตัวอยู่ในกรุงเทพฯ ได้แจ้งกับข้าว่า ทหารอเมริกันมีความประสงค์
อยากจะได้ตัว ร.ท.วิลเลียม แม็คคาเร (แม็คแกรี) นักบินอเมริกันซึ่งเครื่องบินตกที่
แมฮ่องกงและถูกจับตัวมาควบคุมไว้ในค่ายเชลย ตั้งแต่ พ.ศ. 2485 ข้า ได้ติดต่อกับ
พ.ต.ม.ร.ว.พงศ์พรหมฯ ผู้ควบคุมเชลย ม.ร.ว.พงศ์พรหมฯ ก็นำตัว ร.ท.วิลเลียม แม็คคาเร
มามอบให้ข้า ข้า ก็ส่งตัวให้เดินทางออกไปนอกประเทศเพื่อกลับ ไปอเมริกาต่อไป
และก็ได้เดินทางไปถึงอเมริกาโดยเรือรบร้อย ซึ่งกิจการอันนี้รู้สึกว่ายากเพราะทางอเมริกันเป็นที่
พอใจมาก ต่อนี้ไปไม่นานนัก ได้ส่งตัวนายอากาศตรีเคลล็อกให้ พ.ศ.คึก แล้วก็ได้เดินทางไป
อเมริกาโดยสวัสดิภาพเช่นเดียวกัน นายนาวาอากาศตรีเคลล็อกก็ได้ตกเป็นเชลยศึก
เนื่องจากเครื่องบินถูกยิงตกที่สดับ**

* นิคอล สมิธ, เล่มเดิม, หน้า 204

** พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส เล่มเดิม, 235-236

ในการให้ความช่วยเหลือเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรดังกล่าวนี้ นอกจากเป็นผลงานของ ขบวนการเสรีไทย แล้ว คนไทยที่ไม่ได้อยู่ในขบวนการ ก็ได้มีส่วนร่วมในการกิจนี้ด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อความในจดหมายของเจ้าหน้าที่สืบราชการลับผู้หนึ่ง ที่เขียนถึงพลตำรวจเอก อุดม อุดมเดชจรัส (อธิบดีกรมตำรวจ) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2488 ว่า

...ผมอยากให้คุณ... ได้อ่านรายงานสมบูรณ์ของผู้หลบหนี (เชลยศึกที่เราช่วยเหลือให้หนี) เพราะเป็นเอกสารที่คนไทยใด ๆ ควรภูมิใจ...

การได้สวนเชลยศึกที่มีคุณสมบัติออกนอกประเทศ ได้เผยให้เห็นถึงบทบาทอันสำคัญยิ่งของคนไทยในการให้ที่หลบซ่อน เลี้ยงดู และช่วยเหลือพวกเขาตลอดทาง พวกเขาทั้งหมดหลบหนีระหว่างสัญญาณเตือนภัยทางอากาศ...

คุณหลวงวิรุทธ์ (Khum Luang Wee Soon) นักธุรกิจที่ทรงอิทธิพลในบ้านโป่ง และหัวขระบอก ได้รับรายงานว่าเป็นหัวหน้าขององค์การเพื่อช่วยเหลือเชลยศึกที่หลบหนี... วิรุทธ์ให้ที่หลบซ่อนแก่เชลยศึกชาวอินเดียนที่หลบหนีหลายคนเขาดูแลผู้หลบหนี (ชาวอังกฤษ) 2 คน ด้วยการรับรองที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอยู่ 3 เดือน

คุณเสน่ห์ (Konsanay) เป็นตำรวจไทยอยู่ที่บ้านใกล้สถานีรถไฟชุมพร และที่บ้านอีกหลังหนึ่งที่... ได้ช่วยเหลือเชลยศึกคนหนึ่งให้หลบหนีไปอยู่ที่บ้านพ่อแม่ของเขา ในบริเวณ 10 กิโลเมตร ทางเหนือของหลักเขตกิโลเมตรที่ 10 บนถนนสายชุมพร-เขาเม่าสี แล้วทางไปบ้านโป่ง คุณเสน่ห์ พ่อแม่ และเมียของเขาให้ที่หลบซ่อนเลี้ยงดู และจัดหาอาหารโภชนาการแก่ผู้หลบหนีคนนี้ ซึ่งเป็นคนป่วยเป็นเวลา 3 เดือน ตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม ถึง 25 เมษายน 2488 เป็นการกระทำด้วยความกรุณาที่ควรได้รับเกียรติอย่างสูงสุด

นายกิมจู (Nai Kim Joo) เป็นบุตรคนโตของครอบครัวที่เชลยศึกของเราคนหนึ่งพักอาศัยในบ้านโป่ง นายกิมจูและญาติของเขาทำทุกอย่างที่ทำได้ในการดูแลเชลยศึกคนนั้น

เล็ก (Lek) นายร้อยในกรมตำรวจและเป็นนักบินขึ้นหนึ่ง ซึ่งโอนจากกองทัพอากาศไปอยู่กรมตำรวจ เล็กเป็นตำรวจประจำอยู่ในบริเวณลูกนก และได้ช่วยเหลือเชลยศึกทั้งหลายในทุกทางที่ทำได้

นายนาทิม เป็นวิศวกรโยธา ในบริษัทยางและดีบุกไทย พร้อมด้วยลูกจ้างคนอื่น ๆ ของบริษัทได้เดินทางไปกับพวกที่หลบหนี และช่วยเหลือทุกทางที่ทำได้

มีคนขามรดไฟอีก 2 คน ซึ่งไม่รู้จักชื่อ แต่ควรที่จะได้รับการกล่าวถึงเป็นพิเศษ เพราะความช่วยเหลือของเขา ด้วยการอำนวยความสะดวกของคนทั้งสองนี้ คุณเสน่ห์จัดหาเครื่องแบบของคนขามรดไฟคนหนึ่งให้แก่เชลยอีกคนหนึ่ง คนขามทั้งสองนี้ได้เดินทาง

โรงเรียนนายทหารสารวัตร

นายสิบสารวัตร ในมหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง

ค่ายฝึกนักเรียนสารวัตรทหาร
ที่จังหวัดชลบุรี

ไปกับเชลยศึกที่แต่งเครื่องแบบคนยามจากชุมพรถึงบ้านโป่ง โดยใช้เวลาหนึ่งคืนผ่าน
ราชบุรีอันเป็นชุมทางใหญ่ที่ผู้ป่วนควบลุมอยู่*

การจัดตั้งโรงเรียนนายทหารสารวัตร และโรงเรียนนายสิบสารวัตรทหาร

เมื่อปลาย พ.ศ. 2487 กองกำลังพลพรรคเสรีไทยได้จัดตั้งขึ้นอย่างลับ ๆ ในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยแล้ว กลุ่มผู้นำในกองบัญชาการเสรีไทยได้วางแผนที่จะให้ทหารไทยได้รับอาวุธยุทธโปกรณ์ที่ทันสมัย เพื่อจะได้เป็นผู้นำของกองกำลังพลพรรคเสรีไทยทำการสู้รบขับไล่ กองทัพญี่ปุ่นออกนอกประเทศไทย นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้มอบหมายให้พลเรือตรีสังวร สุวรรณชิพ (หลวงสังวรยุทธกิจ) เจ้ากรมสารวัตรทหาร จัดตั้งโรงเรียนนายทหารสารวัตรและโรงเรียนนายสิบสารวัตรทหารขึ้น

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนเล่าถึงจุดประสงค์ของการตั้งโรงเรียนนายทหารสารวัตร และโรงเรียนนายสิบสารวัตรทหารว่า

.....ปัญหาเรื่องอาวุธที่สัมพันธ์มิตรมอบให้นั้น...สัมพันธ์มิตรตั้งเงื่อนไขว่า
อาวุธที่เสรีไทยได้รับนั้นมิให้มอบให้แก่ฝ่ายทหารไทย...เพื่อต่อรองกับฝ่ายสัมพันธ์มิตร
ที่ฝ่ายทหารจะได้รับอาวุธสมัยใหม่ กรมสารวัตรทหารใหญ่ ทหารภายใต้คุณหลวงสังวรฯ
จึงได้จัดตั้งโรงเรียนนายทหารสัญญาบัตรรับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาทำการฝึกตั้งโรงเรียน
นายทหารประทวน รับนิสิตเตรียม ม.ว.ก. (มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง)
มาฝึก เราแสดงให้เห็นว่าเป็นนายทหารของเสรีไทยที่ควรได้รับอาวุธและจะเป็นกองหน้า
ของราษฎรไทยเมื่อเปิดฉากการรบขึ้นกับญี่ปุ่น**

สำหรับภารกิจดังกล่าวนี้ พลเรือตรี สังวร สุวรรณชิพ มีความคิดที่จะรับสมัครนิสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนักเรียนนายทหารสารวัตร และนักเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและนักเรียนเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็น
นักเรียนนายสิบสารวัตรทหาร เพราะในขณะนั้นมหาวิทยาลัยปิดทำการ นอกจากนั้นยังเป็นกลุ่ม
บุคคลที่ได้ผ่านการฝึกวิชาทหารอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ตั้งแต่ยุวชนทหาร ยุวชนนายสิบ
หรือยุวชนนายทหารเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ที่มีความเหมาะสมกับภารกิจนี้

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 โรงเรียนนายทหารสารวัตร จึงได้เปิดรับสมัครนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 298 คน เป็นนักเรียนนายทหารสารวัตร และได้เปิดโรงเรียน

* ทวี หมั่นนิกร, ผู้แปลบันทึกที่เพิ่งเปิดเผยของ ปิยะ อึ้งภากรณ์, ในบันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย, เล่มเดิม, หน้า 99-100

** ปรีดี พนมยงค์, ระลึกถึงคุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชิพ) เล่มเดิม, หน้า 14

นายทหารสารวัตร เมื่อ 15 เมษายน พ.ศ. 2488 และต่อมาได้เปิดรับสมัครนักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง และนักเรียนเตรียมจุฬาฯ ในการนี้มีนักเรียนเตรียมนายเรือเข้าร่วมด้วย 8 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 396 คน เป็นนักเรียนนายสิบสารวัตรทหาร

ในบันทึกส่วนตัวของ พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ ได้เขียนเกี่ยวกับการฝึกและการกิจของนักเรียนนายทหารสารวัตรและนักเรียนนายสิบสารวัตรทหารว่า

เปิดโรงเรียน สท.ซึ่งมีกำลัง 3 กองร้อย ทหารราบกับ 1 หมวดฝึกกลหนัก ได้การอุปการะจากครูทหารบก เรือ ค่ายวจ ซึ่งทางการจัดมาอบรมสั่งสอน เพื่อก้าวไปตามหลักสูตร 1 ปี...

เราซึ่งขาดทหารสื่อสารเหล่าวิฑูซึ่งต้องการมาก ได้จัดเรียกสมัคร นักเรียนมหาวิทยาลัยแผนกวิศวกรรมได้อีก 1 กองร้อย ได้รับความช่วยเหลือจากกองสัญญาณทหารเรือ ซึ่งคุณชลี (น.อ.ชาลี สินธุโสภณ ผู้บังคับกองสัญญาณทหารเรือ) รับมอบไปจัดการอบรมไว้

ได้มีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมเตรียมการทหาร ได้กำลังส่วนนี้ไปจัดการโรงเรียนนายสิบ สท.ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เรียกนักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยที่อาสาสมัครช่วยบ้านเมือง จัดได้ราว 1 กองพันในรุ่นแรก เมื่อปลูกความนิยมได้มาก ก็ขยายต่อไป หลักสูตรใช้ของโรงเรียนนายสิบทหารบก เหล่าราบ และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบ้าง

นับว่าได้เริ่มรากฐานของการที่จะให้มีนายทหาร นายสิบ ที่จำหน่ายให้กองทัพประชาชนตามที่ตกลงประชุมกันไว้แล้ว เมื่อประมาณเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2488*

พลเรือโท สรวุฒิ วัชรบุตร ได้เขียนเล่าเกร็ดชีวิตของท่าน ในขณะที่เป็นนักเรียนนายทหารสารวัตรว่า

พ.ศ. 2487 คอนปลาตสงครามโลกครั้งที่ 2 จุฬาฯ ปิดเพราะกรุงเทพฯ ถูกบอมบ์หนักจากฝ่ายสัมพันธมิตร รัฐบาลแนะนำให้ราษฎรอพยพออกจากกรุงเทพฯ ครอบครัวย้ายกัน ออกไปอยู่ที่บางเขน ซึ่งสมัยนั้นไม่ได้เจริญอย่างปัจจุบันเป็นทุ่งนาตลอด ไกลจากกรุงเทพฯ ตั้ง 14 กิโลเมตร แอวนั้นไม่มีการทิ้งระเบิด เพราะคงไม่รู้จะไปบอมบ์ที่ไหนทำไม พ่อแม่พี่น้องไปกันหมด ผมอยู่เฝ้าบ้านที่กรุงเทพฯ เตะฝุ่นไปตามสบาย จนกระทั่งได้ข่าวว่าทางจุฬาฯ จะรับนิสิตทุกระดับชั้นเข้าเป็นนักเรียนนายทหารสารวัตรศึกษา 1 ปี จบแล้วได้ยศร้อยตรีออกมาทำหน้าที่สารวัตรปกป้องคุ้มครองรักษาความสงบให้กรุงเทพฯ

* พลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ, บันทึกส่วนตัว (เฉพาะเรื่องการก่อตั้ง วร.น.สท. 2488) อนุสรณ์ นร.สท. 2488, (บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537) หน้า 60-63

พอทราบประกาศ ผมตั้งใจรีบไปสมัครทันที เรื่องเป็นทหารชอบอยู่แล้ว และ
แล้วก็ได้เข้าเป็นนักเรียน นายทหารสารวัตร มีพรรคพวกจุฬฯ เข้าไปร่วมด้วยประมาณ
200 กว่าคน จัดเป็นกองร้อย หมวด หมู่ แบบทหาร นิสิตปีที่ 1 และ 2 เป็นระดับ
พลทหาร รุ่นปีที่ 3 เป็น ผบ.หมู่ ปี 4 เป็น ผบ.หมวด ผูกอบรวมกันแบบทหาร วินัย
แบบทหาร นอนแบบทหาร กินก็แบบทหารอีก....

เมื่อเข้าโรงเรียนนายร้อยสารวัตรมาแล้วก็ฝึกกันทันที เข้าชั้นตั้งแต่ 05.00 น.
มีเวลาสั้นหน้า แต่งตัวไม่เกิน 15-20 นาที ต้องลงไปเช้าแถวความเวลาก่อน 05.30 น.
ถ้าใครไม่ตื่นเวรก็จะปลุก ถ้าไม่ยอมลุกก็ต้องลากกันออกมา

เช้าก็ฝึก เย็นก็ฝึก เรียนในห้องตั้งแต่ 09.00 - 15.00 น. (12.00 - 13.00 น.
พักทานอาหารกลางวัน) ฝึกกันเต็มที่...*

ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ์ ได้เขียนบันทึกจากความทรงจำเล่าถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
ขณะที่เป็นนักเรียนนายทหารสารวัตร โดยได้รับการคัดเลือกให้ปฏิบัติงาน รับมอบอาวุธยุทโธปกรณ์
ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะมาทิ้งลงที่ ตำบลมาตาบุตร จังหวัดระยองว่า

วันหนึ่ง (9 กรกฎาคม พ.ศ. 2488) คณะของเราและผู้ร่วมตาย ได้ลงมือกางป่า
ให้เป็นลานกว้าง เพื่อเตรียมรับอาวุธจากการทิ้งร่มของสัมพันธมิตร ทางป่าคอนเขา
บ่าขกลางคืน เรือนอาวุธชนิดต่าง ๆ มีระเบิดมือ คีบระเบิด ปืนกลเบาจอนสันของอังกฤษ
ทอมสัน เอ็มทีวี่ เสด้น และการต่อสู้ป้องกันตัวสลับกันไป จนพวกเราเหนื่อยไหม
ลอกคราบ และคำสนธิไปตาม ๆ กัน.....

เรียนสรรพวิทยาการทางอาวุธ ยุทธวิธี และต่อสู้ป้องกันตัว สลับการกางป่า
ได้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ จนถึงวันเสาร์ที่ 14 ก.ค. 2488 เวลา 10.00 น. คุณยานนท์
(คุณยานนท์ ณ ป้อมเพชร เสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา) จึงแจ้งให้คณะพวกเราทราบว่า
คืนวันนี้หน่วยทิ้งอาวุธของสหรัฐ จะมาปฏิบัติการทิ้งอาวุธให้เราคอนบ่าขพวกเราจะ
จำต้องรีบกางป่าให้ขยายออกไป มีกำลังใจกระปรี้กระเปร่าขึ้นทันที เตรียมตัว เตรียมใจ
ด้วยความระทึก ตื่นเต้น เพราะเป็นครั้งแรกในชีวิตที่จะได้เห็นการทิ้งร่มบรรทุกอาวุธยุทธภัณฑ์
ทางอากาศ พร้อมทั้งจัดวางกำลังป้องกันสนามกำหนดคหน้าให้ผู้ให้สัญญาณไฟ แสดง
ตำแหน่งสนามแก่นักบิน โดยใช้ให้จุดได้เมื่อได้รับสัญญาณขานรับกันถูกต้องตรงกันทั้ง
สองฝ่ายแล้ว คณะเราเฝ้าอยู่ที่บริเวณสนามจนถึง ก็ได้รับแจ้งว่าคืนนี้ไม่มีการทิ้งร่ม
ให้รอไปอีก เช้า!

* พลเรือโท สรวุฒิ วีระบุตร เกียรติชีวิต นร.สท. ในอนุสรณ์ นร.สท. 2488, เล่มเดิม, หน้า 130-133

พวกเราคงเรียนอาวุธศึกษาศิลปะต่าง ๆ ของสหประชาชาติ ตลอดจนการสาธิต การวางผังระเบิดจุดชนวนด้วยไฟฟ้าจากแบตเตอรี่ วางสายชนวน ตลอดจนการก่อ วิทยาศาสตร์ด้วยวิธีต่าง ๆ จนข้าของ เข้าวัง สายดาวป่า ป่ายเรียน คำน่อนรการทั้งอาวุธ เป็นคาราวกิจวัตรประจำวัน....

เช้าวันเสาร์ที่ 21 ก.ค. 2488 หลังวิ่งออกกำลังกายตามปกติแล้ว ก็ได้ทราบว่ คินนี่จะมีการทิ้งระเบิดจุดชนวนที่อย่างนั้นอน หลังอาหารเช้า พวกเราจึงได้นอนพัก กลางวัน พร้อมทั้งมีการกำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ คือเป็นพนักงานแบก หาม เข็น ลาก ผลัก คั้น คึง จุด และจุดไฟให้สัญญาณ ในวันนี้ผู้เขียนรับเป็นพลสัญญาณจุดไฟ เป็นครั้งแรก พนักงานที่ทำหน้าที่สำคัญอีกหน่วยหนึ่งก็คือ พวกรักษาความปลอดภัย ขณะปฏิบัติการ

ในขณะที่พวกเราชุมนุมรวม ในคราวเดียวกันก็ต้องระมัดระวังตลอดเวลา เพราะ ถ้าหีบห่อบรรจุทุกอาวุธเป็นแก๊สระเบิด หรือลูกระเบิดชนิดต่าง ๆ นั้นแตงนั้นก็หมายความว่า พวกเราตายแน่ ไม่ตายก็เสีย ไม่โต นอกจากนี้สัมภาระที่ทิ้งลงมา โดยไม่มีร่มชูชีพ เช่น กระสอบบรรจุของปืน และเข็มขัด ผ้าใบ ถ้าถูกใครเข้าก็คอยจับไปเลย ตายไม่ตายก็ บอกกันไม่ได้ การรับมรดกต้องทำงานแข่งกับเวลา อาศัยความกล้าเสียสละจริง ๆ วิ่งเก็บรุม เป็นการเสี่ยงตายตลอดเวลา อันตรายจากข้างบน คือหีบห่อ อันตรายจากข้างล่างก็พวก ทหารญี่ปุ่นศัตรูของเรานั่นเอง

คินนี่พวกเราเหน็ดเหนื่อยเมื่อเช้าสนล้าหิส แต่เป็นไปด้วยความสนุกสนาน เบิกบานใจที่ได้ช่วยชาติบ้านเมือง ชนิดไม่ต้องการบำเหน็จรางวัล บำเหน็จรางวัลที่ได้รับ นั้น ได้แก่ การที่ประเทศไทย ไม่สูญเสียความเป็นเอกราชมาคราบเท่าทุกวันนี้แน่นอน*

นาวาอากาศเอก ไพโรจน์ อธิธาวัฒนะ ได้เขียนเล่าถึงประสบการณ์ของท่านในขณะที่เป็น นักเรียนนายสิบสารวัตรทหารว่า

ในระยะแรก เราเรียนแบบเข้ามาเียนกลับ มีการเรียนในห้องเรียนและการฝึก วิชาทหาร สถานที่ฝึกใช้บริเวณสนามหลวงและในบริเวณมหาวิทยาลัย อาวุธปืนที่ใช้ฝึก เป็นปืนเล็กยาวแบบ 83 เราฝึกอบรมตามปกติอยู่ประมาณ 2 เดือน วันหนึ่ง พลเรือตรี หลวงสังวรยุทธกิจ ได้มาเยี่ยมโรงเรียนเป็นการฉุกเฉิน และได้เรียกประชุมพวกเราทั้งหมด แจ้งให้ทราบว่า ภารกิจของพวกเรานั้นจะต้องเป็นผู้นำพลพรรค ได้ดินและนำประชาชน เข้าต่อสู้กับกองทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะในพระนคร ธนบุรี จะนั้นต่อไปนี้ จะต้องรีบเรียนการจัดหมวดหมู่แบบใหม่และอาวุธสมัยใหม่ของสหรัฐให้ทันการ เรือรว่า

* ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ์, ความทรงจำ ในอนุสรณ์ นร.สท. 2488, เล่มเดิม, หน้า 121-123

ต่าง ๆ ของพวกเราตั้งแต่นั้นจะต้องปกปิดเป็นความลับสุดขยดและข้าว่าจะบอกใครไม่ได้เลย แม้แต่พ่อแม่พี่น้องของเราเอง หน้าที่ที่พวกเราจะต้องปฏิบัติมีความสำคัญยิ่ง อาจต้องเสียสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อประเทศชาติ โดยที่ตัวท่านเองก็จะร่วมเป็นร่วมตายกับพวกเราด้วยคำพูดของท่านในวันนั้น ท่านพูดอย่างจริงใจ อย่างซื่อสัตย์ซื่อตรง ซึ่งทำให้พวกเราที่กำลังหนุ่มในวัย 17 ถึง 21 ปี มีความหึกเหิมไม่กลัวตายที่จะปฏิบัติการเพื่อชาติบ้านเมือง

พวกเราได้เรียนการจัดหมวดหมู่แบบใหม่ในวันแรก โดยใช้ห้องชั้นบนของตึกของมหาวิทยาลัย มีการวางแผนประชุมเผื่อติดอย่างเข้มงวด เราแบ่งผลัดเข้าไปเรียนในห้อง ซึ่งมีแต่กระดานดำ 1 แผ่น เรานั่งกันบนพื้นห้องเพราะไม่มีโต๊ะ เก้าอี้เลย บางคนก็ยืนรอครูผู้สอนซึ่งกำลังเดินทางมา และนาฬิกาที่ระทิกใจก็มาถึง ประชุมเปิดออก มีนักเรียนนายทหาร-सारวัตรรุ่นที่ทางราชการรับสมัครจากนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนพวกเราประมาณเดือนสองเดือน และได้ไปฝึกภาคสนามอยู่ที่จังหวัดชลบุรี เข้าประชุมมา 2-3 คน แต่งเครื่องแบบสนามมีเครื่องหมายนักเรียนนายทหารसारวัตรรุ่นคำ ทนวดเราไม่ได้กิน คาคเข้มขัดทหารสหรัฐฯ มีช่องปิ่นและปืนพกแบบ 45 แคลิเบอร์ (11 มม.) ถือปืนคาร์บินและปืนกลมือทอมป์สัน หลังจากทุกคนเข้าห้องเรียน ได้มีการปิดประตู ลั่นดาม ปิดหน้าต่างและใช้ไม้ปิดประตูด้านนอกมิให้ใครเข้าออก พวกเรารู้สึกตื่นเต้นมาก เพราะไม่มีประสบการณ์เช่นนี้มาก่อน ครูผู้สอนหรือนักเรียนนายทหารसारวัตรได้ชี้แจงการจัดหมวดหมู่แบบของอเมริกันพร้อมกับอาวุธประจำกายของทหารว่ามีอาวุธอะไรบ้าง มีสมรรถนะหรืออุปาทานอย่างไร พร้อมทั้งวิธีใช้อาวุธนั้น ๆ ซึ่งเป็นอาวุธที่พวกเราจะต้องใช้ปฏิบัติการ ในภารกิจที่จะมาถึงในเร็ววัน

จากวันนั้น อาวุธที่สหรัฐฯ ทั้งรวมลงในป่าแถบจังหวัดชลบุรี ระยอง ได้ถูกล่าเสี่ยงเข้ามาในมหาวิทยาลัยฯ หลายเที่ยว ในการรับอาวุธมาจากป่าจังหวัดชลบุรี...เราได้เรียนเรื่องอาวุธต่าง ๆ จากนักเรียนนายทหารसारวัตร เช่น การใช้ปืนคาร์บิน ปืนกลทอมป์สัน ปืนกลเบา (บรรานิงไลต์แมชชีนกัน) ปืนพก ปืนยิงรอกดิงบาซูก้ามอครดา ตลอดจนการวางระเบิด ที.เอ็น.ที. สำหรับปืนคาร์บิน ซึ่งเป็นปืนประจำกายของพวกเรานั้น เรายังมีความเข้าใจเป็นพิเศษ สามารถถอดและประกอบได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ในระหว่างหลังเหตุการณ์ลับซับซ้อนขึ้น มีการจัดผลัดเข้าเวรเตรียมพร้อม 24 ชั่วโมง อยู่บนตึกด้านหลังของมหาวิทยาลัยฯ ในเวลากลางวันเราใช้ปืนเล็กยาวแบบ 83 เป็นอาวุธรักษาเวรยามตามปกติเพื่อพรางญี่ปุ่นซึ่งตั้งหน่วยทหารอยู่ที่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา คือที่สถานีรถไฟบางกอกน้อย เพราะสามารถมองเห็น ๆ กันอยู่ แต่ตอนกลางคืนเราใช้ปืนคาร์บินซึ่งเป็นอาวุธที่เราอดักกว่าใช้ได้คล่องแคล่วมากกว่า และหน้าที่เวรยามของพวกเราอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผลัดกันเป็นเวรยืนถืออาวุธ เป็นเกียรติอันกษิรของนายจ่ากักพลางกูร (เสรีไทยเสียชีวิตที่นครจุงกิง เมื่อตุลาคม พ.ศ. 2486) ที่ประดิษฐานอยู่บนตึกโคมด้วย

ในกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488^{*} หลังจากที่พวกเราได้ฝึกอาวุธใหม่แล้ว และเตรียมพร้อมเต็มอัตราเพื่อวันนัดหมาย ที่จะลงมือโจมตีญี่ปุ่น ได้มีผู้มาแจ้งข่าวว่ามีใบปลิวทั้งที่สนามหลวงว่าญี่ปุ่นยอมแพ้แล้ว จึงออกไปดูกันที่สนามหลวงและได้เห็นใบปลิวที่เครื่องบินสหรัฐฯ มาโปรยไว้ ในใบปลิวแจ้งว่ารัฐบาลญี่ปุ่นยอมจำนนแล้ว ให้ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยยอมวางอาวุธโดยดีอะไรทำนองนั้น แต่ทหารญี่ปุ่นที่เราพบอยู่ที่บริเวณสนามหลวงซึ่งอ่านข้อความในใบปลิวนั้น ไม่ออก และเราได้บอกกับเข่ว่ารัฐบาลเขายอมแพ้แล้ว เขาก็ยังไม่เชื่อ บอกว่าเป็นไปไม่ได้ ญี่ปุ่นไม่มียอมแพ้...^{*}

สำหรับค่ายฝึกนักเรียนนายทหาร และนักเรียนนายสิบสารวัตรทหาร ที่จังหวัดชลบุรีนั้น นายทวิ บุณยเกตุ ได้เขียนยกย่องไว้ว่า

ค่ายที่จังหวัดชลบุรี หลังวัดเขาบางทราย ภายใต้การควบคุมของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ซึ่งนับว่าเป็นค่ายที่มีจำนวนพลพรรคมากที่สุด และมีสมรรถภาพสูงสุดแห่งหนึ่ง คือ มีทั้งพวกนิสิต ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูง และมีทั้งทหารเรือฝ่ายพรรคพวกโยธินด้วย**

พร้อมปฏิบัติการ

ในช่วงปี พ.ศ. 2488 การปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว หน่วยพลพรรคใต้ดินของไทยทั้งทหาร ตำรวจ พลเรือน และอาสาสมัครชาวไทยที่ร่วมใจพลัดเพื่อชาติได้แทรกซึมอยู่ทั่วดินแดนประเทศไทย อาสาสมัครเสรีไทยที่ถูกส่งออกไปฝึกอบรมในประเทศอินเดียและลังกา เมื่อผ่านการฝึกแล้ว ก็ได้ทยอยกลับเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศร่วมกับเสรีไทยจากภายนอกประเทศ และนายทหารฝ่ายสัมพันธมิตร ขณะเดียวกันฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้ส่งอาวุธยุทโธปกรณ์มาให้เหล่าพลพรรคใต้ดินเสรีไทย ได้ฝึกหัดเตรียมการให้พร้อมที่จะลุกฮือขึ้นขับไล่กองทัพญี่ปุ่นออกไปจากประเทศไทย

พลเอก เนตร ชะมะโยธิน ได้เขียนถึงเหตุการณ์ในช่วงนี้ว่า

แผนการขึ้นต้น ได้ดำเนินจุดหน้าไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่แผนการขั้นสุดท้ายนั้น เราไม่ทราบว่ามีพันธมิตรจะเริ่มเปิดฉากการรุกใหญ่เมื่อใด ยิ่งระยะเวลาระหว่างแผนการขึ้นต้นกับขั้นสุดท้ายห่างไกลกันเพียงใด ก็ยังเป็นอันตรายต่อประเทศไทยมากขึ้นเพียงนั้น

* นาวาอากาศเอก ไพโรจน์ อธิวิธณะ, เสรีไทยพลพรรคพระนคร, ในคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกวันปรีดี พนมยงค์

11 พ.ศ. 2535 60 ปีประชาธิปไตย 2535, หน้า 81-85

** ทวิ บุณยเกตุ, เล่มเดิม, หน้า 373

เพราะการกระทำทุกอย่างของรัฐบาลไทยก็คือ กองทัพทั้งสามของไทยก็ดี ตลอดจนบรรดาบุคคลสามัญ ๆ ในขบวนการเสรีไทยก็ดีทางกองทัพญี่ปุ่นได้เฝ้าดูอยู่ตลอดเวลา ความระแวงสงสัยที่ญี่ปุ่นมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับพฤติการณ์ทั้งหลายแหล่งที่อุบัติขึ้นในระลอกหลัง ๆ นี้ เช่น มีเครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรบินวนเวียนในบริเวณอ่าวไทยบ้าง บินวนเวียนอยู่ในป่าเขา โดยไม่มีการทิ้งระเบิดบ้าง ฯลฯ เหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นเพิ่มความระแวงสงสัยท่าทีของฝ่ายไทยมากขึ้นตามลำดับ*

เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2488 เหล่าพลพรรคเสรีไทยก็มีความพร้อมที่จะทำการรบกับทหารญี่ปุ่น แต่ทางกองบัญชาการทหารสัมพันธมิตรได้ขอให้รอคอยจนถึงกำหนดเวลานัดหมาย ซึ่งในเรื่องนี้ นายทวี บุณยเกตุ ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ทางกองบัญชาการทหารสัมพันธมิตรที่เมืองแคนดี้ได้สั่งและกำชับนักกำชับหนาว่า ขอให้ทำทุกวิถีทาง อย่าให้มีการรบเกิดขึ้นในประเทศไทยก่อนที่จะถึงวันดีเดย์ (คือวันที่เขาพร้อมที่จะส่งคนมาช่วยรบขึ้นแตกหักเพื่อกอบกู้อิสรภาพ) ตามแผนการร่วมกันนั้น มีอยู่แผนหนึ่ง คือเมื่อถึงวันดีเดย์ พลพรรคเสรีไทยและหน่วยทหารกับตำรวจไทยในประเทศไทย จะเริ่มทำการต่อต้านกองทหารญี่ปุ่น โดยทำการรบแบบกองโจร เช่น การโจมตีโดยไม่ให้รู้ตัว มีการลอบยิง (Ambush) มีการก่อวินาศกรรม (Sabotage) และในขณะเดียวกัน กองทหารพลร่มของฝ่ายสัมพันธมิตรก็จะกระโดดร่มลงมายังจุดต่าง ๆ เพื่อทำการรบ พร้อมกันนี้หน่วยนาวิกโยธินก็จะยกพลขึ้นบกเข้าทำการโจมตีอีกด้านหนึ่ง**

นายปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายสาเหตุที่ไทยยังไม่ได้ลงมือทำการรบกับทหารญี่ปุ่นไว้ว่า

ในการทำสงครามร่วมกัน สัมพันธมิตรย่อมมีแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน กองบัญชาการสูงสุด แต่ละเขตต้องดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ใหญ่ เพื่อให้การประสานกันโดยมิใช่ต่างเขต ต่างทำการโดยอิสระ เพราะว่าถ้ากองบัญชาการแห่งหนึ่งทำการรบสุดแท้แต่ตนสมควรแล้วก็อาจทำการล้ำหน้าหรือล่าช้ากว่าที่แผนยุทธศาสตร์กำหนดไว้ อันจะนำไปสู่ความพ่ายแพ้ได้...แม้ผม (นายปรีดี พนมยงค์) จะได้แจ้งไปยังกองบัญชาการของฝ่ายสัมพันธมิตรว่าขบวนการเสรีไทย พร้อมทั้งจะลุกขึ้นต่อสู้ญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยแล้ว แต่สัมพันธมิตรก็ได้ทักท้วงไว้ว่า ให้รอเมื่อถึงโอกาสที่จะแจ้งให้ผมทราบ***

* พลเอก เนตร ฆะเมโยธิน, งานใต้ดินของพันเอกโฮชิ, เล่มเดิม, หน้า 104-105

** ทวี บุณยเกตุ, เล่มเดิม, หน้า 370

*** ปรีดี พนมยงค์, สาส์นของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงอดีตเสรีไทยและพาทายา ในเอกราชได้มาด้วยการต่อสู้ เล่มเดิม, หน้า 23

ในระยะนี้ญี่ปุ่นคงจะเริ่มสงสัยในความเป็นสัมพันธมิตรของกองทัพไทย จึงมีการเตรียมการที่จะสู้รบกับกองทัพไทยและกองทัพของฝ่ายสัมพันธมิตรในดินแดนของประเทศไทยตั้งปรากฏในข้อเขียนของ นายพลญี่ปุ่นชื่อ จิอิจิ เซลิน นายทหารเสนาธิการทัพบกญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ในขณะนั้น ได้เขียนเล่าเรื่องนี้ว่า

กองบัญชาการ (ญี่ปุ่น) ได้ออกคำสั่งด่วนฉบับหนึ่ง ให้กองทหารทุกหน่วย จัดการสร้างที่มั่นไว้ ณ ชานเมืองกรุงเทพฯ และเตรียมตัวเข้าฝึกซ้อมการสู้รบแบบกองโจร ในตรอกซอกในเมืองด้วย คำสั่งฉบับนี้มีผลสะท้อนเหมือนกับฟ้าผ่าลงมา ทำให้ทหารดินแดนหัวหนวไผ่โดยทั่วไป ดูเหมือนกรุงเทพฯ จะกลับกลายเป็นสถานที่ซึ่งรองรับการนองเลือดครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดที่ไม่ปาน เริ่มจากร้านอาหารของชาวญี่ปุ่นถูกสั่งให้หยุดการค้าขายและปิดชั่วคราว ทหารตั้งแต่นายพล นายพัน ลงมาจนกระทั่งถึงพลทหาร ได้รับคำสั่งห้ามออกนอกกรมกอง หรือหน่วยที่ตั้งการจัดสร้างที่มั่นดำเนินไปทั้งกลางวันและกลางคืนอย่างรีบเร่ง จากที่ตั้งของทหารทุกหน่วยใช้ลวดหนามซึ่งเป็นเส้นตรงไปยังกองบัญชาการล้อมรอบถึงสามชั้นอย่างแข็งแรง แนวป้องกันชนิดนี้ดูมั่นคงแข็งแรงงายยากต่อการบุกขึ้นไป...*

นายทวิ บุญเขต ได้เล่าเรื่องนี้ว่า

ตรงหน้าค่ายที่พักของทหารญี่ปุ่น และตามจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ ในพระนคร ทหารญี่ปุ่นสร้างป้อมและรังปืนกลไว้เต็มไปหมด ส่วนทางฝ่ายทหารไทย ก็สร้างป้อมและรังปืนกลอยู่ตรงกันข้ามกับป้อมของญี่ปุ่น เฝื่อนหน้ากันทุกแห่งไปหมด แสดงความไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน และข่าวที่ว่า ไทยกับญี่ปุ่นจะรบกันก็ได้ยินหนาหูขึ้น ความระแวงซึ่งกันและกันก็มีความขึ้นๆ ทุกที ทหารและตำรวจไทย ก็เตรียมพร้อมทุกวันตลอด 24 ชั่วโมง การประสานงานระหว่างเสรีไทยในประเทศกับกองทัพไทยก็ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าในฐานะหัวหน้าเสรีไทยในประเทศ ฝ่ายพลพรรค ก็ได้ประชุมเสนาธิการทหารบกบ่อยครั้งขึ้น เพื่อวางแผนประสานงานระหว่างหน่วยเสรีไทยกับทหารเสรีไทย ได้มีการกำหนดเครื่องหมายเพื่อแสดงให้รู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน ได้ทำปลอกแขนมีแถบสีน้ำเงินพาดกลางไว้เพื่อแจก เมื่อถึงเวลาจะได้สวมที่แขนให้ทราบว่าเป็นพวกเดียวกัน กำหนดจุดสำคัญต่างๆ ที่พลพรรคเสรีไทยจะต้องไปทำลายเพื่อไม่ให้ทหารญี่ปุ่นใช้การได้ เช่น สะพานต่างๆ ที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง ที่เก็บพัสดุของญี่ปุ่น คลังสรรพาวุธของญี่ปุ่น ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น การเตรียมพร้อมและภาวะคับขันในพระนครนี้ ทางกองบัญชาการทหารที่เมืองแคนดีทราบเป็นอย่างดี เขาจึงได้วิทยุสั่งห้ามมาอย่างเด็ดขาดว่า ให้หลีกเลี่ยงจาก

* จิอิจิ เซลิน, นายพลอัสกี, อ้างถึงในพลเอกเนตร เชนะโชอิน เล่มเดิม, หน้า 239

การปะทะกับทหารญี่ปุ่นไว้ก่อนจนกว่าจะถึงวันดีเดย์ ซึ่งเขาจะได้กำหนดขึ้น และแจ้งให้เราทราบ ข้าพเจ้าเองก็ต้องสั่งกำชับไปยังหน่วยพลพรรคต่าง ๆ ขอให้ยับยั้งการกระทำใด ๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดการรบกันขึ้นได้*

ต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 กองทัพญี่ปุ่นในประเทศพม่าพ่ายแพ้ต่อกองทัพอังกฤษ ทหารญี่ปุ่นถอยร่นออกจากประเทศพม่า และมาตั้งมั่นอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งเป็นการเสริมกำลังกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยให้เข้มแข็งขึ้น และสามารถที่จะยึดครองประเทศไทยได้ทันที แต่กองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยก็ได้ปฏิบัติการต่ออย่างไร

ในช่วงเดือนกรกฎาคม-ต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้จัดส่งอาวุธยุทโธปกรณ์จำนวนมากให้แก่พลพรรคเสรีไทย และได้มอบหมายให้พันตรีนิคอส สมิธ จากโอ.เอส.เอส. ของสหรัฐฯ ซึ่งเคยรับผิดชอบดูแลนายทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาที่ฐานปฏิบัติการชื่อเหมาในประเทศจีน เดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อประเมินขีดความสามารถและความพร้อมของกองกำลังเสรีไทยในประเทศไทยและพยายามยับยั้งมิให้ขบวนการเสรีไทยลงมือปฏิบัติการสู้รบกับญี่ปุ่น จนกว่าจะได้รับความเห็นชอบจากลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน ผู้บัญชาการสูงสุด ของกองบัญชาการฝ่ายสัมพันธมิตรประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2488 เครื่องบินสหรัฐฯ ได้ทิ้งระเบิดปรมาณูลูกแรกลงที่นครอิโรชิมา และต่อมาในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ก็ได้ทิ้งระเบิดปรมาณูลูกที่สองลงที่นครนาฮาซากิ ทำให้ราษฎรญี่ปุ่นเสียชีวิตนับล้านคน

วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2488 จึงมีประกาศพระบรมราชโองการของสมเด็จพระจักรพรรดิอิโรฮิโตะ ยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรโดยปราศจากเงื่อนไข และให้บรรดาทหารญี่ปุ่นทั้งหมดวางอาวุธโดยสิ้นเชิง สงครามมหาเอเชียบูรพาจึงได้ยุติลง

ประเทศไทยจึงหลีกเลี่ยงจากการเป็นสมรภูมิรบ ความเสียหายทั้งชีวิตคนไทย บ้านเรือนและทรัพย์สินจึงเกิดขึ้นไม่มากนัก การเตรียมการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทยที่พร้อมจะสละชีวิตเพื่อเอกราชและอธิปไตยของชาติก็หมดความจำเป็น ต่อจากนั้นเหล่าเสรีไทยก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับทหารสัมพันธมิตรและทหารไทยเข้าปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ตลอดจนช่วยเหลือความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่งในสถานการณ์หลังสงคราม

* ทวี บุณยเกตุ, เสริมเติม, หน้า 371-372

ภารกิจภายหลังสงคราม

หลังจากที่ประเทศญี่ปุ่นประกาศยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตร โดยไม่มีเงื่อนไข เมื่อ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ทำให้สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลง โดยฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ ประเทศกลุ่มอักษะ อันได้แก่ เยอรมัน ญี่ปุ่น และอิตาลี ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ประเทศไทยยอมอยู่ในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามด้วย เนื่องจากยอมให้ญี่ปุ่นใช้เป็นฐานเข้าโจมตีพม่า มลายู สิงคโปร์ และประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ดังนั้นภารกิจสำคัญยิ่งภายหลังสงครามก็คือการดำเนินการทางการเมืองเพื่อฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร และเจรจาต่อรองในเรื่องการรับรองเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย พร้อมกับการบูรณะประเทศและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในช่วงหลังของสงคราม ภารกิจต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ประกอบไปด้วยภารกิจทางด้านการเมือง และภารกิจทางด้านการรักษาความสงบภายในประเทศ ซึ่งจะแยกได้ดังต่อไปนี้

ภารกิจทางด้านการเมือง มีภารกิจต่าง ๆ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล

เนื่องจากโดยนิตินัยรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ถือว่าเป็นรัฐบาลที่ร่วมรบร่วมรุกกับญี่ปุ่นยอมไม่เหมาะสมที่จะบริหารแผ่นดินต่อไป ดังนั้น เมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี จึงได้นำคณะรัฐมนตรีกราบบังคมทูลออกจากตำแหน่ง เพื่อให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ภายหลังสงคราม นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ประชุมผู้นำสำคัญ ๆ ในขบวนการเสรีไทยและมีมติเห็นพ้องให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกาเป็นนายกรัฐมนตรี และในขณะที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังอยู่ต่างประเทศ จึงควรให้นายทวี บุณยเกตุ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงนี้ไปก่อน

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนเล่าในเรื่องนี้ว่า

ในการนี้ได้มีการประชุม โดยนายปรีดี พนมยงค์ เป็นประธาน นายทวี บุณยเกตุ นายพลตำรวจเอก อุดมเดชจารี นาวาเอกหลวงศุภชลาศัย พลโทชิต มั่นคิลป์สินาคโฮธารักษ์ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ และข้าพเจ้า (นายดิเรก ชัยนาม) ปรึกษากันว่าท่านผู้ใด

ควรจะเหมาะสมที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ประชุมเห็นพ้องกันว่าในเหตุการณ์และสถานการณ์เช่นนี้ควรมอบให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพราะเป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ไม่สมควรที่ผู้อยู่ภายในประเทศจะรับตำแหน่งนี้ แต่ระหว่างที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังเดินทางมาไม่ถึงกรุงเทพฯ จำเป็นจะต้องมีรัฐบาลบริหารงานไปก่อนชั่วคราว เพราะมีเรื่องที่จะต้องรีบปฏิบัติมากมาย ทางฝ่ายสัมพันธมิตรก็กำลังทยอยเข้ามา จึงตกลงให้กราบบังคมทูลแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุเป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว ซึ่งนายทวี บุณยเกตุก็ยินดีรับใช้ชาติแม้เพียงระยะเวลาสั้น จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) นายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่จนถึงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2488 จึงกราบถวายบังคมลาออก และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีแทน*

2. การประกาศสันติภาพ

ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 สลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้มีโทรเลขแนะนำนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ว่า

ควรจะประกาศสงครามเป็นโมฆะ ปฏิเสธสัญญาทั้งหมดที่ทำไว้กับญี่ปุ่น ยกเลิกกฎหมายทั้งหมด ที่เป็นการเสียหายแก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ให้ประเทศของเขาและกองทัพทุกเหล่าอยู่กับฝ่ายสัมพันธมิตร ประกาศยินยอมขอใช้ความเสียหายที่ประเทศไทยก่อให้เกิดกับฝ่ายสัมพันธมิตร และส่งผู้แทนไปแคนดี เพื่อติดต่อกับสัมพันธมิตร**

วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากสภาผู้แทนราษฎร จึงได้ออกประกาศสันติภาพมีสาระสำคัญว่า

การประกาศสงครามเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 และการกระทำทั้งหลาย ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำที่ผิดจากเจตจำนงของคนไทย และขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงขอประกาศแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย และว่าประเทศไทย

* ดิเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 478.

** บันทึกของ มร.บ็อลลอนโทน์ (The Director of the Office of Far Eastern Affairs) ถึงรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศในเอกราชได้มาด้วยการต่อสู้, เล่มเดิม, หน้า 66

มีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะสถาปนาสัมพันธไมตรี ซึ่งได้มีอยู่กับสหประชาชาติก่อนการยึดครองของญี่ปุ่น ตลอดจนทั้งพร้อมที่จะคืนอาณาเขตบางส่วนที่ญี่ปุ่นได้มอบหมายให้แก่ไทย ทั้งแก่บริเตนใหญ่และฝรั่งเศส และรับว่าจะได้พิจารณายกเลิกบทกฎหมายที่มีผลเสื่อมผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ และจักรวรรดิบริติช และให้คำมั่นที่จะให้คำทดแทนที่เป็นธรรม และความยุติธรรมสำหรับความบอบสลายอันเนื่องมาจากกฎหมายเช่นนั้น กับทั้งสัญญาว่าจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ของไทยต่อสหประชาชาติในอันที่จะสถาปนาเสถียรภาพของโลก*

การประกาศสันติภาพเพื่อประกาศว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะนั้น จึงถือว่าเป็นไปตามข้อเสนอแนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ประกาศรับรองการประกาศสันติภาพของไทยเมื่อ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ดังปรากฏข้อความสำคัญบางตอนในแถลงการณ์ของนายเจมส์ เบิร์นส์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของสหรัฐฯ ว่า

รัฐบาลอเมริกันได้เชื่อถือความว่า การประกาศสงครามในครั้งนั้น มีต้องด้วยเจตนาของประชาชนชาวไทย ด้วยเหตุฉะนั้น เราจึงมิได้อื้อเอาคำประกาศสงครามฉบับนั้น และยังคงรับรองสถานะของอัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตันต่อไป และไม่รับรองรัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ใต้อำนาจของญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดประเทศแล้ว อัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตันได้จัดตั้งคณะเสรีไทยขึ้นทันทีในหมู่ชาวไทยทั้งหลายที่อาศัยอยู่นอกประเทศ เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึด และนับแต่นั้นมา คณะเสรีไทย (Free Thai Movement) นอกประเทศนี้ ก็ได้ช่วยเหลือกิจการของสหประชาชาติพันธมิตรไว้เป็นอันมาก หลังจากญี่ปุ่นเข้ายึดประเทศไทยได้ไม่ทันไร ก็ปรากฏมีการเชื่อมผู้คนเตรียมขัดขวางขึ้นในประเทศ รัฐบาลอเมริกันของเรากับรัฐบาลอังกฤษ ได้ให้ความช่วยเหลือสำคัญต่อและได้รับความช่วยเหลือสำคัญ ๆ จากคณะผู้ชาติภายในประเทศ และในระยะหลัง ๆ นี้ก็ได้ทำการติดต่อกับคณะผู้ชาติไทยตลอดมา นับเป็นเวลาได้หลายเดือนที่คณะผู้ชาติไทยได้เตรียมพร้อมที่จะลุกขึ้นต่อสู้ญี่ปุ่น แต่เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติการ รัฐบาลนี้กับรัฐบาลอังกฤษ ได้ขอร้องให้คณะผู้ชาติรอไว้ก่อน แล้วก็เพราะเหตุผลที่กล่าวมานี้ แต่เพียงข้อเดียว ที่คณะผู้ชาติไทยมิได้เริ่มต่อสู้ประการใด การที่ญี่ปุ่นมาข่มขู่จำนวนมาก ทำให้การต่อสู้หมดความจำเป็น เมื่อก่อนสงคราม ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา มีประวัติความสัมพันธ์ไมตรีสนิทสนมมาช้านาน เราหวังใจว่า ความสัมพันธ์ไมตรินั้นจะใกล้ชิดสนิทสนมกันขึ้นในวันข้างหน้า ในระหว่าง 4 ปีที่แล้วมาเรามิได้อื้อประเทศไทยเป็นศัตรู แต่ถือว่าประเทศไทยได้พ้นจากอำนาจปัจเจกมาแต่แล้ว เราจึงใคร่จะเห็นประเทศไทยได้กลับเข้าสู่

* ประกาศสันติภาพ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล, ใน เอกราชโฆษาด้วยการต่อสู้, เล่มเดิม, หน้า 6-8

ในสังคมนานาชาติเช่นเดิม ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นชาติเสรีมีอำนาจอธิปไตยและมีเอกราช*

แต่สำหรับประเทศอังกฤษนั้นไม่มีแนวคิดที่จะรับรองความเป็นเอกราชของชาติไทย เช่นเดียวกับสหรัฐฯ นายเออร์เนสต์ เบวิน รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของอังกฤษได้แถลงการณ์เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ความว่า

รัฐบาลอังกฤษรับทราบความช่วยเหลือที่ได้รับจากขบวนการต่อต้านของไทย รัฐบาลอังกฤษจะได้พิจารณาประกาศสันติภาพของไทยด้วยความระมัดระวังก่อน เพื่อจะดูว่ามีมูลฐานเพียงพอแก่การที่จะจัดฐานะอันมีคุณธรรมคาไปสู่ระเบียบได้หรือไม่ การที่ไทยได้เข้าร่วมมือกับญี่ปุ่น ทำให้มีปัญหาทางปฏิบัติหลายประการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ชำระสะสางไม่ได้ ปัญหาเหล่านี้รัฐบาลอังกฤษจะได้ตรวจพิจารณา และท่าทีของอังกฤษขึ้นอยู่กับว่าคนไทยจะปฏิบัติตามความต้องการของทหารอังกฤษซึ่งกำลังเดินทางเข้าประเทศไทยนั้นอย่างไร ความวินาศ และความบอบสลายที่เกิดขึ้นแก่ผลประโยชน์ฝ่ายบริติช และฝ่ายสัมพันธมิตรเพียงใด และมีส่วนช่วยในการที่จะให้สันติภาพความสงบเรียบร้อย และบูรณะทางเศรษฐกิจกลับคืนดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงใด**

เมื่อเกิดความขัดแย้งดังกล่าวนี้ ไทยจึงต้องเจรจากับอังกฤษ ซึ่งกว่าจะเจรจาดกลงให้ลุล่วงไปได้ ไทยต้องดำเนินการในหลายขั้นตอน ดังนี้

การเจรจากับอังกฤษครั้งแรก

อังกฤษได้แจ้งให้รัฐบาลไทยส่งคณะผู้แทนออกไปเจรจาสัญญาเกี่ยวกับรัฐบาลอังกฤษที่เมืองแคนดี สิงคโปร์ ซึ่งรัฐบาลไทย (นายทวี บุณยเกตุ) ได้ตกลงส่งคณะผู้แทนไปเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2488 คณะผู้แทนชุดนี้ประกอบด้วย

1. พลเอกหลวงเสนาณรงค์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกเป็นหัวหน้าคณะ
2. ร.อ.เฉลิมศักดิ์ จูทะพงศ์ นายทหารคนสนิทของหัวหน้าคณะ
3. นายทวี ตะเวทีกุล อธิบดีกรมการเมือง กระทรวงต่างประเทศ
4. พลเรือตรีเชน ปัจจุสานนท์ รองเสนาธิการทหารเรือ
5. พันเอกสุจริต จารุเศรณี รองเสนาธิการทหารบก

* ดีเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 485-486.

** รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เดือนมกราคม พ.ศ. 2489 อ้างถึงใน ดีเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 487-488

6. พันเอกเนตร เชมะโยธิน รองเสนาธิการทหารบก
 7. นาวาอากาศโททวี จุลทรัพย์ นายทหารฝ่ายเสนาธิการทหารอากาศ
 8. พันตรี ปิวย อังภากรณ์ เป็นผู้แทนและเลขานุการ
- พันเอกเนตร เชมะโยธินได้เขียนเล่าเกี่ยวกับคณะผู้แทนชุดนี้ว่า

บุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ได้มีส่วนดำเนินการใต้ดิน ติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรระหว่างสงครามมาแล้วทั้งนั้น...สำหรับ พล.ท.ศักดิ์ เสนาณรงค์ นั้น ในตอนแรกเริ่มของสงครามมีตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลทหารบกที่ 5 (พื้นที่ศรีธรรมราช) เคยสู้รบด้านทวนกองทหารญี่ปุ่น ซึ่งยกพลขึ้นบกตามจุดต่าง ๆ ในภาคใต้ เมื่อเช้าวันที่ 8 ธันวาคม 2484 อย่างทรหดสมเกียรติของชายชาติทหาร...การคัดเลือกบุคคลที่ประกอบเป็นคณะผู้แทนรัฐบาลดังกล่าวนี้เรารู้สึกว่าคงจะทำให้ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากฝ่ายสัมพันธมิตรบ้างเป็นแน่*

ในการตกลงครั้งนี้ฝ่ายอังกฤษได้เสนอร่างความตกลง 21 ข้อต่อคณะผู้แทนไทย ที่รัฐบาลไทยจะต้องปฏิบัติดังนี้

1. ให้ยุบองค์การทหาร องค์การกึ่งทหาร องค์การการเมือง ซึ่งกระทำการโฆษณาเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติ
2. ส่งมอบบรรดาเรือทั้งหมดที่เป็นของสหประชาชาติซึ่งอยู่ในท่าเรือให้แก่เจ้าหน้าที่สัมพันธมิตร
3. จะกระทำทุกวิถีทางเพื่อปลดปล่อยบรรดาทุกซ์เชลยศึกและผู้ที่ถูกกักกันสัมพันธมิตร และจะออกค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยา อนามัย และการขนส่งให้มีจำนวนเพียงพอโดยปรึกษากับเจ้าหน้าที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตร
4. จะรับผิดชอบในการป้องกันรักษาและซ่อมแซมชลธิ์ ซึ่งทรัพย์สินของสัมพันธมิตรทั้งหมด
5. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ทางการทหารฝ่ายสัมพันธมิตรในเรื่อง
 - ก. ปลดอาวุธญี่ปุ่นในประเทศไทยและส่งมอบให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร
 - ข. ยึดและมอบเครื่องอุปกรณ์ในการสงครามของญี่ปุ่น ให้แก่เจ้าหน้าที่ทางการทหารฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งจะได้ตั้งขึ้น รวมทั้งเรือรบ เรือสินค้าทุกชนิด เครื่องบิน อาวุธ กระสุน ยานยนต์ และยานอื่น ๆ คลังทหารต่าง ๆ รวมทั้งน้ำมันที่ใช้ในการบิน และน้ำมันอื่น ๆ กับเชื้อเพลิง เสื้อผ้า เครื่องมือเครื่องใช้ของวิทย์ และทรัพย์สินสมบัติอื่น ๆ ซึ่งเป็นของกองทัพญี่ปุ่น
6. ห้ามทำการค้ากับศัตรูของสัมพันธมิตร

* เนตร เชมะโยธิน, สัมภาษณ์, หน้า 268

7. ยึดทรัพย์สินของญี่ปุ่นทั้งหมด (และศัตรูอื่น) มอบให้กับสัมพันธมิตร
8. ร่วมมือในการฟ้องร้องและสอบสวนบุคคลซึ่งต้องหว่า เป็นอาชญากรรมสงคราม หรือ ผู้ที่ร่วมมือกับญี่ปุ่น หรือกับศัตรูของสัมพันธมิตรโดยเปิดเผย
9. ส่งมอบตัวกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นชนชาติสัมพันธมิตรให้แก่เจ้าหน้าที่สัมพันธมิตร
10. จะบำรุงรักษา และพร้อมที่จะช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งทางทัพเรือ ทัพบก และทัพอากาศ ตลอดจนท่าเรือ สนามบิน สิ่งก่อสร้าง เครื่องมือเครื่องใช้ ทางคมนาคม อาวุธและคลังทุกชนิด ตามที่จะได้รับ และนอกจากนั้น รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างบนพื้นดิน และคลัง สัมภาระอื่น ๆ ตามแต่เจ้าหน้าที่ทหารสัมพันธมิตรจะได้แจ้งความประสงค์เป็นครั้งคราว เพื่อใช้เป็นที่พักทหารในการที่จะเข้าปลดอาวุธญี่ปุ่น และเป็นที่เก็บของด้วย
11. จะให้ใช้ท่าเรือและให้ความสะดวกในการจราจรแก่เจ้าหน้าที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตร ในดินแดนไทยได้ตามความประสงค์
12. จัดการตามความประสงค์ของเจ้าหน้าที่สัมพันธมิตร ในการควบคุมหนังสือพิมพ์ วรรณคดี และควบคุมวิทยุ การติดต่อทางสายต่าง ๆ การติดตั้งหรือกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการคมนาคมภายใน
13. จะดำเนินการปกครองทางพลเรือนต่อไปโดยปฏิบัติตามความประสงค์ของเจ้าหน้าที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติการของเขาได้
14. ในกรณีที่ต้องการจะให้ความสะดวก ในการเกณฑ์แรงงาน และในการใช้ประโยชน์ ในดินแดนไทย ซึ่งการประกอบการอุตสาหกรรมขนส่ง ตลอดจนการคมนาคม โรงไฟฟ้า สาธารณกิจ และความสะดวกอื่น ๆ คลังเชื้อเพลิง และวัสดุอื่น ๆ ตามแต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสัมพันธมิตร จะแสดงความประสงค์มา
15. เรือสินค้าของชาวไทย ไม่ว่าจะอยู่ในน่านน้ำไทยหรือต่างประเทศ ต้องอยู่ในความ ควบคุมของสัมพันธมิตร เมื่อสัมพันธมิตรต้องการเพื่อผลประโยชน์ของสัมพันธมิตร
16. ยอมให้จัดตั้งคณะผู้แทนทางทหารซึ่งแต่งตั้งโดยเจ้าหน้าที่ทางการทหาร เพื่อเป็นที่ปรึกษา ในการจัดกำลัง การฝึก และการจัดเครื่องมือเครื่องใช้กำลังของกองทัพไทย
17. ห้ามไม่ให้ข้า้ว ตีบุก ขวางและไม้ลัก ออกนอกประเทศชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเจ้าหน้าที่ สัมพันธมิตรจะเห็นว่าจำเป็นโดยพิจารณาเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอยู่ในขณะนั้น เว้นแต่ ในความอำนาจของคณะกรรมการผสมฝ่ายสัมพันธมิตร หรือเจ้าหน้าที่คล้ายกัน ที่จะมาแทน คณะกรรมการคณะนี้
18. ตลอดเวลาที่โลกยังขาดแคลนข้า้ว ตามความเห็นของคณะกรรมการผสมสัมพันธมิตร หรือเจ้าหน้าที่สัมพันธมิตร จะต้องปรับปรุงข้า้วให้ได้ผลเป็นจำนวนมากที่สุด และจำนวนที่เหลือ จะต้องมิไว้ให้กรรมการข้า้วสัมพันธมิตรด้วยราคาที่จะตกลงกับคณะกรรมการข้า้ว โดยถือราคาควบคุม ข้า้วที่อยู่ในประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย

19. จะตกลงรายละเอียดกับคณะกรรมการข้าวของสัมพันธมิตรในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการที่จะให้บังเกิดผลตามข้อตกลงข้างบนนี้ ข้อตกลงดังกล่าวนี้ จะต้องกินความถึงรายละเอียดตามภาคผนวกแห่งข้อตกลงนี้ และนอกจากนั้นจะจัดให้มี

ก. สัมพันธมิตรจะเข้าควบคุม เพื่อให้กิจการต่าง ๆ ที่สัมพันธมิตรต้องการให้เป็นไปตามความประสงค์ จนกว่ารัฐบาลไทยจะมีประกันให้แก่สัมพันธมิตร

ข. เพื่อให้มีการร่วมมือภายหลังต่อไปอีก ระหว่างรัฐบาลไทยกับคณะกรรมการข้าวสัมพันธมิตร ในการที่จะบริหารข้อผูกพันใด ๆ ซึ่งได้มีขึ้นแล้วนั้นต่อไป

20. การวางนโยบายการเงินของไทย (รวมทั้งอัตราแลกเปลี่ยนซึ่งกำหนดเมื่อเริ่มต้น) ต้องเป็นไปตามคำแนะนำของผู้แทนฝ่ายสัมพันธมิตร โดยยึดหลักความสะดวกที่จะให้การปลูกข้าวมีผลมากที่สุด และให้บังเกิดอุปโภคอื่น ๆ ที่ยังขาดแคลนอยู่ และเพื่อหลีกเลี่ยงการผูกขาดทางเศรษฐกิจ

21. จะให้ข้าวที่ประสงค์โดยเร็วที่สุด และจะปฏิบัติตามภาคผนวก*

ข้อเสนอทั้ง 21 ข้อดังกล่าวนี้ล้วนแต่จะควบคุมกิจการของประเทศไทยทั้งทางด้านการเมือง การทหาร และการเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยสูญเสียเอกราชและอธิปไตยทันที คณะผู้แทนไทยจึงมิได้ลงนาม เนื่องจากนอกเหนืออำนาจที่ได้รับมอบหมาย จึงได้ส่งผู้แทนเข้ามารายงานรัฐบาล และรัฐบาลได้เสนอขออนุมัติต่อสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภามีมติอนุมัติให้ลงนามได้ โดยบันทึกไว้ด้วยว่า จำต้องขอมอังกฤษ เพราะถูกบังคับ มิใช่ยินยอมด้วยความสมัครใจ** ซึ่งรัฐบาลสหรัฐฯ ได้ประท้วงรัฐบาลอังกฤษอย่างรุนแรงทันทีว่า ร่างที่เสนอให้กับไทยนี้ทำในนามสัมพันธมิตร ฉะนั้นรัฐบาลอเมริกันจำต้องได้รับคำปรึกษา ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลอเมริกันจึงไม่ยอมรับรู้ด้วย ในที่สุดจึงไม่มีการลงนามตามข้อเสนอ 21 ข้อนี้ แต่อย่างไรก็ตามคณะผู้แทนได้ลงนามในข้อตกลง การทหารกับสัมพันธมิตรจำนวน 4 ข้อ ซึ่งมีข้อความดังต่อไปนี้

1. กระทำทุกวิถีทางที่จะรับรองทำการช่วยเหลือ และบรรเทาทุกข์ต่อบรรดาเชลยศึกและ ผู้ถูกกักกัน และจะออกค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร เสื้อผ้า ยา และการอนามัย และการขนส่ง ให้มีจำนวนเพียงพอ ด้วยการปรึกษากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสัมพันธมิตร

2. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสัมพันธมิตร

ก. ในการปลดอาวุธกำลังทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย และมอบกำลังทหารญี่ปุ่นเหล่านี้ ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร

* ตีแรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 489-494

** รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2488 อ้างถึงใน เล่มเดิม, หน้า 495

ข. ในการกักกันบุคคลสัญชาติญี่ปุ่นและเยอรมันทั้งสิ้น และควบคุมไว้เพื่อมอบให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ตามแต่แม่ทัพใหญ่จะได้แจ้งให้ทราบ

ค. ในการยึดและส่งมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรที่จะได้แต่งตั้งขึ้น ซึ่งบรรดาวัตถุสงคราม วัตถุและสัมภาระอื่น ๆ ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่น รวมทั้งบรรดาเรือรบ และเรือสินค้าทุกชนิด เครื่องบิน อาวุธ กระสุน ยานยนต์ และยานอื่น ๆ คลังทหาร รวมทั้งน้ำมันที่ใช้ในการบิน และการอื่น ๆ กับเชื้อเพลิงอื่น ๆ คลังอาหาร และเสื้อผ้า เครื่องใช้เกี่ยวกับวิทยุ และทรัพย์สินสมบัติอื่น ๆ ซึ่งเป็นกำลังของกองทัพญี่ปุ่น

3. ในเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์ทางการทหารของฝ่ายสัมพันธมิตรตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ในข้อ 1 และข้อ 2 นั้นจะบำรุงรักษา และพร้อมที่จะมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ใช้เกี่ยวแก่กองทัพเรือ กองทัพบก และกองทัพอากาศ พร้อมด้วยท่าเรือ สนามบิน สิ่งก่อสร้าง เครื่องมือเครื่องใช้ทางคมนาคม อาวุธและคลังทุกชนิดตามที่จะได้รับ และนอกจากนั้นรวมทั้งสิ่งปลูกสร้างบนดิน และคลังสัมภาระอื่น ๆ ตามแต่เจ้าหน้าที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรจะได้แจ้งความประสงค์เป็นครั้งคราว เพื่อให้สะดวกแก่การพักอาศัยสำหรับหน่วยทหารและเก็บสัมภาระตามแต่แม่ทัพใหญ่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะพิจารณาเห็นว่าจำเป็น เพื่อประโยชน์แก่การทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร

4. ข้อตกลงนี้ย่อมไม่มีผลกระทบกระเทือนในทางใดทางหนึ่งต่อฐานะแห่งรัฐบาลชาติสัมพันธมิตรแต่ละรัฐบาลที่มีต่อประเทศไทย และไม่มีผลขัดแย้งกับการตกลง ซึ่งรัฐบาลชาติสัมพันธมิตรแต่ละชาติจะได้ตั้งใจทำร่วมกับประเทศไทยอย่างหนึ่งอย่างใดเลย*

การเจรจากับอังกฤษครั้งที่สอง

ในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2488 อังกฤษได้ขอให้ไทยส่งคณะผู้แทนไปเจรจากับผู้แทนอังกฤษที่เมืองแคนดี สิงคโปร์ รัฐบาลไทย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะผู้แทนเจรจากับประกอบด้วย

1. หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงการคลัง เป็นหัวหน้าคณะ
2. พลโทพระยาอภัยสงคราม
3. นายเสริม วินิจฉัยกุล
4. พ.อ.ม.จ.ชิตชนก กฤษดาการ

* เนตร เขมะโยธิน, เล่มเดิม, หน้า 296-297

5. น.ท.ม.จ.อุทัยเฉลิมลาภ วุฒิชัย
6. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล
7. พ.ต.เป๊วย อึ้งภากรณ์
8. นายประยัต บวรณศิริ

คณะผู้แทนไทยได้รับร่างหัวข้อกำหนดความตกลงและภาคผนวกเพื่อให้พิจารณา ซึ่งข้อกำหนดใหม่นี้ได้ก่อความลำบากให้กับประเทศไทยยิ่งไปกว่าร่างความตกลง 21 ข้อเสียอีก เช่น ไทยจะต้องให้ข้าวจำนวน $1\frac{1}{2}$ ล้านตัน โดยไม่คิดราคา ซึ่งเป็นมูลค่า ในขณะนั้น 2,500 ล้านบาท ไทยต้องใช้เงินสำหรับการบำรุงรักษาเขลยศึกสัมพันธมิตร และจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายของทรัพย์สินเป็นต้น คณะผู้แทนจึงได้รายงานเข้ามายังรัฐบาล โดยรัฐบาลได้สั่งให้คณะผู้แทนแก้ไขหลายข้อ แต่การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ คณะผู้แทนไทยจึงได้เดินทางกลับกรุงเทพฯ

การเจรจากับอังกฤษครั้งที่สาม

ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2488 อังกฤษขอให้ไทยส่งคณะทูตไทยไปเจรจากับสิงคโปร์ รัฐบาลไทยจึงมอบให้คณะผู้แทนไทย ชุดที่ 2 แต่งตั้งเพื่อการประชุมที่ลังกา ให้เดินทางไปเจรจากับผู้แทนของอังกฤษที่สิงคโปร์ เมื่อ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2488

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ในช่วงนี้ว่า

ก่อนออกเดินทางหนึ่งวัน นายเบิร์ด ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ (เพราะยังไม่ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์) ซึ่งประจำอยู่กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารของสัมพันธมิตรที่กรุงเทพฯ ได้นำจดหมายของนายเคนมิ่ง (ที่ปรึกษาทางการเมืองของพลเรือเอกลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบทเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นผู้เจรจาในนามรัฐบาลอังกฤษ) มาให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในจดหมายนั้นมีสาระสำคัญว่า อังกฤษถือว่าเราได้ให้ความช่วยเหลือในขบวนการต่อต้านนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะให้ประโยชน์แก่การดำเนินการสงครามอย่างจริงจัง อังกฤษยอมรับว่าไทยได้แสดงความประสงค์ในการที่จะลุกขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) จริง แต่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีความเห็นว่า ไทยยัง ไม่ได้รับการฝึกและไม่มีอาวุธครบมือเพียงพอ ซึ่งทั้งนี้ยังจะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากสัมพันธมิตรต่อไปอีก ครบถ้วนข้ามไทยควรพอใจในการที่ฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ญี่ปุ่นแพ่ก่อนที่จะมีการรบกันขึ้นในประเทศไทย ฉะนั้นคนไทยก็ยังไม่ได้เผชิญกับความทรมานโหดร้ายของสงคราม...*

* ดิเรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 502

นอกจากนั้น วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2488 หม่อมเจ้าวิวัฒน์ไชย ไซยยันต์ หัวหน้าคณะผู้แทนราชยานมาษยรัฐบาลว่า ผู้แทนอังกฤษได้กล่าวสุนทรพจน์ในวันเปิดประชุมต่อหน้าผู้แทนออสเตรเลีย และอินเดียที่ร่วมประชุมด้วยว่า

...การที่เราต้องมีการเจรจาทำความตกลงกันเช่นนี้ ก็เพราะไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ แต่อังกฤษก็คำนึงถึงความดีของขบวนการต่อต้านของไทยที่ได้ดำเนินการมา หากแต่ว่าการกระทำและเสียสละของไทยนั้นยิ่งน้อยกว่าที่อื่น หมายความว่ายังไม่ถึงกับรบกับญี่ปุ่นและเลิกลา ผู้คนล้มตายหรือทรัพย์สินสูญหายมากมาย หัวข้อความตกลงที่อังกฤษเสนอใหม่ครั้งนี้ไม่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เพราะเป็นหัวข้อเสนอน้อยที่สุดแล้ว (minimum) ไม่อาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ และรัฐบาลอังกฤษพร้อมที่จะให้สถานะสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษสิ้นสุดลงโดยเร็ว*

คณะผู้แทนไทยได้กลับมารายงานต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ว่าควรจะเซ็นสัญญากับอังกฤษ มิเช่นนั้นอังกฤษจะส่งทหารเพิ่มเติมเข้ามายึดครองประเทศและลดฐานะประเทศของเราเป็นเมืองขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติมอบหมายให้คณะผู้แทนไทยเซ็นสัญญา นั้น

ในระหว่างนี้นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้เชิญผู้แทนฝ่ายอเมริกัน มาพบและแจ้งเรื่องนี้ เพื่อให้รายงานไปยังรัฐบาลอเมริกันด่วน ส่วน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีได้ให้ข่าวการเจรจากับอังกฤษกับผู้แทนหนังสือพิมพ์อเมริกัน รัฐบาลสหรัฐฯ ได้เข้าแทรกแซงการเจรจา ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2488 กระทรวงต่างประเทศอเมริกันออกแถลงการณ์มีใจความว่า

ให้ทั้งสองฝ่ายงดการเซ็นสัญญาชั่วคราวในระหว่างที่รัฐบาลสหรัฐกับอังกฤษ กำลังปรึกษาหารือกัน**

ในที่สุดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) ผู้แทนไทยจึงได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้ลงนามกับผู้แทนอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ ความตกลงนี้เรียกว่า ความตกลงสมบูรณแบบเพื่อเลิกสถานะของสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย ซึ่งมีทั้งหมด 24 ข้อ โดยสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

1. จัดการเรื่องที่ไทยประกาศสงครามกับอังกฤษให้สู่สภาพเดิมก่อนวันประกาศสงคราม

* สมบูรณ์ ศิริประชัย, ปฐมลิขิตว่าด้วยบันทึกของปิย ธีรการณ ในบันทึกปฏิบัติการใต้ดิน เล่มเดิม, หน้า 74

** ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 37

2. ไทยยืนยันว่าการกระทำต่าง ๆ ซึ่งไทยทำต่ออังกฤษภายหลังจากญี่ปุ่นเข้าเมืองไทย เมื่อ 7 ธันวาคม 2484 เป็นโมฆะ และจะจัดการให้สู่สภาพเดิม หรือให้ค่าทดแทนสำหรับทรัพย์สินของอังกฤษที่เสียหายไป

3. ไทยยอมรับผิดชอบในการพิทักษ์รักษา และคืนในสภาพไม่เสื่อมเสียซึ่งบรรดาทรัพย์สิน สิทธิ และผลประโยชน์ทุกชนิดของอังกฤษในประเทศไทย

4. ไทยยอมรับว่า สงครามที่ญี่ปุ่นทำครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความสำคัญเกี่ยวกับการป้องกันมลายู พม่า อินเดีย และอินโดจีน และความมั่นคงทางมหาสมุทรอินเดีย และ แคว้นแปซิฟิกตะวันตกเฉียงใต้ ฉะนั้นจะร่วมมือเต็มที่ในบรรดาข้อตกลงเพื่อความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งองค์การสหประชาชาติ หรือคณะมนตรีความมั่นคงเห็นชอบแล้ว

5. ไทยจะไม่ตัดคลองข้ามอาณาเขตไทย เชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทย (ขุดคอคอกระ) โดยรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรมิได้เห็นพ้องด้วยก่อน

6. ไม่ช้ากว่า 1 กันยายน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) รัฐบาลไทยรับว่า นอกจากจะได้ เป็นไปตามคำแนะนำของคณะกรรมการประสมในวอชิงตัน หรือองค์คณะใด ๆ ที่จะมาทำการแทน และในกรณีข้าว นอกจากจะได้เป็นไปตามคำอำนวยการขององค์การพิเศษที่จะจัดตั้งขึ้นเพื่อการนั้นแล้ว จะห้ามบรรดาการส่งข้าว ตีบูก ยาง และไม้สัก ออกนอกประเทศ และจะจัดระเบียบการค้าและ เร่งเร้าการผลิตโคกทรัพย์เหล่านี้

7. ไทยจะให้ข้าวสาร โดยไม่คิดมูลค่า $1\frac{1}{2}$ ล้านตัน แก่องค์การ ซึ่งรัฐบาลสหราชอาณาจักร จะได้รับ ขี้นในขณะนั้นต้นละประมาณ 28 ปอนด์ (ปอนด์ละ 60 บาท) เท่ากับ 2,500 ล้านบาท

8. ไม่ช้ากว่าวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) รัฐบาลไทยจะจัดให้องค์การข้าว ดังกล่าว ใช้ประโยชน์ได้ในข้าวทั้งหมดอันเป็นส่วนที่เหลือจากความต้องการภายในประเทศไทย โดยคิดราคาที่กำหนดด้วยความตกลงกับองค์การนั้น

9. ไทยจะทำความตกลงกับรัฐบาลอังกฤษ และอินเดียเกี่ยวกับการร่วมบำรุงรักษา ที่ฝั่งศพสงคราม

10. โดยคำนึงถึงคำมั่นสัญญา ซึ่งไทยให้โดยความตกลงนี้ รัฐบาลอังกฤษและอินเดีย จะสนับสนุนไทยเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ

ความตกลงสมบูรณ์แบบ ฉบับนี้ได้ก่อกวนระอุผูกพันที่ประเทศไทยจำต้องยอมปฏิบัติในระยะ ต่อมาอีกหลายปี นอกจากจะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ประเทศสัมพันธมิตรและอื่น ๆ แล้ว ประเทศไทย จำต้องยอมส่งข้าวให้แก่พันธมิตรโดยไม่คิดมูลค่าด้วย ซึ่งรัฐบาลไทยภายหลังสงครามทุกรัฐบาล ได้พยายามเจรจากับรัฐบาลอังกฤษตลอดมา เพื่อปลดปล่อยข้อผูกพันต่าง ๆ ให้ผ่อนคลายลง จนในที่สุดอังกฤษได้ยกเลิก ความตกลงสมบูรณ์แบบ เมื่อ 14 มกราคม พ.ศ. 2497

เมื่อไทยได้ทำ ความตกลงสมบูรณ์แบบ กับอังกฤษเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2489 แล้วนั้น ในวันเดียวกันนี้ ผู้แทนไทยในสิงคโปร์ได้ทำเอกสารตกลงยกเลิกสถานะสงครามกับผู้แทนรัฐบาลออสเตรเลียด้วยการลงนามในความตกลงสมบูรณ์แบบ ทำให้สถานะสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษ และประเทศต่าง ๆ ได้สิ้นสุดลง

การเจรจากับจีน

ภายหลังสงครามยุติลง ชาวจีนในประเทศไทยเห็นว่าประเทศของตนเป็นฝ่ายชนะสงคราม จึงได้แสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ไม่ยอมอยู่ภายใต้กฎหมายของไทยและได้ก่อความไม่สงบขึ้น รัฐบาลไทยได้พยายามรักษาความสงบภายในประเทศด้วยการยอมอ่อนข้อให้ชาวจีนหลายประการ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เขียนถึงเรื่องนี้ว่า

ระหว่างนี้เหตุการณ์รุนแรงภายในได้บังเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น โจรจีนก่อการกำเริบ โจรผู้ร้ายชุกชุม ทหารที่จะถูกปลดกระด้างกระเดื่อง รัฐบาลจึงต้องจัดการไปโดยลักษณะหวานอมขมกลืนด้วยความเกรงว่า ถ้าความไม่สงบเกิดขึ้นภายในแล้ว อังกฤษจะถือเป็นเหตุเข้ามาแทรกแซงด้วยกำลังทหาร ประจวบกับเวลานั้นกองทัพจีนได้เคลื่อนลงมาอยู่ภายในเส้นองศาที่ 16 ในอินโดจีน มีข่าวโจรจีนกันไปว่า อาจยกบุกเข้ามาในเมืองไทยก็ได้ พวกจีนจึงเลวได้ใจ เพื่อที่จะรักษาความสงบภายในไม่ให้อังกฤษฉวยโอกาสเข้ามาแทรกแซงได้ การปฏิบัติของรัฐบาลจึงเป็นไปในทางหยาบ... ต่อมาเมื่อจีนขอเดินขบวนฉลองชัยชนะ ก็ต้องยอมกันไปอีก โดยหวังจะรักษาความสงบเป็นปึกแผ่นภายในไว้*

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ในเรื่องนี้ว่า

ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) หนังสือพิมพ์ในจุงกิง ชื่อ คางกเปา เรียกกร้องให้รัฐบาลไทยทำพิธียอมแพ้ และเอาผู้ร่วมมือกับญี่ปุ่นระหว่างสงคราม รวมทั้ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงคราม

ในเดือนกันยายนปีเดียวกันนี้เอง รัฐบาลจีนส่งนายหลี่เหี๊ยะเจิง เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศอิหร่านเข้ามา เพื่อเจรจาท่าสนธิสัญญาทางไมตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในฐานะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้ชี้แจงกับนายหลี่เหี๊ยะเจิงว่า ความจริงไม่ต้องมีสนธิสัญญาก็ได้ เพราะคนจีนก็ได้รับผลปฏิบัติดีอยู่แล้ว อย่างน้อยก็

* ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 21-22

เท่ากับชนต่างวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีสนธิสัญญาหรือไม่ก็เท่านั้น ไทยเสียด้วยซ้ำ แต่นายหลี่ก็ยะเจิง ก็ยืนยันว่าได้รับคำสั่งจากรัฐบาลจีน รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงต้องยอมเจรจาด้วย*

รัฐบาลไทยจึงได้ลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างไทยกับจีนที่กรุงเทพฯ เมื่อ 23 มกราคม พ.ศ. 2489

ภายหลังจากการดำเนินการทางด้านการเจรจากับอังกฤษและจีนเพื่อเอกราชและอธิปไตยของชาติแล้ว ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และคณะรัฐมนตรีได้กราบถวายบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2489 เพราะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดใหม่ คณะรัฐบาลชุดใหม่โดยการนำของนายควง อภัยวงศ์ ได้บริหารประเทศแทนตั้งแต่ 1 กุมภาพันธ์ 2489 - 23 มีนาคม พ.ศ. 2489 และได้กราบถวายบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งเพราะแพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร นายปรีดี พนมยงค์ ได้จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศแทนจนถึงวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2489

ภารกิจทางด้านการรักษาความสงบภายในประเทศ

แม้ว่าสงครามจะได้สิ้นสุดลง และนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ประกาศสันติภาพ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2489 แล้วก็ตาม แต่การปฏิบัติงานของเหล่าเสรีไทย บางส่วนมิได้สิ้นสุดลงไปด้วย เพราะยังมีการกิจอีกหลายประการที่กองกำลังเสรีไทยต้องเข้าร่วมปฏิบัติการกับฝ่ายสัมพันธมิตรและเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย อันได้แก่ การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น การช่วยเหลือเชลยศึกของฝ่ายสัมพันธมิตร งานศาลอาชญากรรมสงคราม และการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เป็นต้น

1. การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น

ก่อนหน้าที่ญี่ปุ่นจะยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น จีนโดยจอมพลเจียงไคเช็ค ประธานาธิบดีจีนและผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรในยุทธภูมิจีน ได้ขอให้สัมพันธมิตรรับรองว่าเขตความรับผิดชอบของยุทธภูมิจีนครอบคลุมประเทศตอนเหนือลงมาถึงเส้นขนานที่ 16 ซึ่งจีนจะเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ซึ่งหมายถึงว่ากองทัพจีนจะเคลื่อนทัพลงมาปลดอาวุธครอบคลุมบริเวณพื้นที่ตอนเหนือของประเทศไทยทั้งหมด ทำให้ประเทศไทยถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ทางเหนืออยู่ภายใต้อิทธิพลจีน และทางใต้ตกอยู่ใต้อิทธิพลอังกฤษ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ดำเนินการติดต่อกับสหรัฐอเมริกาทันที เป็นผลทำให้ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา (นายแฮร์รี เอส ทรูแมน)

* ตีแรก ชัยนาม, เล่มเดิม, หน้า 536

มีคำสั่งให้กองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยยอมจำนนต่อลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2488 เหล่าเสรีไทยจึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นล่าม และนำนายทหารอังกฤษไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ตามที่ตั้งของค่ายทหารญี่ปุ่นตามที่ต่าง ๆ

ร้อยตรี ม.ล.สมศักดิ์ กำภู อดีตนักเรียนนายทหารสารวัตร ได้เขียนเล่าภารกิจของท่านในการเป็นล่ามประจำนายทหารอังกฤษ ที่ทำหน้าที่ปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยว่า

งานประจำวันของผมก็คือ นั่งรอไปตรวจค่ายทหารญี่ปุ่นกับ Col. Lickman (ผู้บัญชาการ 455 Sub Area Head Quarter) เราไปกัน 2 คนเท่านั้นมีพลขับรอจีบ ซึ่งเป็นทหารกรูฐไปด้วยอีกคน ถึงตอนนี้ผมต้องชมความมีระเบียบวินัยของทหารญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ไม่ว่าเราจะเข้าไปในค่ายทหารที่ใด เมื่อเห็นเราเดินเข้าไปเพียง 2 คน ทหารนับร้อยจะลุกขึ้นยืนระวังตรงทำความเคารพทนมค...

ม.ล.การวิก จักรพันธุ์ เขียนเล่าเกี่ยวกับการกิจในการร่วมกับทหารสัมพันธมิตรในการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในขณะที่ปฏิบัติการกิจอยู่ที่จังหวัดอุทัยธานีว่า

ทางกัลกัตา วิทยุสั่งให้จัดการรับคณะนายทหารอังกฤษที่จะโคตรมมาวัน "ดาบซาบวไร" ในการยอมจำนนของญี่ปุ่น รับไปไว้ที่โรงเรียนประชาบาล มอบให้ท่านผู้ว่าดูแล**

2. การช่วยเหลือเชลยศึกสัมพันธมิตร

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยนั้น ญี่ปุ่นได้จับคนอังกฤษ คนอเมริกัน คนออสเตรเลีย และคนที่มีสัญชาติอังกฤษ และอเมริกันเป็นเชลยศึกและใช้งานในการสงคราม เมื่อสงครามยุติลง ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงต้องรีบให้การช่วยเหลือและปลดปล่อยเชลยศึกในค่ายกักกันของญี่ปุ่น เหล่าเสรีไทยได้มีส่วนช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรในงานด้านนี้

ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข ได้เขียนเล่าภารกิจของท่านในการช่วยเหลือเชลยศึกที่ค่ายทหารญี่ปุ่นที่ช่องสิงขรณ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ว่า

วันที่ 28 สิงหาคม 2488 ฐานส่งใต้ "ปลาทอง" มาในวิทยุสถานีมีมส์ (นายทหารอังกฤษประจำที่ประจวบฯ) อ้างไม่ให้ก่อกวนทหารญี่ปุ่นในไทยจนกว่าจะสั่ง

* รต.ม.ล.สมศักดิ์ กำภู, เมื่อสามประจำกองทหารอังกฤษสอนภาษาอังกฤษตก, ในอนุสรณ์ นร.สท. 2488 เล่มเดิม, หน้า 155

** ม.จ.การวิก จักรพันธุ์, ปฏิบัติการในเรือน, เล่มเดิม, หน้า 49

มีเพิ่มเติมก็ขอให้มุ่งช่วยเหลือเชลย ซึ่งหมายถึงทหารพันธมิตรที่ญี่ปุ่นควบคุมใช้งานที่สิงคโปร์... ริมส์พูดกับผมและผู้บังคับกองบินว่า เขา (ริมส์) น่าจะพบทหารญี่ปุ่นวันนี้ (29 สิงหาคม 2488) ตกลงแล้วผู้บังคับกองบินก็ออกไปเรียนท่านข้าหลวงว่านายทหารอังกฤษมาขอเจรจากับนายพลชาไลดี ขอให้ท่านข้าหลวงเป็นประธาน มีผู้บังคับกองบินผู้กำกับตำรวจ ริมส์ และผมในฐานะล่ามไทยอังกฤษนัดพบเวลา 9.00 น. ฝ่ายญี่ปุ่นตกลงตามนัด ให้ไปประชุมที่ทำการเทศบาล

ผู้บังคับกองบินพาริมส์ และผม....ถึงที่ 9 โมงตรง ฝ่ายญี่ปุ่นมีนายพลชาไลดี พันโท พันตรี ทหารญี่ปุ่น รวมทั้งล่ามญี่ปุ่นแต่งเครื่องแบบทุกคน รวม 6 คน ก็ถึงตรงเวลา ไม่มีการทักทายกัน เขานั่งเก้าอี้ที่โต๊ะเชลย ญี่ปุ่นนั่งปากหนึ่ง ไทยอีกปากหนึ่งกับริมส์ ล่ามริมส์อยู่ปลายแถวตรงข้ามล่ามญี่ปุ่น ท่านข้าหลวงเริ่มก่อน แคมมูไปที่ริมส์ แล้วว่า พ.ต.ริมส์ ทหารอังกฤษมาโดยเครื่องบินทะเลเมื่อเขานั่งได้เข้าหาผู้กองบินแจ้งว่า ขอติดต่อกับท่าน แคมมูไปที่นายพลชาไลดี ล่ามไทยแปลเป็นภาษาอังกฤษตะกุกตะกัก ริมส์พอฟังออก พยักหน้า ล่ามญี่ปุ่นแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น นายพลญี่ปุ่นพยักหน้า ริมส์พูด "พันธมิตรให้เขามาติดต่อก่อนเพื่อนำเชลยกลับออกไป" ล่ามไทยแปลอังกฤษเป็นไทย ล่ามญี่ปุ่นแปลไทยเป็นญี่ปุ่น นายพลชาไลดีพูด "ไม่ขัดข้อง เชลยอยู่ที่ช่องสิงคโปร์ จะแจ้งให้ทหารญี่ปุ่นที่นั่นทราบ" ล่ามญี่ปุ่นแปลเป็นไทย บางครั้งก็เปิดพจนานุกรมของแก ส่วนไทยแปลเป็นอังกฤษ ริมส์พยักหน้า บอกว่าเขาพอใจ ล่ามทั้งสองรีบแปล พยักหน้าฝ่ายละครั้ง จบกัน ไม่มีใครพูดใครแพ้ใครชนะกันเลย

วิธีปฏิบัติตัวของญี่ปุ่นคือไม่ออกมาจากค่ายเลย ไม่ว่าที่เขาต้องการจะ หรือที่ช่องสิงคโปร์ เชลยไม่มีผู้คนที่ออกมาจากตัวเอง คนที่พอเดินมาได้ก็มาที่ตลาด พวกเราคนนะให้มาที่กองบิน ฝ่ายเราเอารถไปบรรทุกเชลยที่รื้อแล้วและเดินไม่ไหวออกมาที่กองบิน น.ท.น้อยฯ จัดโรงพักทหารอากาศ 1 หลัง โรงเก็บเครื่องบินสำหรับเชลยพักผ่อน แพทย์ทหารอากาศ (คุณหลวงชมพูเวทย์) และจากข้างนอกที่อาสาเข้ามาช่วยกันเยียวยาร้องว่าหาไม่พอ ทั้งทหาร ตำรวจ พลเรือน ของหัวหน้าหน่วยราชการของเราจัดหาผู้คนเข้ามาหุงหาอาหาร นำของสดเข้ามาช่วย ช่วยล้างขม และทำความสะอาดคู่มือสุนัขน้ำเหนือ แต่ทุกคนก็ทะมัดทะแมง ไม่มีเกียจจน นำปลี้มใจอย่างยิ่ง ผมไม่ทราบว่ามีใครส่งอะไรกันอย่างไร

ทั้งริมส์และผม เรียกพร้อมให้ฐาน - 136 จัดส่งเครื่องบินมารับเชลยด่วนที่สุด ขออาหาร ไร่ อาหาร บุหรี่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน เสื้อผ้า ฯลฯ ผมประมาณเชลยไป 300 - 400 คน ผมกะเอาไม่ได้ให้มาเข้าแถวนับ มันขลุมนกัน พวกที่เดินได้แกก็เดินไปทั่ว เชลยส่วนใหญ่เป็นออสเตรเลีย รองลงมาเป็นเนเธอร์แลนด์ มีอังกฤษไม่กี่คน มีอเมริกัน 1 คน*

* สวัสดิ์ ศรีสุข, เล่าเรื่องการปฏิบัติการณ์เสรีไทยส่วนตัว ในบันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย, เล่มเดิม, หน้า 130-133

ม.จ.การวิก จักรพันธุ์ เขียนเล่าการปฏิบัติการเกี่ยวกับเชลยศึกว่า

วันหนึ่งอรุณกับผมถูกส่งไประงับการโวยของเชลยศึกอังกฤษที่หอประชุมธรรมศาสตร์ พวกเขาใจร้อนอยากกลับบ้านเกิดเมืองนอน เรือกรรोंให้ส่งเขากลับโดยด่วน เราทั้งสองนายทหารอังกฤษหน้า ไทย ขึ้นไปนั่งเก้าอี้สองคนบนเวทีฟังคำร้องของพวกเขาและอธิบายว่า เครื่องบินของกองทัพอังกฤษพร้อมเมื่อไรทางการจะจัดให้พวกเขาได้บินกลับบ้านเป็นอันดับแรก*

3. งานศาลอาชญากรสงคราม

หลังจากสงครามได้ยุติลงนั้น รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เสนอร่าง พ.ร.บ. อาชญากรสงครามถึงสภาผู้แทนราษฎร ก.ม.ฉบับนี้ได้ประกาศใช้ ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2488 และได้มีการจับกุมและขึ้นฟ้องบุคคลสำคัญ ๆ เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ท.มังกร พรหมโยธี พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี พล.ท.จรัญ รัตนกุลเสรีเรงฤทธิ์ และหลวงวิจิตรวาทการ ฐานเป็นอาชญากรสงคราม ซึ่งในเรื่องนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เขียนเล่าเหตุผลไว้ว่า

รัฐบาลได้ออกกฎหมายอาชญากรสงคราม โดยเกรงว่า ถ้าไม่ทำเช่นนั้นต่างประเทศผู้ชนะสงครามจะเข้ามาตั้งศาลชำระเสียเองตามเงื่อนไขที่ทำการในเยอรมันนีและอิตาลี ผลของการที่รัฐบาล ได้จัดการไปเช่นนั้น ปรากฏชัดอยู่ในสัญญาสมบรูณ์แบบ ซึ่งเซ็นกันที่สิงคโปร์ โดยสัญญานั้นมิได้มีข้อเรียกร้องให้จัดการกับอาชญากรสงครามแต่ประการใด ครั้นภายหลังที่ศาล ไทยตัดสินว่ากฎหมายนั้นจะ ใช้บังคับลงโทษบุคคลเป็นการย้อนหลังไม่ได้ และได้ตัดสินปล่อยจำเลยผู้ต้องหาคดีอาชญากรสงครามไปสิน**

ในการนี้เสรีไทยหลายท่านได้ทำหน้าที่ร่วมในการสอบสวนอาชญากรสงครามดังกล่าวด้วย

ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง เสรีไทยผู้หนึ่งที่ได้ทำหน้าที่เป็นนายทหารพระธรรมนูญ เพื่อทำการสอบสวน ฟ้องร้องและดำเนินคดีในศาลอาชญากรสงครามได้เขียนเล่าว่า

สำหรับผู้เขียนนั้นเนื่องจากจบปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้รับร้อยโท เช่นเดียวกับคุณวงศ์ พอนิก และคุณจารุบุตร เรืองสุวรรณ ซึ่งทั้ง 3 นายนี้ได้รับการบรรจุเป็นนายทหารติดต่อประสานงาน (Liaison officers) กับฝ่ายทหารของสัมพันธมิตร และต่อมาข้าพเจ้ากับ ร.ท.จารุบุตร เรืองสุวรรณ ได้ถูกโอนไปเป็นนายทหารพระธรรมนูญประจำศาลอาชญากรสงคราม โดยอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของ

* ม.จ.การวิก จักรพันธุ์, เล่มเดิม, หน้า 5

** ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เล่มเดิม, หน้า 132

พ.อ.สุวรรณ เทียนจันทร์ ทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานสอบสวน บวรารจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ซึ่งนำโดยคุณสัจจ์ พัดโนท*

4. การดูแลความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

เมื่อสงครามยุติลงใหม่ ๆ เหตุการณ์ในบ้านเมืองยังไม่เป็นปกติ เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม
ทหารต่างชาติได้เข้ามาอยู่ในบ้านเมืองของเราเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีกำลังเพียงพอ
ที่จะดูแลรักษาความสงบของบ้านเมือง นอกจากนั้นคนจีนในประเทศไทยได้ก่อความไม่สงบขึ้น
ในบริเวณที่มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นที่เขาวราช และที่อื่น ๆ นักเรียนนายร้อยสารวัตร
ทหาร และนักเรียนนายสิบสารวัตร ต้องร่วมกับตำรวจทำการปราบปราม

ตำรวจฤทธิ์ มหาวัชระกะ นักเรียนนายสิบสารวัตรในขณะนั้น ได้เขียนเล่าเหตุการณ์
การปราบปรามชาวจีนที่ก่อความไม่สงบไว้ว่า

คืนวันศุกร์ที่ 21 กันยายน 2488 เวลา 21.00 น. “ป้า” (พลเรือตรี สังวร
สุวรรณชีพ) ในเครื่องแบบพลเรือตรี มีปืนพกมาด้วย ได้เรียกพวกเรามาประชุมด่วนที่
หน้าตึกโดม ท่านแจ้งให้ทราบว่ขณะนี้ได้เกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างตำรวจกับชาวจีน
ในย่านเขาวราช เทียนแก้วเทียน มีการใช้อาวุธปืนต่อสู้กัน...ให้หน่วยเราจัดกำลังไปร่วม
ปราบปรามด้วย...“ป้า” ได้เตือนพวกเราให้ระมัดระวังตัวให้ดี เพราะมีอันตรายตั้งแต่
บริเวณวัดตึกถึงโรงภาพยนตร์โอเคียน รวมถนนเขาวราชและถนนเจริญกรุงทั้งสองฝั่ง
เราแบ่งกำลังออกไปกลุ่มละ 5 คน มี นร.สท.เป็นหัวหน้าชุด 1 คน ให้ใช้ปืนคาร์บินและ
เตรียมกระสุนปืนใส่เป้าหมายเต็มที่ออกเดินทางโดยรถยนต์เซฟไวท์แบงก์สองแถวลำเลียง
ไปครึ่งละกลุ่ม และต้องรอรอเพราะมีอยู่เพียงคันเดียวเท่านั้น ข้าพเจ้าไปถึงสถานีตำรวจ
พลับพลาไชยตรงกับวัดคณาภิบาลเมื่อเวลาเกือบ 24.00 น. รอดังไม้ทันจะจอดก็ถูกต้อนรับ
ด้วยกระสุนปืนยิงติดคอมาหลายนัด หนูที่เป็นพลขับหันมาสั่งให้ระวัง แต่เข้าไปพวกข้าพเจ้า
กระโดดไปหาที่กำบังข้างถนนเรียบร้อยแล้ว หนู่อ่าห่วง เราเดินเลาะไปตามได้กันสาม
ทั้งสองข้างถนน โดยมีกำลังตำรวจท้องที่สมทบไปด้วยกัน และมาตั้งหลักอยู่ที่หลุมหลบภัย
สร้างแบบบังเกอร์อยู่ที่บริเวณถนนเจริญกรุง ตรงข้ามกับร้านอำรุงรูปแบบล็คแอนด์ไวท์
นาน ๆ จะมีชาวจีนเปิดหน้าต่างตึกขึ้นสองแล้วลอบยิงมาที่พวกเรา เมื่อตอบได้กลับไปบ้าง
ก็เจ็บเสียง จนถึงเวลา 05.00 น. ได้มีเสียงปืนดังขึ้นสนั่นหวั่นไหวไปหมด กลุ่มของ
ข้าพเจ้านำโดย นร.สท. ได้ให้ทุกคนบุกเข้าร้านอำรุงนั้นโดยใช้อาวุธปืนยิงกราดที่ประตูเหล็ก
ด้านหน้า แล้วพุ่งประตูเข้าไปจับชาวจีนพร้อมอาวุธปืนพกได้จำนวนหนึ่งคุมตัวไว้ได้

* รท.สุภัทรา สุนทอวามย์ ณ พัทลุง, รัฐบุรุษของอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ กับขบวนการเสรีไทย (บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของ
อดีตเสรีไทย) หน้า 187

43 คน ตรวจพบว่ามียุงพร้อมตัวเป็นรูปม้วนเคียวเต็มทั้งห้อง พวกเราใช้กระบอกปืน ทำลายจนหมดด้วยความตั้งใจที่มัน ไม้รู้สึกบุญคุณในการอยู่อาศัยในบ้านเมืองของเราเลย พฤติการณ์แสดงว่ามีแผนร้ายต่อประเทศไทยอย่างแน่นอน คำนวณได้ควบคุมตัวไปโรงพัก ต่อมาคอนสซาย ๆ พวกเราก็เคลื่อนกำลังไปหาที่เสี่ยงป็นยังมีอยู่แถวตึกเจ็ดชั้นและถนน เขาวราช คอนนี้ตื่นตื่นและสนุกมากเพราะได้ไล่ยิงกันตามบันไดตึก มีเลือดไหลเป็นทาง พวกเราปลอดภัยทุกคนจนถึงเวลา 13.00 น. เหตุการณ์จึงสงบกลับที่ตึก เสียหายจริง ๆ ที่เล็กเร็วไปหน่อย ศีใจที่ได้ทำการรบโดยบังเอิญ ไม่เสียที่ที่ได้ฝึกมา..."

พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ได้เขียนเล่าเหตุการณ์ในช่วงนี้ว่า

พวกจีน พอได้ข่าวว่า กองพลทหารจีนประชิดญวนเหนือ และอาจเลยมาช่วยปลดอาวุธญี่ปุ่นในเมืองไทยด้วย เลยพากันกำเริบก่อการไม่สงบขึ้นทั่วไปกำลังตำรวจของเรา ถูกจ่ายเผาคลึงญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่หลายที่ซึ่งไม่เพียงพออยู่แล้วจึงตกอยู่ในฐานะลำบากที่จะ รักษาความสงบได้ในตำบลที่พวกจีนตั้งอยู่หนาแน่นแล้ว คนไทยแทบไม่เข้าไปไม่ได้ และเขาได้ทำการยิงปืนขู่ขวัญประชาชนเสี่ยงก๊าก้องทั่วพระนคร บางแห่งใช้ลูกระเบิดมือ ปล่อยมา รัฐบาลได้สั่งให้มณฑลทหารบกที่ 1 สวรรค์ทหารช่วยตำรวจรักษาความสงบ ซึ่งกว่าจะเจียบบงได้ก็หลายอาทิตย์ ทหารสรวัดต้องถูกบาดเจ็บสาหัสหลายคน ทางฝ่าย อังกฤษทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ แต่พวก Underground อเมริกันโดยเฉพาะ Howard และ Lottere เขาเป็นเด็กเป็นแค้น เขาบอกว่าเขาต้องช่วยเพราะเขาถือว่า นร.สท.เขาเป็น ครูบาอาจารย์อบรมมา ฉะนั้นเขาจึงไปยื่นถึงคอสู้ร่วมกับพวกนักเรียน สท. ซึ่งจัดให้ รักษาความสงบอยู่ในตำบลหนึ่ง ถูกพวกจีนป่าคั่วระเบิดมือ พอข่าวกองพลจีนทางเหนือ แพร่ออกมาว่า ไม่ยอมมากองเทพฯ พวกจีนก็หยุดสงบกันไป หนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์และ หมายพากันลงข่าวทำนองว่า ในกรุงเทพฯ เกิดการไม่สงบทั่วไป อังกฤษจำต้องเพิ่ม กำลังทหารยึดครองให้มากขึ้นอีก

ถึงแม้กรุงเทพฯ จะค่อนข้างสงบ ชั่วหัวเมือง เช่น นครปฐม (โดยมากเป็นพวก ทหารแขก) เป็นเรื่องมาทำให้ของกินในตลาดราคาสูง แล้วจะอยู่นานเท่าใดก็ไม่กำหนด และยังกว่านั้นพวกจีนที่ก่อการกำเริบมักอวดอ้างไปอีกว่าอังกฤษหนุนท้ายเขา เป็นสมัยที่ เจริญกันทางทูต ไม่ได้ รัฐบาลจึงตกลงใจตั้งกองปราบปรามที่เข้มแข็งช่วยราชการตำรวจ มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้พ้นวิกฤตการณ์ไปได้

กองสรวัดตำรวจผสมหรือที่เรียกโดยย่อ สท.คร. ผสมก็เกิดขึ้นซึ่งเราได้ไปเป็น ผู้บังคับบัญชาการกองผสมสรวัดตำรวจ ตั้งกองบัญชาการที่โทรศัพทกลาง เพื่อให้ สะดวกต่อการสื่อสารรวม มีนายทหารบก เวือ อาสาช่วยงานกันมาก แบ่งเขตทำการรักษา

* ไพโรจน์ อธิวิธณะ เล่มเดิม, หน้า 86-87

ความสงบทั้งพระนครและธนบุรี เป็น 8 เขตใหญ่ด้วยกัน ดังที่ทำการเขต โดยอาศัยสถานีตำรวจใหญ่ ๆ เพื่อสะดวกในการใช้อำนาจหน้าที่ร่วมกันด้วย เราต้องใช้กำลังทหารสารวัตร รวมกับตำรวจและ นร.สท.ด้วยร่วมกัน จึงใช้กำลังได้อย่างมากมายที่จะผลักดันเปลี่ยนตรวจตรากลางวันกลางคืนทั่วกรุงเทพฯ และธนบุรี ทำให้การก่อเรื่องร้ายสงบลงและการจัดหน่วย MP ขึ้นเป็นพิเศษ มีหน้าที่ทำการร่วมกับฝ่ายอังกฤษ

เมื่อเหตุการณ์พระนคร ธนบุรี เกือบอยู่ในฐานะสงบคืนแล้ว พวกจีนก็แปรรูปไปในทางวิวาทกันเอง เกี่ยวกับเรื่องแย่งการค้าและถือสิทธิ์เรือสำเภาน้ำของเขา เมื่อพิจารณาเรื่องได้ว่า ถ้าได้ตัวบุคคลตามกักเหล่าน้ำอยู่ในมือเราแล้ว ดังเขาดูแลตรวจตรากันขึ้นโดยเราไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทางสมาคมเขาเห็นด้วยและยินดีอุทิศทุน เราจึงตกลงตั้งหน่วยสารวัตรไทย - จีนผสม โดยการช่วยเหลือสำคัญของ พ.อ.เล่าคุณ ซึ่งเคยเป็นนายทหารบกจีนมีค่านับถือมาก นโยบายนี้ได้ผลในคอนนั้น ระวังการวิวาทจีน ไทยหรือในพวกของเขาเอง ได้เรียบร้อยดี...พอจะสงบ...กรมสารวัตรก็ถูกรบกวนจากรัฐบาลให้สั่งการรักษาสงครามโรงงานผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่ติดไว้ เราต้องแบ่งกำลังออกใช้งานแทบเหลือมือ*

ในท้ายที่สุด ขบวนการเสรีไทยได้ร่วมกันประกอบภารกิจสุดท้าย ด้วยการร่วมสวนสนามที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ ในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2488 กองกำลังของขบวนการเสรีไทย จำนวนประมาณ 8,000 คน จากทั่วประเทศมาร่วมในพิธี โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทยเป็นประธาน

นายทวี บุณยเกตุ ได้เขียนเล่าเรื่องนี้ว่า

พอสงครามได้สิ้นสุดแล้ว ทหารอังกฤษและทหารอเมริกัน ก็ได้มาทำการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้มีเสียงพูดกันในหมู่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของฝ่ายสัมพันธมิตรบางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับทหารอังกฤษและเจ้าหน้าที่พลเรือนของอังกฤษว่า การที่เขาทิ้งอาวุธยุทธโธปกรณ์ลงมาให้เสรีไทยในประเทศนั้น จะมีจำนวนพลพรรคเสรีไทยมากเท่ากับอาวุธที่เขาทิ้งลงมาให้หรือไม่ และอาวุธเหล่านั้นจะคงมีอยู่หรือเปล่าก็ยังเป็นที่สงสัยอยู่ บ้างก็สงสัยว่าไทยเราจะคบดาเขามากกว่า ดังนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะหัวหน้าเสรีไทยในประเทศจึงได้หารือกับข้าพเจ้าว่าเพื่อนักข้อสงสัยในเรื่องนี้หากเราจะให้มีการสวนสนามบรรดาพลพรรคเสรีไทยในประเทศให้เขาเห็นว่าเรามีพลพรรคจริง ๆ และมีจำนวนมากด้วย และอาวุธยุทธภัณฑ์ที่เขาส่งมาให้ก็ยังคงมีอยู่ครบครัน ข้าพเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าได้มาพิจารณาดูโดยรอบคอบแล้วเห็นควร

* พลเรือตรี สวรร สุวรรณชีพ, อนุสรณ์ นร.สท. 2488, เล่มเดิม, หน้า 64-65

พิธีสวนสนามของขบวนการเสรีไทย เมื่อ 25 กันยายน พ.ศ. 2488

กระทำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อว่าฝ่ายอังกฤษและอเมริกันจะได้เห็นว่าเราได้ทำอะไรลงไปบ้าง ภายในประเทศ และเราได้เสียภัยแค่ไหนในการฝึกพลพรรคเป็นจำนวนมาก ๆ ทั้ง ๆ ที่ กองทหารญี่ปุ่นอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง เพื่ออังกฤษและอเมริกันจะได้เห็นใจเรา และไม่บีบบังคับ เรามากจนเกินไป และด้วยความคิดเช่นนี้เอง จึงได้ตกลงจัดให้มีการสวนสนามพลพรรค เสรีไทยทั่วประเทศขึ้น โดยสั่งให้หน่วยพลพรรคทุกหน่วยที่ประจำอยู่ที่ราชอาณาจักร เดินทางมากรุงเทพฯ มาชุมนุมพร้อมกัน และให้นายาฐทุกชนิดที่มีอยู่ติดตัวมาด้วย (แต่ไม่ให้้นำกระสุนมา) แล้วได้กำหนดวันสวนสนามขึ้นโดยเชิญนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของฝ่าย อังกฤษและอเมริกาให้มาดู เพื่อให้เห็นด้วยตาของตนเอง การสวนสนามได้กระทำที่ ถนนราชดำเนินจากท้องสนามหลวง ผ่านอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมีพลพรรคเข้าร่วม เดินสนามทั้งสิ้นประมาณ 8,000 คน ใช้เวลาเดินสวนสนามประมาณหนึ่งชั่วโมงเศษ*

ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข ได้เขียนเล่าถึงการส่งพลพรรคจากประจวบไปร่วมเดินสวนสนามว่า

24 กันยายน 2488 ผมและวิมล ได้ส่งพลพรรคเสรีไทยของประจวบฯ ที่ สถานีรถไฟประจวบฯ คณะแดงชุดพลเรือนสีก็ากี้ นำเอาอาวุธ (ไม่มีลูกกระสุน) พร้อม อุปกรณ์ของหลังไปแบกเดินสวนสนามในกรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้น ท่านข้าหลวง ผู้กำกับ นำขบวนไป ผู้ชายก็มักขออาวุธหนัก ๆ แบกเป็นต้นว่า ปืนเพียงสำหรับยิงรถถัง ห้ามก็ไม่ฟัง สอนไปว่าเวลาเดินสวนสนามให้เอากระดากยึดใส่กระเป๋าคูหลัง ไม่ทราบว่ามีใครเชื่อบ้าง น.ท.น้อย ไปโดยเครื่องบิน ไปเดินร่วมกับท่านข้าหลวงฯ และผู้กำกับ ผมเลยอาศัยเครื่องบินไปด้วย ผมไม่ได้ไปด้วย เพียงแต่ได้ชมจากชั้นบนของอาคารราชดำเนิน คณะจากประจวบฯ ไม่ได้ซื้อก็เดินทะมัดทะแมงดี**

ภายหลังที่กองกำลังของขบวนการเสรีไทย ได้เดินสวนสนามต่อหน้ามหาชนและฝ่าย สัมพันธมิตรแล้ว ในตอนเย็นของวันนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้เชิญผู้แทนของกองกำลังเสรีไทยทุกหน่วยไปร่วมสโมสร ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และในงานสโมสรเย็นวันนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวคำปราศรัย ต่อหน้าผู้แทน หน่วยต่าง ๆ ของขบวนการเสรีไทยทั่วประเทศ

ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2488 ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานยศ ชั่วคราวให้กับบรรดาเสรีไทย ซึ่งได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับกองทหารสัมพันธมิตรซึ่งกำลัง ประจำอยู่ในประเทศไทย เสรีไทยภายในประเทศซึ่งส่งออกไปฝึกวิชาทหารและกลับเข้ามาปฏิบัติการ ในประเทศไทย และเสรีไทยอื่น ๆ ที่ร่วมปฏิบัติงาน

* ทวี บุณยเกตุ เล่มเดิม, หน้า 377-378

** สวัสดิ์ ศรีสุข, ประวัติการศึกษาและรับราชการ, เล่มเดิม, หน้า 103

พิธีมอบเหรียญ Medal of Freedom ประดับในปาล์มทองคำ
แก่ นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย

พิธีมอบเหรียญ Medal of Freedom แก่ทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา
ที่หน้ากระทรวงกลาโหม สหรัฐอเมริกา

สำหรับนายทหารเสรีไทยสายอังกฤษนั้นมียศพันตรีและยศร้อยเอกของกองทัพบกอังกฤษ
 อีกต่างหาก เช่น นายปวย อึ้งภากรณ์ และนายเสนาะ นิลกำแหง ได้รับยศพันตรีแห่งกองทัพบก
 อังกฤษ เสรีไทยสายอังกฤษส่วนใหญ่ได้รับยศร้อยเอกแห่งกองทัพบกอังกฤษ นอกจากนั้นยังมี
 พระราชวงศ์ชั้นสูงของไทยอีก 3 พระองค์ ซึ่งทรงได้รับยศนายทหารสัญญาบัตรในกองทัพอังกฤษ
 คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจิรศักดิ์สุประภาต, และ
 หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์

นอกจากนั้น ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เสนาะ นิลกำแหง และปวย อึ้งภากรณ์
 ได้รับอิสริยาภรณ์ O.B.E. (Order of the British Empire) ส่วนเสรีไทยสายอังกฤษอีกจำนวน 9 คน
 ได้รับ M.B.E. (Member of the British Empire) รจิต และเปรม บุรี ได้เหรียญ MC (Military Cross)
 เหรียญดังกล่าวมีคำสำคัญว่า “สำหรับการปฏิบัติราชการในสนามอย่างกล้าหาญและเด่น
 น่านชื่นใจ”

นายทหารเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกาไม่ได้มียศทหารในกองทัพสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม
 รัฐบาลสหรัฐฯ ได้มอบเหรียญ เมดัล ออฟ ฟรีดอม ซึ่งเป็นเหรียญกล้าหาญที่ประธานาธิบดีสหรัฐฯ
 ได้สร้างเพื่อพลเรือนสหรัฐฯ และคนต่างประเทศให้กับนายทหารเสรีไทยหลายคน สำหรับ
 น.ท.ทวี จุลละทรัพย์ พ.ต.บุญมาก เทศะบุตร, และ ร.อ.วิลล วิริยะวิทย์ ได้รับเหรียญกล้าหาญ
 เมดัล ออฟ ฟรีดอม ประดับใบปาล์มบรอนซ์ ในฐานะที่ประกอบวีรกรรมในการต่อสู้กับศัตรูของ
 สหรัฐอเมริกาในดินแดนที่ฝ่ายศัตรูยึดครอง ด้วยความแข็งแกร่งอดทน การใช้สติปัญญาและความ
 ก้าวหน้าอย่างอึ้ง อันมีค่ายิ่งต่อการทำสงครามของสหรัฐฯ และสัมพันธมิตร

รัฐบาลสหรัฐฯ ได้มอบเหรียญกล้าหาญ “เมดัล ออฟ ฟรีดอม” ประดับใบปาล์มทองคำแก่
 นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย และ “เมดัล ออฟ ฟรีดอม” ประดับใบปาล์มเงินแก่
 พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส รองหัวหน้าขบวนการฯ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังได้มอบเหรียญกล้าหาญ
 เมดัล ออฟ ฟรีดอมไม่ประดับใบปาล์ม ให้แก่ ร.อ.ม.ล.เอกชัย กำภู ร.อ.ม.จ.ยุธิชเชียร สวัสดิวัตน์
 ร.อ.พิเศษ ปัตตะพงษ์ ร.อ.อานนท์ ศรีวรธนะ ร.อ.อานวย พูนพิพัฒน์ ร.อ.เฉลิม จิตตินันท์
 ร.อ.อุดมศักดิ์ ภาสวงนิช ร.อ.กุสะ ปันยารชุน ร.อ.สละ ทศานนท์ ร.อ.สิทธิ เสวตศิลา ร.อ.สุนทร
 สุนทรากุล ร.อ.พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ ร.อ.สมจิต ยศสุนทร และ สมพงษ์ ศัลยพงษ์ (ซึ่งเป็นการให้
 หลังมรณกรรม)

ส่วนรัฐบาลไทยภายหลังสงครามโลกได้ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกาไว้ว่าเหรียญตรา
 สำหรับวีรกรรมของเสรีไทยนั้น เรียกว่า เหรียญสันติมาลา แต่ต่อมารัฐบาลภายหลังการรัฐประหาร
 8 พฤศจิกายน 2490 ได้สั่งระงับการให้เหรียญดังกล่าวนี้

ในที่สดขบวนการเสรีไทย ที่ได้เริ่มกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ก็
 สลายตัวลง เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างกลับเข้าคืนสู่สภาวะปรกติ

ประมาณเดือนธันวาคม พ.ศ. 2488 เสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาได้เดินทางกลับไปศึกษาในสถานศึกษาที่ได้เคยเรียนก่อนที่จะได้ทำงานเพื่อชาติ เสรีไทยจากอังกฤษก็เดินทางกลับอังกฤษเมื่อต้นปี พ.ศ. 2489

ส่วนเสรีไทยภายในประเทศไทย อันได้แก่ เหล่านักเรียนนายทหารสารวัตรและนักเรียนนายสิบสารวัตรทหารหลายท่าน ได้กลับเข้าเรียนมหาวิทยาลัยต่อ และหลายท่านได้เข้าทำงานตามกระทรวงต่าง ๆ กัน ที่เหลือนอกเหนือจากนั้นก็ได้กลับไปปฏิบัติงานตามภาวะของตนดั้งเดิมต่อไป

ในที่สุดประเทศชาติของเราก็ได้ผ่านวิกฤตการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองมาได้โดยไม่เสียหายยับเยินแต่อย่างใด เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจ ด้วยเหตุที่คนไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ร่วมมือกันตั้งขบวนการต่อต้านประเทศที่เป็นศัตรูกับสัมพันธมิตรขึ้น และได้แสดงเจตน์จำนงที่จะร่วมมือกับสหประชาชาติ* การปฏิบัติงานของ ขบวนการเสรีไทย ได้ทำคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ยังผลให้ได้มาซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติ トラบจนถึงปัจจุบันนี้

งานของ ขบวนการเสรีไทย ได้แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคลทุกระดับชั้น ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ โพรพลเมือง ทั้งทหาร ตำรวจ นักการเมือง ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนประชาชน พลเรือนทุกเพศและทุกวัย โดยมีได้อิทธิพรคคือพวก ต่างร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ โดยมีได้หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด ด้วยจิตสำนึกและ ความภูมิใจว่า เราได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกิดขึ้นเป็นคนไทย** ขบวนการเสรีไทย จึงนับเป็นวีรกรรมที่อนุชนรุ่นหลังพึงระลึกถึงความร่วมมือร่วมใจครั้งสำคัญครั้งนี้เพื่อความทรงจำที่ดีต่อไป

* แถลงการณ์ของสำนักงานยกรฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489

** คำปราศรัยของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อหน้าผู้แทนหน่วยต่าง ๆ ของเสรีไทยทั่วประเทศ เมื่อ 25 กันยายน พ.ศ. 2488 ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ภาคผนวก

รายนามเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา

เสรีไทยที่เป็นทหารและนามสมมุติ

1. พันโท ม.ล.ชาบ กุญชร ณ อยุธยา (คาร์ล)	23. บุญมาก เทศะบุตร (แมค)
2. จาร์ส ฟอลเลต (ดิค)	24. วิลส วิริยะวิทย์ (ไวแมน)
3. โผน อินทรทัต (พอล)	25. อานนท์ ศรีวรรธนะ (อาโนลด์)
4. การะเวก ศรีวิจารณ์ (แควี)	26. กุตะ ปันยารชุน (คิง)
5. กาญจณ เก่งระดมยิง (แคน)	27. เจริญ เจริญรัชต์ภาคย์ (คาร์ล)
6. จก ณ ระนอง (ชาร์ลส์)	28. ฉลอง ปิงตะกุล (ชาร์ลส์)
7. จำรูญ ศิษย์นันท์ (โก)	29. เฉลิม จิตตินันท์ (เคล)
8. จินตมัย อมาตยกุล (จิม)	30. ชโรช ไส่หส์สุวรรณ (ลอส)
9. นิธิพัฒน์ ขาสีจันทร์ (นิค)	31. บุญยง นิโครธานนท์ (นิค)
10. บุญเย็น ศศิรัตน์ (บันนี่)	32. ประจักษ์ อรรถจินดา (เรย์)
11. บุญรอด บิณฑสันต์ (เบน)	33. สละ ทศานนท์ (แฮล)
12. บุญเลี้ยง ตามไท (บอบ)	34. สิทธิ เศวตศิลา (ซิด)
13. เป้า ขำอุไร (เพา)	35. สุนทร สุนทรากุล (ซุน)
14. พิเศษ ปิตตะพงษ์ (แพท)	36. อาวุธ อิศราเสนา (ไอแซค)
15. พิสุทธิ สุทัศน์ ณ อยุธยา (พิท)	37. อำนวย พูนพิพัฒน์ (แอมมี)
16. ม.จ.อุทัยเชิฐ สวัสดิวัตน์ (จอห์น)	38. อุดม พัฒนพงษ์พานิช (แดน)
17. สมพงษ์ ศัลยพงษ์ (แฮล)	39. อุดมศักดิ์ ภาสวงษ์ (ดอน)
18. สวัสดิ์ เชี่ยวสกุล (แซม)	40. โฉน เรืองศิริ (แซน)
19. อานนท์ ณ ป้อมเพชร (อาโนลด์)	41. พูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ (พูน)
20. ม.ล.เอกชัย กำภู (เจย์)	42. สมจิตร ยศสุนทร (ซอนนี่)
21. วิเชียร วายวานนท์ (วิกเตอร์)	43. เชื้อ หุ่นจำลอง (ชัว)
22. เอียน ชัมพานนท์ (เอียน)	

- เลขที่ 1 หุดทหารสถานทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี.
 เลขที่ 2 - 22 เป็นเสรีไทยที่ผ่านการฝึกที่หนึ่ง
 เลขที่ 23 - 25 เป็นเสรีไทยรุ่นพิเศษ
 เลขที่ 26 - 40 เป็นเสรีไทยรุ่นที่สอง
 เลขที่ 41 - 43 เป็นเสรีไทยรุ่นสุดท้ายที่ไม่ได้สมัครผ่านสถานทูต

เสรีไทยที่ไม่ได้เป็นทหาร

1. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช
2. ท่านผู้หญิงอุศนา ปราโมช
3. นางเทียบ ฤกษ์ ฌ อุตฺตยา
4. หลวงดิษฐการภักดี
5. พ.ญ.สายหยุด ดิษฐการภักดี
6. นายอนันต์ จินตกานนท์
7. นางทูป จินตกานนท์
8. นางสาวอินทรา อินทรทูต
9. นางสาวพูนทรัพย์ ไกรยง
10. นางสาวอุบล คุ้มแสน
11. นางสาวประภา กันตะบุตร
12. นางสาวอัมพร ชัยปรานี (มีสุข)
13. ม.ล.สุจินต์ ชุมแสง
14. นายฤทธิ สุภาวงศ์
15. นายมาลัย หุวันนท์
16. นางอุบล หุวันนท์
17. นางสาวกรองทอง ชูติมา
18. นายศุภ บุญยสิงห์
19. นางสาวจินตนา นาควัธระ (ยศสุนทร)
20. นายจูน ประภาวิวัฒน์
21. นายบรรเจิด พลาญกูร
22. นายบัณฑิต กันตะบุตร
23. นายเรณู สุวรรณสิทธิ์
24. นายเสมอใจ ไสละสุต
25. นายสวัสดิ์ นิตินพ
26. นายราชัน กาญจนวงษ์ชัย
27. นายอิน นิยมานเหมินทร์
28. นายบุญเยี่ยม มีสุข
29. นายสมบูรณ์ ผ่องอักษร
30. นายทุน สีลาสุวรรณ
31. นายนิวัฒน์ สมัดพันธุ์
32. นางอาจ วิทยาคม

เลขที่ 1 - 8 เป็นข้าราชการสถานทูตไทยและครอบครัว

เลขที่ 9 - 32 เป็นนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา

รายนามเสรีไทยจากอังกฤษ

เสรีไทยที่เป็นทหารและนามสมมุติ

1. หลวงอาจพิศาลกิจ (อาจ พิศอยบุตร ผู้ช่วยทูตการค้าลัง)
2. หลวงภัทรวาที (ศุภวาร์ วาระศิริ เลขาธิการเอก)
3. นายกลั่น เทพหัสดิน ฌ อุตฺตยา
4. นายประเสริฐ ปทุมมานนท์ (เป้า)
5. ม.จ.กอสวัสดิ์ สวัสดิ์วัฒน์
6. ม.จ.การวิก จักรพันธุ์ (รัศมี)
7. ม.จ.กิตติเดช รัชนิ (มัน)
8. ม.ร.ว.กิตินัดดา กิตติยากร
9. ม.ล.จิราญ นพวงศ์
10. นายสวัสดิ์ ศรีสุข (เรเวน)
11. นายจันแดง (พัฒพงศ์) วินทกุล (พงศ์)
12. นายประทาน เปรมกมล (แดง)
13. นายปวิญ อังภาภรณ์ (เข้ม)
14. นายเปรม บุรี (ตี)
15. นายจิต บุรี (เข้า)
16. นายสำราญ วรรณพฤกษ์ (เค็ง)
17. นายธนา โปษยานนท์ (กร)
18. นายกฤษณ์ โดษยานนท์ (คง)
19. นายเสนาะ นิลกำแหง (จัว)
20. นายประโธ เปาโรหิตย์ (นุ่น)

21. นายเทพ เสมอติ (หนู)
22. นายกำแหง พลากร (หลอ)
23. นายอรุณ สรเทศน์ (ไก่อ๊)
24. นายยิ้มยล แต้สุจิ
25. นายบุญพบ ภมรสิงห์
26. นายบุญเลิศ เกษมสุวรรณ
27. นายโต บุญนาค
28. นายปัทม ปัทมสถาน (นา)
29. นายบุญส่ง พึ่งสุนทร (ฮัย)
30. นายวัฒนา ชิตาวรี (ท้วม)
31. นายประพทุธิ์ ณ นคร (เล็ก)
32. นายประจิดร กังสานนท์ (ยศสุนทร)
33. นายวิวรรธน์ ณ ป้อมเพชร
34. นายสว่าง สามโกเศศ
35. นายทศ พันธุมเสน (บุญ)
36. ม.จ.จิรดิษฐ์ กิตติยากร (จี)
37. ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ (อรุณ)

เลขที่ 1 - 4 เป็นข้าราชการสถานทูต

เลขที่ 5 - 6 เป็นผู้ติดตามสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

เลขที่ 6 - 36 เป็นนักเรียนไทยในอังกฤษ ยกเว้น นายบุญพบ ภมรสิงห์ เป็นศิลปิน และ ม.จ.จิรดิษฐ์ กิตติยากร เข้ารับการฝึกในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2485 ที่ค่ายทหารออร์ตัน เมืองแบรดฟอร์ด แคว้นยอร์กเชียร์

เลขที่ 37 รัฐบาลอังกฤษรับเป็นนายทหารต่างหาก

เสรีไทยที่ไม่ได้เป็นทหาร

1. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7
2. ม.จ.หญิงผ่องแผ้ว สวัสดิวัตน์ (จักรพันธ์)
3. หม่อมเสมอ สวัสดิวัตน์ (ชายา ม.จ.ศุภสวัสดิ์)
4. นายมณี สาณะเสน
5. นายเสนาะ ต้นบุญยืน
6. หลวงจันทดิษฐการ
7. นายยิ้ม พึ่งพระคุณ
8. นายสมบูรณ์ ปาอะเสดีย์
9. นายพร้อม วัชรคุปต์
10. นายเกษม ผลาชีวะ
11. นายเด็กล้ม คุณวิศาล
12. นายจ่าน สุ่มสวัสดิ์
13. นายสมาน มันทาภรณ์
14. นายเกษม ลำชา
15. นายวี วีรางกูร
16. นางสาวสุภาพ รัตประจิด (กังสานนท์)
17. นางสาวบุปผา แต้สุจิ
18. นางสาวอนงค์ แต้สุจิ

บัญชีรายชื่อเสรีไทยที่ออกปฏิบัติงานในระหว่างสงคราม

(สำเนา)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง พระราชทานยศทหาร

เพื่อประโยชน์แก่ราชการในการดำเนินงานสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝ่ายสหชาติพันธมิตร
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยศทหารชั่วคราวให้

พันตรี หม่อมเจ้าศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์	เป็น พันโท	นายจำรูญ ดิษยนันท์	เป็น ร้อยเอก
ร้อยโท โผน อินทรทัต	เป็น พันตรี	นายบุญรอด บินทสันต์	เป็น ร้อยเอก
ร้อยโท บุญมาก เทศบุตร	เป็น พันตรี	นายนิธิพัฒน์ ชาสัจจันทร์	เป็น ร้อยเอก
นายปวย อึ้งภากรณ์	เป็น พันตรี	นายขุน ศิลาสูวรรณ	เป็น ร้อยโท
ว่าที่ร้อยตรี เอกชัย กำภู	เป็น ร้อยเอก	นายบุญยง นิโครธานนท์	เป็น ร้อยโท
นายบุญเลี้ยง ตามไทย	เป็น ร้อยเอก	นายสุภัทร สุนธธาภิรมย์	เป็น ร้อยโท
นายเป้า ชำอุไร	เป็น ร้อยเอก	นายวงศ์ พลนิการ	เป็น ร้อยโท
นายบุญเย็น ศศิวัตน์	เป็น ร้อยเอก	นายชัยณัฐ อีระพัฒน์	เป็น ร้อยตรี
นายพิสุทธิ สุทัศน์ ณ อุดรธา	เป็น ร้อยเอก	นายอนอม นพวรรณ (นพวัลย์)	เป็น ร้อยตรี
นายเอียน ชัมพานนท์	เป็น ร้อยเอก	นายโชติ พรโสภณ	เป็น ร้อยตรี
นายสวัสดิ์ เขียวสกุล	เป็น ร้อยเอก	นายประหยัด อุดมเดชจรง	เป็น ร้อยตรี
นายอานนท์ ณ ป้อมเพ็ชร	เป็น ร้อยเอก	นายสอ อธิชัย	เป็น ร้อยตรี
นายการุณ เก่งระดมยิง	เป็น ร้อยเอก	นายอำนวย สุวรรณกิจบริหาร	เป็น ร้อยตรี
หม่อมเจ้าอุทัยเชิฐ สวัสดิวัตน์	เป็น ร้อยเอก	นายจรัส ฐูลี	เป็น ร้อยตรี
นายโจน เรื่องศิริ	เป็น ร้อยเอก	นายยศ ปทุมรส	เป็น ร้อยตรี
นายวิมล วิริยะวิทย์	เป็น ร้อยเอก	นายประกาศ จักกะพาก	เป็น ร้อยตรี
นายพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์	เป็น ร้อยเอก	นายเนือง สุขพูล	เป็น ร้อยตรี
นายชโรช ไส้สุวรรณ	เป็น ร้อยเอก	นายโชติแสง นนทสุต	เป็น ร้อยตรี
นายอำนวย พูนพิพัฒน์	เป็น ร้อยเอก	นายประหยัด บำเพ็ญสุทธิ	เป็น ร้อยตรี
นายสมจิตร์ ยศสุนทร	เป็น ร้อยเอก	นายสิทธิชัย สังฆรักษ์	เป็น ร้อยตรี
นายเจริญ วรธนพานิช	เป็น ร้อยเอก	นายพร้อม ลูธิตานนท์	เป็น ร้อยตรี
นายฉลอง ปิงตระกูล	เป็น ร้อยเอก	นายชุมพล พยัคพันธ์	เป็น ร้อยตรี
นายเชื้อ หุ่นจำลอง	เป็น ร้อยเอก	นายบุญส่ง สมบูรณ์กุล	เป็น ร้อยตรี
นายประยูร อรรถจินดา	เป็น ร้อยเอก	นายประมุข ศุภลาสัย	เป็น ร้อยตรี
จำอากาศตรี วิเชิฐ วายวานนท์	เป็น เรืออากาศเอก	นายบุญเลิศปี อุดมเดชจรง	เป็น ร้อยตรี
จำอากาศตรี เฉลิม จิตตินันท์	เป็น เรืออากาศเอก	นายพนิจ ศรีอรุณ	เป็น ร้อยตรี

นายเสริม บุญสุตม์	เป็น ร้อยตรี	นายปิยะ จักกะพาก	เป็น ร้อยตรี
นายธวัช บุญยุค	เป็น ร้อยตรี	นายคำวิ บุญประสิทธิ์	เป็น ร้อยตรี
นายประยูร อินทรมิพพ	เป็น ร้อยตรี	นายนาม วุฒดาภัย	เป็น ร้อยตรี
นายแปลง คำเมือง	เป็น ร้อยตรี	นายบุญสิริ จักกะพาก	เป็น ร้อยตรี

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป และให้ดำรงอยู่ในยศทหารนี้ตลอดเวลาที่ทางราชการมีคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับกองทหารสัมพันธมิตรซึ่งกำลังประจำอยู่ในประเทศไทย เมื่อพ้นจากหน้าที่ดังกล่าวแล้วให้กลับคืนตามยศเดิมหรือตามยศดวาร์ที่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2488

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

เสนีย์ ปราโมช

(ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช)

นายกรัฐมนตรี

สำเนาถูกต้อง

หัวหน้าแผนกกรรมการ

บรรณานุกรม

- กนต์ธีร์ ศุภมงคล. การวิเทศนาศาสตร์ของไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี
แห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- กิลดริส, เซอร์แอนดรูว์. เสรีไทยจากอังกฤษ. แปลโดยคุณุต บุญธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ สันติภาพ, 2527.
- คณะกรรมการจัดงานวันปรีดี พนมยงค์. วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2532. โรงพิมพ์ โอ.เอส.
พรินติ้งเฮาส์, 2530.
- คณะกรรมการจัดทำหนังสือวันปรีดี พนมยงค์ วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2533. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2533.
- คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกวันปรีดี พนมยงค์. วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2534.
- _____. 11 พฤษภาคม 2535 : 60 ปีประชาธิปไตย.
- _____. วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2536. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- _____. วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2537. ธรรมศาสตร์ 60 ปี. ชมรม ค.ม.ธ.ก. สัมพันธ์
20 ปี. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- _____. ห้าสิบปี สักดิ์ศรี เสรีไทย. พิมพ์เป็นที่ระลึกวันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2538.
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- คณะกรรมการวันสันติภาพไทย. บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาส
ครบรอบ 45 ปี วันประกาศสันติภาพ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2533. กรุงเทพฯ ส่องสยาม, 2533.
- _____. 16 สิงหาคม วันสันติภาพไทย. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 45 ปี วันประกาศ
สันติภาพ วันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2533. กรุงเทพฯ, บริษัทส่องสยาม จำกัด, 2533.
- ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2376 - พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1833 - ค.ศ. 1950),
รวมบทความ. แพร่พิทยา, 2519. (หนังสือแปลชุด “นวนิทัศน์ เล่มที่ 25 พิมพ์ในโอกาสฉลอง
วาระครบรอบ 200 ปีแห่งการก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกา)
- จิรวรรณอนุสรณ์ ผู้รวบรวม. คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงคราม ของ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
(ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์) และ นายทวี บุญยเกตุ (อดีตนายกรัฐมนตรี).
กรุงเทพฯ, 2526. (โครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง สำนักพิมพ์จิรวรรณอนุสรณ์)
- ประชิด วรากรณ์. “คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร นักเรียนสตรีเสรีไทย,” สกุลไทย. 27 มกราคม 2535, หน้า
25-28, 98-99.
- ติเรก ชัยนาม. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2511.
- _____. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2. 2 เล่ม พระนคร, แพร่พิทยา, 2509. (เล่มต่อหน้า 593-1147)
- เตรียมธรรมศาสตร์-จุฬา อาสาศึก 2488, สมาคม. หนังสือที่ระลึก 40 ปี 1 สิงหาคม 2528.
- กิตติเดช รัชนิ. ม.จ. “ชีวิตฉัน ๆ ของ ภ. ณ ประมวลอมารต.” ตินัน พฤษภาคม - มิถุนายน, 2534. (4 เล่ม)
- แอมสุข นูมนน. พันอดีต. กรุงเทพฯ, เรืองศิลป์, 2522.

ทศ พันธุมเสน. กบฏกู้ชาติ. กรุงเทพฯ ส่องสยาม, 2531.

ทศ พันธุมเสน และ คุณหญิงจินดา ยศสุนทร. จากมหาสงครามสู่สันติภาพ. กรุงเทพฯ, อักษรสาส์น, 2530.

ธรรมบุญ เรื่องศิลป์, ผู้จัดการพิมพ์. คำพิพากษาคดีเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ, เวียงศิลป์, 2522.

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. ธรรมศาสตร์ 60 ปี. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. การปฏิบัติสยาม พ.ศ. 2475. มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ร่วมกับฝ่ายสิ่งพิมพ์โครงการ 60 ปี ประชาธิปไตย, 2535.

นิคอส สมัย และเบลค คลาร์ค. เสรีไทยจากอเมริกา สู่อเมริกาประเทศใต้ดิน. แปลโดย ส.ส.สูงศักดิ์ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ, สันติภาพ, 2529.

นิตยสารเสรีภาพ, "50 ปี เสรีไทย", 2/2538 (ลำดับที่ 30)

เนตร เขมะโยธิน, พลเอก. งานใต้ดินของพันเอกไออี. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เนตร เขมะโยธิน. โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, 2528.

นักเรียนเก่าอังกฤษในพระบรมราชูปถัมภ์, สมาคม. นักเรียนอังกฤษ เล่ม 1 พุทธศักราช 2413-2489. โรงพิมพ์ศิริยสาร, 2534.

นักเรียน สท. 2488, ชมรม. อนุสรณ์นักเรียน สท. 2488. ที่ระลึกในการเปิดอนุสรณ์สถานนักเรียน สท. 2488. อนุสรณ์วันตั้งแอนด์พัลลิ่ง, 2537.

นายันทนา (มาลัย ชูพินิจ) X.O. GROUP เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร, ก้าวหน้า, 2507.

ประมวลจิตร (นามแฝง), ผู้เรียบเรียง, น.อ.วิมล วิริยะวิทย์ เล่าเหตุการณ์ตามบทความที่ได้เขียนขึ้นจากบันทึกความจำ "เมื่อข้าพเจ้ากระโดดร่ม". มูลนิธิอดีตข้าราชการและพนักงานกระทรวงอุตสาหกรรม, 2533.

ประเสริฐ ปัทมานนท์. เรื่องของขบวนการเสรีไทย : ปฏิบัติการใต้ดินในประเทศไทย ของ ประเสริฐ ปัทมานนท์. มูลนิธิปริ๊ต พนมยงค์, โรงพิมพ์ศิริยสาร, 2538.

ปรีดี พนมยงค์. เบื้องหลังการก่อตั้งขบวนการเสรีไทย. กรุงเทพฯ, สันติธรรม, 2517.

_____. มูลนิธิ. ชีวิตประวัติของนายปรีดี พนมยงค์ : สกฤตพนมยงค์ และสกฤต ณ ป้อมเพชร. กรุงเทพฯ, บริษัทศึกษาสุวรรณ จำกัด, 2535.

พิศาลสุขุมวิท, พระ (ประสพ สุขุม). จดหมายเหตุนองเสรีไทย เกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี้ นิวเดลลี และสหรัฐอเมริกา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ไทยเชม, 2522. 464 หน้า.

เพ็ญศรี ตึก. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม). กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.

ลาร์เวย์ (โชตนา) ลิปะตะสุนทร. ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว และชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม. พิมพ์เป็นบรรณาการในการพระราชทานเพลิงศพ นางลาร์เวย์ (โชตนา) ลิปะตะสุนทร 12 กันยายน 2536.

ลิขิต อีรวิน. วิจารณ์การการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

วิจิตรวาทการ, หลวง. อนาคต. พระนคร, เขมบรรณกิจ, 2502.

วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. นามานุกรมเสรีไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535. 393 หน้า.

_____. นามานุกรมเสรีไทย เล่ม 2. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์บีเอ็นเอสออฟเซ็ท, 2538.

_____. เสรีไทย : ประมวลเหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องในขบวนการเสรีไทย ระหว่าง พ.ศ. 2484-2488. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.

วิลล วิริยะวิทย์, น.อ. ประมวลบทสัมภาษณ์และบันทึกของอดีตนายทหารเสรีไทยสายอเมริกา. กรุงเทพฯ, รวมสาส์น, 2536.

วารสาร น.อ. รุ่งสายคราม, 12 (ธันวาคม, 2536) เรื่อง จำกัด พลาญกูร เอกสารต้นฉบับ (ลายมือ)

สมโชค สวัสดิ์รักษ์ เรืออากาศเอก. ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2484 - 2488. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

สารคดี งามจรรกุลกิจ. ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ระหว่างพ.ศ. 2481 - 2492. พิมพ์ครั้งที่ 2. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.

สวัสดิ์ ตราชู. สืบสุดยอดเมื่อข้าพเจ้าเป็นเสรีไทย. ชุมพลภูพาน เตียง ศรีพันธ์ (เอกสารถ่ายสำเนาจากต้นฉบับ) สวัสดิ์ ศรีสุข. ประวัติ การศึกษา และรับราชการของ ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____. เสรีไทย ข้อสังเกต ปฏิบัติการจำกัด พลาญกูร และปฏิบัติการทางทหารบางเรื่อง. โรงพิมพ์ ตีรณสาร, 2538.

สายหยุด เกิดผล. พลเอก. ชีวิตและงานของข้าพเจ้า เล่ม 1. โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2526. สุทิน สัมปัตตะวนิช, พันเอก, ผู้เรียบเรียง. เสรีไทยสายอังกฤษ. โดยการสนับสนุนข้อมูลจากความทรงจำของศาสตราจารย์ ดร.อรุณ สรเทศน์ "ไก่ฟ้า" อดีตเสรีไทยสายอังกฤษ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพพิมพ์ เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศจ.ดร.อรุณ สรเทศน์, 2537.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ชุมมนววรรณคดีทางการเมือง. พระนคร, โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511. (จัดพิมพ์เพื่อหาทุนให้พรรคประชาธิปัตย์)

สุพจน์ ตำนตระกูล, ผู้รวบรวม. พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส พุดดิ้งข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ นายปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ศิริพรการพิมพ์, 2522.

สุพจน์ ตำนตระกูล, ผู้รวบรวม. รัฐบาลอาวุโส ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์สารศึกษาการพิมพ์, 2517. (รวมเล่มจำนวน 10 เล่ม)

อ. พิบูลสงคราม (อนันต์ พิบูลสงคราม) จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 3. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

อดีตเสรีไทย ทายาทและผู้ศรัทธา, ผู้รวบรวม. เอกราชได้มา...ด้วยการต่อสู้. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวันประกาศสันติภาพ 16 สิงหาคม 2488 ครบ 40 ปี 16 สิงหาคม 2528. กรุงเทพฯ, อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี หลวงสังวรยุทธกิจ. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2516.

อรุณ เวชสุวรรณ. รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ : บิดาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย. น.ป.ท., 2526.
 อาเคโตะ นามามูระ. ผู้บัญชาการชาวพุทธ บันทึกผู้บัญชาการกองทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเกี่ยวกับ
 สงครามโลกครั้งที่ 2. แปลโดย เออิจิ มูระชิม่า และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. มูลนิธิโครงการ
 ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2534.

สัมภาษณ์

1. ม.จ.การวิก จักรพันธุ์	สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2537
2. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2537
3. พลเอก สายหยุด เกิดผล	สัมภาษณ์ 30 กันยายน 2537 และ 17 ตุลาคม 2537
4. ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ์	สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2537
5. ร้อยตรี แปลง คำเมือง	สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2537
6. นาวาอากาศเอก ไพโรจน์ อธิวิธนะ	สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2537
7. นาวาอากาศเอก วัฒน วิริยะวิทย์	สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2537, 29 กันยายน 2537
8. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2537
9. นายทศ พันภูมิเสน	สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2537
10. นายบัณฑิต กันตะบุตร	สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2537
11. นายจาด อรุณนันท์	สัมภาษณ์ 16 พฤศจิกายน 2537
12. นายแพทย์รจิต บุรี	สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2537
13. นายประภาส จักกะพาก	สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2537
14. นายชโรช โสฬสุวรรณ	สัมภาษณ์ 11 ตุลาคม 2537
15. นายชรัตน์ วรรณะศิริ	สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2537
16. นายสมจิตร์ ยศสุนทร	สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2537
17. ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข	สัมภาษณ์ 6 ตุลาคม 2537
18. นายสวัสดิ์ ทรายู	สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2537
19. นายสวัสดิ์ อุทัยศรี	สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2537
20. พ.ต.ท.ประภัสสร วิชชกุล	สัมภาษณ์ 21 พฤศจิกายน 2537
21. ร้อยตรี เสริม บุญสุตม์	สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2537
22. นายวิสุทธิ์ ชาญเสนา	สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2537
23. นายถุนิโร นิธิโน	สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2537

คณะกรรมการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ขบวนการเสรีไทย ระดับมัธยมศึกษา

1. พลเอก สายหยุด เกิดผล	ประธานคณะกรรมการ
2. อธิบดีกรมวิชาการ	รองประธานคณะกรรมการ
3. รองอธิบดีกรมวิชาการ	กรรมการ
4. นาวาอากาศเอก ไพโรจน์ อธิวิวัฒนะ	กรรมการ
5. นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพ็ชร	กรรมการ
6. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการ
7. นายสมบัติ ภาณุาญจน์	กรรมการ
8. นายสมพงษ์ พลสมบูรณ์	กรรมการ
9. นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา	กรรมการ
10. นางสาวพรเพ็ญ ปทุมศิริ	กรรมการ
11. นายวินัย รอดจ่าย	กรรมการ
12. นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ
13. นางระวีวรรณ ภาคพรต	กรรมการและเลขานุการ
14. นางสาวกฤษณา บุญเรืองรอด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ที่กรุณาอนุเคราะห์เอกสารและภาพประกอบ

นาวาอากาศเอก วิมล วิริยะวิทย์
ดร.สวัสดิ์ ศรีสุข
นายทศ พันธุมเสน
นายสมจิตร ยศสุนทร
นายสวัสดิ์ ตราชู
ร้อยตรี แปลง คำเมือง
พันตำรวจโท ประภัสสร รัชชกุล
นายพิชัย ล้นเรืองฤทธิ์
อาจารย์นวลฉวี สุธรรมวงศ์
หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ขบวนการเสรีไทย
ระดับมัธยมศึกษา ชั้น กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2538

(นายโกวิท ประวาลพคุณ)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

